

ราชาศัพท์

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคล
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คณะกรรมการจัดทำหนังสือราชาศัพท์ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๖ พุทธศักราช ๒๕๖๔

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ,

ราชาศัพท์. -- พิมพ์ครั้งที่ 6.-- กรุงเทพฯ : สำนักงาน,
2564. 420 หน้า.

1. ภาษาไทย -- ราชาศัพท์. I. ชื่อเรื่อง.

ISBN 978-616-235-353-6

พิมพ์ที่ : บจก.ซีดี มีเดีย ไกด์

คำปรารภ

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี

ในโอกาสจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชอาณาจักรไทย มีความเจริญรุ่งเรืองสถาพรสืบมาโดยลำดับ อันเนื่องมาจากความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งประเทศ ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน นับแต่อดีตตราบจนปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ล้วนทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการด้วยพระวิริยะอุตสาหะตามหลักทศพิธราชธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาประชาราษฎร์เป็นสำคัญ

เนื่องในโอกาสสมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ระหว่างวันศุกร์ที่ ๓ ถึงวันจันทร์ที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ รัฐบาลพร้อมด้วยหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าล้วนปิติปราโมทย์อย่างยิ่ง จึงพร้อมใจกันจัดโครงการและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีและน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้โดยพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศ รัฐบาลในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ในการพระราชพิธี และได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงานจัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ ให้สมบูรณ์ครบถ้วนตามขัตติยโบราณราชประเพณี เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ อันเนื่องด้วยการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกทั้งมวล ตลอดจนบันทึกเหตุการณ์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ ไว้เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติและเฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นที่ปรากฏแผ่ไพศาลไปในนานาอารยประเทศ

/รัฐบาล...

รัฐบาลและปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าในพระมหากรุณาธิคุณ
ล้นเกล้าล้นกระหม่อมขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต อัญเชิญพลาณภาพแห่ง
คุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลพิภพ โปรดอภิบาลพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ให้เจริญพระชนมสุขสิริสวัสดิ์
สรรพพิบัติอุบัติวันตราจงเสื่อมหายสุญสนิท เสด็จสถิตเป็นมิ่งขวัญแห่งสยามรัฐสีมาและ
ปวงชนชาวไทยตราบนิรันดร์

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

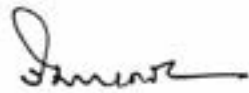
คำนำ

ณ มหามณฑลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชย์ดำรงเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๑๐ แห่งราชอาณาจักรไทยอย่างสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี ระหว่างวันศุกร์ที่ ๓ ถึงวันจันทร์ที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ และพระราชพิธีเสด็จเลียบพระนครโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นพระราชพิธียิ่งใหญ่ เป็นที่แซ่ซ้องสรรเสริญในความงดงามของวัฒนธรรม แสดงความรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาลของชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ชาติไทย ในกาลสมัยที่กรุงรัตนโกสินทร์เจริญก้าวหน้าถึง ๒๓๘ ปี มีหลักฐานประจักษ์ถึงความเจริญนานาประการ

เมื่อคณะกรรมการฝ่ายจัดพิธีการงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ปรากฏว่า นอกจากหนังสือจดหมายเหตุงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเป็นหนังสือที่ต้องมีขึ้นตามธรรมเนียมที่มีเหตุการณ์สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์และของบ้านเมืองแล้ว เนื่องในโอกาสมหามงคลนี้ ได้มีหนังสือที่ระลึกชุดเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกจำนวนหนึ่ง ทั้งประวัติศาสตร์ ราชประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตผู้คนในแผ่นดินไทย

เนื่องด้วยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้ตระหนักว่า ภารกิจหลักคือการเผยแพร่ภาพลักษณ์ชาติไทยที่สั่งสมวัฒนธรรมอันดีให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจและรับรู้ เพื่อร่วมมือบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองตามโอกาส โดยเฉพาะในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนี้ สมควรอย่างยิ่งที่จะได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่องราวชาติพหุลเกล้าพหุลระหม่อมถวายให้เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ ซึ่งสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบราชประเพณีและภาษาหนังสือในสำนักพระราชวังและสำนักราชเลขาธิการ ครั้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นผู้ค้นคว้าเรียบเรียง ตลอดทั้งให้ความเห็นชอบในการจัดทำต้นฉบับ ซึ่งสมควรจะเอ่ยนามท่านไว้เป็นหลักฐาน ได้แก่ หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ เป็นผู้ค้นคว้าเรียบเรียง และนายภาวาส บุนนาค เป็นผู้ให้ความเห็นที่ถูกต้อง ตลอดทั้งได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับโอกาสและกาลสมัยเป็นสำคัญเสมอมา โดยเฉพาะจัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในมหามงคลต่าง ๆ เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทานพระราชกระแสแสดงความห่วงใยในการใช้ภาษาของชาติและมีพระราชประสงค์ที่จะไม่ให้วัฒนธรรมแขนงนี้ผันแปรไปจนวิบัติ

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้การจัดทำหนังสือราชาศัพท์เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญภาพประกอบหนังสือราชาศัพท์ที่จัดทำในครั้งที่ ๔ เมื่อปี ๒๕๕๕ พระบรมฉายาลักษณ์ และภาพพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ในพระราชพิธีต่าง ๆ พร้อมทั้งตราสัญลักษณ์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ เพื่อจัดพิมพ์ในหนังสือดังกล่าว

(นายวิษณุ เครืองาม)

รองนายกรัฐมนตรี

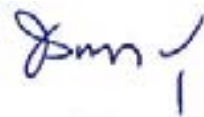
ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

คำชี้แจง

การใช้คำราชาศัพท์เป็นวัฒนธรรมทางภาษาอย่างหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทย หรือจะกล่าวว่าเป็นเอกลักษณ์ทางภาษาก็ว่าได้ ถ้าพิจารณาโดยรวมแล้วจะพบว่า ทุกชาติทุกภาษาย่อมมีระดับของภาษาพูดภาษาเขียนที่ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมของผู้สื่อสารและผู้รับสารเป็นธรรมดา การใช้ภาษาให้มีความถูกต้องกับระบบระเบียบเช่นนั้นเป็นเรื่องที่มีความนิยมนักอยู่โดยทั่วไป พร้อมกันนั้นก็มิควรพิจารณาด้วยว่า เรื่องราวของภาษาไม่ใช่ภาวะที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ไม่ต้องดูอื่นไกล เพียงภาษาที่ใช้ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์กับภาษาที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ไม่ได้เหมือนกันสนิทเสียแล้ว การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภาษาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้เราสามารถใช้อย่างถูกต้องโดยไม่ทิ้งรากเหง้าความเป็นมาที่มีมาแต่เก่าก่อน

ประเทศไทยของเรามีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนมาแต่ไหนแต่ไร ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราชาศัพท์จึงเป็นเรื่องที่พบเห็นได้อยู่เสมอ หนังสือตำรับตำราว่าด้วยเรื่องของราชาศัพท์ได้มีผู้เรียบเรียงจัดทำขึ้นต่างยุคต่างสมัยเสมอมา ยิ่งจำนวนประชากรมีเพิ่มมากขึ้น ระบบการศึกษามีการพัฒนาเติบโตสูงขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องมีหนังสือราชาศัพท์เพื่อสืบทอดความรู้เรื่องนี้อย่างเห็นได้ชัด หนังสือว่าด้วยเรื่องราชาศัพท์จึงได้มีการปรับปรุงให้อ่านเข้าใจง่าย สามารถใช้เป็นคู่มือในการใช้ราชาศัพท์ให้ถูกต้องเหมาะสมมาตามลำดับ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้จัดพิมพ์หนังสือราชาศัพท์ ฉบับที่มีผู้ทรงคุณวุฒิช่วยกันเรียบเรียงจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรก ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๗ และได้ตีพิมพ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมต่อเนื่องมาอีกสามครั้ง

ในพุทธศักราช ๒๕๖๒ ที่ผ่านมา เป็นวาระที่ประชาชนทั้งชาติมีความปิติยินดีเป็นล้นพ้น เนื่องในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติและสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เห็นเป็นโอกาสสำคัญที่สมควรจะได้นำหนังสือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับข้างต้นมาปรับปรุงให้ทันสมัย และเป็นปัจจุบันมากขึ้น เพื่อความสะดวกแก่การใช้งานและค้นคว้าอ้างอิง จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ และสำเร็จผลเป็นหนังสือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับที่ท่านได้เห็นอยู่แล้วในบัดนี้

(ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ)
ประธานอนุกรรมการจัดทำหนังสือราชาศัพท์
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สารบัญ

สารบัญ	๘
คำอธิบายวิธีใช้หนังสือราชศัพท์	๙
บทที่ ๑ อธิบายราชศัพท์และการใช้ราชศัพท์	๑๐
บทที่ ๒ ราชศัพท์หมวดต่าง ๆ	๒๘
หมวดที่ ๑ คำนาม	๒๙
๑.๑ ขัตติยตระกูล	๒๙
๑.๒ ร่างกาย	๔๕
๑.๓ คำนามอื่น ๆ	๕๓
หมวดที่ ๒ คำกริยา	๗๑
หมวดที่ ๓ ลักษณะนาม	๑๑๕
หมวดที่ ๔ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ	๑๑๘
ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป	
หมวดที่ ๕ ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล	๑๒๙
หมวดที่ ๖ เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค	๒๓๑
หมวดที่ ๗ พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน	๒๕๒
หมวดที่ ๘ พระราชพาหนะ	๒๖๓
บทที่ ๓ การเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล	๒๙๒
และทูล และการกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล	
และทูลด้วยวาจา	
บทที่ ๔ คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ	๓๒๐
และการกล่าวรายงานพระสงฆ์	
ภาคผนวก	๓๓๓
ภาคผนวกที่ ๑ คำสุภาพ	๓๓๔
ภาคผนวกที่ ๒ คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ	๓๔๓
และการกล่าวรายงานบุคคลทั่วไป	
ภาคผนวกที่ ๓ คำสุภาพเรียกสัตว์และอื่น ๆ	๓๔๕
บรรณานุกรม	๓๔๘
ดัชนี	๓๕๔
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชศัพท์	๔๑๘

คำอธิบาย

วิธีใช้หนังสือราชาศัพท์

หนังสือราชาศัพท์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้การค้นหาคำราชาศัพท์ที่ต้องการ สะดวกขึ้น ทั้งจากคำราชาศัพท์และคำสามัญ จึงจัดทำคำอธิบายวิธีใช้หนังสือไว้ดังต่อไปนี้

๑. คำราชาศัพท์จัดไว้เป็นหมวด เรียงลำดับตามความสำคัญของคำที่เกี่ยวข้อง กับพระมหากษัตริย์ เริ่มต้นด้วยชัตติยตระกูล ร่างกาย คำนาม คำกริยา ลักษณะนาม เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป ศัพท์ที่ใช้ในการ พระราชพิธีและการพระราชกุศล เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน พระราชพาหนะ การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล พระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูล การกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ การกล่าวรายงานพระสงฆ์ และภาคผนวก เริ่มต้นด้วยคำสุภาพ คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ การกล่าวรายงานบุคคลทั่วไป คำสุภาพเรียกสัตว์และอื่น ๆ

๒. การจัดคำในแต่ละหมวด

๒.๑ ขึ้นต้นด้วยคำราชาศัพท์ อธิบายความหมายและระบุนั้นนัยนัยดีของ พระบรมวงศานุวงศ์

๒.๒ จัดคำตามลำดับอันควร เช่น ในหมวดร่างกาย เริ่มต้นจากเบื้องบน ลงไปถึงเบื้องล่าง คือ ศีรษะ แขน มือ ลำตัว ขา และเท้า

๒.๓ จัดคำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์ก่อน แล้วจึงถึงคำที่ใช้แก่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และต่อไปตามลำดับพระบรมวงศานุวงศ์

บทที่ ๑

อธิบายราชาศัพท์และการใช้ราชาศัพท์

ตามที่เข้าใจกันทั่วไป ราชาศัพท์ หมายถึงคำจำพวกหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษเป็นคำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์และเจ้านาย เช่น คำว่า พระเนตร พระกรรณ พระบาท พระหัตถ์ สรง เสวย ที่จริง ราชาศัพท์ มีความหมายกว้างกว่านี้ คำราชาศัพท์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) อธิบายคำนี้ไว้ว่า ราชภาษา อันสมมติเรียกว่า ราชาศัพท์ เป็นถ้อยคำภาษาที่ผู้ทำราชการพึงศึกษาจดจำไว้ใช้ให้ถูกในการกราบบังคมทูลพระกรุณาในการเขียนหนังสือ และแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน จะกล่าวถึงผู้ใด สิ่งใดก็ใช้ถ้อยคำให้สมควร ไม่ให้พลาดจากแบบแผนเยี่ยงอย่างที่มีมาแต่ก่อน

ที่มาของราชาศัพท์

ราชาศัพท์เกิดขึ้นในชั้นแรกเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นพระประมุขของชาติ ให้สูงกว่าคนในชาติ ดังลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในพระนิพนธ์ สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๒๓^(๑) ว่า

“ลักษณะที่ไทยใช้ราชาศัพท์ก็เป็นคำที่ผู้ที่มีใจเจ้าใช้เรียกภริยาหรือวัตถุอันเป็นของเจ้า หรือว่าโดยย่อ ราชาศัพท์ดูเป็นคำที่ผู้เป็นบริวารชนใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่หรือถ้าว่าอีกอย่างหนึ่ง ดูเป็นเอาภาษาของคนจำพวกอื่น ที่ใช้สำหรับผู้ที่มาเป็นเจ้านายผู้ปกครองของตน มีเค้าจะสังเกตในคำจารึกและหนังสือเก่า เห็นได้ว่า ราชาศัพท์ใช้ในกรุงศรีอยุธยาตกกว่าที่อื่น ยิ่งเหนือขึ้นไปยิ่งใช้น้อยลงเป็นลำดับ หม่อมฉันอยากสันนิษฐานว่ามูลของราชาศัพท์จะเกิดด้วยเมื่อเขมรปกครองเมืองละโว้ ในอาณาเขตเมืองละโว้ พลเมืองมีหลายชาติ คำพูดเป็นหลายภาษา ปะปนกัน ทั้งเขมร ไทย และละว้า ไทยพวกเมืองอุทองคงพูดภาษาไทย มีคำภาษาอื่นปนมากกว่า ภาษาไทยที่พูดทางเมืองเหนือ หรือจะเปรียบให้เห็นใกล้ ๆ เช่น ภาษาไทยที่พูดกันทางเมืองอุบลกับที่พูดกันในกรุงเทพฯ ในเวลานี้ก็ทำนองเดียวกัน ครั้นรวมเมืองเหนือกับเมืองใต้อยู่ในปกครองของกรุงศรีอยุธยา เจ้านายที่เคยอยู่เมืองเหนือนับแต่สมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยา เป็นต้น ได้ปกครองกรุงศรีอยุธยาและตีเมืองเขมรได้ ได้เขมรพวกที่เคยปกครองเมืองเขมรเข้ามาเพิ่มเติม ระเบียบราชาศัพท์จึงเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้น แต่เจ้านายเคยตรัสอยู่แต่ก่อน

^(๑) สาส์นสมเด็จพระ ฉบับลงวันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๔ (ฉบับองค์การคำคุณศัพท์ พุทธศักราช ๒๕๑๖) เล่ม ๒๓ หน้า ๑๐๖-๑๐๗

อย่างไรก็ดีรสอยู่อย่างนั้น ใช้ราชาศัพท์แต่กับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายที่ทรงศักดิ์สูงกว่าหรือเสมอกัน นี้อาศัยกำเนิดของราชาศัพท์ ถ้าว่าต่อไปถึงความประสงค์ที่ใช้ราชาศัพท์ ดูก็น่าสนใจ สันสกฤตตามคำที่เอาคำภาษามคธและสันสกฤตมาใช้ เช่นว่า พระเศียร พระโอษฐ์ พระหัตถ์ พระบาท เป็นต้น ดูประสงค์จะแสดงว่าเป็นของผู้สูงศักดิ์กว่าที่มีเจ้าเท่านั้น แต่ที่เอาคำสามัญในภาษาเขมรมาใช้ เช่น พระชนง พระชนย และพระชนอง เป็นต้น ดูเป็นแต่จะเรียกให้บริวารที่เป็นเขมรเข้าใจ มิใช่เพราะถือว่าภาษาเขมรสูงศักดิ์กว่าภาษาไทย ชวนให้เห็นว่า เมื่อแรกตั้งราชาศัพท์ ภาษาที่ใช้กันในพระนครคืออยุธยา ยังสับสน เลือกเอาศัพท์ที่เข้าใจกันมากมาใช้ และราชาศัพท์ในครั้งแรกจะไม่มีมากมายนัก ต่อมาภายหลังจึงคิดเพิ่มเติมขึ้น”

พระวรวงศ์วิสิฐ (เชิง ศิวะศรียานนท์) กล่าวไว้ในหนังสือ หลักภาษาไทย ว่า “ต้นเดิมที่จะเกิดมีราชาศัพท์ขึ้น ก็เพราะเมื่อไทยเราตั้งชาติเข้มแข็งขึ้นในดินแดนที่เข้ามาปกครองใหม่ คือ ดินแดนประเทศสยามนี้ เราก็เลือกผู้ที่มีความสามารถ มีลักษณะเป็นอัจฉริยบุคคลในคณะ แล้วยกขึ้นเป็นประมุขของชาติเพื่อคุ้มครองชาติให้มั่นคงและนำชาติให้ประสบชัย ตลอดถึงความเป็นอารยชาติ ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นประมุขนี้เรียกกันว่า พระราชาธิบดี”

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ตรัสไว้ในปาฐกถาเรื่อง กถาเรื่องภาษา ว่า “นอกจากคำพูดและวิธีพูดทั่วไปแล้ว ยังมีคำพูดและวิธีพูดสำหรับชนเฉพาะหมู่เฉพาะเหล่าอีกด้วย เช่น ราชาศัพท์ของเรา เป็นต้น ฝรั่งเศสไม่มีราชาศัพท์เป็นคำตายตัว แต่มีวิธีพูดยกย่องชั้นพระมหากษัตริย์หรือชั้นผู้ดีเหมือนกัน แต่วิธีพูดเช่นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว โดยมากมักจะเป็วิธีพูดอย่างสุภาพเท่านั้นเอง”

คำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ของไทย ส่วนใหญ่เป็นคำภาษาอื่น มาจากภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร

เหตุที่ใช้คำภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร เป็นคำราชาศัพท์ของไทยนั้น นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์และทางภาษากล่าวว่า การนำคำในภาษาเขมรมาใช้นั้น เป็นการเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นผู้ปกครองแผ่นดิน นอกจากนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ยังได้ตรัสไว้ในปาฐกถาเรื่อง สยามพากย์ ว่า

“การใช้ราชาศัพท์ เพื่อจะยกย่องฐานะของพระราชาให้สูงขึ้น”

คำเขมรที่ต่อมานำมาใช้เป็นราชาศัพท์นั้น ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักต่าง ๆ มีใช้อยู่มากและใช้แก่คนสามัญทั่วไป มิได้ใช้แก่พระมหากษัตริย์ เช่น

ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง

คำว่า ทรง “คนในเมืองสุโขทัยนี้มักทวน มักทรงศีล มักโอยทวน” (บรรทัดที่ ๙ ด้าน ๒)

ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๒ จารึกวัดศรีชุม (พุทธศักราช ๑๘๘๔-๑๙๑๐)

คำว่า เสด็จ “พระศรีรัตนมหาธาตุเจ้าลูกหนึ่งมีพรรณงามดังทอง... เสด็จมาแต่กลางทวน” (บรรทัดที่ ๖๖ ด้าน ๒)

คำว่า บังคม “คนทั้งหลายไหว้กันเต็มแผ่นดิน อุปมาดังเรียงท่อนอ้อยไว้มาก... เขาจึงขึ้นบังคม” (บรรทัดที่ ๗๓ ด้าน ๒)

ส่วนที่ใช้คำภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีเป็นราชาศัพท์นั้น พระวรเวทย์พิสิฐ กล่าวไว้ในหนังสือ **หลักภาษาไทย** ว่า เป็นเพราะคำทั้งสองนี้เป็นคำทางพระศาสนาซึ่งถือว่าเป็นคำสูง จึงนำมาใช้เป็นราชาศัพท์ด้วย

หลักเกณฑ์คำราชาศัพท์ มีใช้เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในสมัยอยุธยา ดังที่ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) กล่าวไว้ในเรื่อง **กิจกรรมราชยาและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก** ว่า “ราชาศัพท์ที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก เห็นจะเป็นกฎหมายตราสามดวงในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยา ในกฎหมายตราสามดวงฉบับนี้มีพระราชกำหนดถ้อยคำที่จะใช้กราบทูล คำที่ใช้เรียกสิ่งของใช้ และวิธีใช้คำรับ อาจถือเอาเป็นราชาศัพท์ฉบับแรกได้ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงแสดงพระมติทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ไว้แล้วว่า ระเบียบราชาศัพท์จึงเริ่มขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้น”

การใช้ราชาศัพท์

ราชาศัพท์ส่วนมากเป็นศัพท์ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต เขมร และคำไทยรุ่นเก่า มักเป็นคำประสม ประกอบขึ้นด้วยคำตั้งแต่สองคำขึ้นไป และกำหนดให้ใช้ในที่ต่ำสูงต่างกัน ในบทนี้ จะตั้งข้อสังเกตให้ศึกษาถึงราชาศัพท์ที่ใช้เป็นคำชนิดต่าง ๆ ว่าแต่ละชนิดมีลักษณะอย่างไร และมีวิธีการอันใดที่พึงถือเป็นหลักในการประกอบคำเข้าด้วยกัน ให้สำเร็จเป็นราชาศัพท์ที่มีความหมายถูกต้องตรงกับที่ประสงค์จะใช้

๑. ราชาศัพท์ที่ใช้เป็นชื่อ ที่เรียกว่า คำนาม หรือสามานยนาม

ในไวยากรณ์ มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. คำที่ไม่ต้องใช้คำใด ๆ เข้าประกอบ ได้แก่คำนามที่เป็นราชาศัพท์แล้วในตัว เช่น คำว่า วัง ตำหนัก หม่อม หม่อมห้าม เจ้าจอม ซายา เป็นต้นอย่าง บางทีเมื่อจะใช้ในที่สูงขึ้นไปกว่าศักดิ์ของคำ ต้องประกอบคำอื่นเข้าด้วย ให้ได้ความหมายตรงกับที่ต้องการ อย่างคำว่า ตำหนัก (เรือนของเจ้านาย) ประกอบคำ พระ เป็น พระตำหนัก กลายเป็นเรือนหลวง (เรือนของพระมหากษัตริย์) หรือคำว่า ซายา ซึ่งหมายถึงหม่อมเจ้าที่เป็นภรรยาของเจ้านาย และคำนี้ยังอาจประกอบคำอื่น ๆ เข้าได้อีก เป็น พระวรซายา พระราชซายา พระวรราชซายา พระอัครซายา ซึ่งล้วนมีความหมายเปลี่ยนไปตามความมุ่งหมายที่จะใช้ให้สูงและสำคัญยิ่งขึ้นเพียงใด หรือคำว่า เจ้าจอม ซึ่งหมายถึงพระสนมของพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบวรราชเจ้า ก็อาจเลื่อนเป็น เจ้าจอมมารดา (เมื่อมีพระราชโอรส พระราชธิดา หรือพระโอรส พระธิดา) เป็น เจ้าคุณจอมมารดา (เมื่อได้รับสถาปนาให้มีศักดิ์สูงเป็นพิเศษ) หรืออาจตัดคำ เจ้า ออกเสีย เหลือแต่ จอมมารดา ก็ได้ เมื่อใช้สำหรับพระสนมในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ที่มีพระโอรส พระธิดา

๒. คำที่ต้องใช้คำอื่นเข้าประกอบให้เป็นราชาศัพท์ ซึ่งมีหลักสังเกตในการประกอบดังนี้

๒.๑ คำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์

๒.๑.๑ คำนามที่เป็นสิ่งสำคัญอันควรยกย่อง ใช้คำ เช่น พระบรมอรรคราช พระบรมมหาราช พระบรมมหา พระบรมราช พระบรม พระอัครราช พระอัครพระมหา นำหน้า เช่น พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ พระบรมมหาราชวัง พระบรมมหาชนก พระบรมราชชนนี พระบรมราชโองการ พระบรมราชบุพการี พระบรมราชวงศ์ พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ พระบรมราชานุสรณ์ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมราโชวาท พระบรมมหัยกา พระบรมราชินี พระบรมโพธิสมภาร พระบรมเดชานุภาพ พระบรมนามาภิไธย พระปรมาภิไธย พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมศพ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระบรมอัฐิ พระบรมโอรสาธิราช พระอัครราชเทวี พระอัครราชชายา พระอัครมเหสี พระอัครชายา พระมโหฬารมณเฑียร พระมหาปราสาท พระมหาอุณาโลม พระมหามงกุฎ พระมหาสังวาล พระมหาสังข์ พระมหาเศวตฉัตร พระมหากฐนา พระมหากฐนาธิคุณ

พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับบรมราชาภิเษก โดยหลักจะเว้นการใช้คำ “บรม” ประกอบคำนามราชาศัพท์ต่าง ๆ ที่ปกติใช้คำว่า “บรม” ประกอบอยู่ในราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์ เช่น พระราชูปถัมภ์ พระนามาภิไธย พระราโชวาท พระฉายาลักษณ์ พระราชานุญาต พระราชโองการ

๒.๑.๒ คำนามที่เป็นสิ่งสำคัญรองลงมา หรือที่ประสงค์จะมีให้ปนกับเจ้านายอื่น ๆ หรือไม่ประสงค์จะให้รู้สึกว่าสำคัญดั่งข้อต้น ใช้คำว่า **พระราช-** ประกอบข้างหน้า เช่น พระราชวัง พระราชนิเวศน์ พระราชอำนาจ พระราชวงศ์ พระราชประสงค์ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระราชกุศล พระราชปรรณนา พระราชปรรณ พระราชทรัพย์ พระราชสัญญาจร พระราชทาน พระราชอุทิศ

๒.๑.๓ คำนามที่เป็นสิ่งสามัญทั่วไป ที่ไม่ถือว่าสำคัญ และไม่ประสงค์จะแยกให้เห็นว่าเป็นนามใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ ใช้คำว่า **พระ** นำหน้า เช่น พระองค์ พระกร พระหัตถ์ พระบาท พระโลหิต พระบงคน พระวาตะ พระเคราะห์ พระโรค พระแสง พระศรี พระยี่ภู่ พระแท่น พระเก้าอี้ พระป้าย พระโอรน พระดิง พระทวย พระฉาย พระสาาง พระเชนย พระขนอง พระขนง พระกระเป่า

คำที่เติมตามข้อ ๒.๑.๓ นี้ และแม้ตามข้อ ๒.๑.๑ และ ๒.๑.๒ มีข้อน่าสังเกตว่า

ก. ส่วนใหญ่เป็นคำบาลี สันสกฤต คำเขมร และคำไทยเก่า แต่บางคำก็เป็นคำไทยธรรมดาและคำต่างภาษา เช่น คำจีน คำฝรั่ง ซึ่งอนุโลมใช้ **พระ** นำหน้าด้วย

ข. คำกริยาบางคำเมื่อเติมคำว่า **พระ** ไว้หน้าคำแล้วกลายเป็นคำนาม เช่น ประชวร (ป่วยเจ็บ-กริยา) พระประชวร (ความป่วยเจ็บ-นาม) สาาง (หิว-กริยา) พระสาาง (หิว-นาม) อุทิศ (กริยา) พระราชอุทิศ (นาม) ดำริ (กริยา) พระดำริ (นาม)

ค. คำนามที่เป็นคำประสมซึ่งมีคำ **พระ** ประกอบอยู่แล้ว ห้ามใช้คำ **พระ** นำหน้าอีก เช่น ธารพระกร ฉลองพระเนตร รองพระบาท พานพระศรี ทองพระกร เครื่องพระสำอาง ตุ่มพระกรณ บันพระองค์ ขันพระสาคร

ง. สามัญชนที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยทางอื่น ใช้ **พระ** นำหน้า เช่น พระอาจารย์ พระสหาย พระพี่เลี้ยง พระนม

๒.๑.๔ คำนามที่เป็นคำไทยที่มีได้กล่าวให้มีความสำคัญ บางคำใช้คำ **หลวง** หรือ **ตัน** ประกอบเข้าข้างหลังให้เป็นราชาศัพท์ได้ เช่น ลูกหลวง หลานหลวง ของหลวง รถหลวง เรือหลวง ม้าตัน ช้างตัน

ควรสังเกตว่า คำนามที่ใช้คำประกอบท้ายตามข้อนี้ มีนัยต่างกันอยู่ตามคำประกอบนั้น ๆ ทั้งยังมีความหมายไม่ตรงทีเดียวกับคำนามที่มีคำนำหน้าตามข้อ ๒.๑.๑, ๒.๑.๒ และ ๒.๑.๓ (ส่วน **หลวง** ที่แปลว่า **ใหญ่** เช่น คำ ภรรยาหลวง เขาหลวง ทะเลหลวง ไม่จัดว่าเป็นคำประกอบท้ายเพื่อทำให้คำนั้นเป็นคำราชาศัพท์)

๒.๑.๕ คำนามที่มีคำประกอบท้ายอื่น ๆ ตามข้อ ๒.๑.๔ บางที่ยังประกอบคำ **พระ** เข้าข้างหน้าได้ด้วย เพื่อบ่งบอกว่าเป็นคำใช้แก่พระมหากษัตริย์ เช่น คำว่า พระเครื่องตัน

๒.๑.๖ คำนามบางคำประกอบคำอื่น ๆ เข้าให้เป็นราชาศัพท์ด้วย มีความหมายต่างกันไปตามคำที่ประกอบ เช่น รถยนต์พระที่นั่ง เรือยนต์พระที่นั่ง รถทรง เรือทรง ม้าทรง ช้างทรง น้ำสรง ห้องสรง ที่สรง ของเสวย โต๊ะเสวย ห้องบรรทม ที่บรรทม ที่ประทับ ที่ประพาส

๒.๒ คำที่ใช้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ มีการใช้คำประกอบแตกต่างกันหลายอย่าง เพราะเจ้านายมีลำดับชั้นพระราชอิสริยยศแตกต่างกันหลายชั้น กล่าวโดยย่อ ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถลงไปจนถึงหม่อมเจ้า

หลักการประกอบคำตามแบบแผนที่พบการใช้มีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ใช้คำ พระราช นำหน้าคำบางคำที่ใช้สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้รับพระราชทานพระสัถูปภูลเศวตฉัตรเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศตลอดจนคำนามที่สำคัญ เช่น พระราชเสาวนีย์ พระราชบัณฑิต พระราชบัญชา พระราชประวัติ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระราชกิจ พระราชกุศล พระราชประสงค์ พระราโชบาย พระราโชวาท พระราชอุทิศ พระราชานุเคราะห์

๒.๒.๒ ใช้คำ พระ นำหน้าคำนามสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ตามข้อ ๒.๒.๑ ในคำนามที่ไม่สำคัญ และสำหรับพระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า ทั้งในคำนามสำคัญและไม่สำคัญ เช่น พระเศียร พระองค์ พระหัตถ์ พระบาท พระหทัย พระศพ เว้นแต่หม่อมเจ้าที่ราชาศัพท์มิใช่ทั้งคำว่า พระ นำหน้า และไม่ใช้คำว่า พระ นำหน้า เช่น เศียร องค์ หัตถ์ บาท หทัย ส่วนคำที่ไม่พบการใช้คำว่า พระ นำหน้าคือคำว่า ศพ ที่ใช้อย่างคำสามัญชนเสมอ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

๒.๒.๓ พระราชพาหนะ เช่น รถยนต์พระที่นั่ง เรือยนต์พระที่นั่ง ใช้แก่เจ้านายตามข้อ ๒.๒.๑ รถยนต์ที่นั่ง เรือยนต์ที่นั่ง ใช้แก่พระราชวงศ์ชั้น เจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า **รถยนต์พระประเทียบ** ใช้แก่สมเด็จพระสังฆราช รถของหม่อมเจ้า ที่เสด็จแทนพระองค์พระมหากษัตริย์ และรถเชิญพระพุทธรูปสำคัญ **รถยนต์ประเทียบ** ใช้แก่องคมนตรีที่เป็นผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ **รถทรง เรือทรง ม้าทรง** ใช้แก่พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

๒.๒.๔ คำที่เป็นคำนามราชาศัพท์สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์อยู่ในตัว ไม่ต้องใช้คำนำหรือคำต่อแต่อย่างใด เช่น คำว่า เจ้าจอม หม่อม วัง ตำหนัก ขายา หม่อมห้าม

๒.๓ คำนามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ สิ่งของ หรือสิ่งอื่นที่เป็นของทางไกล มิได้เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย รวมทั้งเป็นคำที่มีขึ้นมาในชั้นหลัง ๆ ซึ่งมีทั้งศัพท์ที่บัญญัติขึ้น เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ เช่น คอมพิวเตอร์ ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้เป็นราชาศัพท์ ให้ใช้คำเดิมตามปกติ เช่น ทรงใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ได้ชำนาญ

๒.๔ คำนามที่ต้องใช้คำประกอบดังกล่าวแล้ว เป็นพวกชื่อทั่วไป ที่ทาง ไวยากรณ์เรียกว่าสामानยนามอย่างหนึ่ง อากาณามอีกอย่างหนึ่ง น่าสังเกตว่าคำนาม สองชนิดนี้บางที่บัญญัติคำไว้ให้ใช้ต่างกันตามชั้นของพระราชอิสริยยศ เช่น คำว่า จดหมาย หรือหนังสือ ให้ใช้ต่างกันหลายอย่าง ดังนี้

พระราชหัตถเลขา	ใช้แก่	พระมหากษัตริย์
พระราชสาส์น	ใช้แก่	พระมหากษัตริย์ (ในการเจริญสัมพันธไมตรี กับต่างประเทศ)
ลายพระราชหัตถ์	ใช้แก่	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระมหาสมณสาส์น	ใช้แก่	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
พระสมณสาส์น	ใช้แก่	สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
ลายพระหัตถ์, พระอักษร	ใช้แก่	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

๒. ราชาศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคล

ชื่อเฉพาะของบุคคลทางไวยากรณ์เรียกว่า **วิสามานยนาม** และต้องมีคำ **สามานยนาม** คือคำนำหน้าชื่อประกอบด้วยเสมอ มีวิธีประกอบคำให้ใช้เป็นราชาศัพท์ที่บัญญัติไว้ กล่าวคือ

๑. **พระมหากษัตริย์และเจ้านาย** ต้องมีคำสามานยนามนำพระปรมาภิไธย พระบรมนามาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนาม ด้วยเสมอ คำสามานยนามที่บัญญัติไว้ให้ใช้นี้ มีดังนี้

๑.๑ **พระมหากษัตริย์** ใช้คำ **พระบาทสมเด็จพระ** นำพระปรมาภิไธย และยังมีวิธีเขียนพระปรมาภิไธยได้เป็น ๓ อย่าง คือ

๑.๑.๑ **อย่างยิ่ง** เขียนพระปรมาภิไธยเต็มตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ เช่น

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช
บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช
มหาราช บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิรา
ลงกรณ์ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิตติสิริสมบูรณอดุลยเดช
สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้า
เจ้าอยู่หัว

๑.๑.๒ **อย่างกลาง** ละสร้อยพระปรมาภิไธย พระบรมนามาภิไธย
ลงบ้าง เช่น

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑.๑.๓ อย่างย่อ ย่อเอาแต่ส่วนสำคัญของพระปรมาภิไธยไว้ เช่น
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
 พระอัฐมรามาธิบดินทร
 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระมหากษัตริย์ในอดีต ใช้ สมเด็จพระ นำ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระมหาบุรุษ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช บางที
 ก็ใช้คำสามัญนามนำพระนามตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระยาสิทธิ ขุนหลวงสรศักดิ์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีคำขานพระราชสมัญญาว่า พระปิตุจฉา พระราช
 ธีรราชเจ้า พระมหาเจษฎาราชเจ้า พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช

๑.๒ พระมหากษัตริย์ต่างประเทศ ใช้คำสามัญนามนำพระนามต่างกัน
 เป็นต้นว่า พระจักรพรรดิ สมเด็จพระเจ้า สมเด็จพระ พระเจ้า เช่น พระจักรพรรดิ
 ไฮเลเซลาสซี ที่ ๑ สมเด็จพระเจ้าจอร์จ ที่ ๕ สมเด็จพระคริสตัสต์มณีนวศ์ พระเจ้า
 กรุงนอร์เวย์ พระเจ้ากรุงเดนมาร์ก จำเป็นต้องสังเกตจดจำตามที่ทางราชการใช้ ปัจจุบัน
 คำที่เรียกพระมหากษัตริย์ต่างประเทศใช้ว่า สมเด็จพระราชาธิบดีแห่ง ตามด้วยชื่อ
 ประเทศ เช่น สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ถ้าพระมหากษัตริย์เป็นหญิงใช้ว่า สมเด็จพระ
 พระราชินีนาถ ตามด้วยพระนามและชื่อประเทศ เช่น สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธ
 ที่ ๒ แห่งสหราชอาณาจักร หรือตามด้วยชื่อประเทศ เช่น สมเด็จพระราชินีนาถแห่ง
 เดนมาร์ก เป็นต้น

๑.๓ เจ้านาย มีคำสามัญนามที่ใช้เป็นคำนำพระนามเจ้านายโดยเฉพาะ
 เพื่อบอกสกุลยศ และอิสริยยศ ซึ่งในสยามไวยากรณ์ วชิวิภาค^(๑) ของพระยาอุปกิตศิลปสาร
 (นิ่ม กาญจนาชีวะ) เรียกว่า สามานยนามบอกเครือญาติ กับ สามานยนามบอกชั้น
 เจ้านาย ที่มักใช้ประกอบกันทั้งสองอย่างเป็นส่วนมาก ดังนี้

๑.๓.๑ สามานยนามบอกเครือญาติ คือ คำนำพระนามที่แสดงว่าเป็น
 พระประยูรญาติชั้นใดกับพระมหากษัตริย์

๑.๓.๒ สามานยนามบอกชั้นเจ้านาย (สกุลยศ) มี ๓ ชั้น คือ เจ้าฟ้า
 พระองค์เจ้า และ หม่อมเจ้า นอกจากนี้ เจ้านายชั้นเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้ายังมีพระราช
 อิสริยยศ ต่างกรม อีก ๗ ชั้น คือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมพระราชวังบวร
 สถานพิมุข กรมพระยา กรมพระ กรมหลวง กรมขุน และกรมหมื่น

^(๑) หลักภาษาไทย (บริษัทโรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช พุทธศักราช ๒๕๔๓) หน้า ๑๕๗-๑๕๘

ตามหลักเกณฑ์ข้างต้น จึงเข้าใจได้ว่า เมื่อเขียนพระนามเจ้านาย จะต้องลง
สาบานยนามบอกเครือญาติ กับ **สาบานยนามบอกชั้น** ก่อน แล้วจึงต่อด้วยพระนาม
 ซึ่งอาจเป็นพระนามเดิม หรือพระนามกรม หรือทั้งสองอย่าง และถ้าทรงมียศทางทหาร
 หรือพลเรือน จะลง**สาบานยนามบอกยศ** ในเบื้องต้นด้วยก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- พลเอก (หรือพลเรือเอก หรือพลอากาศเอก) พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
- พลเอกหญิง (หรือพลเรือเอกหญิง หรือพลอากาศเอกหญิง) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
- สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
- จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร
- มหาอำมาตย์นายก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
- พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรัตน์ กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์
- พระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติ กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา
- พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์บริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดีพินิต
- พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดรุณกุลพิธิ

คำนำพระนามที่บอกให้ทราบว่าเป็นพระประยูรญาติชั้นใดของพระมหากษัตริย์นั้น มักจะมีการเปลี่ยนแปลงตามรัชกาล เช่น ถ้าเป็น **พระราชโอรส** **พระราชธิดา** ก็เรียกว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ** **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ** **พระเจ้าลูกยาเธอ** **พระเจ้าลูกเธอ** ถ้าเป็น **พี่น้อง** ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ** **สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ** **สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ** **พระเจ้าน้องนางเธอ** เป็นต้น ถ้าเป็นพระประยูรญาติผู้ใหญ่ที่เป็นลูกชาย ลูกสาวของพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ซึ่งนับลำดับพระประยูรญาติทรงเป็น **ลุง ป้า น้า** ของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ทรง

ครองราชย์อยู่ ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** หรือ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ** ถ้าทรงเป็นพระประยูรญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระบรมอัยกา** **สมเด็จพระบรมอัยยิกา** เป็นต้น ส่วนพระประยูรญาติชั้นรองของพระมหากษัตริย์เรียกว่า **พระอนุวงศ์** ได้แก่ ชั้นหลาน และชั้นเหลน ก็ใช้คำนำพระนามว่า **พระเจ้าหลานเธอ** **พระหลานเธอ** ถ้าสิ้นรัชกาลของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่เป็นปู่ แล้ว ก็มักจะใช้คำนำพระนามว่า **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** หรือ **พระวรวงศ์เธอ**

เจ้านายชั้นหม่อมเจ้านั้น ไม่มีสาบานยนามบอกเครื่องญาติ แต่ต้องลงราชสกุลต่อท้ายนามด้วย เช่น หม่อมเจ้าปิยะภักดีนาถ สุประดิษฐ์ พลเรือเอก หม่อมเจ้ากาพวรรณดิศ ดิศกุล

๑.๔ คำที่ใช้แก่พระสงฆ์ พระสงฆ์มีหลายชั้น และมีสาบานยนามบอกสมณศักดิ์นำนามต่างกันตามชั้น

๑.๔.๑ เจ้านายที่ทรงผนวชและทรงดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าก็ดี เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ดี ให้ใช้ตามประกาศพระบรมราชโองการสถาปนา เช่น กรณีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็น **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า** กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ส่วนกรณีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรตนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาพระยศทางราชตระกูล เป็น **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ และ ทรงสถาปนาให้ทรงดำรงสมณศักดิ์เป็น **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลื่อนเป็นกรมหลวง ดังนั้นการออกพระนามทางราชการจึงออกพระนามตามทางราชตระกูลก่อน แล้วต่อด้วยพระยศทางสงฆ์ไว้ท้ายพระนาม คือ **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ดังนี้ เป็นต้น แต่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ มิได้ทรงเป็นเจ้านายมาก่อน มีฐานันดรศักดิ์ทางราชสกุลว่า หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์ จึงไม่มีสาบานยนามบอกเครื่องญาติ คงใช้พระนามแสดงสมณศักดิ์นั้นนำแทน รวมทั้งกรณีของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร ซึ่งมีได้มีฐานะเป็นเจ้านายด้วยเช่นกัน

ส่วนสมเด็จพระสังฆราชที่มีเชื้อเจ้านาย ใช้พระนามอย่างสมเด็จพระราชาคณะ แล้วเติมตำแหน่งไว้ท้าย เช่น **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)** **สมเด็จพระสังฆราช** **สกลมหาสังฆปริณายก**

๑.๔.๒ ราชตระกูล ตั้งแต่เจ้าฟ้าที่ทรงพระผนวช ลงไปจนถึง หม่อมหลวงที่บรรพชา อุปสมบท เรียกสกุลยศนำหน้าพระนามหรือนามด้วย เช่น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระประชาธิปกคึกคิตเดชน์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระมณูชนาคนานพ หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต หม่อมเจ้าพระมหาเพลารถ หม่อมเจ้าพระภุชงค์ หม่อมเจ้าพระประภากร หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หม่อมเจ้าสามเณรเพลารถ หม่อมราชวงศ์พระนันทวัฒน์ หม่อมหลวงพระคิวปิด

อนึ่ง พระมหากษัตริย์เมื่อทรงพระผนวช ไม่ใช่ว่า พระภิกษุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ใช้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระผนวช

๑.๕ คำนำนามสตรีที่เป็นพระสนมและหม่อมห้าม

๑.๕.๑ เจ้าคุณพระ เป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะของเจ้าคุณจอมมารดาแพ พระสนมเอกในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาเจ้าคุณจอมมารดาแพ ให้มี บรรดาศักดิ์และราชทินนามขึ้นเป็น **เจ้าคุณพระประยุรวงศ์**

๑.๕.๒ พระ เป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะของพระสนมเอกในรัชกาลที่ ๖ คือ **พระสุจริตสุดา** (เปรี๊ยะ สุจริตกุล) และ**พระอินทราณี** (ประไพ สุจริตกุล) ซึ่งภายหลังทรงสถาปนาพระอินทราณีขึ้นเป็น **สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายาเธอ**

๑.๕.๓ เจ้าคุณจอมมารดา เป็นบรรดาศักดิ์ของเจ้าจอมมารดาที่มี เกียรติยศพิเศษ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเจ้าจอมมารดา เป็น **เจ้าคุณจอมมารดา ๔ ท่าน** คือ **เจ้าคุณจอมมารดาสำลี** ในรัชกาลที่ ๔ **เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม** ในรัชกาลที่ ๔ **เจ้าคุณจอมมารดาเอม** ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และ **เจ้าคุณจอมมารดาแพ** ในรัชกาลที่ ๕ ต่อมารัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม ขึ้นเป็น **สมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา**

๑.๕.๔ เจ้าจอมมารดา เป็นคำนำนามพระสนมที่มีพระราชโอรส พระราชธิดา เช่น **เจ้าจอมมารดาตานี** ในรัชกาลที่ ๑ **เจ้าจอมมารดาอ่อน** ในรัชกาลที่ ๕ **เจ้าจอมมารดาน่วม** ในสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนาฯ รัชกาลที่ ๕ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และมีบางกรณีที่ทรงสถาปนาหม่อมห้ามของเจ้านายชั้นลูกหลวงขึ้นเป็น “เจ้าจอมมารดา” หากว่าหม่อมนั้นได้เป็นขรัวยายของเจ้าฟ้าพระราชโอรส พระราชธิดา ของพระมหากษัตริย์ เช่น หม่อมจันในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ได้รับ พระราชทานสถาปนาเป็น**เจ้าจอมมารดาจัน** เนื่องจากได้เป็นขรัวยายของสมเด็จพระเจ้าฟ้า ยุคลทิฆัมพร สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ในรัชกาลที่ ๕

๑.๕.๕ จอมมารดา เป็นคำนำนามพระสนมในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ที่มีพระโอรส พระธิดา เช่น **จอมมารดาป้อม**^(๑) ในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ

๑.๕.๖ เจ้าจอม เป็นคำนำนามพระสนม ใช้นำหน้าชื่อตัว และต่อท้ายด้วยคำที่บ่งบอกว่าเป็นพระสนมในรัชกาลใด เช่น **เจ้าจอมสมบุญ** ในรัชกาลที่ ๕ **เจ้าจอมเส** ในรัชกาลที่ ๕

๑.๕.๗ หม่อม เป็นคำนำนามสตรี (สามัญชน) ที่เป็นหม่อมห้ามของเจ้านาย ใช้นำหน้าชื่อตัวและชื่อราชสกุล เช่น **หม่อมกอบแก้ว** อาภากร ณ อยุธยา **หม่อมประพาส** จักรพันธุ์ ณ อยุธยา แต่ถ้าเป็น **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** ต้องใช้คำ **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** นำหน้า เช่น **หม่อมหลวงสร้อยระย้า** ยุคล ห้ามใช้คำ **หม่อม** หรือคำนำอื่น ๆ นำหน้าเป็นอันขาด

๒. วิสาμανยนามอันเป็นชื่อของบุคคล อาจแบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือ **ชื่อตัว** กับ **ราชทินนาม**

๒.๑ ชื่อตัว หรือนามเดิม ย่อมหมายถึงนามสกุลที่บุคคลใช้ตามกฎหมายด้วย เช่น สัญญา สุเรนทรานนท์ หรือ พรทิพย์ วิยกิจ ซึ่งเมื่อเดิมสามัญนามนำหน้าชื่อเป็น **นายสัญญา สุเรนทรานนท์** และ **นางสาวพรทิพย์ วิยกิจ** แล้วก็เป็นวิสาμανยนามที่ถูกต้องสมบูรณ์ ส่วนสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า มีคำสามัญนามนำหน้าชื่อ เช่น **ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา** ศาสตราจารย์ พันตรีหญิง **คุณหญิงผะอับ โปะชะเกษม** ศาสตราจารย์ ดร. **คุณบรรจบ พันธุเมธา**

๒.๒ ราชทินนาม คือ นามที่ได้รับพระราชทานพร้อมกับยศ สมณศักดิ์ หรือบรรดาศักดิ์ นามใดที่บุคคลชั้นใดได้รับพระราชทานโดยนัยนี้ถือเป็น **ราชทินนาม** ทั้งสิ้น เช่น **อุบาลีคุณูปมาจารย์** (พระภิกษุ) **พลพลพยุหเสนา** (ขุนนาง) ซึ่งเมื่อประกอบสามัญนามเข้าข้างหน้าตามระเบียบแล้วจะเป็นราชทินนามราชาศัพท์ที่สมบูรณ์ ดังนี้ **พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา**

เมื่อทราบลักษณะของ **สามัญนามนำหน้าชื่อ** และ **วิสาμανยนามอันเป็นชื่อ** ของบุคคลชั้นต่าง ๆ แล้ว ก็พึงพิจารณาใช้ประกอบกันให้เป็น **วิสาμανยนามราชาศัพท์** ให้ถูกต้อง ในที่นี้ได้ยกตัวอย่างไว้เป็นแบบเพื่อสังเกต ดังนี้

จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์

กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

มหาอำมาตย์นายก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์

กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

^(๑) จอมมารดาป้อมเป็นพระมารดาของพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรุดิอาภรณ์ราชกุมาร

พระราชวรวงค์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
พลเอก เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ (หม่อมราชวงศ์สท้าน สนิทวงศ์)
มหาเสวกเอก เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา)
ท่านผู้บัญชาสรวรณรงค์ (จรวย โชติกเสถียร)
ท้าวศรีสัจจา (สังวาลย์ บุญยรัตพันธุ์)
หัวหมื่น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)
พระยาประดับดุริยกิจ (แหยม วิณิน)
หลวงไพเราะเสียงขอ (อุ่น ดุริยะชีวิน)
นายจ่านราชกิจ^(๑) (จรัญ บุญยรัตพันธุ์)
นายกวด หุ้มแพร (โต สุจริตกุล)
พลโท หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์
พันตำรวจโท ประวิณ เกษมสุข
สมเด็จพระมหาธีรวงค์ (อ้วน ติสโส)
พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ)
พระครูไพโรจน์โพธิวัฒน์ (เจริญ จิโตภาโส)
พระเจริญ ฐิตปัญโญ (ดอนจันทร์) น.ธ.เอก
สามเณรสุโข สราญใจ

ฯลฯ

๓. ลักษณะนาม^(๒) ที่ต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามระเบียบราชาศัพท์มีเฉพาะ
ลักษณะนามที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์เท่านั้น พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ใช้ว่า พระองค์ เช่น สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ พระราชโอรส
ทั้งสี่พระองค์ สำหรับพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าให้ใช้ องค์ เช่น หม่อมเจ้า ๕ องค์

อนึ่ง ส่วนของร่างกาย เครื่องใช้ เครื่องเสวย ที่เป็นของสำคัญของพระมหากษัตริย์
และพระราชวงศ์ ก็ใช้ลักษณะนามว่า องค์ เช่น พระทนต์ ๒ องค์ (ซี่) พระที่นั่ง ๒ องค์
(หลัง) พระแสงปืน ๒ องค์ (กระบอก) เสวยได้หลายองค์ (คำ) ตรัสได้ไม่กี่องค์ (คำ)

^(๑) มีข้อสังเกตว่า คำว่า “นาย” ในที่นี้เป็นบรรดาศักดิ์ของข้าราชการในกรมมหาดเล็ก ใช้เป็นคำนำหน้าราชทินนาม
แต่ปัจจุบันคำว่า “นาย” เป็นคำนำหน้านามชายที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

^(๒) ดุบทที่ ๒ หมวดที่ ๓ ลักษณะนาม ประกอบ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

๓. คำสรรพนาม

ในวैयाกรณ์ สรรพนามหรือคำที่ใช้แทนชื่อที่จะต้องเปลี่ยนแปลงตามการใช้ราชาศัพท์ มีแต่บุรุษสรรพนาม คือ สรรพนามแทนบุคคล และมีคำใช้แตกต่างกันตามพระราชอิสริยยศของเจ้านาย และแตกต่างกันตามบุคคลที่เป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ใช้กันเป็นแบบแผนแต่เดิมมาดังนี้^(๑)

บุรุษที่ ๑

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้า	ผู้น้อย ^(๒)	พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศ์ ^(๓) พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า (ที่เป็นพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์)
เกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	พระอนุวงศ์ ^(๔) ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม) ^(๕) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)
กระหม่อม หม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) หม่อมเจ้า

^(๑) ดูระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พุทธศักราช ๒๕๖๖ ภาคผนวก (ฉบับแก้ไข พุทธศักราช ๒๕๓๙) ด้วย เพื่อให้ทราบคำที่ราชการบัญญัติให้ใช้ในปัจจุบัน

^(๒) ผู้น้อย ได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลทั่วไป

^(๓) ในรัชกาลปัจจุบัน พระบรมวงศ์ หมายถึง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณวรวราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาวชิโรตตมางกูร สิริวิบูลยราชกุมาร

^(๔) ในรัชกาลปัจจุบัน พระอนุวงศ์ ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอติยาทริกิติคุณ เฉพาะพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ให้ใช้สรรพนาม บุรุษที่ ๑-ข้าพระพุทธเจ้า และสรรพนามบุรุษที่ ๒-ใต้ฝ่าพระบาท

^(๕) ทรงกรม หมายถึง พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป ที่ทรงได้รับการสถาปนาเป็น กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ หรือกรมสมเด็จพระ ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงใช้คำว่า สมเด็จพระกรมพระยา แทนกรมสมเด็จพระ

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้า	ผู้น้อย	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
เกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

บุรุษที่ ๒

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาท	ผู้น้อย	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
ใต้ฝ่าละออง พระบาท	ผู้น้อย	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ใต้ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า (พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์)
ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)
ฝ่าบาท	ผู้น้อย	หม่อมเจ้า
สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า	พระภิกษุ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
บรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า, มหาบพิตร	พระภิกษุ	สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
บพิตร ^(๑)	พระสงฆ์	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
ใต้ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

บุรุษที่ ๓

คำสรรพนาม	แทนบุคคล
พระองค์	พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ท่าน	หม่อมเจ้า

๔. คำกริยา

ในไวยากรณ์ คำกริยา คือ คำที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม คำกริยาที่เปลี่ยนแปลงใช้ตามระเบียบราชาศัพท์โดยมากมีอยู่แต่คำกริยาที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์กับพระราชวงศ์ และมักใช้อย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน มีลักษณะดังนี้

๑. เป็นคำเฉพาะ ต่างจากคำกริยาสามัญ เช่น

ผทม, ประทม, บรรทม	=	นอน
ทอดพระเนตร	=	ดู, มอง, แล
เสวย	=	กิน
ประทับ	=	อยู่, อยู่กับที่
สรง	=	อาบน้ำ, ล้าง
ตรัส, ดำรัส	=	พูด
กริ้ว	=	โกรธ
โปรด	=	รัก, ชอบ, เ็นดู
ประจวร	=	ป่วย, เจ็บ

๒. ใช้ **ทรง** นำหน้าคำนามสามัญให้เป็นกริยาราชศัพท์ เช่น **ทรงม้า ทรงธรรม ทรงศีล ทรงดนตรี ทรงพระโอสถมน**

๓. ใช้ **ทรง** เป็นกริยานุเคราะห์ นำหน้ากริยา เช่น **ทรงฟัง ทรงยินดี ทรงรับ ทรงขุบเลี้ยง ทรงผนวช** แต่ **ทรง** ใช้นำหน้ากริยาที่เป็นราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านายอยู่แล้ว (ตามข้อ ๑) ให้เป็น ทรงประจวร ทรงเสวย ทรงประทับ ทรงเสด็จ **ไม่ได้เป็นอันขาด**

^(๑) ดูตัวอย่างพระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ ๖ ที่พระราชทานแก่เสือป่า นักเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ฯลฯ

๔. ใช้ **ทรง** นำหน้านามราชาศัพท์ให้เป็นกริยาราชศัพท์ เช่น **ทรงพระกรุณา ทรงพระประชวร ทรงพระดำริ ทรงพระผนวช** (เจ้านาย**ประชวร** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**ทรงพระประชวร** เจ้านาย**ทรงผนวช** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**ทรงพระผนวช**)

๕. คำ **ทรง** จะใช้นำกริยาที่มีนามราชาศัพท์ต่อท้ายมิได้ และคำว่า **เป็น** กับ **มี** ถ้าใช้นำหน้าคำที่เป็นราชาศัพท์ไม่ใช่ว่า **ทรงเป็น ทรงมี** เช่น ไม่ใช่ว่า **ทรงมีพระมหากรุณา ทรงมีพระราชดำริ ทรงมีพระบรมราชโองการ ทรงเป็นพระราชโอรส ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท** ให้ใช้ว่า **ทรงพระมหากรุณา** (ตามข้อ ๓) หรือ **มีพระมหากรุณา ทรงพระราชดำริ หรือมีพระราชดำริ มีพระบรมราชโองการ เป็นพระราชโอรส ชูบพระองค์ ทอดพระเนตร สิ้นพระชนม์ เสียพระทัย ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท**^(๑) ต่อเมื่อใช้นำหน้าคำธรรมดา จึงจะใช้ **ทรงเป็น ทรงมี** เช่น **ทรงเป็นทหาร ทรงเป็นครู ทรงเป็นนักปราชญ์ ทรงมีเหตุผล ทรงมีเครื่องมือสื่อสาร ทรงมีแผนที่** คู่พระหัตถ์

๖. ใช้คำ **เสด็จ** นำหน้ากริยาบางคำ ทำนองเดียวกับใช้ **ทรง** นำก็ได้ และความหมายสำคัญจะอยู่ที่กริยาที่อยู่ข้างหลัง เช่น **เสด็จไป เสด็จกลับ เสด็จมา เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จเข้า เสด็จออก เสด็จประพาส เสด็จผ่านพิภพ เสด็จดำรงราชย์ เสด็จสถิต เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จสวรรคต**

คำว่า **เสด็จไป เสด็จกลับ เสด็จมา** หากเป็นคำราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศ์ที่ได้รับพระราชทานพระสัปตปฎลเศวตฉัตรเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ใช้คำว่า **เสด็จพระราชดำเนินไป เสด็จพระราชดำเนินกลับ เสด็จพระราชดำเนินมา**

^(๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ในการเขียนหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ส่วนการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระราชมารโหส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท และในการกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ด้วยวาจา ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ส่วนการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท และในการกราบบังคมทูลด้วยวาจา ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

บทที่ ๒

ราชาศัพท์หมวดต่าง ๆ

คำศัพท์เนื่องในพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์แต่ละลำดับชั้น ได้จำแนกหมวดของคำราชาศัพท์ไว้แต่ละประเภท ดังนี้

- หมวดที่ ๑ คำนาม
 - ๑.๑ ขัตติยตระกูล
 - ๑.๒ ร่างกาย
 - ๑.๓ คำนามอื่น ๆ
- หมวดที่ ๒ คำกริยา
- หมวดที่ ๓ ลักษณะนาม
- หมวดที่ ๔ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป
- หมวดที่ ๕ ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล
- หมวดที่ ๖ เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค
- หมวดที่ ๗ พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน
- หมวดที่ ๘ พระราชพาหนะ

หมวดที่ ๑

คำนาม

๑.๑ ขัตติยตระกูล

ขัตติยตระกูล แปลว่า ตระกูลของพระมหากษัตริย์ หมายถึงพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ทุกชั้น^(๑) หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ตลอดจนผู้ที่เป็นราชสกุลโดยกำเนิด ขัตติยตระกูลของไทย มีคำใช้เป็นทางการว่า ราชตระกูล ราชสกุล ราชินิกุล หรือราชินิกุล

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทระ,
พระบาทสมเด็จพระปรมินทระ

– คำนำพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ
บรมราชาภิเษกแล้ว เริ่มใช้ตั้งแต่รัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เป็นครั้งแรก โดยใช้ **พระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทระ** สำหรับพระองค์เอง
และโปรดให้ใช้ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทระ**
สำหรับรัชกาลต่อไป และสลับกันในรัชกาลต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

– คำเรียกพระมหากษัตริย์อย่างไม่ออกพระนาม
เฉพาะพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ
บรมราชาภิเษกแล้ว

พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ^(๒)

– บรรพบุรุษของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก

– สมเด็จพระบรมชนกาธิบดีแห่งพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สมเด็จพระบรมปิยภาอิราช,
สมเด็จพระบรมมหาปิยภาอิบดี,
สมเด็จพระมหาปิยภาอิบดี^(๓),
สมเด็จพระบรมปิยภา, พระบรมปิยภา

– ปู่ทวด ตาทวด ที่เป็นพระมหากษัตริย์

พระปิยภา, พระปิยภา

– ปู่ทวด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงใช้คำนี้ หมายถึง สมเด็จพระปฐม
บรมมหาชนก^(๔)

^(๑) พระบรมวงศ์ชั้นสูง ได้แก่ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระบรมวงศ์ชั้นรอง ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า ที่เป็นพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ พระอนุวงศ์ ได้แก่ พระองค์เจ้าถึงหม่อมเจ้า

^{(๒), (๔)} ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พุทธศักราช ๒๔๐๔-๒๔๐๗

^(๓) ศัพท์บาลีว่า ปิยยก เขียนตามแบบโบราณเป็น ปิยภา และยังมีคำอื่น ๆ เช่น มหัยกา มหัยิกา อัยกา

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระเปตามหัยกา,
พระเปตามไหยกา

– ปู่ทวด ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์

พระมาตามหัยกา,
พระมาตามไหยกา

– ตาทวด ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์

สมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ

– ตา ใช้เฉพาะสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ
กรมหมื่นมัตยาพิทักษ์ เป็นพระบิดาของ
สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระบรมราชมาตามหัยยิกาเธอ

– ปรากฏการใช้คำว่า สมเด็จพระบรมราชมา
ตามหัยยิกาเธอ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม
หาราช บรมนาถบพิตร ใช้เฉพาะสมเด็จพระ
บรมราชมาตามหัยยิกาเธอ กรมพระยา
สุคราติตนราชประยูร

สมเด็จพระเจ้าบรมปิยิกาเธอ

– ย่าทวด ยายทวด ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี และ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเป็น
สมเด็จพระเจ้าบรมปิยิกาเธอของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระบรมราชปิยิกา

– ย่าทวด ยายทวด ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ
สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชปิยิกา
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชาศัพท์

ความหมาย

สมเด็จพระราชมหากษัตริย์	– ย่ำทวด ย่ายทวด ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมเด็จพระราชมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระบรมปิยิกา	– ย่ำทวด ย่ายทวด ที่เป็นสมเด็จพระบรมราชินีหรือพระบรมวงศ์ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
สมเด็จพระปิยิกา	– ย่ำทวด ย่ายทวด ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระปิยิกา, พระไปยิกา ^(๑)	– ย่ำทวด ย่ายทวด ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์ ที่มีได้เป็นพระราชวงศ์
พระเปตตามหัยยิกา, พระเปตตามไหยิกา ^(๒)	– ย่ำทวด ของพระมหากษัตริย์
พระมาตามหัยยิกา, พระมาตามไหยิกา	– ย่ายทวด ของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ^(๓) , สมเด็จพระบรมอัยกาธิบดี, สมเด็จพระบรมอัยกา, พระบรมอัยกา	– ปู่ ตา ของพระมหากษัตริย์ที่เป็นพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอ	– ปู่ ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระอัยกา, พระไอยกา	– ปู่ ตา ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์ที่มีได้เป็นพระราชวงศ์

^(๑) ศัพท์บาสีว่า ปัยยิกา เขียนตามแบบโบราณเป็น ไปยิกา

^(๒) ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พุทธศักราช ๒๔๐๔-๒๔๐๗

^(๓) เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

สมเด็จพระบรมราชอัยยิกา

สมเด็จพระบรมอัยยิกา,
สมเด็จพระอัยยิกา

พระเจ้าบรมมัยยิกาเธอ

พระบรมอัยยิกา

พระอัยยิกา (หรือ พระไอยิกา
และพระไอยกีที่ใช้ตามแบบเก่า)

สมเด็จพระบรมชนกนาถ,
สมเด็จพระบรมชนกาธิราช,
สมเด็จพระบรมราชชนก,
สมเด็จพระบรมราชบิดา,
สมเด็จพระบรมชนกาธิปัตย์

สมเด็จพระราชบิดา,
พระราชบิดา

พระบิดา, พระบิดร

พระชนก^(๑)

สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระบรมราชชนนี,
สมเด็จพระราชชนนี

พระราชชนนี, พระราชมารดา

ความหมาย

– ย่า ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ
สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ซึ่งเป็น
สมเด็จพระบรมราชอัยยิกาของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

– ย่า ยาย ของพระมหากษัตริย์

– ยาย (น้องสาวของตา) ใช้เฉพาะพระเจ้าบรม
มัยยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุตา
รัตนราชประยูร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นน้องสาว
ของสมเด็จพระบรมราชมาตามัยยิกาเธอ
กรมหมื่นมัตยาพิทักษ์

– ย่า ยาย ของพระมหากษัตริย์

– ย่า ยาย ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
ที่มีได้เป็นพระราชวงศ์

– พ่อ ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็น
พระมหากษัตริย์ หรือมิได้เป็น
พระมหากษัตริย์ แต่ได้รับสถาปนาให้
ทรงพระราชอิสริยยศสูง

– พ่อ ของพระมหากษัตริย์ที่มีได้เป็น
พระมหากษัตริย์

– พ่อที่เป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า

– พ่อ ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
ที่มีได้เป็นพระราชวงศ์

– แม่ ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระมเหสีของ
พระมหากษัตริย์

– แม่ ของพระมหากษัตริย์ ที่ได้รับสถาปนา
ให้ทรงพระราชอิสริยยศสูง

– แม่ ของพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

^(๑) เช่น พระชนกของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๑ มีนามว่า ทอง

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระชนนี ^(๑) , พระมารดา	- แม่ ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
สมเด็จพระบรมราชปิตุลา, สมเด็จพระปิตุลาธิราช, สมเด็จพระราชปิตุลาธิบดินทร์	- ลุง อา (พี่ชาย น้องชายของพ่อ) ที่เป็นพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข	- อา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาและใช้คำนี้เป็นคำนำพระนาม เฉพาะสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พระองค์เดียว
สมเด็จพระราชปิตุลา	- ลุง อา ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระราชปิตุลา	- ลุง อา ของพระมหากษัตริย์
พระปิตุลา	- ลุง อา ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า, สมเด็จพระราชปิตุจฉา, สมเด็จพระปิตุจฉา	- ป้า อา (พี่สาว น้องสาวของพ่อ) ของพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า อา ที่เป็นพระมเหสี หรือเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูง
พระราชปิตุจฉา	- ป้า อา ของพระมหากษัตริย์
พระปิตุจฉา	- ป้า อา ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
พระอาวี ^(๒) , พระอา	- น้องของพ่อ ที่เป็นพระราชวงศ์
พระมาตุลา	- ลุง น้ำ (พี่ชาย น้องชายของแม่) ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์
สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า, สมเด็จพระราชมาตุจฉา, สมเด็จพระมาตุจฉา	- ป้า น้ำ (พี่สาว น้องสาวของแม่) ของพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า น้ำ ที่เป็นพระมเหสี หรือ เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูง

^(๑) เช่น สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี พระชนนีของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๑ มีพระนามเดิมว่า สั้น

^(๒) “อาวี” เป็นคำราชาศัพท์เก่า หมายถึง อาผู้ชาย รวมถึง อาเขย “อา” หมายถึง อาผู้หญิง รวมถึง อาสะใภ้

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระมาตุจฉา

- ป้า น้ำ (พี่สาว น้องสาวของแม่)
ของพระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์

พระมาตุลาณี

- ป้าสะใภ้ น้ำสะใภ้ (ภรรยาของพี่ชายหรือน้องชายของแม่) ของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช,
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิบดี^(๑)

- พี่ชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็น
พระมหากษัตริย์

สมเด็จพระโสดรเชษฐภดา,
สมเด็จพระโสดรเชษฐา

- พี่ชายร่วมอุทร ของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ,
สมเด็จพระเชษฐา

- พี่ชาย ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระเจ้าพี่ยาเธอ

- พี่ชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า

พระเชษฐา^(๒), พระเชษฐภดา,
พระเชษฐภดา

- พี่ชาย ของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์

สมเด็จพระอนุชาธิราช

- น้องชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็น
สมเด็จพระเจ้าฟ้า ซึ่งได้รับเฉลิมพระยศพิเศษ^(๓)

สมเด็จพระราชโสดรานุชา

- น้องชายร่วมอุทร ของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ,
สมเด็จพระราชอนุชา,
สมเด็จพระอนุชา

- น้องชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็น
สมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระเจ้าน้องยาเธอ, พระราชอนุชา

- น้องชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า

^(๑) เช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิบดีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิบดีของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิบดีของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

^(๒) เชษฐา เป็นคำที่ไทยใช้ หมายถึง พี่ชาย ในภาษาบาลีและสันสกฤตมิได้หมายความว่า พี่ชาย แต่หมายถึงผู้เป็นใหญ่

^(๓) ได้แก่ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระกนิษฐภคินี, พระอนุชา

– น้องชาย ของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์

พระราชภาดา

– พี่ชาย น้องชาย ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของ
พระมหากษัตริย์

พระภาดา

– พี่ชาย น้องชาย ที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง
ของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์

สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี

– พี่สาวร่วมอุทร ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ

– พี่สาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระเจ้าพี่นางเธอ

– พี่สาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

– น้องสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระ
เจ้าฟ้า ซึ่งได้รับเฉลิมพระยศพิเศษ^(๑)

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ

– น้องสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็น
สมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระเจ้าน้องนางเธอ

– น้องสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ

– พี่สาว น้องสาวที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง
ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระภคินี^(๒)

– พี่สาว น้องสาวที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง
ของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศ์
หรือพระอนุวงศ์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร

– ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงสถาปนา
ขึ้นเป็นสยามมกุฎราชกุมาร พระรัชทายาท
สืบสนองพระองค์ ทรงพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น
เป็นตำแหน่งที่มีครั้งแรกในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระยุพราช

– ผู้สืบราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป

^(๑) ได้แก่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

^(๒) ถ้าต้องการเขียนให้ชัดเจน พี่สาว ใช้ เชษฐภคินี น้องสาว ใช้ กนิษฐภคินี ถ้าเป็นพี่น้องร่วมอุทร เดิมคำว่า โสทร ข้างหน้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า^(๑)

- ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่ประสูติแต่ สมเด็จพระอัครมเหสี และเป็นผู้สืบราชสมบัติ สมองพระองค์ต่อไป

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ

- ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระราชโอรส, พระราชบุตร

- ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า หรือพระองค์เจ้า

พระเจ้าลูกยาเธอ

- ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

- ลูกสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า นอกจากนี้ ยังมีความหมายเดิมเป็นคำเรียกรวม พระราชโอรส พระราชธิดาที่ยังทรงพระเยาว์ ภาษาปากใช้ว่า ลูกหลวง

พระราชธิดา, พระราชบุตรี

- ลูกสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

พระเจ้าลูกเธอ

- ลูกสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า นอกจากนี้ ยังมีความหมายเดิมเป็นคำเรียกรวมพระราชโอรส พระราชธิดาที่ยังทรงพระเยาว์ ภาษาปากใช้ว่า ลูกหลวง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

- คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้าที่เป็นลูกชาย ลูกสาวของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน นอกจากนี้ ยังหมายถึงคำนำพระนาม พระองค์เจ้า ที่ทรงสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และทรงกรม เป็นกรมพระยาหรือกรมพระ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

- ลูกชาย ลูกสาว ของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน ที่เป็นพระองค์เจ้า

^(๑) เป็นคำดั้งเดิมในกฎมณเฑียรบาลครั้งกรุงศรีอยุธยา

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระประพันธวงศ์เธอ^(๑)

- ลูกชาย ลูกสาว ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อายุสูงกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้เป็นคำนำพระนาม พระราชวงศ์ที่เป็นพระประยูรญาติข้างฝ่ายสมเด็จพระบรมราชชนนี คือ ลูกชาย ลูกสาวของสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ ที่ได้รับสถาปนาพระยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้า และต่อมาโปรดให้ใช้ว่า **พระสัมพันธวงศ์เธอ**

พระเจ้าบรมราชวงศ์เธอ^(๒)

- ลูกชาย ลูกสาว ของสมเด็จพระบรมราชาเจ้า กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกเว้น กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ต่อมาใช้ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ และ พระบรมวงศ์เธอ** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนเป็น **พระราชวรวงศ์เธอ**

พระสัมพันธวงศ์เธอ^(๓)

- ลูกชาย ลูกสาว ของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ใช้คำนำพระนามว่า **พระเจ้าหลานเธอ**

พระโอรส, พระบุตร

- ลูกชาย ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า (คือ หม่อมเจ้า)

พระธิดา, พระบุตรี

- ลูกสาว ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า (คือ หม่อมเจ้า)

โอรส, บุตร

- ลูกชาย ของหม่อมเจ้า (คือ หม่อมราชวงศ์)

ธิดา, บุตรี

- ลูกสาว ของหม่อมเจ้า (คือ หม่อมราชวงศ์)

สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ

- หลานชาย หลานสาว ของพระมหากษัตริย์ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

^{(๑)-(๓)} ปัจจุบันเลิกใช้

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระเจ้าหลานเธอ

- หลานชาย หลานสาว ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นพระองค์เจ้า (เทียบพระเจ้าวรวงศ์เธอ)

พระหลานเธอ

- หลานชาย หลานสาว ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นพระองค์เจ้า (เทียบพระวรวงศ์เธอ)

พระราชนัดดา

- หลานชาย หลานสาว (ลูกของลูก)
ของพระมหากษัตริย์ ภาษาปากใช้ว่า
หลานหลวง

พระนัดดา

- หลานชาย หลานสาว ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า
และพระองค์เจ้า

นัดดา

- หลานชาย หลานสาว ของหม่อมเจ้า

พระราชปนัดดา

- เหลนชาย เหลนหญิง ของพระมหากษัตริย์

พระปนัดดา

- เหลนชาย เหลนหญิง ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและ
พระองค์เจ้า

ปนัดดา

- เหลนชาย เหลนหญิง ของหม่อมเจ้า

พระภาคิไนย

- หลานชาย หลานสาว ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นลูกของพี่สาวหรือน้องสาว

พระภาติยะ

- หลานชาย หลานสาว ของพระมหากษัตริย์
ที่เป็นลูกของพี่ชายหรือน้องชาย

พระภาติกะ^(๑)

- หลานชาย ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูกของ
พี่ชายหรือน้องชาย

พระภาติกา^(๒)

- หลานสาว ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูก
ของพี่ชายหรือน้องชาย ในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้คำนำ
พระนาม สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
สิริโสภาคย์พัฒน์วดี ว่า สมเด็จพระเจ้าภาติกาเธอ

(๑)-(๒)

คู่มือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับของกรมราชบัณฑิต พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสรสารกิจ
(เกล้าฯ คชนันทน์) วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระบรมราชสวามี	- สามีที่เป็นพระมหากษัตริย์
พระสวามี	- สามี ของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ ที่เป็นพระราชวงศ์
พระสามี, พระภักดา ^(๑)	- สามี ของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ ที่มีได้เป็นพระราชวงศ์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้รับสถาปนาเป็น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ^(๒)
สมเด็จพระบรมราชินี	- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี ของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระนางเจ้า	- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี ของพระมหากษัตริย์ เคยใช้สำหรับ สมเด็จพระนางเธอสุทนต์ทากุมาริรติ เมื่อแรกสิ้นพระชนม์
พระนางเจ้า	- ภรรยาเอกหรือพระมเหสี ของพระมหากษัตริย์
พระนางเธอ	- ภรรยาหรือพระมเหสีรอง ของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมราชเทวี	- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี ของพระมหากษัตริย์ที่เป็นพระราชวงศ์
พระบรมอัครราชเทวี	- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี ของพระมหากษัตริย์ เป็นคำเรียกเฉพาะ พระอัครมเหสีของพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เทียบได้กับ ตำแหน่งสมเด็จพระบรมราชินี คือ

^(๑) พบในพระราชพงศาวดาร เช่น หม่อมเสม พระภักดาของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี เป็นที่พระอินทรรักษา เจ้ากรมพระตำรวจฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล สมัยอยุธยา

^(๒) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ใช้คำว่า ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ หรือ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม สถาปนา
พระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระนางนาฏ
บรมอัครราชเทวี^(๑)

พระบรมราชเทวี

- ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสี
ของพระมหากษัตริย์ เป็นคำเรียกเฉพาะ
พระอัครมเหสีของพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ สมเด็จพระ
พระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี
ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงสถาปนาขึ้น
เป็นสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี
พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

สมเด็จพระราชินี^(๒), พระอัครราชเทวี,
พระอัครชายาเธอ

- ภรรยาเอกหรือพระมเหสี
ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระราชวงศ์

พระวรราชเทวี

- ภรรยาหรือพระมเหสี
ของพระมหากษัตริย์ เป็นคำเรียกเฉพาะ
พระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ
พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี
และพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ
พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

พระราชเทวี

- ภรรยาหรือพระมเหสีรองลงมาจากพระอัครมเหสี
และพระอัครเทวี ของพระมหากษัตริย์
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระนางเธอ
พระองค์เจ้าสุขุมลมารศรี เป็น พระนางเจ้า
สุขุมลมารศรี พระราชเทวี

^(๑) อ้างถึงในประกาศสถาปนาหม่อมเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ เป็นพระองค์เจ้า สกกดว่า สมเด็จพระนางนาฏ
บรมอรรคราชเทวี

^(๒) ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับบรมราชาภิเษก มีเป็นครั้งแรกในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระอัคมเหสี

- ภรรยาเอก ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระราชวงศ์

พระอัครชายาเธอ

- คำเรียกพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตน์นรินาค กรมขุนอรชรราชกัลยา พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ และพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์

พระอัครชายา

- คำเรียกพระมเหสีรองลงมาจากพระอัคมเหสี พระอัครเทวี และพระราชเทวี

พระวรราชชายาเธอ

- คำเรียกพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระวรราชชายาเธอ พระอินทรศักดิศจี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕

พระราชชายา^(๑)

- ภรรยาหรือพระมเหสี ของพระมหากษัตริย์

พระมเหสี

- ภรรยา ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระราชวงศ์

พระวรราชชายา^(๒)

- ภรรยา ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระราชวงศ์

เจ้าคุณพระ

- เป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะของเจ้าคุณจอมมารดาแพ พระสนมเอกในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาเจ้าคุณจอมมารดาแพ ให้มีบรรดาศักดิ์และราชทินนามขึ้นเป็นเจ้าคุณพระประยูรวงศ์

^(๑) มีในรัชกาลที่ ๕

^(๒) มีในรัชกาลที่ ๖

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

เจ้าคุณจอมมารดา

- เป็นบรรดาศักดิ์ของเจ้าจอมมารดาที่มีเกียรติยศพิเศษ มี ๔ ท่าน คือ เจ้าคุณจอมมารดาสำลี เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม เจ้าคุณจอมมารดาเอม และเจ้าคุณจอมมารดาแพ

เจ้าจอมมารดา

- ภรรยา ของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสามัญชน ซึ่งมีลูกชายหรือลูกสาว

เจ้าจอม, เจ้าจอมอยู่งาน

- ภรรยา ของพระมหากษัตริย์หรือกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่เป็นสามัญชน และไม่มีลูกชายหรือลูกสาว

จอมมารดา

- พระสนม ของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ที่มีพระโอรส พระธิดา

พระวรชายา

- ภรรยา ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร^(๑) ที่เป็นพระราชวงศ์

พระชายา

- สมเด็จพระเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้าที่เป็นภรรยาเอกของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า

ชายา

- หม่อมเจ้าที่เป็นภรรยาเอก ของพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้า

หม่อม, หม่อมห้าม

- ภรรยา ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้าที่เป็นสามัญชน

สะใภ้หลวง, สะใภ้หลวงพระราชทาน

- ภรรยา ของลูกพระมหากษัตริย์ บางแห่งเรียกว่า พระชายาพระราชทาน

พระสุณิสา

- ลูกสะใภ้ ของพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

พระขามาดา

- ลูกเขย ของพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

พระสสุระ, พระสัสสุระ

- พ่อสามี พ่อภรรยา

พระสัสสุ

- แม่สามี แม่ภรรยา

พระบรมวงศานุวงศ์^(๒)

- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชาธิราชขึ้นมาถึงหม่อมเจ้า

^(๑) มีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

^(๒) ประกอบด้วย พระบรมวงศ์ กับ พระอนุวงศ์

ราชาศัพท์

ความหมาย

ราชตระกูล, ราชสกุล, ราชินิกุล,
ราชินิกุล

- บุคคลผู้อยู่ในราชสกุลทุกมหาสาขาสืบสาย
มาแต่พระปฐมวงศ์ พระมหากษัตริย์
กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
และกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข
ในพระบรมราชจักรีวงศ์

ราชินิกุล, ราชินิกุล

- บุคคลผู้อยู่ในราชสกุลทุกมหาสาขา
ที่เป็นพระญาติข้างสมเด็จพระบรมราชินี

เจ้าครอก

- คำโบราณเรียกพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ฝ่ายใน
เมื่อครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น เจ้าครอก
วัดโพธิ์ (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง
นรินทรเทวี) เจ้าครอกทองอยู่
(พระชายาทองอยู่ ในกรมพระราชวัง
บวรสถานพิมุข) และเจ้าครอกศรีอินชา
(เจ้าศิริรดา)

เจ้าขรัว, ขรัวตา, ขรัวยาย

- สามัญชน ที่เป็นตา ยาย ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า
และพระองค์เจ้าที่เป็นลูกชาย ลูกสาว
ของพระมหากษัตริย์

ลูกหลวง

- ลูกชาย ลูกสาว ของพระมหากษัตริย์

หลานหลวง

- หลานชาย หลานสาว ที่ปู่หรือตาเป็น
พระมหากษัตริย์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ

- คำนำหน้าสกุลยศของพระราชวงศ์ซึ่งเป็น
หลานของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน
ที่มีพระบิดาชั้นเจ้าฟ้า พระมารดาเป็น
พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป

พระวรวงศ์เธอ

- คำนำหน้าสกุลยศของพระราชวงศ์ซึ่งเป็น
หลานของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน
ที่มีพระบิดาชั้นเจ้าฟ้า พระมารดาเป็นสามัญชน

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระองค์เจ้า

- สกุลยศของพระราชวงศ์ที่มีพระบิดาเป็นพระมหากษัตริย์ พระมารดาเป็นสามัญชน หรือสกุลยศของพระราชวงศ์ที่มีพระบิดาชั้นเจ้าฟ้า พระมารดาเป็นพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป

หม่อมเจ้า

- สกุลยศของพระราชวงศ์ที่มีพระบิดาเป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า พระมารดาเป็นหม่อมเจ้าหรือสามัญชน

หม่อมราชวงศ์

- สกุลยศของผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ที่มีบิดาเป็นหม่อมเจ้า

หม่อมหลวง

- สกุลยศของผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ที่มีบิดาเป็นหม่อมราชวงศ์

๑.๒ ร่างกาย^(๑)

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระองค์อาพยพ	– ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
พระฉายา	– เเง
พระเจ้า	– หัว, ศีรษะ, ผม (บางที่เรียกเส้นพระเจ้า) ของพระมหากษัตริย์
พระเศียร	– หัว, ศีรษะ
พระสิริ ^(๒) , พระสี ^(๓) สกุ ^(๓) ฎา ^(๓) หะ	– กะโหลกศีรษะ
เส้นพระเจ้า	– เส้นผมของพระมหากษัตริย์
พระเกศา, พระเกศ, พระศก	– เส้นผม
ไรพระเกศา, ไรพระเกศ, ไรพระศก	– ไรผม
ขมวดพระเกศา, ขมวดพระศก	– ขมวดผมที่เป็นก้อนหอย
พระโม ^(๓) ฬี, พระเมา ^(๓) ฬี	– จุก, มวยผม
พระจุไร	– ไรจุก, ไรผม
พระจุ ^(๓) ฐามา ^(๓) ศ	– มวยผม, ท้ายทอย
พระเว ^(๓) ณิ	– เปียผม, ช้องผม
พระพัก ^(๓) ตร์	– ดวงหน้า
ผิวพระพัก ^(๓) ตร์, พระรา ^(๓) ศี	– ผิวหน้า
พระน ^(๓) ลา ^(๓) ฎ	– หน้าผาก
พระขน ^(๓) ง, พระภ ^(๓) มุ	– คิ้ว
พระอุ ^(๓) ณา ^(๓) โล ^(๓) ม	– ขนหว่างคิ้ว
พระเน ^(๓) ตร, พระน ^(๓) ัย ^(๓) นะ, พระจ ^(๓) ัก ^(๓) ษุ	– ดวงตา
พระเน ^(๓) ตรดำ, ดวงพระเน ^(๓) ตรดำ	– ตาดำ
พระเน ^(๓) ตรขาว	– ตาขาว

^(๑) ราชาศัพท์ข้อ ๑.๒ นี้ ตัดคำว่า พระ ออก หากใช้กับหม่อมเจ้า

^(๒) อ่านว่า พระ-สิ-รัต-ธิ มาจากพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร คำที่ลงท้าย ฐิ ต้องอ่านออกเสียงว่า ธิ ทุกคำ

^(๓) อ่านว่า พระ-สี-สะ-กะ-ตา-หะ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระกนิษฐา, พระเนตรดาราร	– แก้วตา
หน้าพระเนตร, หลังพระเนตร	– หน้าตา, เปลือกตา, หลังตา
พระโลมจักขุ ^(๑) , ขนพระเนตร	– ขนตา
ขอบพระเนตร	– ขอบตา
ม่านพระเนตร	– ม่านตา
ต่อมพระเนตร	– ต่อมาน้ำตา, ท่อน้ำตา
พระอัสสุธารา, พระอัสสุชล, น้ำพระเนตร	– น้ำตา
พระนาสิก, พระนาสา	– จมูก
สันพระนาสิก, สันพระนาสา	– สันจมูก
ช่องพระนาสิก	– ช่องจมูก
พระโลมนาสิก ^(๒) , ขนพระนาสิก	– ขนจมูก
พระปราง	– แก้ม
พระกำโบล, กระพุ่มพระปราง	– กระพุ่มแก้ม
พระมัสสุ	– หนวด
พระทาฐิกะ, พระทาฒิกะ	– เครา, หนวดที่คาง
พระโอษฐ์	– ปาก
พระतालु, เพดานพระโอษฐ์	– เพดานปาก
พระทนต์	– ฟัน
พระทันตมังสะ, พระทันตมังสา	– เหงือก
ไรพระทนต์	– ไรฟัน
พระทาฐะ, พระทาฒะ	– เขี้ยว
พระกราม ^(๓)	– ฟันกราม

^(๑) อ่านว่า พระ-โล-มะ-จัก-สุ

^(๒) อ่านว่า พระ-โล-มะ-นา-สิก

^(๓) พบคำว่า พระทั้งขุกรา หมายถึง ฟันกราม ในหนังสือสสภฤต-ไท-อังกฤษ ของร้อยเอก หลวงบวรบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย)

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระชีวหา

– ลิ่น

ต้นพระชีวหา, มูลพระชีวหา

– ต้นลิ่น, ^(๑)ลิ่นไก่อ, ^(๒)โคนลิ่น

พระหนู^(๓)

– คาง

ต้นพระหนู

– ขากรรไกร, ขากรรไตร, ขาตะไกร

พระกรรม

– หู, ใบหู

ช่องพระโสด, ช่องพระกรรม

– ช่องหู

พระศอ

– คอ

ลำพระศอ

– ลำคอ

พระกัณฐมณี

– ลูกกระเดือก

พระชัตตุ^(๔)

– คอต้อ

พระรากขวัญ

– ไหล่ปลาร้า

พระอังสา

– บ่า, ไหล่

พระอังสกุฏ

– จะงอยบ่า

พระพาหา, พระพาหุ

– แขน (ตั้งแต่ไหล่ถึงข้อศอก)

พระกร

– ปลายแขน (ตั้งแต่ข้อศอกถึงข้อมือ)

พระกำประ^(๕), พระกำประ

– ศอก, ข้อศอก

พระกำจนะ

– รักแร้

พระกำจโลมะ^(๖), พระโลมกำจนะ^(๗)

– ขนรักแร้

พระหัตถ์

– มือ

ข้อพระกร, ข้อพระหัตถ์

– ข้อมือ

ฝ่าพระหัตถ์

– ฝ่ามือ

หลังพระหัตถ์

– หลังมือ

^{(๑)-(๒)} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เล่ม ๓ จุลศักราช ๑๑๗๑-๑๑๗๔ หน้า ๖๑ ระบุว่า “พระบุพพิขวิหา” ว่า “ต้นลิ่น คือ ลิ่นไก่”

^(๓) อ่านว่า พระ-หะ-หนู

^(๔) จาก อภิธานศัพท์ปิฎก หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

^(๕) อ่านว่า พระ-กำ-ปะ-ระ

^(๖) อ่านว่า พระ-กั-ด-มะ-โล-มะ

^(๗) อ่านว่า พระ-โล-มะ-กั-ด-มะ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระองค์ผู้, นิ้วพระหัตถ์	– นิ้วมื่อ
พระอังกูร	– นิ้วหัวแม่มือ
พระดัชนี	– นิ้วชี้
พระมัชฌิมา	– นิ้วกลาง
พระอนามิกา	– นิ้วนาง
พระกนิษฐา	– นิ้วก้อย
ข้อนิ้วพระหัตถ์, พระอังกูลีบัพ	– ข้อนิ้วมื่อ
พระมฐิ ^(๑) , กำพระหัตถ์	– กำมื่อ, กำหมัด, กำปั้น
พระนขา, พระกรชะ	– เล็บ
พระอุระ, พระทรวง	– ออก
พระหทัย	– หัวใจ
พระถัน, พระเต้า, พระปโยธร ^(๒)	– เต้านม
ยอดพระถัน	– หัวนมของผู้หญิง
พระจุจกะ ^(๓)	– หัวนมของผู้ชาย
พระกษิรธรรมา	– น้ำนม
พระครรโถก, พระคัพโถก, พระครรรภ์	– ครรภ์
พระอุทร	– ท้อง ใช้แสดงถึงสายสัมพันธ์ เช่น เป็นพระขนิษฐาร่วมพระอุทร (น้องที่เกิดจากแม่เดียวกัน)
พระนาภี	– สะดือ, ท้อง ใช้เมื่อมีอาการประชวร เกี่ยวกับท้อง เช่น ลงพระนาภี (ท้องร่วง) ปวดพระนาภี (ปวดท้อง)

^{(๑), (๓)} จาก ปาลี-สยาม อภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

^(๒) จาก อภิธานปิปปิกากา หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระสกุณ, พระกรรมล	– รก, สิ่งที่ดีติดมากับสายสะดือเด็กในครรภ์
สายพระสกุณ, สายพระนาภี	– สายรก
กล่องพระสกุณ	– มดลูก
พระกฤษฎี, บั้นพระองค์, พระกฏี	– สะเอว, เอว
พระปรีศร์	– สีข้าง
พระปฤษฎางค์, พระขนอง	– หลัง
พระโสณี	– ตะโพก
พระที่นั่ง	– ก้น, ที่นั่งทับ
พระวัติ ^(๑)	– กระเพาะปัสสาวะ
พระคุษฐาน, พระคุษประเทศ	– นิमितชาย ^(๒) , อวัยวะเพศชาย
พระโยนี	– นิमितหญิง ^(๓) , อวัยวะเพศหญิง
พระอันทะ	– อัณฑะ
พระอูรุ	– ต้นขา, โคนขา, ขาอ่อน
พระเพลา	– ขา, ตัก
พระขานู	– เข่า
พระขงฆ์	– แข้ง
หลังพระขงฆ์	– น่อง
พระโคปผกะ	– ตาตุ่ม
นิ้วพระบาท ^(๔)	– นิ้วเท้า
พระบาท	– เท้า

^(๑) จาก ปาลี-สยาม อภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

^{(๒)-(๓)} พบใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^(๔) นิ้วพระบาท แต่ละนิ้วมีชื่อเรียกเหมือนคำสามัญ เช่น นิ้วพระบาทใหญ่ นิ้วพระบาทชี้ นิ้วพระบาทกลาง นิ้วพระบาทนาง นิ้วพระบาทก้อย จากราชศัพท์ฉบับเขียน ของหม่อมอนุวัณนัรพวงศ์ (หม่อมราชวงศ์สิงหนาท ปราโมช)

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

ข้อพระบาท

– ข้อเท้า

หลังพระบาท

– หลังเท้า

ฝ่าพระบาท

– ฝ่าเท้า

พระปณฺธิ^(๑), พระปราษณฺี^(๒), ส้นพระบาท – ส้นเท้า

พระฉวี

– ผิวหนัง, ผิวกาย

พระโลมา

– ขน

พระมังสา

– เนื้อ, กล้ามเนื้อ

พระอสา

– สีว

พระปีฬกะ

– ไฟ, จี้แมลงวัน

พระปโปผาสะ

– ปอด

พระยกณะ^(๓)

– ตับ

พระวักกะ

– ไต

พระปีหกะ

– ม้าม

พระอันตะ

– ลำไส้ใหญ่

พระอันตคุณ

– ลำไส้เล็ก, ลำไส้ทบ

พระกุกฺขชะ

– ไส้พุง

พระนหารู

– เส้น, เอ็น

หลุดพระโลหิต, เส้นพระโลหิต

– หลุดเลือด, เส้นเลือด

หลุดพระวาโย

– หลุดลม

พระกิโลมกะ^(๔)

– พังผืด

พระมัตถลุงค์^(๕)

– มั่นสมอง

^(๑) อ่านว่า พระ-ปณ-ธิ

^(๒) อ่านว่า พระ-ปราด-สะ-นี

^(๓) อ่านว่า พระ-ยะ-กะ-ณะ

^(๔) อ่านว่า พระ-กิ-โล-มะ-กะ

^(๕) อ่านว่า พระ-มัต-ถะ-ลุง

ราชาศัพท์

พระธมณี^(๑)

พระลลิกา

พระปิตตะ

พระเชษฐ

พระเสมหะ

มูลพระนาสิก

มูลพระนขา

พระเสโท

พระเมโท, มูลพระเสโท

พระบุพโพ

พระอุหลบ, พระบุษปะ

พระอัฐิ

พระอังคาร, พระสรรางคาร

พระอัฐิ^(๒)

พระหนุ^(๓)

พระคิ้ว^(๔)

พระพาหุ^(๕)

พระอัฐิ^(๖)

พระผาสุกะ, พระผาสุก^(๗)

พระปฐักันฐ^(๘)

พระภัก^(๑๐)

พระอัฐิ^(๑๑)

พระขัง^(๑๒)

พระพาหุ^(๑๓)

พระหัตถ^(๑๔)

ความหมาย

– เส้นประสาท

– น้ำในไขข้อ

– ดี, น้ำดี

– น้ำลาย

– เสลด, เสมหะ

– น้ำมูก

– ขี้เล็บ

– เหงื่อ

– ไคล

– น้ำหนอง, น้ำเหลือง

– เลือดประจำเดือน

– กระดูก

– แก้วกระดูก

– กระดูกไหปลาร้า

– กระดูกคาง

– กระดูกคอ

– กระดูกแขน

– กระดูกหน้าอก

– กระดูกโครงอก, ซี่โครง

– กระดูกสันหลัง

– กระดูกสะเอว

– กระดูกขา

– กระดูกแข้ง

– กระดูกเท้า

– กระดูกมือ

(๑), (๗)

จาก ปาลี-สยาม อภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

(๒)-(๖), (๘)-(๑๔)

จากพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระยอด

– ฝี่, หัวฝี่

พระบงคนหนัก

– อุจจาระ

พระบงคนเบา

– ปัสสาวะ

พระปัสสาสะ

– ลมหายใจเข้า

พระอัสสาสะ

– ลมหายใจออก

พระชีพจร

– ชีพจร

อุณภูมิพระวรกาย^(๑)

– อุณหภูมิของร่างกาย

พระวาโย

– ลม

^(๑) ปัจจุบันบางที่ใช้ว่า พระปรอท

๑.๓ คำนามอื่น ๆ^(๑)

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระบรมราชโองการ	คำสั่ง	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ บรมราชาภิเษกแล้ว
พระราชโองการ ^(๒)	คำสั่ง	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ บรมราชาภิเษก กษัตริย์ต่างประเทศที่เป็น พระประมุขทั้งบุรุษและสตรี
พระบวรราชโองการ	คำสั่ง	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว
พระราชเสาวนีย์	คำสั่ง	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระราชินีต่างประเทศ
พระเสาวนีย์	คำสั่ง	– สมเด็จพระราชินี
พระราชบัณฑูร	คำสั่ง	– สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาศกดิพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
พระบัณฑูร	คำสั่ง	– กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ

^(๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ใช้ราชาศัพท์เช่นเดียวกับพระองค์เจ้าที่เป็นลูกหลวง
ส่วนสมเด็จพระสังฆราช ใช้ราชาศัพท์เช่นเดียวกับพระองค์เจ้าที่มีได้เป็นลูกหลวง

^(๒) ดูตัวอย่างประกาศพระราชโองการ หน้า ๒๙๒

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระราชบัญชา	คำสั่ง	- กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
พระราชดำรัสสั่ง	คำสั่ง	- สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
พระดำรัสสั่ง, พระบัญชา	คำสั่ง	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - และพระองค์เจ้า
รับสั่ง	คำสั่ง	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - ถึงหม่อมเจ้า
พระประศาสน์	คำสั่ง	สมเด็จพระเจ้าพระยา
พระราชดำรัส, พระราชกระแส	คำพูด	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
กระแสนพระราชดำรัส	คำพูดต่อเนื่อง	– พระมหากษัตริย์
พระดำรัส	คำพูด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ดำรัส	คำพูด	– หม่อมเจ้า
พระบรมราโชวาท	คำสอน	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ บรมราชาภิเษกแล้ว
พระราโชวาท	คำสอน	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ บรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระโอวาท	คำสอน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
โอวาท	คำสอน	– หม่อมเจ้า
พระราชปรารภ, กระแสนพระราชปรารภ, พระราชดำรัสปรารภ	คำปรารภ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระดำรงสปรารภ	คำปรารภ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชปฏิสันถาร	คำทักทาย, การทักทาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระปฏิสันถาร	คำทักทาย, การทักทาย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชปจฉา	คำถามเมื่อถาม พระสงฆ์	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระปูลง	คำถามเมื่อถาม พระสงฆ์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ บรมราชาภิเษกแล้ว
พระราชวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ บรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชดำริ	ความคิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระดำริ	ความคิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชูปถัมภ์, พระบรมราโชปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ บรมราชาภิเษกแล้ว
พระบรมราชินูปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระราชูปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ บรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระอุปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชานุเคราะห์	ความช่วยเหลือ, ความอนุเคราะห์	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ บรมราชาภิเษกแล้ว
พระราชนุเคราะห์	ความช่วยเหลือ, ความอนุเคราะห์	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ บรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชินียานุเคราะห์	ความอนุเคราะห์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระอนุเคราะห์	ความอนุเคราะห์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชประสงค์	ความต้องการ, ความประสงค์	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระประสงค์	ความต้องการ, ความประสงค์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชปรารภ	ความต้องการ, ความปรารภ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระมหากษัตริย์	ความกรุณา	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
พระกรุณา	ความกรุณา	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - และพระองค์เจ้า
พระมหากษัตริย์คุณ	พระคุณอันเกิดจาก ความกรุณา	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี
พระกรุณาธิคุณ	พระคุณอันเกิดจาก ความกรุณา	- สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
พระกรุณาคุณ	พระคุณอันเกิดจาก ความกรุณา	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - และพระองค์เจ้า
กรุณาคุณ	พระคุณอันเกิดจาก ความกรุณา	หม่อมเจ้า

ราชาศัพท	ความหมาย	ใช้แก่
พระราชอาคันตุกะ	แขก (ใช้ในกรณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นแขกของพระมหากษัตริย์ หรือกรณีพระมหากษัตริย์ หรือประธานาธิบดีเป็นแขกของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว)	– พระมหากษัตริย์
อาคันตุกะ	แขก (ใช้ในกรณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นแขกของประธานาธิบดี)	– พระมหากษัตริย์
พระบรมฉายาลักษณ์, พระบรมรูปถ่าย	รูปถ่าย	– พระมหากษัตริย์
พระบรมฉายาลักษณ์	รูปถ่าย	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว
พระฉายาลักษณ์	รูปถ่าย	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระรูป	รูปถ่าย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระบรมสาทิสลักษณ์, พระบรมรูปเขียน	รูปเขียน	– พระมหากษัตริย์
พระบวรสาทิสลักษณ์	รูปเขียน	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาศักดิ์พลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
พระสาทิสลักษณ์	รูปเขียน	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระรูปเขียน	รูปเขียน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระบรมรูปหล่อ, พระบรมรูปปั้น	รูปหล่อ, รูปปั้น	– พระมหากษัตริย์

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระรูปหล่อ, พระรูปปั้น	รูปหล่อ, รูปปั้น	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท - กรมพระราชวังบวรสถานมงคล - สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ - กรมพระราชวังบวรสถานมงคล - สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ - กรมพระราชวังบวรสถานมงคล - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - ถึงหม่อมเจ้า
พระบรมราชานุสาวรีย์	อนุสาวรีย์	– พระมหากษัตริย์
พระบวรราชานุสาวรีย์	อนุสาวรีย์	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว - สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท - กรมพระราชวังบวรสถานมงคล - สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ - กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมราชาเจ้า มหาศักดิ์พลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
พระราชนุสาวรีย์	อนุสาวรีย์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช
พระอนุสาวรีย์	อนุสาวรีย์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระบรมราชานุสรณ์	อนุสาวรีย์	– คำเรียกเฉพาะพระบรมราชานุสาวรีย์ ๔ แห่ง ได้แก่ พระบรมราชานุสรณ์ ดอนเจดีย์ พระปฐมบรมราชานุสรณ์ สะพานพระพุทธยอดฟ้า พระบรมราชานุสรณ์ พระลาน พระราชวังดุสิต พระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี
พระราชนิพนธ์	หนังสือ, เพลงที่แต่ง	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระนิพนธ์	หนังสือ, เพลงที่แต่ง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
นิพนธ์	หนังสือ, เพลงที่แต่ง	– หม่อมเจ้า
พระปรมาภิไธย, พระบรมนามาภิไธย	ชื่อ	– พระมหากษัตริย์
พระบรมนามาภิไธย	ชื่อ	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบรมราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบรมราชเจ้า มหาศักรดิพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
พระนามาภิไธย	ชื่อ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระนาม	ชื่อ	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
อักษรพระปรมาภิไธย, อักษรพระบรมนามาภิไธย	อักษรชื่อ	– พระมหากษัตริย์
อักษรพระนามาภิไธย	อักษรชื่อ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
อักษรพระนาม	อักษรชื่อ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชโทรเลข	โทรเลข	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระโทรเลข	โทรเลข	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระราชสาส์น	จดหมาย	– จดหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงมีถึงประมุขประเทศต่าง ๆ
พระราชหัตถเลขา	จดหมาย, ลายมือ (ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	– พระมหากษัตริย์
ลายพระราชหัตถ์	จดหมาย, ลายมือ (ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	– สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ลายพระหัตถ์	จดหมาย ลายมือ (ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า – พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
วันเฉลิมพระชนมพรรษา	วันทำบุญ วันคล้ายวันเกิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
วันพระบรมราชสมภพ	วันเกิด	– พระมหากษัตริย์
วันพระราชสมภพ	วันเกิด	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
วันประสูติ	วันเกิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
วันคล้ายวัน พระบรมราชสมภพ	วันคล้ายวันเกิด	– พระมหากษัตริย์
วันคล้ายวัน พระราชสมภพ	วันคล้ายวันเกิด	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
วันคล้ายวันประสูติ	วันคล้ายวันเกิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชพิธี เฉลิมพระชนมพรรษา	งานบำเพ็ญกุศล เนื่องในวันคล้าย วันเกิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระราชพิธี บำเพ็ญพระราชกุศล วันคล้ายวันพระราชสมภพ	งานบำเพ็ญกุศล เนื่องในวันคล้าย วันเกิด	– สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

พระราชพิธีบำเพ็ญ

พระราชกุศล

ฉลองพระชนมายุ

ความหมาย

งานบำเพ็ญกุศล

เนื่องในวันคล้าย

วันเกิดในโอกาส

สำคัญที่ทรงพระกรุณา สยามมกุฎราชกุมาร

โปรดเกล้า

โปรดกระหม่อม

ให้จัดขึ้น

ใช้แก่

– สมเด็จพระบรมราชชนนี

สมเด็จพระยุพราช

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

บำเพ็ญพระกุศล

วันคล้ายวันประสูติ

งานบำเพ็ญกุศล

เนื่องในวันคล้าย

วันเกิด

– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

และพระองค์เจ้า

พระชนมายุ...พรรษา

อายุ...ปี

– พระมหากษัตริย์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระบรมราชินี

สมเด็จพระบรมราชชนก

สมเด็จพระบรมราชชนนี

สมเด็จพระยุพราช

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

พระชันษา...ปี

อายุ...ปี

– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

และพระองค์เจ้า

ชันษา...ปี

อายุ...ปี

– หม่อมเจ้า

ดวงพระบรมราชสมภพ

ดวงชาติ

– พระมหากษัตริย์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ดวงพระราชสมภพ	ดวงชาติ	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
ดวงพระชาติ	ดวงชาติ	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - ถึงหม่อมเจ้า
พระบรมศพ	ศพ	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - พระราชวงศ์ที่ทรงพระกรุณา - โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ - คำว่า พระบรมศพ
พระศพ	ศพ	- สมเด็จพระบรมราชินี - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - และพระองค์เจ้า
ศพ	ศพ	หม่อมเจ้า

หมวดที่ ๒

คำกริยา^(๑)

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
รับสั่ง	สั่ง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
รับสั่ง, ตรัส	พูด	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชปรารภ, มีพระราชปรารภ	ปรารภ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
รับสั่งปรารภ, ตรัสปรารภ, ทรงปรารภ	ปรารภ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงทักทาย, ตรัสทักทาย	ทักทาย	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชปฏิสันถาร, มีพระราชปฏิสันถาร	ทักทาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

^(๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ใช้ราชาศัพท์เช่นเดียวกับพระองค์เจ้าที่เป็นลูกหลวง ส่วนสมเด็จพระสังฆราช ใช้ราชาศัพท์เช่นเดียวกับพระองค์เจ้าที่มีได้เป็นลูกหลวง

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระปฏิสันถาร, มีพระปฏิสันถาร	ทักทาย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงปราศรัย	ปราศรัย, พูดด้วยไมตรีจิต	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงถาม, ตรัสถาม	ถาม	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชดำริ, มีพระราชดำริ	คิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระดำริ, มีพระดำริ	คิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
มีพระราชประสงค์, ต้องพระราชประสงค์	ต้องการ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
มีพระประสงค์, ต้องพระประสงค์	ต้องการ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงพระราชปรารภ, มีพระราชปรารภ	ต้องการ, ประรณนา	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงปรารภ	ปรารภ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชนิพนธ์	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระนิพนธ์	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงนิพนธ์, ทรงแต่ง	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	- หม่อมเจ้า
ทรงพระอักษร	อ่านหนังสือ, เขียนหนังสือ, เรียนหนังสือ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงลงพระปรมาภิไธย	ลงชื่อ	- พระมหากษัตริย์
ทรงลงพระนามาภิไธย	ลงชื่อ	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงลงพระนาม	ลงชื่อ	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึง, ทรงพระราชอนุสรณ์ รำพึงถึง, มีพระราชหฤทัย ระลึกถึง	หวนคิดถึง, รำพึงถึง, ระลึกถึง	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงระลึกลึถึง	ระลึกถึง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชทาน	ให้	– พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ประทาน	ให้	– พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า
เสด็จพระราชดำเนิน ^(๑)	เดินทาง โดยยานพาหนะ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนิน โดยพระบาท, ทรงพระดำเนิน	เดินทางด้วยเท้า	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

^(๑) ต้องมีคำประกอบท้าย เช่น เสด็จพระราชดำเนินไป เสด็จพระราชดำเนินมา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เสด็จ ^(๑)	เดินทางโดย ยานพาหนะ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จโดยพระบาท, ทรงพระดำเนิน	เดินทางด้วยเท้า	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงดำเนิน	เดินทางด้วยเท้า	– หม่อมเจ้า
เสด็จพระราชดำเนิน แปรพระราชฐาน	เดินทางเพื่อย้ายที่อยู่ ชั่วคราว	– พระมหากษัตริย์
เสด็จแปรพระราชฐาน	อยู่ระหว่างการย้าย ที่อยู่ชั่วคราว	– พระมหากษัตริย์
เสด็จพระราชดำเนินไป ประทับแรม	ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จไปประทับแรม	ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
เสด็จประพาส	เดินทางไปค้างแรม, เปลี่ยนที่ไปอยู่ทีอื่น, ไปเที่ยว	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เสด็จนิวัต	เดินทางกลับจาก ต่างประเทศ	– พระมหากษัตริย์

(๑) ต้องมีคำประกอบท้าย เช่น เสด็จไป เสด็จมา เสด็จกลับ

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เชิญเสด็จ	เชิญไป	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
รับเสด็จ	คอยรับเมื่อมาถึง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
นำเสด็จ	นำไป, พาไป	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ส่งเสด็จ	คอยส่งเมื่อกลับ	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ตามเสด็จ, โดยเสด็จ	ไปด้วย	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
โดยเสด็จพระราชกุศล	ร่วมทำบุญด้วย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โดยเสด็จพระกุศล	ร่วมทำบุญด้วย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ถวายพระราชกุศล	ทำกุศลให้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ถวายพระกุศล	ทำกุศลให้	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ^(๑)	รู้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ทราบฝ่าละอองพระบาท ^(๒)	รู้	– สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ^(๓) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ^(๔)
ทราบฝ่าพระบาท	รู้	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงทราบ	รู้	– หม่อมเจ้า

(๑) (๒) และ (๔)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ในการเขียนหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ว่า ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ส่วนการเขียน หนังสือกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระราชมารโหสถ กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละออง ธุลีพระบาท และในการกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ด้วยวาจา ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ส่วนการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท และในการกราบบังคมทูล สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยวาจา ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

(๓)

เฉพาะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ใช้ว่า ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระราชอุทิศ	อุทิศส่วนกุศลให้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	ทำบุญ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบำเพ็ญพระกุศล	ทำบุญ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงบำเพ็ญกุศล	ทำบุญ	– หม่อมเจ้า
ทรงบาตร	ตักบาตร, ใส่บาตร	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงศีล	รับศีล, ถือนศีล	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงธรรม	ฟังเทศน์ในงานพระราชพิธี	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงสดับพระธรรมเทศนา	ฟังเทศน์ในกรณีทั่วไป	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทอดพระเนตร	ดู, มอง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทอดเนตร	ดู, มอง	– หม่อมเจ้า
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้	ให้ปฏิบัติ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระกรุณาโปรดให้	ให้ปฏิบัติ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ทรงโปรดให้	ให้ปฏิบัติ	– พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
โปรดให้	ให้ปฏิบัติ	– หม่อมเจ้า
ทรงพระกรุณาโปรด	ให้ (ใช้เฉพาะแก่พระสงฆ์) สำหรับสิ่งที่เป็ นามธรรม เช่น ทรงพระกรุณาโปรด สถาปนา, ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทาน พระบรมราชานุเคราะห์	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงถวาย, ทรงประเคน	ให้ (ใช้เฉพาะแก่พระสงฆ์) เช่น ทรงถวายเทียนชนวน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
โปรด	ชอบ, รัก, เอ็นดู	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
โปรดให้	มอบหมายให้	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ออกพระโอษฐ์	ออกปาก	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ออกโอษฐ์	ออกปาก	– หม่อมเจ้า
เอื้อนพระโอษฐ์	พูดอย่างแฉ่มซ้ำ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เอื้อนโอษฐ์	พูดอย่างแฉ่มซ้ำ	– หม่อมเจ้า
แย้มพระโอษฐ์	ยิ้มเห็นไรฟัน	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แย้มพระสรวล	ยิ้ม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แย้มสรวล	ยิ้ม	– หม่อมเจ้า
ทรงพระสรวล	หัวเราะ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงสรวล	หัวเราะ	– หม่อมเจ้า
ทรงพระกัณแสง	ร้องไห้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกัณแสง	ร้องไห้	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
กันแสง	ร้องไห้	– หม่อมเจ้า
ทรงพระพิโรธ	โกรธ	– พระมหากษัตริย์
ทรงพระโกรธ, ทรงกริ้ว	โกรธ, เคือง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
กริ้ว	โกรธ, เคือง	– หม่อมเจ้า
ทรงพระสุบินนิมิต	ฝัน	– พระมหากษัตริย์
ทรงพระสุบิน	ฝัน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงสุบิน	ฝัน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงฝัน	ฝัน	– หม่อมเจ้า
ทรงสำราญพระราชฤทัย	สบายใจ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงสำราญพระทัย	สบายใจ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงสำราญพระราชอิริยาบถ	พักผ่อน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงสำราญพระอิริยาบถ	พักผ่อน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงพระสำราญ, ทรงพระเกษมสำราญ	สบาย, ไม่เจ็บป่วย	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงสำราญ, ทรงสบาย	สบาย, ไม่เจ็บป่วย	– หม่อมเจ้า
ทรงพักพระราชอิริยาบถ, ประทับพักพระราชอิริยาบถ	พัก	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพักพระอิริยาบถ, ประทับพักพระอิริยาบถ	พัก	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงเจริญพระชนมพรรษา... พรรษา	มีอายุ...ปี	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
เจริญพระชนมายุ...พรรษา, มีพระชนมายุ...พรรษา	มีอายุ...ปี	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เจริญพระชันษา...ปี, มีพระชันษา...ปี	มีอายุ...ปี	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
เจริญชันษา...ปี, มีชันษา...ปี	มีอายุ...ปี	– หม่อมเจ้า
ทรงพระเจริญ	สบาย, มีอายุยืน	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงพี	อ้วน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ซูบพระองค์	ผอม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ซูบองค์	ผอม	– หม่อมเจ้า
ราชาภิเษกสมรส	แต่งงาน	– พระมหากษัตริย์
อภิเษกสมรส	แต่งงาน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า
เสกสมรส	แต่งงาน	– พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระครรภ์	มีครรภ์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
ทรงครรภ์	มีครรภ์	– หม่อมเจ้า
มีพระประสูติกาล	คลอดลูก (เวลาเกิด)	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
มีพระประสูติการ ^(๑)	คลอดลูก (การเกิด)	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
ประสูติ ^(๒)	คลอดลูก	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระประสูติ	ป่วย, เจ็บไข้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ประสูติ	ป่วย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ประสูติพระยอด	เป็นฝี	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ประสูติพระวายุ	ป่วยเป็นลม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ประสูติพระโสณะ	มีอาการบวม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

^(๑) ปรากฏมีใช้ครั้งแรกในเอกสารรัชกาลที่ ๖ เรื่องการประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี หมายถึงการเกิด

^(๒) ดูคำว่า ประสูติ ในหน้า ๙๐ ประกอบ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระอาเจียน	อาเจียน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงอาเจียน	อาเจียน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระกรรสะ, ทรงพระกาสะ	ไอ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกรรสะ, ทรงกาสะ, ทรงไอ	ไอ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระขับสัทโท ^(๑)	กระแอม	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

^(๑) จาก อนันตวิภาค ของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกระแอม	กระแอม	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระปิ่นาสะ	จาม	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงจาม	จาม	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงเรอ	เรอ	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระวาตะ	ผายลม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
หายพระทัย	หายใจ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระทัยหาย	ใจหาย	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ตกพระทัย	ตกใจ	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระสุคันธ, ทรงพระสำออง, ทรงเครื่องพระสำออง	ทาเครื่องหอม, ทาแป้ง, ทากระแจะ, แต่งหน้า	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ปลงเส้นพระเจ้า	โกนผม	– พระมหากษัตริย์
ปลงพระเกศา	โกนผม, ตัดผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
ปลงเกศา	โกนผม, ตัดผม	– หม่อมเจ้า
เจริญพระเกศา	โกนผม, ตัดผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
เจริญเกศา	โกนผม, ตัดผม	– หม่อมเจ้า
ขริบเส้นพระเจ้า	ขริบผม	– พระมหากษัตริย์
ขริบเส้นพระเกศา	ขริบผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
ขริบเส้นเกศา	ขริบผม	– หม่อมเจ้า
ทรงพระเครื่องใหญ่	ตัดผม	– พระมหากษัตริย์
ทรงเครื่อง	ตัดผม	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
จรดพระกรรบิดกรรไตร	ตัดและโกนผม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
สระพระเจ้า	สระผม	– พระมหากษัตริย์
สระพระเกศา	สระผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
แต่งพระเกศา	ทำผม, ตัดผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
แต่งเกศา	ทำผม, ตัดผม	– หม่อมเจ้า
แต่งพระองค์, ทรงเครื่อง	แต่งตัว	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
แต่งองค์	แต่งตัว	– หม่อมเจ้า
ทรงช้าง	ขี่ช้าง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงม้า	ขี่ม้า	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ประทับ	นั่ง, อยู่	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงยืน	ยืน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จเข้าที่พระบรรทม	เข้านอน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระบรรทม	นอน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
บรรทม	นอน	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ต้นพระบรมม	ต้นนอน	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
ต้นบรมม, บรมมต้น	ต้นนอน	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - ถึงหม่อมเจ้า
ลาดพระที่, ลาดพระแท่น	ปูที่นอน	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จพระราชสมภพ, ทรงพระราชสมภพ	เกิด	- พระมหากษัตริย์ - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ - สมเด็จพระบรมราชินี - สมเด็จพระบรมราชชนก - สมเด็จพระบรมราชชนนี - สมเด็จพระยุพราช - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช - สยามมกุฎราชกุมาร - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า - กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ - สยามบรมราชกุมารี
ประสูติ ^(๑)	เกิด	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า - ถึงหม่อมเจ้า
สร่งน้ำ	อาบน้ำ	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

^(๑) ดูคำว่า ประสูติ ในหน้า ๘๕ ประกอบ

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
สรองพระกระยาसनาน	อาบน้ำในพระราชพิธี–	พระมหากษัตริย์
	ตามคติพราหมณ์	
สรองพระมูรธาภิเษก,	อาบน้ำในพระราชพิธี–	พระมหากษัตริย์
สรองพระมูรธาภิเษก	บรมราชาภิเษก	
	และในพระราชพิธีสำคัญ	
สรองพระพักตร์	ล้างหน้า	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระพระทนต์,	แปรงฟัน	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แปรงพระทนต์		
ชำระทนต์, แปรงทนต์	แปรงฟัน	– หม่อมเจ้า
ชำระพระหัตถ์	ล้างมือ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระหัตถ์	ล้างมือ	– หม่อมเจ้า
ชำระพระบาท	ล้างเท้า	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระบาท	ล้างเท้า	– หม่อมเจ้า
เสวย	กิน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เทียบเครื่อง	ชิมอาหาร	– พระมหากษัตริย์
	(ก่อนนำถวาย	
	เป็นเครื่องเสวย)	
ทอดเครื่องเสวย,	ตั้งของกิน	– พระมหากษัตริย์
ทอดเครื่อง		สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
		สมเด็จพระบรมราชินี
		สมเด็จพระบรมราชชนก
		สมเด็จพระบรมราชชนนี
		สมเด็จพระยุพราช
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
		สยามมกุฎราชกุมาร
		สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
		กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
		สยามบรมราชกุมารี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ตั้งเครื่อง	ตั้งของกิน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เชิญเครื่อง	ยกของกิน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จสวรรคต, สวรรคต ^(๑)	ตาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาคักติพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช
เสด็จทิวงคต, ทิวงคต	ตาย	– กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข พระราชวงศ์ที่ทรงพระราชอิสริยยศสูง ทรงพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น, พระราชวงศ์ที่ทรงได้รับเฉลิม พระยศพิเศษ เช่น สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังสี สว่างวงศ์ กรมพระยา ภาณุพันธุวงศ์วรเดช และสมเด็จพระอนุชาธิราช ^(๒)

^(๑) อ่านว่า สะ-หวัน-คต

^(๒) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระเกียรติยศแก่ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา เป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช เมื่อสิ้นพระชนม์ใช้คำว่า “ทิวงคต” แทน “สิ้นพระชนม์” เป็นกรณีพิเศษ

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
สิ้นพระชนม์	ตาย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
สิ้นชีพิตักษัย, ถึงชีพิตักษัย	ตาย	– หม่อมเจ้า
ถึงแก่พิราลัย	ตาย	– เจ้าประเทศราช, เจ้าผู้ครองนคร สมเด็จเจ้าพระยา และผู้ที่ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเป็นกรณีพิเศษ เฉพาะราย
สดับปกรณ์	บังสุกุล	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
กราบบังคมทูลพระกรุณา ^(๑)	บอก	– พระมหากษัตริย์
กราบบังคมทูล	บอก	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี ^(๒) สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบทูล	บอก	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทูล	บอก	– หม่อมเจ้า

(๑)-(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ในการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ส่วนการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระราชมารวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท และในการกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ด้วยวาจา ใช้ว่า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
กราบบังคมทูลรายงาน	รายงานด้วยวาจา	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบบังคมทูลถวายรายงาน	รายงานด้วยเอกสาร	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบทูลรายงาน	รายงานด้วยวาจา	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
กราบทูลถวายรายงาน	รายงานด้วยเอกสาร	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทูล	รายงานด้วยวาจา	– หม่อมเจ้า
เรียนพระราชปฏิบัติ	หารือ, ขอแนวทาง	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เรียนพระปฏิบัติ	หาหรือ, ขอแนวทาง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ^(๑) ให้ (ของที่ยกได้)		– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย ให้ (ของที่ยกขึ้น ให้ไม่ได้)		– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

^(๑) คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อม” “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม” “ปกเกล้าปกกระหม่อม” “เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม” “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” “พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าพ้นกระหม่อม” เหล่านี้ จะเขียนย่อว่า “ทูลเกล้าฯ” “น้อมเกล้าฯ” “ปกเกล้าฯ” ฯลฯ ก็ได้ แต่เมื่ออ่านต้องอ่านเต็มคำ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ถวาย	ให้ (สิ่งที่ เป็นนามธรรม) ^(๑)	สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี – พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
		– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ถวาย	ให้ (สิ่งที่ เป็นนามธรรม) ^(๒)	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
กราบถวายบังคมลา	ลา	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

^(๑) เช่น ถวายพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล

^(๒) เช่น ถวายพระกุศล

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
กราบบังคมทูลลา ^(๑)	ลา	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบทูลลา	ลา	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทูลลา	ลา	– หม่อมเจ้า
ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส เข้าเฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาท	ขอโอกาสเข้าพบ	– พระมหากษัตริย์
ขอพระราชทาน พระราชวโรกาส เข้าเฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาท	ขอโอกาสเข้าพบ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ขอพระราชทาน พระราชวโรกาส เข้าเฝ้าทูลละออง พระบาท	ขอโอกาสเข้าพบ	– สมเด็จพระบรมราชินี ^(๒) สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

(๑) ใช้เฉพาะชาวต่างประเทศลา

(๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ให้คำว่า ละอองธุลีพระบาท ใช้แก่ สมเด็จพระบรมราชินี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ขอพระราชทาน พระวโรกาสเข้าเฝ้า	ขอโอกาสเข้าพบ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ขอประทาน พระโอภาสเข้าเฝ้า	ขอโอกาสเข้าพบ	– พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
ขอประทาน โอกาสเข้าเฝ้า	ขอโอกาสเข้าพบ	– หม่อมเจ้า
ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาต	ขออนุญาต	– พระมหากษัตริย์
ขอพระราชทาน พระราชานุญาต	ขออนุญาต	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ขอพระราชทาน พระอนุญาต	ขออนุญาต	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ขอประทาน พระอนุญาต	ขออนุญาต	– พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
ขอประทานอนุญาต	ขออนุญาต	– หม่อมเจ้า

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท, เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	เข้าพบ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
เฝ้าทูลละอองพระบาท, เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท	เข้าพบ	– สมเด็จพระบรมราชินี ^(๑) สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เฝ้า, เข้าเฝ้า	เข้าพบ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาท	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เข้าเฝ้าทูลละออง พระบาท	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	– สมเด็จพระบรมราชินี ^(๒) สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โปรดให้เข้าเฝ้า	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า

(๑)- (๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ให้คำว่า ละอองธุลีพระบาท ใช้แก่ สมเด็จพระบรมราชินี

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
รับสั่งให้หา, รับสั่งให้เข้าเฝ้า	สั่งให้เข้าพบ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงคม	ไหว้	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ถวายบังคม	ทำความเคารพ โดยคุกเข่า พนมมือ ยกมือขึ้น ให้หัวแม่มือทั้งสอง จดหว่างคิ้ว พร้อมกับเงยหน้า ขึ้นไปข้างหลังช้า ๆ พองาม แล้วลดมือลง พนมไว้ที่อก ทำซ้ำเช่นนี้ ๓ ครั้ง	– พระมหากษัตริย์
กราบถวายบังคม	กราบครั้งเดียว ไม่แบมือ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ	สำนึกในพระคุณ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
สำนึกในพระกรุณาธิคุณ	สำนึกในพระคุณ	– สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
สำนึกในพระกรุณาคุณ	สำนึกในพระคุณ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
สำนึกในกรุณาคุณ	สำนึกในพระคุณ	– หม่อมเจ้า
ถวายอย่างน	ปรนนิบัติ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
สนองพระเดชพระคุณ, สนองพระมหากรุณาธิคุณ	ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปฏิบัติราชการถวาย	(ข้าราชการ) ทำงาน ราชการถวาย	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ปฏิบัติงานถวาย	(ผู้มีใช้ข้าราชการ) ทำงานถวาย	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานนวด	นวด	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานพัด	พัด	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานเส้, อยู่งานพระเส้	ปัดเส้	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ถวายพระกลด, อยู่งานพระกลด	กั้นร่มให้	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ขึ้นพระกลด	กางร่ม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เชิญเสด็จ	เชิญไป, อุ้มเจ้านายไป	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เชิญ	ถือ, ยก, นำไป เช่น เชิญเครื่อง ราชูปโภค	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
คุกพระชงฆ์	คุกเข่า	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ลงพระราชอาญา	ลงโทษ	– พระมหากษัตริย์
ต้องพระราชอาญา	ถูกลงโทษ	– พระราชวงศ์และบุคคลทั่วไป
ทรงขอบใจ, มีพระราชกระแสขอบใจ, พระราชทานพระราช กระแสทรงขอบใจ	ขอบใจ (ใช้ในกรณี พระมหากษัตริย์ ทรงขอบใจ)	– พระมหากษัตริย์
ขอบพระทัย	ขอบใจ (ใช้ในกรณี พระมหากษัตริย์ ทรงขอบใจผู้ที่เป็น พระราชวงศ์)	– พระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เครื่องต้นสำหรับพระราชพิธีสำคัญ
ฉายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๐

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนภดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรศักยญา พระราชธิดา
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์หลังพระราชพิธีโสกันต์แล้ว สวมมงกุฎน
ประดับอัญมณีประจายาม ทัดใบมะตูม ห่มสะพักปักดินทับด้วยนวมพระศอคาด กริ่งติดด้วยดอกไม้
เพชรและอัญมณีต่าง ๆ ปลายนวมห้อยตุ้มตั้งเป็นระยะ ประดับด้วยนพพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร
สวมพาหุรัดที่ต้นพระพาหา สวมทองพระกร แหวนตะแคงและลูกไม้ปลายมือ สวมพระจ้ามรงค์ ๘ นิ้ว
พระหัตถ์ ทรงพระภูษาจีบหน้านาง สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาท สวมถุงพระบาท
และฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระราชธิดา
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมารี ในการสมโภช
ในพระราชพิธีโลกันต์ ทรงพระชฎา ฉลองพระองค์พระกระนื้อยทับฉลองพระองค์แขนยาว ทรงกรอง
พระศอ ประดับบนพระอังสาดอกไม้วีระ สวมพาทูรดอกไม้วีระ ทรงทับทรวงและสังวาลไขว้
ทรงสนับเพลาเชิงงอน ทับด้วยพระภูษาโจงเยียรบับหางหงส์ ประดับสุวรรณกระถอบ ขื่อพระบาท
ประดับทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาทอื่น ๆ ประทับบนพระที่นั่งง ฉายพร้อม
เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ

พาทูรัดหรือกำไลต้นพระพาทา

พระธำมรงค์ต่าง ๆ

กำไลข้อพระหัตถ์ เป็นรูปพญานาคขดประดับเพชรและทับทิม

พระสุพรรณภาชน์ควา

พระสุพรรณภาชน์หวาน

โกพระกระยา

เครื่องพระสุคนธ์

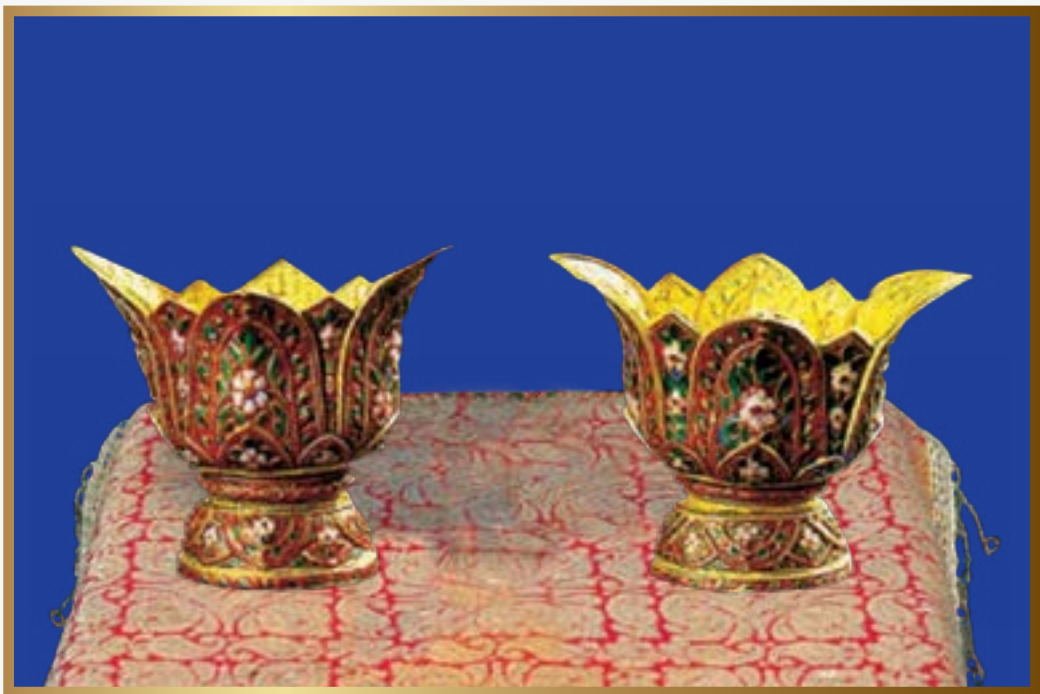

พานพระศรีทองคำพร้อมเครื่อง

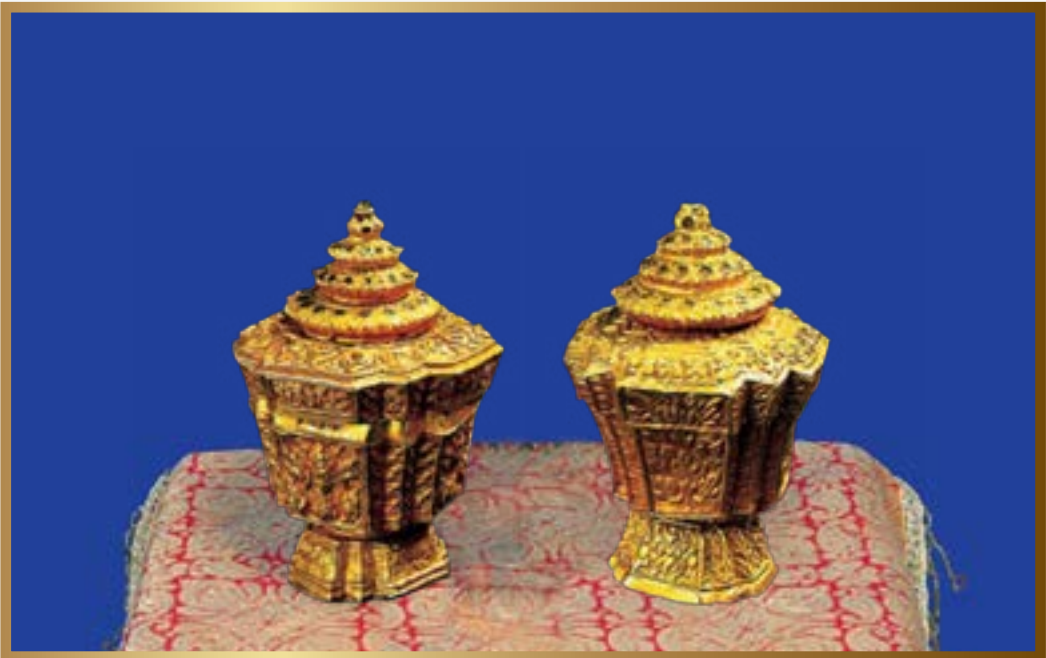
หีบพระศรี (หีบหมากเสวย)

พระเต้าทักษิโณทกทองคำลงยา องค์ใหญ่

พระมั่งสี

ผอบทองคำทรงมณฑปจำลอง

พระโอรน สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำหลักลายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

พระโอรน สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๙ จำหลักลายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระราชอาสน์ที่รัฐบาลสร้างขึ้นน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายรัชกาลที่ ๙
ในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๓๙

หมวดที่ ๓

ลักษณะนาม^(๑)

การใช้คำลักษณะนามของสิ่งต่าง ๆ สำหรับพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “พระองค์” และ “องค์” มีบางคำเท่านั้นที่ใช้ลักษณะนามต่างออกไป

๑. หมวดคำนาม

๑.๑ **หมวดขัตติยตระกูล** ใช้ลักษณะนามแตกต่างกันไปตามฐานันดรศักดิ์ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระบรมวงศ์ที่เป็นพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ และพระอนุวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ใช้ลักษณะนาม **พระองค์** พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า ใช้ลักษณะนาม **องค์**

๑.๒ หมวดร่างกาย ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

พระทนต์	๑	องค์
พระองค์คู่, นิ้วพระหัตถ์	๑	องค์

๑.๓ หมวดคำนามอื่น ๆ ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

พระบรมราชานุสาวรีย์, พระบรมรูปปั้น	๑	องค์
พระบรมราชโองการ	๑	องค์
พระบรมราโชวาท, พระราโชวาท	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

พระบรมฉายาลักษณ์	๑	พระรูป ^(๒)
พระฉายาลักษณ์	๑	พระรูป ^(๓)
พระรูป	๑	พระรูป ^(๔)
พระบรมสาทิสลักษณ์	๑	พระรูป ^(๕)
พระสาทิสลักษณ์	๑	พระรูป ^(๖)
พระราชสาส์น	๑	ฉบับ
พระราชหัตถเลขา	๑	ฉบับ
ลายพระหัตถ์	๑	ฉบับ

^(๑) คำโบราณเรียกว่า อักษรานุกรมปลายบาทสังขยา

^{(๒)-(๖)} โบราณใช้ องค์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

๒. หมวดเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป ใช้ลักษณะนาม ต่างกันดังนี้

เครื่องแต่งกาย ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

ฉลองพระองค์	๑	องค์
สร้อยพระศอ	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ผ้าวงพระศอ, ผ้าพันพระศอ	๑	ผืน
ถุงพระหัตถ์	๑	องค์, คู่
ถุงพระบาท	๑	องค์, คู่

ภาชนะใช้สอย ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

ฉลองพระหัตถ์ซ้อน	๑	องค์
พระมณฑปรัตนกรัณฑ์	๑	องค์
พระเต้าทักษิโณทก	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ	๑	คู่
---------------------	---	-----

เครื่องใช้ทั่วไป ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

พระกระเป่า, กระเป่าทรง	๑	องค์
พระราชลัญจกร	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

พระสุจหนี่	๑	ผืน
------------	---	-----

๓. หมวดศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล ใช้ลักษณะนาม เครื่อง เช่น

เครื่องนมัสการทองใหญ่	๑	เครื่อง
เครื่องนมัสการทองทิศ	๒	เครื่อง
เครื่องนมัสการทองน้อย	๓	เครื่อง

๔. หมวดเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร	๑	องค์
พระมหามงกุฎ	๑	องค์
พระราชยาน	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ฉัตรโหมด	๑	คัน
ฉัตรตาด	๑	คัน

ฉัตรเครื่อง	๑	คัน
ฉัตรเบญจา	๑	คัน
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด	๑	คัน
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง	๑	คัน

ฉัตรเครื่อง ฉัตรเบญจา ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด และฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง
หากจัดเป็นชุด ใช้ลักษณนาม **สำหรับ**

๕. หมวดยศราชานิเวศน์มณฑลเสวยสถาน ใช้ลักษณนาม องค์ เช่น

พระที่นั่ง	๑	องค์
พระตำหนัก	๑	องค์
ยกเว้นบางคำ เช่น		
ตำหนัก	๑	หลัง
พลับพลา	๑	หลัง

๖. หมวดยศราชพาหนะ ใช้ลักษณนาม องค์ เช่น

ราชยาน

– พระราชยานพุดตานถม	๑	องค์
– พระราชยานทองลงยา	๑	องค์
– พระราชยานพุดตานทอง	๑	องค์
– พระราเชนทรยาน	๑	องค์

ราชรถ

– พระมหาพิชัยราชรถ	๑	องค์
– พระเวchyันตราขรถ	๑	องค์
– ราชรถน้อย	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

เรือพระที่นั่ง ใช้ลักษณนาม **ลำ** เช่น

– เรือพระที่นั่งกราบ	๑	ลำ
----------------------	---	----

รถยนต์พระที่นั่ง ใช้ลักษณนาม **คัน** เช่น

– รถยนต์พระที่นั่งเปิดประทุน	๑	คัน
------------------------------	---	-----

รถยนต์พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ใช้ลักษณนาม **ลำ**

พระราชพาหนะ ที่เป็น ข้าง ม้า ใช้ลักษณนาม **ข้าง** **ม้า** เช่น

– ข้างต้น	๑	ข้าง
– ม้าต้น	๑	ม้า

หมวดที่ ๔

เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป^(๑)

เครื่องแต่งกาย

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ฉลองพระองค์ ^(๒)	เครื่องแต่งกาย	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ฉลองพระองค์ครุย	ครุยสำหรับทรง ในงานพระราชพิธี	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ฉลองพระองค์เครื่องต้น	เครื่องทรงใน พระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธี บรมราชาภิเษก	– พระมหากษัตริย์
เครื่องบรมขัตติยราช ภูษิตาภรณ์	เครื่องทรง ในพระราชพิธี	– พระมหากษัตริย์
เสื้อทรง	เสื้อ	– หม่อมเจ้า
พระสนับเพลา ^(๓)	กางเกง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระภูษา ^(๔) , ภูษาทรง	ผ้านุ่ง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ผ้าทรง	ผ้านุ่ง	– หม่อมเจ้า
ผ้าวงพระศอ, ผ้าพันพระศอ	ผ้าพันคอ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระภูษาสนับเพลา	ผ้านุ่งทับกางเกง	– พระมหากษัตริย์

^(๑) ราชาศัพท์ หมวดที่ ๔ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป หากใช้แก่ หม่อมเจ้า ตัดคำว่า พระ ออก

^(๒) เมื่อจะกล่าวถึงฉลองพระองค์ชุดใดให้เติมคำนั้นข้างท้าย เช่น ฉลองพระองค์เครื่องแบบทหารบก ฉลองพระองค์สากล ฉลองพระองค์จอมพล ฉลองพระองค์เต็มยศทหารบก

^(๓) พระสนับเพลาที่ใช้กับเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ เรียกว่า พระสนับเพลาเชิงงอน

^(๔) เมื่อจะกล่าวถึงพระภูษาประเภทใดให้เติมคำนั้นข้างท้าย เช่น พระภูษาไหม พระภูษาไสร่ง พระภูษาฝ้าย พระภูษาโจง

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระโกไสยพัสดร์ ^(๑)	ผ้าไหม	– พระมหากษัตริย์
พระกัปปาสิกพัสดร์ ^(๒)	ผ้าฝ้าย	– พระมหากษัตริย์
พระอุทุมพรพัสดร์ ^(๓)	ผ้าใยมะเดื่อ	– พระมหากษัตริย์
พระรัตนกัมพล ^(๔)	ผ้าส่วนแดง (ผ้าขนสัตว์สีแดง)	– พระมหากษัตริย์
พระกัมพล ^(๕)	ผ้าส่วน (ผ้าขนสัตว์)	– พระมหากษัตริย์
ผ้าทรงสะพัก, ทรงสะพัก	ผ้าห่ม, ผ้าสไบ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระภูษาชุปสร	ผ้าถุงอาบนํ้า (ชาย)	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
ผ้าชุปสร, ผ้าสร	ผ้าถุงอาบนํ้า (ชาย)	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ผ้าโปกพระเจ้า, พระเวฐนะ	ผ้าโปกหัว, ผ้าพันหัว	– พระมหากษัตริย์
ผ้าโปกพระเสียร	ผ้าโปกหัว, ผ้าพันหัว	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงพระองค์เจ้า
ผ้าคลุมพระองค์	ผ้าห่ม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถุงพระหัตถ์, ฉลองพระหัตถ์	ถุงมือ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถุงพระบาท	ถุงเท้า	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ฉลองพระบาท	รองเท้า	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี

^{(๑)-(๓)} พระโกไสยพัสดร์ พระกัปปาสิกพัสดร์ พระอุทุมพรพัสดร์ เป็นผ้าเครื่องราชบรรณาการชนิดต่าง ๆ สำหรับพระมหากษัตริย์

^{(๔)-(๕)} พระรัตนกัมพล และพระกัมพล เป็นคำในวรรณคดี หมายถึง ผ้าเครื่องราชบรรณาการสำหรับพระมหากษัตริย์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
รองพระบาท	รองเท้า	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
สนับพระขงฆ์	สนับเข่า, สนับแข้ง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระดุม	กระดุม, ลูกดุม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

เครื่องประดับ

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระจุฑามณี

ปิ่นปักผม

พระอุณหิส

กรอบหน้า

พระมหามงกุฏ

เครื่องสวมหัว

กรองพระศอ

เครื่องประดับคอ

นวมพระศอ

เครื่องสวมคอ ลักษณะเป็นผ้านวมปักด้วย
อัญมณี เช่น แหวน ต่างหู จี้ ใช้เวลาใส่กันต์
สมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

ตุ้มพระกรรณ, พระกุดทอล

ต่างหู

พระกรรเจียก

เครื่องประดับจอนหู

เกยूर

สร้อยอ่อน, ทองตันแขน

สร้อยพระศอ

สร้อยคอ

พระมหาสังวาล

สร้อยตัว, สร้อยยาวสวมเฉียงบ่า
ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

พระสังวาล

สร้อยตัว, สร้อยยาวสวมเฉียงบ่า

ทองพระกร, พระกำไล, พระวลัย,
กำไลข้อพระหัตถ์

กำไลข้อมือ

พาหุรัด, กำไลต้นพระพาหา

กำไลต้นแขน

สร้อยข้อพระหัตถ์, พระวลัย

สร้อยข้อมือ

กำไลข้อพระบาท, ทองพระบาท

กำไลข้อเท้า

พระธำมรงค์

แหวน

รัดพระองค์

เข็มขัด

พระปิ่นหนึ่ง

หัวเข็มขัด

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ภาษาที่ใช้สอย

ราชาศัพท์

พระสุพรรณภาชน์

พระสุพรรณราช

พระสุพรรณศรี

พระทวย

บัวพระโอษฐ์

โตะเสวย

ฉลองพระหัตถ์ซ้อน

ฉลองพระหัตถ์ส้อม

ฉลองพระหัตถ์มีด

ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ

ขามชำระพระหัตถ์

พระมังสี

พระเต้า

พระมณฑปรัตนกรัณฑ์

พระเต้าทักษิโณทก

พระสุวรรณภิงคาร

ที่พระสุธารส

ถาดพระสุธารส

ถ้วยพระสุธารส

ความหมาย

โตะทองคำสำหรับตั้งสำหรับคาวหวาน

กระโถนใหญ่

กระโถนเล็ก

ภาชนะรองรับชั้นหรือกระโถน

มีลักษณะเป็นกรวยรูปดอกบัว มีด้ามยาว
สำหรับใส่พระสุพรรณศรี เชิญเข้าริ้วเครื่อง
พระบรมราชอิสริยยศในขบวนพยุหยาตรา
ทางสถลมารค

กระโถน

โตะอาหาร

ซ้อน

ส้อม

มีดใช้บนโตะอาหาร

ตะเกียบ

ขามล้างมือ

พานรองสังข์, จอกหมาก

ภาชนะสำหรับใส่น้ำ

ชั้นน้ำทรงมณฑปมีพานรองและมีจอกลอย

เต้ากรวดน้ำ

หม้อน้ำทองคำรูปคนโท

ชุดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น

ถาดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น

ถ้วยน้ำ

อาหาร

ราชาศัพท์

ความหมาย

เครื่องต้นคาว, เครื่องต้นหวาน

อาหารคาว, อาหารหวาน
สำหรับพระมหากษัตริย์

เครื่องคาว, เครื่องหวาน

อาหารคาว, อาหารหวาน

เครื่องว่าง

ของว่าง, อาหารว่าง

เครื่องเสวย, เครื่องต้น,

ของกิน, อาหาร

พระกระยาหาร^(๑)

พระกระยาเสวย, พระกระยา

ข้าวสวย

พระกระยาต้ม

ข้าวต้ม

พระกระยาตั้ง

ข้าวตั้ง

พระสุธารส^(๒)

น้ำดื่ม, เครื่องดื่ม

น้ำจันท์

เหล้า

^(๑) บางทีใช้คำให้สั้นลงว่า “เครื่อง” ก็มี

^(๒) ถ้าต้องการบอกชนิดของเครื่องดื่ม เติมคำลงข้างท้าย เช่น พระสุธารสชา พระสุธารสเย็น

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

เครื่องใช้ทั่วไป

ราชาศัพท์

ความหมาย

โต๊ะทรงพระอักษร

โต๊ะเขียนหนังสือ

โต๊ะข้างพระที่นั่ง

โต๊ะเล็กข้างเตียงนอน

พระแท่น

เตียง

พระแท่นบรรทม

เตียงนอน

พระราชบรรจถรณ์

ที่นอน ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

พระสุหนี่

ผ้าไหมทอสลับลายเส้นเงินเส้นทอง เก็บริมเรียบ
ใช้ปูลาดไว้สำหรับนั่ง ยืน หรือตั้งเก้าอี้
สำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์
ที่ได้รับพระราชทานพระสัปตปฎลเศวตฉัตร
เป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ

เยียรบับ

ผ้าไหมทอสลับลายเส้นเงินเส้นทองมีชายครุย
๔ ด้าน สำหรับคลุมพระราชอาสน์และ
โต๊ะเคียง เป็นต้น

พระยี่ภู่

พูก, นวมที่ปูลาดไว้

ผ้าลาดพระที่นั่ง, ผ้าลาดพระแท่น

ผ้าปูที่นอน

ผ้าคลุมบรรทม

ผ้าห่มนอน

ผ้าคลุมพระแท่นบรรทม

ผ้าคลุมเตียง

พระภูษาโยง^(๑)

ผ้าที่ยึดจากปากพระโกศทรงพระบรมศพหรือ
พระศพ หรือจากพระโกศพระบรมอัฐิหรือ
พระอัฐิ มายังอาสน์สงฆ์เพื่อสดับปกรณ์
ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

^(๑) หากเป็นผ้าที่ยึดจากปากโกศมายังอาสน์สงฆ์เพื่อบังสุกุลใช้สำหรับสามัญชน เรียกว่า ภูษาโยง หากเป็นผ้า
ที่ยึดจากโลงศพมายังอาสน์สงฆ์เพื่อบังสุกุล เรียกว่า ผ้าโยง

ราชาศัพท์

พระราชอาสน์

พระเก้าอี้

พระโอรส

พระที่นั่ง

เงินท่ายพระที่นั่ง, เงินท่ายที่นั่ง

รูปเขียนท่ายพระที่นั่ง,
รูปเขียนท่ายที่นั่ง

พระเชนย

ความหมาย

เก้าอี้ ในงานพระราชพิธีหรืองานพิธี

ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระบรมราชินี

สมเด็จพระยุพราช

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

เก้าอี้ ใช้ทั่วไปที่มีในงานพระราชพิธีหรืองานพิธี

ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระบรมราชินี

สมเด็จพระยุพราช

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

เก้าอี้ ใช้สำหรับสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า

(เฉพาะกรณีเสด็จแทนพระองค์)

เก้าอี้พนักสูง ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

ที่อยู่อาศัย

พระราชทรัพย์สำหรับทรงใช้สอยส่วนพระองค์

ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

รูปเขียนสำหรับทรงจุดส่วนพระองค์

ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

หมอนหนุน

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

พระเขนยข้าง

หมอนข้าง

พระเขนยอิง

หมอนอิง

พระวิสูตร, พระสูตร

ม่าน, มุ้ง

สายสูตร

เชือกหุ้มผ้าขาวสำหรับทรงถือในการหล่อ
พระพุทธรูป ทรงชักในการยกช่อฟ้า เป็นต้น

พระอุ, พระอังรี

เปล

พระแว่นสุรยกานต์

แว่นรวมแสงอาทิตย์สำหรับจุดไฟ มี ๒ องค์
ได้แก่ พระแว่นสุรยกานต์ กรอบทองคำลงยา
ใช้สำหรับจุดไฟในงานมงคล และพระแว่น
สุรยกานต์ กรอบไม้ ใช้สำหรับจุดไฟในงาน
อวมงคล

พระฉาย

กระจกเงา

พระคันฉ่อง

กระจกเงามีคันถือ, แว่นโลหะขัดเงา
มีด้ามใช้เป็นกระจกเงา

พระสา

หวี

พระสาเสนียด

หวีเสนียด

พระสาวงเดือน

หวิงเดือน

เครื่องพระสุคนธ์

เครื่องหอม เช่น น้ำอบ, น้ำหอม, น้ำปรุง,
แป้งผัดหน้า, แป้งกระแจะ

เครื่องพระสำอาง

เครื่องประทึนผิว, เครื่องสำอาง

ชั้นสรองพระพักตร์

ชั้นล้างหน้า

อ่างสรอง

อ่างอาบน้ำ

อ่างชำระพระหัตถ์

อ่างล้างมือ

อ่างสรองพระพักตร์, ที่สรองพระพักตร์

อ่างล้างหน้า

ถาดสรองพระพักตร์

ภาชนะใส่เครื่องล้างหน้า

ราวผ้าซับพระพักตร์

ราวพาดผ้าเช็ดหน้า

ราชาศัพท์	ความหมาย
ผ้าซับพระองค์	ผ้าเช็ดตัว
ผ้าซับพระพักตร์	ผ้าเช็ดหน้า
ผ้าซับพระโอษฐ์	ผ้าเช็ดปาก
ผ้าเช็ดพระหัตถ์	ผ้าเช็ดมือ
ผ้าเช็ดพระบาท	ผ้าเช็ดเท้า
ลาดพระบาท	พรมทางเดิน
พานพระขันหมาก	พานหมากของพระมหากษัตริย์
พานพระศรี, พานหมากเสวย ^(๑)	พานหมาก ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
หีบพระศรี, หีบหมากเสวย	หีบหมาก
พระกระเป่า, กระเป่าทรง	กระเป่าถือ
พระล่วม	กระเป่าใส่หมากพลูและบุหรี
พระศรี	หมาก
พระโสดสูบ, พระโสดมวน	บุหรี, ซิการ์
พระโสด	ยารักษาโรค
พระโสดประจุ, พระโสดปิด	ยาถ่าย, ยาระบาย
พระโสดเส้น	ยาเส้นสำหรับสูบด้วยกล้อง
พระกรัณฑ์	ภาชนะทรงกระบอก สำหรับบรรจุแผ่นทองคำจารึกดวงพระบรมราชสมภพ
พระรัตนกรัณฑ์	ตลับประดับเพชร ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์
ตลับพระมณฑปเล็ก	ตลับยอดมณฑป สำหรับบรรจุเครื่องกินหมากในพานพระศรี
ฉลองพระเนตร	แว่นตา
พระพัชนี	พัด
แคะพระกรรณ	ไม้แคะหู

^(๑) ประกอบด้วยพาน พร้อมเครื่องใน เช่น ขອງพลู ตลับใส่พิมเสน ตลับใส่กานพลู ตลับใส่หมาก ตลับใส่สีผึ้ง ตลับใส่ยาเส้น

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

ราชาศัพท์

ความหมาย

แคะพระทนต์

ไม้จิ้มฟัน

ฉลองไค, นารายณ์หัตถ์

ไม้เท้าหลัง

พระแสง

อาวุธต่าง ๆ

พระแสงปืน

ปืน

พระแสงดาบ

ดาบ

พระแสงกระบี่

กระบี่

พระแสงหอก

หอก

พระแสงง้าว

ง้าว

พระแสงของง้าว

อาวุธที่มีลักษณะรวมเป็นทั้งขอและง้าว
ใช้บนหลังช้าง

พระแสงทวน

ทวน

พระแสงเขน

เขน

พระแสงกัณฑ์

กัณฑ์

พระแสงกริช

กริช

พระแสงเกาทัณฑ์

เกาทัณฑ์

พระแสงธนู

ธนู

พระแสงศร

ศร

พระกล้องสลัด

กล้องที่ใส่อาวุธชุด

พระแสงกระสุน

ลูกกระสุน

พระแสงกรรบิด

มีดโกน

พระแสงปนาศ, พระแสงกรรไกร

กรรไกร

พระแสงกัศสะ

แหนบถอนหนวด

ธารพระกร

ไม้เท้า

พระตรา

ดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์,
ตราส่วนพระองค์ของพระราชาวงศ์

หมวดที่ ๕

ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล

การพระราชกุศล	- การทำบุญ
พระราชพิธีโสกันต์	- งานตัดจุกโกนจุกสมเด็จเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
พระราชพิธีเกศากันต์	- งานตัดจุกโกนจุกหม่อมเจ้า
ขัณฑ์	- การขัณฑ์นำประเพณีหนึ่งในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าพระราชพิธีสมโภชพระพุทธรูปนามนิรัตนปฏิมากรและพระราชพิธีรับและสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญมีคนขัณฑ์ ๑ คน คนสี่ขอสามสาย ๑ คน คนไกวบันเทศะว ๑ คน บทที่ขัณฑ์เรียกว่า กาพย์ขัณฑ์
คิลานภัต ^(๑)	- ภัตตาหารถวายพระภิกษุที่อาพาธ
เครื่องขมา	- เครื่องขมาศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานพร้อมกับไฟ ในการพระราชทานเพลิงศพประกอบด้วยช่อดอกไม้จันทน์ รูปไม้ระกำเทียน กระถางข้าวตอก กระถางดอกไม้ อย่างละ ๑ กระถาง
เครื่องนมัสการ	- เครื่องสักการบูชาที่ใช้ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ มีอยู่ ๑๒ อย่าง คือ เครื่องนมัสการทองใหญ่ เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี เครื่องนมัสการทองลงยารอง เครื่องนมัสการทองทิศ เครื่องนมัสการทองน้อย เครื่องนมัสการกระบะถม เครื่องนมัสการกระบะมุก เครื่องนมัสการท่ายที่นั่ง เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว เครื่องนมัสการบุช้ายิ่ง เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่

^(๑) อ่านว่า คิ-ลา-นะ-พัต

๑. เครื่องนมัสการทองใหญ่ ตั้งประจำในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้ในงานที่เป็นพระราชพิธี สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญ ประกอบด้วยแท่นไม้สลักลายปิดทองขนาดใหญ่ สำหรับตั้งพานทองคำสลักลายรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม และเชิงโลหะกะไหล่ทองปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๒. เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทาน เนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลา และในพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระแท่นมุกสำหรับทรงจุดบูชาพระพุทธรูปวิชัยวัฒน์ ประกอบด้วย แท่นถมทองสลักลายสำหรับตั้งพานปากกระຈັบซ้อนสองชั้นรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงทองสลักลายปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๓. เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญและทรงสักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสงกรานต์ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประกอบด้วยแท่นลงยาราชาวดี สำหรับตั้งพานทองคำลงยา

ราชาวดีรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม
เชิงหุ้มทองคำลงยาราชาวดี ปักเทียน ๕ เชิง
ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๔. เครื่องนมัสการทองลงยารอง สำหรับสมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถหรือสมเด็จพระบรมราชินี
ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญ ทรงสักการะพระบรมศพ
พระบรมอัฐิในงานพระราชพิธี ซึ่งเป็นงาน
ของฝ่ายในที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ หรือ
สมเด็จพระบรมราชินีทรงเป็นประธานของงาน
ประกอบด้วย แท่นถมทองสลักลาย รองพานทอง
สลักลายลงยาสีแดง รองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม
พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงทองสลักลายลงยาปักเทียน
๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพานทองสองชั้น บูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะทองลงยาราชาวดี
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะทองลงยารอง
ถวายราชสักการะพระอัฐมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
สมเด็จพระพันปีหลวงในรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง

เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า) ที่หน้าพระราชอาสน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)
ที่หน้าพระราชอาสน์

เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่
(ขาดเชิงเทียนที่ฐานมีอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ๑ คู่ ที่ปรากฏอยู่ในภาพหน้า ๑๓๔)

เครื่องนมัสการกระบะมุก

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุก

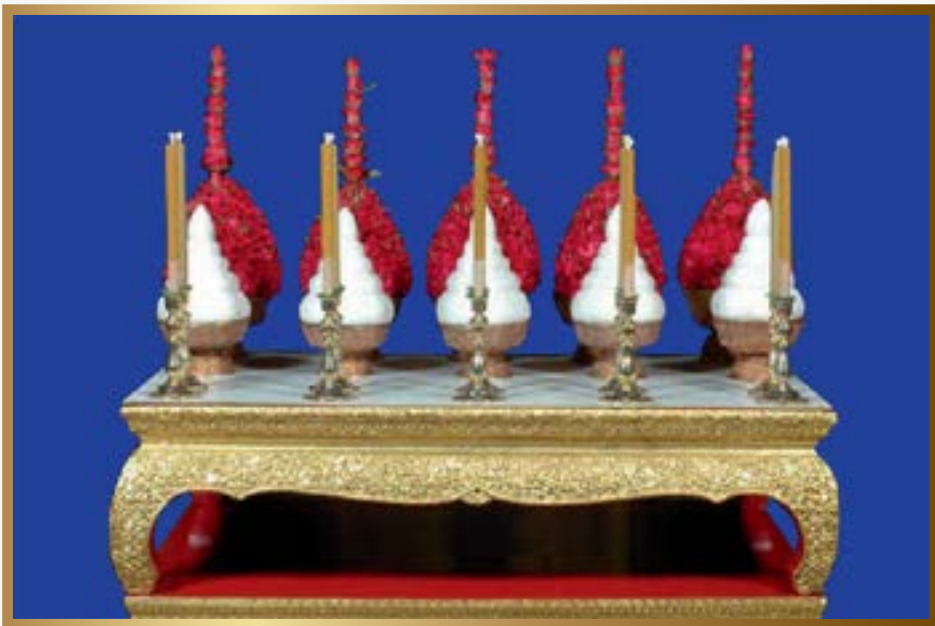
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงจุดธูปเทียน เครื่องนมัสการทองทิศ บูชาพระพุทธรูปวิมาดาปางต่าง ๆ ประจำรัชกาลสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า

เครื่องนมัสการทองทิศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองทิศ ที่หน้าธรรมาสน์ศิลาบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง

เครื่องนมัสการทองใหญ่

เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)

เครื่องนมัสการทองน้อย (ปากกระจับเล็ก)

เครื่องนมัสการทองน้อย (ปากกระจับใหญ่)

เครื่องนมัสการทองน้อย (ลงยาราชาวดี)

เครื่องนมัสการทองน้อย

เครื่องนมัสการท้ายพระที่นั่งหรือเครื่องนมัสการท้ายที่นั่ง

เครื่องนมัสการกระบะถม

เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว

เครื่องนมัสการบูชาในงานเทศน์มหาชาติ

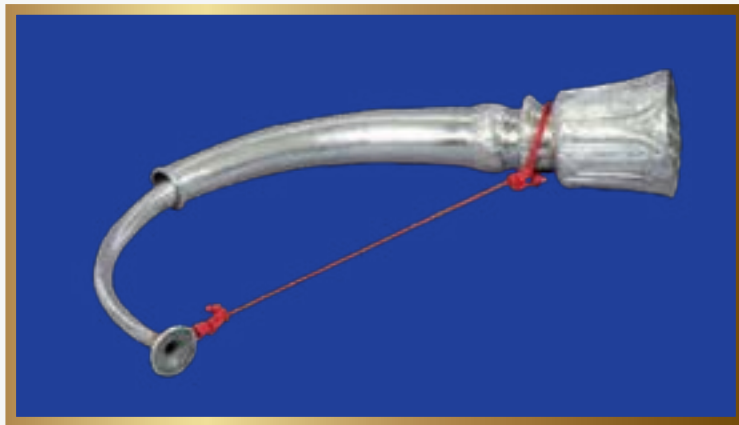
เครื่องนมัสการบูชา

สังข์ (ขณะวางคว่ำ)

สังข์ (ขณะวางหงาย)

แตงรอง

แตงฝรั่ง

ปี่ฉณ (ทำด้วยงาช้าง)

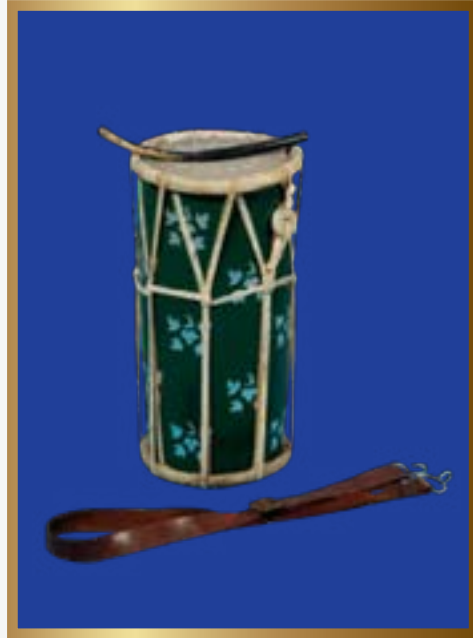
กลองชนะเงิน

กลองชนะทอง

กลองชนะแดงลายทอง

กลองชนะเขียวลายเงิน

กลองชนะแดง

มโหระทึก

ชาวนักงานประโคม

พระมหาลังค์ทักษิณาวิน

พระมหาลังค์เดิม

พระมหาสังข์เดิม โถเจิม ไบมะตูม และผ้าเช็ดพระหัตถ์

สังข์พิธีของหลวง โถเจิม และไบมะตูม

สังข์นคร

โถเจิม

พระเต้าทองเกลี้ยง

พระสุทร่ายเงิน โถเจิม ผ้าเช็ดพระหัตถ์

พระสุทร่ายทองคำลงยา

พระสุทร่ายเงิน

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระเต้าเบญจครรรจรัชกาลที่ ๑
พร้อมแผ่นทอง ๕ แผ่น
จารึกพระนามพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์

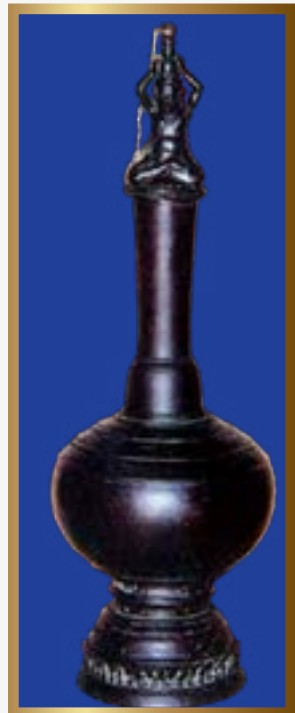
พระครอบเฟืองพร้อมพานรองสำหรับบรรจุ
น้ำพระพุทธมนต์

จกกลธรรมาสน์

พระเต้าเบญจครรรจโมราแดงรัชกาลที่ ๕

พระเต้าเทวปิฐ

พระอัครมงครัตนราชวรุณสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระอัครมงครัตนต่าง ๆ สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เทียนเท่าพระองค์ประดิษฐานอยู่ในตู้ด้านซ้ายและขวาของพระแท่นมหาเศวตฉัตร

แท่นเบญจพาตอยู่นอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์
ในหมู่พระมหามณเฑียร

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ประทับภายในมณฑปพระกระยาसनาน ทรงสรงพระมุรธาภิเษก
ในพระราชพิธีฉลองพระพุทธรูปวิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล และเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ
พุทธศักราช ๒๕๐๖ ณ ศาลาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งราชฤดี พระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับภายในมณฑปพระกระยาसन
ทรงสรงพระมุรธาภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒
ณ ศาลาพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระบรมมหาราชวัง

๕. เครื่องนมัสการทองทิศ เป็นเครื่องนมัสการ
อย่างเดียวกับเครื่องนมัสการทองใหญ่ แต่มีขนาดเล็กกว่าเพื่อสะดวกแก่การขนย้ายไปตั้งแต่ง
ณ สถานที่ต่าง ๆ สำหรับพระมหากษัตริย์ถึง
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้บูชา
พระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ ประกอบด้วย
แท่นไม้สลักลายมังกรปิดทอง ร่องพานทองคำ
สลักลายรองฟุ่มดอกไม้ ๕ ฟุ่ม ฟุ่มข้าวตอก ๕ ฟุ่ม
เชิงโลหะกะไหล่ทองปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้
ระกำ ๕ เชิง

๖. เครื่องนมัสการทองน้อย เป็นเครื่องบูชา
ขนาดเล็ก สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์
ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าใช้ทรงธรรม ทรงสักการะ
พระบรมศพ พระศพ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ และ
ทรงบูชาปูชนียสถานต่าง ๆ ในงานพระราชพิธี
และการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เครื่องนมัสการ
ทองน้อยมีหลายประเภท ดังนี้

๖.๑ เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)
สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นเครื่อง
ราชสักการะ และทรงธรรมในงานพระราชพิธี
ซึ่งเป็นงานปกติ^(๑) ทำด้วยทองคำลงยาทั้งสำหรับ
ประกอบด้วยพานทองคำสลักลายกลีบบัวลงยา
ตั้งกรวยเชิงทองคำลงยาใส่ฟุ่มดอกไม้ ๕ ฟุ่ม
เชิงทองคำลงยาปักเทียน ๒ เชิง กระจ่างรูป
ทำด้วยแก้วหุ้มทองที่ปาก และฐานปักธูปหาง

^(๑) ในงานพระราชพิธีสำคัญซึ่งกำหนดให้แต่งกายเต็มยศและครึ่งยศ พระมหากษัตริย์ทรงใช้เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่
ที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระบรมราชินีนาถหรือสมเด็จพระบรมราชินีทรงใช้เครื่องนมัสการทองน้อย
(เครื่องห้า)

๖.๒ เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องหงส์)

สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงใช้เป็นเครื่องราชสักการะและทรงธรรมในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานปกติ เช่น สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และปูชนียสถานต่าง ๆ ทำด้วยทองคำลงยาทั้งสำหรับประกอบด้วยพานทองคำสลักลายลงยา บนพานรองกรวยเชิงทองคำลงยาใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงเป็นรูปหงส์ทำด้วยทองคำลงยา ๒ เชิง ปักเทียน ๑ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๖.๓ เครื่องนมัสการทองน้อย (ปากกระจับ)

สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงใช้เป็นเครื่องราชสักการะและทรงธรรมในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานปกติ เช่น สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และปูชนียสถานต่าง ๆ ประกอบด้วยพานทองคำสลักลายขอบปากพานเป็นรูปกระจิงกลีบบัว (ปากกระจับ) รองกรวยเชิงทองคำลงยาใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงทองคำลงยาปักเทียน ๑ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๖.๔ เครื่องนมัสการทองน้อยแก้ว สำหรับ

พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทรงใช้บูชาพระรัตนตรัยและทรงธรรมเป็นประจำขณะทรงพระผนวชหรือทรงผนวช และพระสงฆ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะใช้บูชาพระรัตนตรัย ลักษณะเหมือนกับเครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า) แต่ทำด้วยแก้วเจียรไนทั้งชุด ประกอบด้วยพานกรวยเชิง ๓ กรวยใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงแก้วปักเทียน ๑ เชิง และปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๗. เครื่องนมัสการกระบะถม สำหรับ

พระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงจุดบูชาพระรัตนตรัยในการบำเพ็ญพระราชกุศล

เป็นการส่วนพระองค์ และสำหรับใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัด ประกอบด้วยกระเบณทองย้อมุมไม้สิบสอง รองพานทองคำ สลักลายรองพุ่มดอกไม้ ๔ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๔ พุ่ม เชิงโลหะหุ้มทองคำปีกเทียน ๔ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๔ เชิง

๘. เครื่องนมัสการกระบะมุก ใช้ในงานหลวงทั่วไป และพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าทรงบูชาพระรัตนตรัยในการทรงบำเพ็ญพระกุศล เช่น เสด็จถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน และจัดเป็นเครื่องพระราชทานพระเกียรติยศแก่พระศพพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและศพหม่อมเจ้าศพพระภิกษุชั้นพระราชาคณะ ศพข้าราชการและบุคคลทั่วไปที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ประกอบด้วยกระเบณย้อมุมไม้สิบสองลงรักประดับมุกรองกรวยเชิงทำด้วยแก้วใสพุ่มดอกไม้ ๔ พุ่ม เชิงแก้วปีกเทียน ๔ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๙. เครื่องนมัสการท้ายพระที่นั่งหรือเครื่องนมัสการท้ายที่นั่ง ประกอบด้วยดอกไม้ธูปเทียนที่เจ้าหน้าที่ตามเสด็จเชิญไปสำหรับทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เมื่อมีพระราชประสงค์จะทรงสักการะพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ ประกอบด้วยโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดย่อมรองพานโลหะกะไหล่ทอง วางดอกไม้กระทองเจิม ๑ พาน เชิงโลหะกะไหล่ทอง ๑ คู่ ปักเทียน กระถางโลหะกะไหล่ทอง ปักธูปหาง ๓ ดอก

๑๐. เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว มี ๒ ชุด

ชุดที่ ๑ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๔ สำหรับทรงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) ต่อมาใช้เป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยสำหรับพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เครื่องนมัสการชุดนี้ประกอบด้วย

แท่นไม้ประดับกระจก รองพานแก้วเจียรระไน
ใส่พุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงแก้ว
เจียรระไนปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

ชุดที่ ๒ สำหรับพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ทรงจุฑาธุชาพระรัตนตรัยในงานฉลองพระชนมายุ
หรือทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอื่น ๆ ประกอบด้วย
แท่นไม้สลักลายมังกรปิดทองทำสิ่งเช่นเดียวกับ
เครื่องนมัสการทองทิศ รองพานแก้วเจียรระไน
ใส่พุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงแก้ว
เจียรระไนปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๑๑. เครื่องนมัสการบูชา สำหรับพระมหากษัตริย์
ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงใช้
สักการบูชาในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเทศน์
มหาชาติ ประกอบด้วยกระบะมุกย่อมนไม้สิบสอง
รองพานแก้ววางพุ่มข้าวตอก พุ่มดอกไม้ พุ่มถั่ว
พุ่มงา และพุ่มหญ้าแพรกอย่างละพุ่ม หน้ากระบะมุก
ตั้งเครื่องนมัสการทองน้อย ๑ เครื่อง ถัดออกมา
ตั้งเครื่องนมัสการทองน้อยแก้ว ๕ เครื่อง

๑๒. เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ สำหรับ
พระมหากษัตริย์ ทรงใช้บูชาเมื่อทรงสดับ
พระธรรมเทศนา ในพระราชพิธีการพระราชกุศล
ที่เป็นงานเต็มยศหรือครึ่งยศ ประกอบด้วย
แท่นโลหะกะไหล่ทองเท้าคู่ ขอบแท่นยกเป็น
กระจังรั้วสลักโปร่ง มีพานแบบจานเชิงทำด้วย
โลหะทองรองกรวยเชิงทองคำใส่พุ่มดอกไม้สด
๔ พุ่ม พานทำด้วยโลหะทองใส่ดอกไม้สด ๓ พาน
เชิงโลหะกะไหล่ทองปักเทียน ๒ เชิง ที่มุมในแท่น
โลหะกะไหล่ทอง สองข้างตั้งแจกันโลหะทองปัก
ดอกไม้สด ข้างแจกันตั้งพานใส่ดอกไม้สด ๒ พาน
ข้างหลังพานแบบจานเชิงตั้งกระถางธูปหยก
ปักธูป สองข้างแท่นโลหะกะไหล่ทองตั้งเชิงโลหะ

กะไหล่ทองยอดฉัตรปักเทียน ลำต้นของเชิงเทียน คล้ายต้นปาล์ม มีข้างหล่อกะไหล่ทองย่นที่โคนต้น ที่ฐานเชิงเทียนมีอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ติดเป็นตราวางกลม

ราวเทียนฟังธรรม

- ราวเทียนพระสงฆ์จุดบูชาพระธรรมเมื่อฟังพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีของหลวง ลักษณะเป็นราวเทียนปักเทียน ๔ เล่ม รูปไม้ระกำ ๔ ดอก สลับกัน คู่กลางเป็นเทียน มีเชิงรับบัววงกลสำหรับใส่พุ่มดอกไม้อยู่ด้านซ้ายและขวา

เครื่องประโคม

- เครื่องดนตรีที่ใช้ประโคมประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ในพระราชพิธีและพิธี เช่น แตรฝรั่ง แตรงอน สังข์ มโหระทึก ปี กลองชนะ

เครื่องประโคมมโหระทึก ใช้ในการเสด็จออกขุนนาง หรือในขบวนพยุหยาตราทางชลมารคหรือทางสถลมารค หรือในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ มีเจ้าพนักงานกระทั่มโหระทึก ๔ คน หรือ ๒ คน แล้วแต่ลักษณะของงาน

เครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ ใช้ประโคมในเวลาเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคหรือทางสถลมารคหรือเสด็จออกในงานพระราชพิธีใหญ่ เครื่องประโคมมีสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี เปิงมาง กลองชนะเงิน กลองชนะทอง กลองชนะเขียวลายเงิน กลองชนะแดงลายทอง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

จกกลธรรมาสน์

- ที่ปักเทียน มีลักษณะเป็นกรวย ปากเป็นรูปกลีบบัว อยู่สองข้างธรรมาสน์ ปักเทียนข้างละเล่ม หนักเล่มละ ๑๒๐ กรัม สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงจุดถวายพระสงฆ์เพื่ออ่านคัมภีร์เทศน์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

เวียนเทียนสมโภช

- การเวียนเทียนในพระราชพิธี ใช้เทียนที่ติดกับแว่นเทียนเวียนขวารอบบุคคลหรือปูชนียวัตถุ ๓ รอบ พร้อมทั้งโบกควันเทียนไปยังบุคคลหรือปูชนียวัตถุนั้นเพื่อให้เป็นสิริมงคล

เดินประทักษิณ, เดินเทียน

- เดินรอบปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ เช่น พระอุโบสถ อุโบสถ หรือพระพุทธรูป ๓ รอบ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในมือถือดอกไม้ ธูป เทียนพนมอยู่ โดยให้ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ อยู่ทางขวามือของผู้เดิน

สรงน้ำพระบรมศพ

- อาบน้ำศพพระมหากษัตริย์ หรืออาบน้ำศพพระราชวงศ์ที่โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้คำว่าพระบรมศพ

สรงน้ำพระศพ

- อาบน้ำศพพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

ถวายศีล

- ประธานสงฆ์ให้ศีลแก่พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ทรงศีล

- รับศีล ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ถวายพรพระ

- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาสรรเสริญพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะรับประเคนและฉันภัตตาหารในพิธีต่าง ๆ ใช้ทั้งในงานพระราชพิธีและงานพิธีทั่วไป

ถวายพระพรชัยมงคล

- อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลให้คุ้มครองพระมหากษัตริย์

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

- จุดธูปเทียนเครื่องบูชาก่อนพระเทศน์

ทรงสดับพระธรรมเทศนา

- ฟังเทศน์ ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ทรงธรรม

- ฟังเทศน์ ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม

- ถวายใบปวารณาและเครื่องสมณบริโภคแก่พระสงฆ์ โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนเฉพาะสมเด็จพระราชาคณะซึ่งนั่งอยู่ที่อาสน์สงฆ์ พระสงฆ์นอกจากนั้นเดินเข้าไปรับประเคนตามลำดับ

ทรงหลังทักษิโณทก	– กรวดน้ำ ^(๑) ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงกรวดน้ำ	– กรวดน้ำ ใช้แก่หม่อมเจ้า
ถวายอนุโมทนา	– พระสงฆ์ให้พรในพระราชพิธีและพิธี ^(๒) หรือเรียกเป็นสามัญว่า “ยถา สพุทฺธิ”
ถวายอดิเรก ^(๓)	– ประธานสงฆ์ให้พรเป็นพิเศษเฉพาะแด่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชินี
ถวายพระพรลา ^(๔)	– ร้องประธานสงฆ์กล่าวแทนคณะสงฆ์ทั้งปวงลาพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี เมื่อเสร็จพระราชพิธีหรือพิธีก่อนที่พระสงฆ์จะลุกจากอาสน์สงฆ์
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	– ทำบุญ ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบำเพ็ญพระกุศล	– ทำบุญ ใช้แก่พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
ทรงบำเพ็ญกุศล	– ทำบุญ ใช้แก่หม่อมเจ้า
ทรงพระสุหร่าย	– ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระสุหร่าย ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงเจิม	– เจิมแป้งหอมที่หน้าผากหรือวัดฤเพื่อสิริมงคล
ทักษิณานุประทาน	– พระมหากษัตริย์ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้านายศักดิ์สูงซึ่งเสด็จล่วงลับไปแล้ว

^(๑) เมื่อประธานสงฆ์เริ่มสวด “ยถา... ฯลฯ” จนถึง “มณิโชติ รัสโย ยถา” ระหว่างนั้นทุกคนในมณฑลพิธีไม่ต้องพนมมือ เมื่อพระสงฆ์สวดสัพพัตถ์จึงพนมมือรับพรได้

^(๒) ระหว่างประธานสงฆ์สวด “ยถา... ฯลฯ” จนถึง “มณิโชติ รัสโย ยถา” ประธานในพิธีกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญส่วนกุศล

^(๓) ขั้นตอนการถวายอดิเรก คือ หลังจากที่พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา (ที่เรียกว่า ยถา สพุทฺธิ) แล้ว สมเด็จพระราชาคณะหรือพระราชกณะ ผู้เป็นประธานสงฆ์จะถวายพระพรเป็นภาษาบาลีด้วยบทว่า “อดิเรกวสสโต ชิวตุ ฯลฯ ขอลถวายพระพร” ในขณะที่ประธานสงฆ์ถวายอดิเรกนั้น ผู้ร่วมในงานพระราชพิธี หรือพิธี ไม่ต้องพนมมือรับ จบแล้วร้องประธานสงฆ์จะสวดรับด้วยบทว่า “ภวตุ สพุทฺธมงคล ฯลฯ” ผู้ร่วมในงานพระราชพิธี หรือพิธี จึงพนมมือรับไปจนจบการถวายอนุโมทนา

^(๔) ในขณะที่ร้องประธานสงฆ์กล่าวถวายพระพรลานั้น ผู้ร่วมในงานพระราชพิธี หรือพิธี ไม่ต้องพนมมือ เมื่อถวายพระพรลาจบแล้ว พระสงฆ์ลุกจากอาสน์ออกจากมณฑลพิธีไป

การกล่าวคำถวายพระพรลา เมื่อเสร็จพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสต่าง ๆ ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉพาะในพระที่นั่ง ในพระราชฐาน ในพระราชวัง หรือในที่ประทับแห่งอื่น เช่น ค่ายหลวง

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระกลด

- ร่มด้ามยาวใช้กางกั้นถวายพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ ในงานพระราชพิธีและพิธีต่าง ๆ ตามพระอิสริยยศ ดังนี้

๑. พระกลดยอดรูปพรหมพักตร์ ถวายพระมหากษัตริย์

๒. พระกลดยอดทรงระฆัง ถวายสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๓. พระกลดยอดทรงเจดีย์ ถวายสมเด็จพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ

พระครอบพระกริ่ง

- ทำจากทองเหลือง ปิดทอง ทรงผลฟักตัด ผิวเรียบ มีฝาครอบพร้อมพานรอง ในพระครอบมีพระกริ่งโลหะองค์น้อย สร้างโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้สำหรับประกอบพิธีเสกน้ำพระพุทธมนต์

เทียนที่ฝาพระครอบพระกริ่ง

- เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก ๑ บาท (หนัก ๑๕ กรัม) ติดที่ฝาพระครอบพระกริ่ง เป็นเทียนทำน้ำมันต์สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงจุดและทรงประเคนประธานสงฆ์ที่เจริญพระปริตร

เทียนบูชาเทวดานพเคราะห์

- เทียนและธูป จำนวนอย่างละ ๑๑๗ เล่มและดอกสำหรับจุดบูชาเทวดานพเคราะห์ ๙ องค์ ตามกำลังวัน ได้แก่ พระอาทิตย์ ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระพฤหัสบดี ๑๙ พระศุกร์ ๒๑ พระเสาร์ ๑๐ พระราหู ๑๒ พระเกตุ ๙

ใช้ในการเจริญพระพุทธมนต์นวัคคหายุสมธัมม์
เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
หรือบุคคลทั่วไปที่ทำบุญอายุและมีพิธีสวด
นพเคราะห์ก็ได้

เทียนปาฏิโมกข์

- เทียนที่พระราชทานในพิธีกฐินกรรม จำนวน ๒๖ เล่ม หนักเล่มละ ๕๐ กรัม สำหรับพระสงฆ์ จุฑบูชาพระประธานในพระอุโบสถหรืออุโบสถ ในวันทำปาฏิโมกข์ครั้งละ ๑ เล่ม ตลอดทั้งปี

เทียนพระมหามงคล

- เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทียนมงคล ขนาดสูง เท่ากับรอบพระเจ้าหรือรอบพระเศียร ตั้งเป็นคู่ บนธรรมาสน์ศิลาในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่พระแท่นราชบัลลังก์ ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จุดในงานพระราชพิธีมงคลของ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร จุดคู่กับ เทียนเท่าพระองค์

เทียนเท่าพระองค์

- เทียนมงคลขนาดสูงเท่าพระองค์ วัดตั้งแต่พระเจ้า ถึงพระบาทสำหรับพระมหากษัตริย์ หรือวัด ตั้งแต่พระเศียรถึงพระบาทสำหรับพระราชวงศ์ พระองค์อื่น ตั้งเป็นคู่ อยู่ในตู้ข้างธรรมาสน์ศิลา ๒ ด้าน ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และอยู่ในตู้ข้างพระแท่นราชบัลลังก์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จุดคู่กับเทียนพระมหามงคล โดยจุดเทียนพระมหามงคลก่อน แล้วจึงจุดเทียนเท่าพระองค์

บันไดแก้ว

- ที่สำหรับวางเครื่องราชศัตราวุธ ลักษณะทำเป็นขั้นสูงต่ำ

พระเต้าเบญจครรภ

- พระเต้าสำหรับบรรจุน้ำพระพุทธมนต์และ น้ำเทพมนตร์ ถวายพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธี บรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น พระเต้าเบญจครรภมีหลายองค์ทำด้วย ศิลาสีต่าง ๆ

บางองค์ภายในแบ่งเป็น ๕ ห้อง ตรงกลางพระตำหนัก
มีดอกอย่างดาว ๕ กลีบ ทำด้วยทองคำ แต่ละกลีบ
ประดับด้วยรัตนชาติ สีแดง สีเหลือง สีขาว สีดำ
และสีเขียว ตามลำดับอย่างที่เราเรียกว่าเบญจรงค์
ได้ดอกลีกลั่นทองคำ ๕ กลีบ จารึกพระนาม
พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ แต่ละกลีบเสียบลง
แต่ละห้อง เช่น พระตำหนักเบญจครุฑรัชกาลที่ ๔

บางองค์ไม่แบ่งเป็นห้อง แต่มีแผ่นทองคำ
รูปกลม ๕ แผ่น จารึกพระนามพระพุทธเจ้า
๕ พระองค์ เช่น พระตำหนักเบญจครุฑรัชกาลที่ ๑
และพระตำหนักเบญจครุฑโมราแดง บางองค์ภายใน
ไม่แบ่งเป็นห้อง และไม่มีแผ่นทองคำจารึกพระนาม
พระพุทธเจ้า เช่น พระตำหนักเบญจครุฑโมราดำ และ
พระตำหนักเบญจครุฑกลีบบัว

พระตำหนักศิโนทก

- ตำหนักหรือคนโทเล็ก ๆ มีพานรองเป็นที่รองรับน้ำ
ใช้สำหรับกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศล

แท่นเบญพาต

- แท่นซึ่งมีเสาตะลุง เบญพาต คือ เสาตะลุงที่มี
ไม้พาดกันเพื่อยันให้มั่นคง สำหรับผูกช้าง

ประกาศเทวดา^(๑)

- คำประกาศอัญเชิญเทวดามาชุมนุมรับพระราช
กุศล และเป็นสักขีพยานถวายพระพรและอวยพร
ในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธี
ประจำและพระราชพิธีจร เทวดาที่เชิญมาชุมนุม
เป็นสักขีพยานถวายพระพรและอวยพรนั้น
มีจำนวนมาก เช่น ท้าวจตุมหาราช เทวดาผู้รักษา
พระราชอาณาเขต พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง
พระหลักเมือง พระกาฬไชยศรี ยักษ์กุมภภัณฑ์
คนธรรพ์ นาคา

ประกาศพระราชพิธี^(๒)

- คำประกาศเรื่องราวความเป็นมาของงาน
พระราชพิธี ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้พระสงฆ์
ทรงสมณศักดิ์เป็นผู้อ่านในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

^{(๑)-(๒)} ดูตัวอย่างท้ายบทประกอบ

และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
พราหมณ์อ่านในพระราชพิธีอื่น ๆ ปัจจุบันอ่าน
เฉพาะในพระราชพิธีฉัตรมงคล และพระราชพิธี
พืชมงคล

ประกาศสังเวทเวตา^(๑)

- คำประกาศอัญเชิญเวตตามาชุมนุมรับเครื่องสังเวท
และส่วนพระราชกุศลในการพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีสมโภช
กรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี พระราชพิธี
รัชมังคลาภิเษก

ประเพณีวัง

- ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้
ในพระราชสำนัก

สังเวทเวตา

- บวงสรวงเวทาด้วยเครื่องกระยาสังเวท และอ่าน
ประกาศเวตา

ลำดับปกรณ์ผ้าคู่

- ผ้าขาวคู่หนึ่ง ผืนหนึ่งสมมติเป็นผ้านุ่ง อีกผืนหนึ่ง
สมมติเป็นผ้าห่ม ผูกรวมกันใช้ถวายพระสงฆ์
ในการลำดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ
ในพระราชพิธีสงกรานต์

ลำดับปกรณ์

- บังสุกุล^(๒) ใช้สำหรับพระบรมศพและพระบรมอัฐิ
พระศพและพระอัฐิของพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
ขึ้นไป ศพและอัฐิของหม่อมเจ้า

พระแท่นมณฑล

- พระแท่นมีเสา ๔ เสา เพดานดาดและระบายด้วย
ผ้าขาว ประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องประกอบ
ในพระราชพิธี

พระพุทธรูปประจำ พระชนมพรรษา

- พระพุทธรูปที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรม
ราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชินีทรงสร้าง
เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

^(๑) ดูตัวอย่างท้ายบทประกอบ

^(๒) กิริยาที่พระสงฆ์ชักผ้าจากศพ หรือที่ทอดไว้หน้าศพ หรือที่ทอดบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้าภูษาโยงที่ต่อจากศพ
ด้วยการปลงกรรมฐาน

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระพุทธรูปประจำ พระชนมวาร

- พระพุทธรูปประจำวันพระบรมราชสมภพของพระมหากษัตริย์หรือวันพระราชสมภพของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี (คือ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร ฯลฯ)

พระพุทธรูปประจำ วันประสูติ

- พระพุทธรูปประจำวันประสูติของพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า (คือ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร ฯลฯ)

เลียบพระนคร

- การเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารคหรือทางชลมารค ให้ราษฎรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เนื่องในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี ฯลฯ

ยืนโรง

- ช่างสำคัญที่ขึ้นระวางแล้วอยู่ประจำที่โรงช้างต้น

ยืนแท่น

- ช่างสำคัญผูกเครื่องคชาภรณ์ที่โปรดให้นำไปยืนบนแท่นเบญพาดในพระราชพิธี

สรงพระกระยาसन

- การอาบน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์

มณฑปพระกระยาसन

- พระแท่นมีเสา ๔ เสา หุ้มด้วยผ้าขาว เพดานดาดและระบายด้วยผ้าขาว ใช้สำหรับอาบน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์

พระราชพิธีประจำ

- พระราชพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่เป็นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ตัวอย่างเช่น ในพุทธศักราช ๒๕๖๓ เรียงลำดับตามวันในปฏิทิน ได้แก่ วันขึ้นปีใหม่และถวายพระพรชัยมงคล สรงพระบิณฑบาต พระราชกุศลมาฆบูชา ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (๓ ฤดู) บวงสรวงพระสยามเทวาธิราช พระราชพิธีสงกรานต์ พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ
พระบรมราชินี พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลอุปสมบทนาคหลวง พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาล
เข้าพรรษา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีเฉลิม
พระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องใน
วันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรม
ชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ถวายผ้าพระกฐิน พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลวันปิยมหาราช

พระราชพิธีจร

- พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบขึ้นใน
มงคลสมัยพิเศษต่าง ๆ นอกเหนือจากพระราชพิธี
ประจำ เช่น พระราชพิธีรัชดาภิเษก พระราชพิธี
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติได้หมื่นวันเศษ
พระราชพิธีสมภาคาภิเษก พระราชพิธีทิวธาภิเษก
พระราชพิธีรัชฆมงคล พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก
พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีฉลองสิริ
ราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระราชพิธีฉลองสิริราช
สมบัติครบ ๗๐ ปี พระราชพิธีสมโภช
กรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี พระราชพิธีเฉลิม
พระราชมณเฑียร พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พระราชพิธีทรงพระผนวช พระราชพิธีถือน้ำ
พระพิพัฒน์สัตยา (ศรีสังจปานกาล) พระราชพิธี
สถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระราชพิธี
สถาปนาพระอิสริยยศศักดิ์ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชพิธี
รับและสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

หมายรับสั่ง

- หมายถึงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติกรเป็นการภายใน และถึงบุคคลผู้มีตำแหน่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ตอนล่างสุดของหมายรับสั่งเขียนว่า “ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่ง อย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้อำนวยการ กองพระราชพิธี โดยหน้าที่ราชการ.”

หมายกำหนดการ

- เอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธี โดยเฉพาะ ลักษณะของเอกสารจะต้องอ้าง พระบรมราชโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการ เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า”

กำหนดการ

- เอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไป ที่ทางราชการ หรือเอกชนจัดทำขึ้นเอง แม้ว่า จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และ พระบรมวงศานุวงศ์ มิได้เป็นงานพระราชพิธี ซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมราชโองการ หรือ รายการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการทำงาน หรือพิธี ที่เจ้าของงานหรือเจ้าภาพกำหนดขึ้น โดยเขียนไว้ในบัตรหรือบอกด้วยวาจาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมงานหรือ ร่วมพิธีได้ทราบว่ามีรายการใด วันเวลาใด สถานที่ใด

ตัวอย่างคำประกาศเทวดา คำบวงสรวง คำสาบาน คำถวายอดิเรก

ประกาศเทวดา^(๑)

ในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช ๒๔๕๑

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเรียบเรียง

คำเริ่มประกาศ

นมามิ เทวาทิเทว	สมพุทธี โสติถิเทส
นมามิ อุตตมัม ฌมม	สตตานัม โสติถิยาวิห
นมามิ ฌมมทยาทา	สงฆัม สุตติการิก
มตตณฺณปททวาเนกา	ตถา ตถา อนิฏฐกา
อิฏฐา กนฺตา มนาปา	สพฺพโสติถิ ภาวนตุ เต

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมนมัสการ ซึ่งพระสัมพุทธุคศาสดาจารย์ เทวาทิเทพย์ อันเรืองเดช ผู้ทรงแสดงสวัสดิประภพ โดยอนกโนย แก่หมู่สัตว์ทั่วไตรภพ อนึ่งข้าพเจ้า ขอนอบนบอภิวาหน ซึ่งพระธรรมพุทธานุศาสน์อันสูงสุด อันนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ศิริสวัสดิ แก่หมู่สัตว์ทั่วมนุษยแลเทพยดาผู้ปฏิบัติ อนึ่งข้าพเจ้าขอนอบนบคำนับ พระสงฆบริษัท พุทธสาวก ผู้รับมรดกคือสวัสดิธรรมสมบัติ กระทำพุทธทศัตถิยสวัสดิ ให้ปรากฏในตน โดยสามารถ ด้วยเดชอำนาจแห่งความนมัสการ ซึ่งโสติถิยากรัตถุ ทว่าทั้งสามไตรรัตน์ ขอให้ สรรพพิบัติอุปัทวอันตราย แลอนุญารมณทั้งหลาย จงเสื่อมสูญหายสนิท ส่วนอิฏฐารมณ เปนที่ขอบจิตต์เจริญพระราชหฤทัย ทั้งสรรพสวัสดินิราศไทย จงเกิดมีบริบูรณ์แด่สมเด็จพระ ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ในอารัมภพิธีซึ่งจะได้รับพระราชทานประกาศ เทพยดาณบัดนี้

^(๑) พิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับเดิม

คำประกาศเทวดา

สรขุขั สเสนั สพนธุ นรินทํ ปรีตตานุกาโว สทา รกขตุติ ผริตวาน เมตตํ สเมตตา
ภทนตา อวิกขิตตจิตตา ปรีตตํ ภณนตุฯ

ภทนตา ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้เจริญ ขออาราธนาพระผู้เป็นเจ้า จงสำรวม
จิตรอย่าฟุ้งซ่าน จงกอบด้วยเมตตาจิตระแผ่เมตตาพรหมวิหารไปในราชตระกูล แล้วจงสวด
พระปริตอธิฐานจิตว่า ปรีตตานุกาโว ขออำนาจพระปริตนี้ จงคุ้มครองป้องกันรักษา
สมเด็จพระบรมนราธิปไถย ทั้งไอสุริยสมบัติ กับพระบรมชัฎยวงศานุวงศ์เสนาพฤธมาตย์
ให้ปราศจากสรรพภัยอันตราย เจริญสุขศิริสวัสดิ์เป็นนิพัทธกาลนรินทร เทอญฯ

สมนตา จกกวาเฟสุ อตฺราคจณฺตุ เทวตา สทฺธมฺมํ มุนิราชสส สฺสณฺตุ สคฺคโมกฺขขทฺา

สคเค กาเม จ รูปे คิริสิขรตญฺเ จนตลิกฺเข วิมาเน ทีเป รญฺเ คาเม ตฺรฺวนคฺคเ
เคหสตุมฺหิ เขตเต ญฺมมา จายนฺตุ เทวา ชลลลวิสเม ยกฺขคณฺธพฺพนาคา ติฏฺฐนฺตา สนฺติเก
ยํ มุนิรวจฺจํ สารโว เม สฺสณฺตุฯ ฌมฺมสฺสวณฺกาลเ อยมฺภทนตาฯ ๓ วารฯ

โณโต เทวสํฆาโย ดุรเทพยนิกรอมรยักษคนธรรพ ภูมิภันท์นาคทั้งหลาย
หมายเปนอาทิจือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ แลท้าวกุเวรราช กับทั้งสมเด็จพระ
วัชรินทร์เทพโกสัยผู้มีอำนาจ มีทิพโสตรทิพจักขุอันประเสริฐ ซึ่งบังเกิดประดิษฐานอยู่ใน
ทิพยพิमानมาศ แลเทพยภูมิพฤกษอากาศ ฉกามาพจรโสฬศพรหมพิภพ อิกองค์อิศวร
วิษณุณพเคราะห์ เทวดาทวาทศราชสีสถิตย์ กับทั้งเทพยสัปดาห์ศัณษัตรีดารา
แลเทพยท้าวอันอภิบาลบำรุงรักษากรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา
แลพระบรมมหาราชวัง ท้าวพระที่นั่งเสวตราชฉัตร มณทิรรัตนปราสาท พระราชนิเวศน์สถาน
อิกทั้งเทพยเจ้าอันอภิบาลคามนิคมชนบทเขตรประเทศราชธานี บุรีรอบขอบจังหวัด
ทั่วสยามรัฐสีมามณฑล จงมีกมลปริดามาชูมนุในพระราชพิธีมณฑล มงคลการสถาน
แล้วสมาทานเบญจางคิกศีล สดับรับศพระมุนินทรานุศาสน์ ซึ่งพระสงฆ์สันนิบาตจะสวด
สาธยายถวายเป็นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
บุรุษยรัตนราชรังวิงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชัฎยราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ อุโกโตสุชาติสังสุทธเคราะห์ จักรกรีบรมนารถ มหามงกุฎราชวรานุ สุจริต
มูลสุสาธิต อรรคอุกฤษฐไพบุลย์ บุรพาดุลย์กฤษฏาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ธีญญ
ลักษณะวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาขโนตมางคประณต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภ
ผลอุดมบรมสุขุมालย์ ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์
วิสิฐศักดิ์สมญา พิณิตประชานารถ เปรมกมลชัฎยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์
อุดมเดชาธิการ บริบูรณ์คุณสารสยามาทินคร วรุตเมกราชดิลก มหาบิรวารนายกอนันต์
มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินธร อเนกชนนิกรสโมสรสมมต ประสิทธิวรยศมโหดม
บรมราชสมบัติ นพปดลเสวตฉัตรฉัตร ศิริรัตนปลันขณมหาบรมราชาภิเศกาสิต

สรรพทศทิศวิชัย สกลมโหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาราชวโรดม
บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุดุลยศักดิ์อรคนเรศราชิบดี เมตตา
กรุณาสืตลหฤทัย อนุปมัยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร์ ปรมินทรธรรมิกมหา
ราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกสมัค
ณบัดนี้ ด้วยจำเดิมแต่สมณพราหมณาจารย์ แลพระญาติวงศ์คณาภิมุขมนตรี
มีสมานฉันท์ชื่นชมประชุมเชิญพระบาทขึ้นเสวยมโหสิริราชสมบัติ ครอบครองสยามรัฐ
สีมา ก็ทรงสอดส่องด้วยพระปัญญา จัดการบำรุงรักษาพระราชอาณาจักรมีต้นว่าจัดทหาร
ให้มีประจำการป้องกันปรปักษ์มากกว่าเก่าเป็นหลายเท่าพันทวี ปันพระราชอาณาเขต
เป็นส่วนมณฑล ตั้งมนตรีประจำเทศาภิบาล ให้ดูแลรักษาความสำราญของราษฎร แก้การ
เก็บภาษีอากรให้สมควร ประมวลูพระราชทรัพย์ได้ทับทวีขึ้นมากมาย จับบ้างบำรุง
บ้านเมือง เจริญรุ่งเรืองทุกตำบล หนทางที่ไกลก็เหมือนใกล้ เพราะทำทางให้เดินได้สะดวกดี
มีรถไฟไปเร็วสบาย ได้ขยายที่ทำกิน แผ่นดินเต็มไปด้วยเพาะปลูก ออกลูกผลมากมาย
เหลือกินขายไปต่างประเทศ ทัวพระราชอาณาเขตสมบูรณ์ ทรงพระการุญพระราชราษฎร
ให้เลิกทาษเป็นไทย ให้ลดหย่อนบ่อนเบี้ยอันเป็นอบายมุขลง คงเหลืออยู่น้อยตำบล
ประชาชนจะมีได้ฉิบหาย ให้ตั้งกฎหมายอีกมากมี เพื่อจะให้ผู้ประพฤติดีได้ความสบาย
เพื่อจะให้ผู้ประพฤติร้ายนั้นเข็ดขาม จะพรรณาคความมีรู้สิ้นรู้เสร็จ ล้วนสำเร็จด้วย
พระปัญญาวิริยาทิการมี สมณพราหมณ์ชีประชากรราษฎร รู้สึกล้าภักถึงพระเดชพระคุณมิได้ขาด
ทุกตัวคน พระองค์เป็นที่รักของประชาชนทั่วทุกทิศ สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภาร
ได้กระทำการราชาภิเศกพิธี ในพุทธวารกาลปักษ์ดิถีที่สิบสองกัตติกมาศ ปีมโรงสัมฤทธิ์ศก
พระพุทศักราชล่วงแล้วได้สองพันสี่ร้อยสิบเอ็ดจรรษา เสวยราชสมบัติบำรุงรัฐสีมาให้
บ้านเมืองมั่งคั่ง ตั้งพระหฤทัยทำนุบำรุงพระวงษาเสนามาตย์ ทั้งสมณพราหมณา
ประชากรราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิวาราตรี ตราบเท่าถึงวันนี้ปวอกสัมฤทธิ์ศก เดือนสิบสอง
แรมเจ็ดค่ำอาทิตย์วาร พระพุทศศาสนายุกาลล่วงแล้วสองพันสี่ร้อยห้าสิบเอ็ดจรรษา
บรมรัชพัฒนามาบรรจบครบสี่สิบปี มีเศษสามวาร สมเด็จพระกระษัตริย์อันมีพระราช
ประวัติในพงษาวดาร จะได้มีรัชกาลยืนยาวเท่าสมเด็จพระบพิตรพระองค์นี้หามิได้
เป็นเหตุให้มีพระกมลผ่องใสโสมนัส ดำรัสสั่งให้ตั้งการรัชมังคลาภิเศก ให้แต่งพระราชฐาน
ตระการรุจิเรข ล้วนแล้วไปด้วยประทีปแลสงฉัตร สมโภชศิริราชสมบัติรัชพรรษา กระทำ
พุทธบูชาสักการวิธี ทรงพระกรุณา ให้สังฆการีอาราธนาพระสงฆ์สี่สิบเอ็ดองค์มาสนนิบาต
สาธยายพระพุททมนต์ ในมณฑลพระราชพิธี เพื่อให้ทรงพระเจริญศรีเฉลิมพระราชศรัทธา
จึงมีพระบรมราชโองการให้อัญเชิญเทพยดา มาประชุมสดับรับศร วรพจน์แห่งพระมุนีนารถ
มีประสาทเลื่อนใส ได้ผลส่วนพระราชกุศลนี้แล้วไซ้ เทพเจ้าทั้งหลาย จงมีไมตรีจิต
ประสิทธิถวายพระพรไชย ให้เจริญพระราชศิริสวัสดิ มนุญญอรรณไพบุลย์ เพิ่มภูลพระราช
เกียรติยาติเรกยศ ให้ปรากฏแผ่ไพศาลไปในนานาประเทศ ทุกเขตรขันธสิมาระอาพระเดช
ปราศจากสรรพภัยเภทปีฬนาทิกุหข์ จงเสวยโอสถิสุขที่รมาขุมบูรณ์ ภูลพิพัฒน์ยืนโยค

นฤโคกนิรันตราย กับทั้งพระบรมวงษาเสนามาตย์ราชบริพารทั้งหลาย แลสมณพราหมณา
ประชาชนให้พ้นทุกข์พิบัติ จงคุ้มครองป้องกันกำจัดตัณหาภัยอย่าให้มาบีบตา อิกอเนก
นานาอมนุษย์ภัยอันตราย จงนิราศทุกสิ่งสรรพโรคาพาธพยาธิอุปปัทธยไธ
ให้รำงับดับไภษยเกษมสุข ท้าวทุกมนุษย์นิกรประชา คณาสัตว์จตุบาทวิบาท จงสมบุรณ์
ภูลสวัสดิ์ บำราศพิบัติวัฒนา ทั้งวรรโษทกธรรมาให้ตกต้องตามฤดูกาล เปนอุปการแก่
สรรพธัญญาหารแลพืชผลพฤกษาลดาชาติ ให้บริบูรณ์ทั่วประเทศราชภฏ์การาคาณนิคม
ชนบท กำหนดในจังหวัด พระราชอาณาปัตติมณฑล สกลเขตร์ชั้นท์ ปัจจันตพิไสยสีมา
โดยนัยประกาศ อันอาตมพรรณนามานี้

ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกนามผู้สาบาล) ขอกระทำสัตยปฏิญาณ สาบาลตัวถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉพาะพระภักตร์ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า

อนึ่ง ขอเทพยเจ้าทั้งหลายที่มีฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ แลมีทิพยโสด ทิพยจักขุ อันประเสริฐ ทั่วทุกสถาน มีท้าวจัดตุลกบาลมหาเทวราช กับพระสยามเทวาธิราชเปนอาทิ แลอารัก เทพยดา คือ พระหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระกาฬอันเรื่องฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ แลเทพยดาผู้รักษานพปฎลมหาเศวตฉัตร แลรักษาพระองค์เปนประธาน ขออัญเชิญมาเปน สักขีทิพยพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้าผู้กระทำสัตยานุสตัยถวายด้วยความเต็มใจมิได้เปนสักแต่ ออกวจีเภท

ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จำเดิมแต่ได้ เสด็จเถลิงถวัลย์ราชบรมราชาภิเษก ทรงรับราชการในที่จะทรงบำรุงความสุข แลระงับ ทุกข์ของประชาชนอันอาศัยอยู่ในพระราชอาณาเขตทั่วไป ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนาแลรักษาชาติพระราชอาณาจักร ให้วัฒนาถาวรปราศจาก ภัยอันตรายทั้งปวง ด้วยกำลังพระวิริยภาพแลพระราโชบาย ทั้งทรงปกครองแลทำนุบำรุง พระบรมวงศานุวงศ์สมณพราหมณาจารย์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนทั้งหลายตลอดจน พ่อค้าประชาชน ให้ร่มเย็นเปนสุขด้วยพระมหากรุณา แลทรงตั้งอยู่ในสุจริตธรรมจริยา ตามโบราณราชประเพณี มีพระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่หาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจรักภักดีซื่อสัตย์สุจริต คิดป้องกันรักษาใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท ให้ปราศจากภัยอันตรายคือ ไม่คิดขบถประทุษร้าย ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยน้ำจิตร์ แลมอบกายถวายชีวิตต่อราชการอันเปนหน้าที่ เช่นการรักษาพระพุทธศาสนากับรักษาชาติ แลบ้านเมือง สนองพระเดชพระคุณ

เพราะฉะนั้น ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามิได้ตั้งอยู่ในความสัตย์สุจริต แลคิดขบถประทุษร้าย ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยน้ำจิตร์ ถ้าคิดเอาใจไปแฝงไว้แก่ ให้ต่างด้าวต่างแดนอันเป็นหมู่ปัจเจกมิตร ถ้าคิดให้อุบายเล่ห์กลไปให้ผู้อื่นกระทำร้ายต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแก่จักขุ ถ้าได้ยินแก่โสต รู้ว่าผู้อื่น จะกระทำประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้นำเอาเนื้อความมาฟ้องร้อง ว่ากล่าว ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทโดยเร็ว ร้องไว้ด้วย ฉันทะ โทษะ โมหะ ภยาคติ ถ้าถ้ามีกิจราชการอันเปนหน้าที่ซึ่งจะต้องกระทำ เพื่อรักษา

^(๑) พิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับเดิม

พระพุทธศาสนา รักษาพระมหากษัตริย์ แลรักษาชาติบ้านเมืองเกิดขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าคิดอุบายปิดพริ้วหลักเลียงเสีย มิได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ โดยเต็มกำลังความสามารถ แลเบียดเบียนฉ้อราษฎร์บังหลวงกระทำด้วยตนเอง ถ้าด้วยอุบายให้ผู้อื่นกระทำก็ตาม แลประพฤติกตัญญู ไม่มีความซื่อสัตย์เป็นการทุจริตต่าง ๆ ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระมหากษัตริย์มีพระเดชพระคุณอันประเสริฐใหญ่ยิ่งดังนี้

ขอให้เทพดาผู้มีฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย มีพระสยามเทวาธิราชกับเทพดาซึ่งสิงสถิตย์ในที่ประดิษฐานพระมหาเสวตรฉัตรเป็นต้น จงบันดาลลให้อุบายเล่ห์กลแลความลับอันทุจริตต่าง ๆ ของข้าพระพุทธเจ้าปรากฏออกโดยเร็วพลัน อย่าให้ทันกระทำการทุจริตต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทั้งขออย่าให้ข้าพระพุทธเจ้าแคล้วคลาดมหาภัยทุกประการ แลกรรมกรรมทุกสถานบรรดาที่ท่านผู้มีอำนาจอาจกระทำแก่ผู้มีความผิดทั้งปวงได้ ขออำนาจเทพดาจงบันดาลอุปฮาวการสังหาญผลาญชีวิตข้าพระพุทธเจ้าให้ถึงความฉิบหาย ตายด้วยความแตกความขาด ให้ตายด้วยอสณิบาต สายฟ้าฟาดราชสดถาวุธดาบองครักษ์อันแรงร้าย ถ้าให้ตายด้วยพิษมแลกำลังแห่งสัตว์อันร้ายในน้ำบนบกจงได้ช่องสังหาญข้าพระพุทธเจ้า ผู้มิได้ซื่อสัตย์ให้พลันบันดาลพินาศ ถ้าบันดาลให้ผีพิษมผีกาฬอติสารชราพาธสรรพโรคพิบัติต่างๆ ทุกประการจงบังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้า ผู้ทรยศคิดคดไม่ซื่อสัตย์ให้ถึงกาลมรณะตายด้วยทุกขเวทнал่าบากแสนสาหัส ให้เห็นประจักษ์แก่ตาโลก ครั้นข้าพระพุทธเจ้าสิ้นชีวิตจากมนุษย์โลกแล้ว จงลงไปบังเกิดในมหานรกหมกไหม้อยู่ในไฟไม่รู้ดับ สิ้นหมื่นกัลป์แสนกัลป์อนันตชาติ ครั้นสิ้นเวรกรรมจากที่นั่นแล้ว และมาบังเกิดในภพใด ๆ ของจงอย่าได้มีความสุขแต่สักหน่อยหนึ่งในโลกียกามบริโภคนแล้วจงอย่าได้พบพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ซึ่งจะมาโปรดสัตว์ ให้พ้นทุกข์ถึงสวรรค์แลนฤพาน ถึงจะพบก็อย่าให้โปรดข้าพระพุทธเจ้าได้

ถ้าแลข้าพระพุทธเจ้าตั้งอยู่ในความกตัญญูกะตะเวที กระทำราชการในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แลมิได้คิดขบถประทุษร้ายโดยบรรยายอันกล่าวมาแล้วแต่หนหลังของจงเทพดาทั้งหลายมีท้าวจตุโลกบาลเป็นอาทิ อันมีฤทธิ์สิทธิศักดิ์ทั่วทุกเทพยพิภพทั้งพระสยามเทวาธิราช แลพระหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระกาฬอันเรืองฤทธิ์ อีกเทพยอันสิงสถิตย์ในพระมหาเสวตรฉัตร แลเทพยดาอันรักษาพระองค์ทุกคืนวัน จงช่วยป้องกันอภิบาลรักษาข้าพระพุทธเจ้าผู้กระทำการโดยสัตย์สุจริตให้สถิตย์สถาพร พ้นจากสรรพโรคพิบัติอุปัทวันตราย โดยบรรยายอันกล่าวมาแล้วนั้น จงทุกประการ

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาธิษฐานนี้แล้ว จงบันดาลให้เกิดสุขสิริสวัสดิ์ผ่องแผ้วในกาลทั้งปวง แลมีความสุขเจริญอันใหญ่หลวงแห่งอายุ วรรณะ สุขะ พละ ยืนยาวยิ่งยงคงทนจนถึงแก่กาลอายุปริณิษฐานแล้วจึงตาย มีความสบาย

เบนสุขเวทนา ดุจนอนหลับแล้วตื่นขึ้นมาในทิพย์วิมาน เสวยทิพย์สมบัติในสถานสวรรค์สิ้น
แสนกัลป์อนันตชาติ ครั้นเข้าพระพุทธานุญาตจากสวรรค์เทวโลกแล้วจะมาบังเกิดในมนุษย์โลก
จงบริบูรณ์ด้วยอุปโภคสมบัติ สรรพแสนศฤงคารอันมโหฬาร แลบริวาร ยศปรากฏโดยวิเศษ
ตามประสงค์ อนึ่ง ขอจงให้พบพระพุทธานุญาต พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แล้วจงได้สำเร็จ
ดังมโนรณความปรารถนาในทางสวรรค์นฤพาน พ้นจากสงสารทุกข์ด้วยความสุขสุจริตกตัญญู
กะตะเวทีนั้น เทอญ ฯ

คำถวายสัตย์สาบาน
ในพระราชพิธีพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม^(๑)

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อผู้ถวายสัตย์ปฏิญาณ) ขอพระราชทานกระทำ
สัตย์ปฏิญาณสาบานตัว ต่อประเทศชาติ และประชาชนชาวไทย เฉพาะพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ เฉพาะพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ท่ามกลาง
มหาสังฆนิบาตนี้ว่า

ข้าพระพุทธเจ้า ผู้เป็นสมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์
รามาธิบดี จะรักดีต่อชาติบ้านเมือง จะซื่อสัตย์ต่อประชาชน และต่อหน้าที่
จะปฏิบัติทุกอย่างโดยเต็มกำลัง สติปัญญาความสามารถ และโดยความ
เสียสละ เพื่อความเจริญ ความสงบสุข และความมั่นคงไพบูรณ์ของประเทศชาติไทย
จนตราบเท่าชีวิตร่างกายจะหาไม่

หากข้าพระพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติผิดคำสัตย์ปฏิญาณนี้เมื่อใด
ขอความวิบัติจงบังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้าเมื่อนั้น โดยฉับพลันทันทีอย่าให้มี
ความสุขความสวัสดิด้วยประการใด ๆ หากข้าพระพุทธเจ้าดำรงมั่นในสัตย์
ปฏิญาณนี้ยั่งยืนไป ขออำนาจพระรัตนตรัยและเทพดาอารักษ์มีพระสยาม
เทวาธิราชเป็นต้น จงบันดาลความสุขความสวัสดิแก่ข้าพระพุทธเจ้าทุกเมื่อ
ให้ข้าพระพุทธเจ้ามีความเจริญในหน้าที่ราชการ ได้เป็นกำลังทะนุบำรุง
ประเทศชาติสืบไปได้สมตามปณิธานปรารถนาจงทุกประการ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

^(๑) ได้ใช้คำถวายสัตย์สาบานเช่นนี้ในทุกครั้งที่มีการพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

ประกาศเทวดาเขาดก

คำจากฤๅณเทวรูปเขาดก^(๑)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประพาสถึงที่นี่
เสด็จประทับทอดพระเนตรศาลเทพยดา แล้วจึงมีพระบรมราชโองการ ให้อัญเชิญเทพยดา
อำนวยการก่อนศีกลาภก่อนหนึ่งในเขานี้ ลงไปกรุงเทพมหานคร แล้วมีพระบรมราชโองการ
ดำรัสให้ช่างสร้างขึ้นเป็นรูปเทพยดา อย่างเทวรูปโบราณ เมื่อสำเร็จแล้วได้ทรงเฉลิมด้วย
จุณจันทรสุคันธชาติ แลพระราชทานเทพยบูชาสักการแล้วทรงพระอิธิฐาน อัญเชิญ
เทพยดาซึ่งสถิตยในที่เขาดก อันเป็นที่นับถือแห่งคนเป็นอันมาก จงสิงสู่อยู่ในเทวรูปนี้แล้ว
ให้เป็นทีคุ้มเกรงรักษาป้องกันภัยอันตราย ให้ผลเป็นความสุขสบายแก่ผู้ที่ซื้อตรงคงต่อ
ปฏิญญาในน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ให้ลงโทษเทพยทัณฑ์เจ้าแก่ผู้ที่ไม่ซื้อตรงคงต่อปฏิญญา
ในน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งบรรดาคนเป็นอันมากได้รับพระราชทานแต่พระเจ้าแผ่นดิน ฯ

^(๑) พิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับเดิม

ประกาศพระราชากิสดุติ

๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕

นายภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ ประพันธ์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้ประกาศว่า

ปีพุทธศักราชสองพันห้าร้อยยี่สิบห้านี้ กรุงเทพมหานครมรรัตนโกสินทร์มีอายุจำเริญยืนยาวมาครบสองร้อยปี ประชาชนทั้งหลายต่างมีความปรารถนาดีกันใจ ที่สามารถตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระสรวรสืบมาได้ถึงสองศตวรรษ และสมัครสามัคคีกันจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น ทว่าราชอาณาจักร เพื่อปลูกฝังความจงรักและภาคภูมิในประเทศชาติ ให้เพิ่มพูนแน่นแฟ้นขึ้นในวาระจิตของคนไทย เป็นเหตุให้ทรงพระราชอนุสรณ์ถึงกาลก่อนที่ล่วงมา ว่าการที่สยามประเทศสถิตเสถียรรุ่งเรืองมาจนบัดนี้ได้ ก็ด้วยอาศัยพระบรมโพธิสมภารบารมี แห่งสมเด็จพระบรมราชบุรพการีแต่ละพระองค์ทรงปกครองนำพาให้ผ่านพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายนานาโดยสวัสดิทุกยุคสมัย ทั้งทรงทำนุบำรุงให้เจริญมั่นคงพร้อมด้วยอิสรภาพอันไพบูรณ์เสมอด้วยอารยประเทศทั้งมวล บรรดาการที่ทรงกระทำให้แก่ชาตินั้นล้วนลำบากยากยิ่ง แต่ละเรื่องแต่ละสิ่งต้องปฏิบัติบำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์ด้วยพระปรีชาญาณอันลึกซึ้งกว้างไกล ซึ่งจะพิจารณาให้เห็นถ่องแท้ได้จากพระราชกรณียกิจในแต่ละแผ่นดินมีพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอิริราชเป็นอาทิ เมื่อแรกที่ทรงพระราชดำริรับอัญเชิญขึ้นผ่านพิภพ ประเทศชาติกำลังประสบความบอบช้ำระส่ำระสาย ประการหนึ่งเพราะถูกข้าศึกย่ำยีทำลายเมื่อคราวเสียพระนครศรีอยุธยา อีกประการหนึ่งเพราะประจวบกับเวลาที่บ้านเมืองเกิดวิฤตจลาจลฟุ้งสบบลลง สมเด็จพระปฐมบรมนาถ จึงต้องทรงเร่งฟื้นฟูบำรุงประเทศเป็นการใหญ่ทั่วทุกด้าน ด้วยได้ทรงตั้งพระราชปณิธานปรารถนาไว้แน่วแน่ที่จะให้เกิดความเจริญมั่นคงทั้งในพุทธจักรอาณาจักร ข้างฝ่ายพุทธจักรนั้น พระพุทธศาสนาและสังฆมณฑลเสื่อมทรุดเศร้าหมองมาช้านาน จึงโปรดให้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ทั้งพระบาลีอรรถกถาฎีกาอนุฎีกาสัทธาวีเสสให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สำหรับเป็นพื้นฐานกึ่งกุลพระปริยัติศาสนา ทั้งยังตรากฎหมายขึ้นจัดระเบียบสงฆ์และสมณปฏิบัติให้เรียบร้อยงดงาม ข้างฝ่ายอาณาจักรก็ทรงพระราชอุตสาหะพยายามดำเนินพระบรมราโชบาย ให้บรรลุผลสมบูรณ์ตามที่ทรงมุ่งหมายถ้วนทุกอย่าง เริ่มด้วยการสร้างพระนครราชธานี มีป้อมปราการคูเมืองชั้นนอกชั้นใน เร่งบำรุงกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้เข้มแข็งพร้อมสรรพทุกขณะ โปรดให้ประมวลและชำระพระราชกำหนดกฎหมาย อันพลัดพรายสูญหายไปถ่องเทียงทุกกระบวนสำหรับใช้เป็นหลักราชการ

นอกจากนี้ยังได้ทรงส่งเสริมฟื้นฟูทางด้านศิลปวรรณคดี ขนบธรรมเนียมราชประเพณีอีก เป็นอเนกปริยาย พระราชกรณียกิจมากหลายที่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจะต้อง ทรงกระทำนี้ พันวิสัยธรรมดาที่สามัญมนุษย์จะปฏิบัติได้ แต่เหตุเพราะทุกพระองค์มีพระ ราชหฤทัยตั้งมั่นเป็นสัจจาธิฐาน ที่จะทรงกระทำการเพื่อชาติ ศาสนา มหาชนอย่าง แท้จริงไม่ทอดยอหลัง จึงบันดาลพลังอันอุดมเลิศบังเกิดส่งสนองให้ทรงสัมฤทธิ์ ในพระราช กิจงานุกิจเป็นมหัศจรรย์ อันทวยราษฎร์ทราบตระหนักอยู่ทั่วกันว่าคือพระบุญญาธิการ บารมี ซึ่งปกปักษ์รักษาสยามรัฐให้มั่นคงสวัสดิมาตราบกาลปัจจุบัน พระเดชพระคุณ แห่งพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจึงมีอยู่เนืองนิตย์พันพรรณา

ในวาระอันเป็นมหาสมัยมงคลที่ระลึกแห่งการประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการสั่ง ให้ตั้งการพระราชพิธีถวาย ราชสักการะสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าขึ้น ณ ท้องสนามหลวง เสด็จพระราช ดำเนินมาทรงบูชาพระรัตนตรัยและทรงถวายเครื่องราชสักการะบวงสรวงตามโบราณ ราชประเพณี โปรดเกล้าฯ อ่านประกาศราชาภิษัตติท่ามกลางมหาสันนิบาต แห่งพระราชวงศ์ข้าราชการและประชาชน

ด้วยอานุภาพพระราชศรัทธาเคารวะอันมั่นคงในพระรัตนตรัย และในสมเด็จพระ บรมราชบุรพการี ขอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงทรงเจริญพระราชสิริสวัสดิ์ ปราศจากพระโรคพิบัติ อุบัติวันตราย ทรงพระเกษมสมบูรณ์สบายพระราชหฤทัย ดำรงใน สิริราชสมบัติพิพัฒน์ไพบูลย์ เพิ่มพูนพระเกียรติคุณอดุลยภาพสขสมัย ผ่องแผ้วจากพิพธิภัย ปีพิดาพิทุกซ์ทุกเวลา

ขอพระบรมเดชานุภาพมหิมาแห่งสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช จงคุ้มครอง ประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ให้ผ่านพ้นสรรพอุปัทวพิบัติภัยทั้งปวง อริราชศัตรู ภายนอกอย่าล่วงเข้าทำอันตรายได้ ศัตรูหมู่พาลภายในให้วอดวายพ่ายแพ้ภัยตัว บันดาล ความสุขความมั่นคงให้บังเกิดทั่วภูมิณฑล บันดาลความร่มเย็นแก่อเนกนิกรชนครบคามเขต ขอบขันตสีมา

ขอพระมหากรุณาบุญญาธิการจงชักนำ ให้เกิดสามัคคีธรรมในหมู่ไทยอย่าได้รู้ ร้าวราน ให้ทุกฝ่ายมีใจสมัครสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวเกลียวกลม เป็นพลังอันอุดม ยิ่งใหญ่ ที่จะประกอบกิจกรณีย์นำไทยให้วัฒนาเย็นยิ่ง ประสบแต่สิ่งสุกสวัสดิ์ตลอด จิรัฏฐิติกาล

พุทธศักราช ๒๕๒๕

๑) สรวมชีพ ข้าพระพุทธเจ้า น้อมเกล้ากรรพม ชุมทศน์ข้อญชลี เชิญคุณ
ศรีรัตนตรัยอวยสรพรไพยสรพวิสิฐ สฤษฏีสรรพสำราญ แด่มหิบาลบรมนาถ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ผู้ประสิทธิ์ธรรมสวัสดิ์ บำรุงรัฐสีมา แผ่นบารมีปกแผ่
เย็นศิระเกล้านิกรไทย ภูวนัยทรงปรารภ ถึงวาระครบขวบปี แห่งพระราชพิธีฉัตรมงคล
ว่ามาดลศุภวาระ ที่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ
ทรงประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์ ดำรงมาบรรจบ ครบสองร้อยวัสสา เป็นสมัย
มหามงคลอุดม ที่จะสมโภชสิริราชสมบัติ เพิ่มพูนสวัสดิวิชัย ในฉัตรมงคลวาร จึงมี
พระราชโองการดำรัส ให้จัดพระราชพิธี สมโภชศรีเศวตฉัตร ขัตติยราชกกุณัณฑ์
ราชศวรรมณทิรรัตน์ ทรงกระทำตนนัตย์บูชา ด้วยมาลาธูปเทียนมาศ สดับสงฆ์
สาธยายมนต์ พุทธนิพนธ์ธรรมคาถา ถวายทักษิณภัตตาหาร ให้ชั้นสาสน์ประกาศ
แก่นันนิบาตบรรดา ผู้มาเฝ้าทูลละออง หั่งผองเร่งดารี ไตร่ตรึงแจ้งชัด แห่งการ
ฉัตรมงคล โดยแบบยลที่ผู้ บัณฑิตพึงหยั่งรู้ รอบด้วยปัญญา

เกิดไวยุชา

୧୬୦

◎ พระมหากษัตริย์เจ้าจิ่ง	ต้องทรง
กระทำกิจเนกนันทัง	เจตน์จ้อง
ให้สัมฤทธิ์โดยประสงค์	บริษัท ทัวแฮ
อุปสรรคนานาต้อง	ตัดด้วยวิธรรมา
◎ จรรโลงชาติประเทศนั้น	แสนหนัก
ไขว่ส่ายใครจัก	สฤษฏ์ได้
ครบทุกฝ่ายต้องพริก	พร้อมช่วย
การจึงสำเร็จไว้	ที่ข้อเสียผลา
◎ ขอจยลแบบแจ้ง	ตระหนักจิต
ไทยทุกผู้พึงคิด	เสกสร้าง
ความเจริญแห่งชาติติด	ตลอดสืบ สนธิฮา
เพื่ออนุชนอาจอ้าง	อวดได้เต็มใจา
◎ ฝิระไทยทั่วถ้วน	บรรษัท สมานนอ
ในสรรพกิจแห่งรัฐ	เสร็จใส่รั
มหาพลจะตระบัด	บังเกิด
ยังประเทศชาติให้	รุ่งเรืองทุกวิถี

◎ ขอคุณพระศรีรัตนตรัย คัมภวณยานฤบดี สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชจักรีวงศ์ ทุกพระองค์ทั้งหน้าใน นิราศภัยเกษมศานต์ ข้าราชการมุขมนตรี สวัสดิ์พันอุปสรรค บริรักษ์รัฐมณฑล ให้โสภณเทียมอารยชาติ ประชาราษฎรนิคมคาม มีแต่ความร่มเย็น เป็นปรกติผาสุก ทุกเผ่าพวกสมัคสมาน มุ่งก่อปรการประโยชน์กิจ มีดวงจิตहरษา เรือกนาสวนทุกตำบล เพิ่มพูนผลทั่วเขต ประเทศไพรัชถ้วน ล้วนเป็นมิตร ไมตรี ชาติไทยทวีกิตติคุณ อุดลเดชานูภาพ เอิบอาบด้วยบุญฤทธิ์ อุตสาหกิจพณิชยกรรม เพิ่มผลนารายได้ ท่วมท้นให้บำรุงรัฐ ภัยพิบัติหอนปีศา ขอพระศาสนาจงเรืองรุ่ง ขอไทย จุ่งวัฒนา ด้วยความสามัคคี ด้วยวีรยภาพแข็งกล้า ขอฝนฟ้าอุทกธารเป็นปรกติการ ทุกขบปี สรรพสวัสดิ์จึงปรากฏ สมมโนรถอย่าช้า เร่งประสิทธิ์ดังข้า ถึงถ้อยอธิฐานนี้เทอญา

ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ณ วันอาทิตย์ ที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

นายภาวาส บุญนา รongราชเลขาธิการ ประพันธ์

ข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระราชโองการ มาณพระบัญชาสุรัสวดี ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ขอประกาศแก่ทวยเทพผู้ทรงมหิศวศักดิ์ ซึ่งรักษา พระราชอาณาจักรและพระมหานครราชธานี มีอาทิพระสยามเทวาธิราช ผู้ทรงพิทยอำนาจ ฤทธิอำนาจ กับทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ประชาชนราษฎร์ทั้งมวล ถ้วนทั่วหน้า

สมัยเมื่อสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ เสด็จดำรงราชสมบัติสถาวรียาวยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใด อันมีปรากฏใน พระราชพงศาวดาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชกุศลและพระราชพิธี รัชมังคลาภิเษกเฉลิม เสริมสิริสวัสดิ์แห่งรัชกาลและพระราชอาณาจักร บัดนี้ลือลือลิตสมัย ที่เสด็จเนาในมหาศรรยาศิปัตย์ เกินกว่าวันดำรงรัชในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวโดยนิยม เป็นเหตุให้เกิดความปรามาศชื่นชมแก่มหาชนทั่วพระราชอาณาจักร ผู้มีความซื่อตรงจงรักในดวงมาน ประกอบกับรัฐบาลและภาคเอกชนมีสมานฉันท์ พร้อมกันกราบบังคมทูลขอพระราชทาน ให้ทรงประกอบการณ์ฉลองสมโภชตามประเพณี อนุวัตพระราชพิธีในรัชกาลที่ห้าที่ปรากฏ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชกุศลทักษิณานุประทานเป็น เบื้องต้น ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมอัยกาธิบดี สมเด็จพระบรม ราชบุพการีทุกพระองค์ กับทั้งพระมหากษัตริย์ผู้ดำรงแผ่นดิน ในโบราณราชธานินทร์ ศรีอยุธยาและธนบุรี

วาระนี้มีพระราชโองการดำรัส ให้ตั้งการพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติรัชมังคลาภิเษก ทรงกระทำรัตนตยบูชาและบวงสรวง แต่เทวาทิเทพทั้งปวงซึ่งรักษาแผ่นดินไทย ราชสุวรรย์ โปรดให้เชิญรูปพระสยามเทวัญออกประดิษฐาน ภายในบุษบกพิมาน ณ มุขเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จออกทรงบูชาพระสยามเทวาธิราชถวาย เครื่องสังเวทบวงสรวง ท่ามกลางสันนิบาตแห่งพระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ทุกกระทรวงซึ่งเฝ้าอยู่โดยอนุกรม มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่เทพดา

อัญเชิญสยามรัฐธิปไตยมาประชุมฟังพระสงฆ์เจริญพระปริตรพุทธมนต์ อนุโมทนาในส่วนพระราชกุศลที่ทรงปฏิบัติ แล้วยังจิตให้โสมนัสในสรรพพลีบูชา ซึ่งทรงพระราชศรัทธาจำนงถวาย

ขอเทพยเจ้าทั้งหลายจงมีกมลประกอบด้วยเมตตา พร้อมกันอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระเจริญยั่งยืนในสิริราชสมบัติ ชะวาลด้วยพระราชศักดิ์เรกยศปรากฏแผ่ไปในประเทศนานา ปราศจากสรรพภัยพยาธิทุกข์ เสวยไอศวรรยสุขที่หายขมสวัสดี ไร่องุ่นจำรัสด้วยพระมหากุณาธิคุณอดุลยฤทธิ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดาทุกพระองค์

ขอเทวานุภาพจงจำกัดสรรพอุบาทว์จัญไร สรรพทุกข์สรรพภัยให้สูญสิ้น ทวยไทยธรณินทร์มีแต่ความร่มเย็นเป็นผาสุกยุคดิถีธรรม ให้ไทยทั่วหน้าสามัคคีกันมั่นคง ให้เสนานิกรทุกเหล่าดำรงในความสวามิภักดิ์ เป็นกำลังพิทักษ์รักษาแผ่นดินให้ราบคาบ มีสุภาพกล้าหาญในการสู้ศึกศัตรู เชิดชูความเป็นเอกราชให้ยืนยง ยังหมู่พระราชวงศ์เสวกามาตย์ราชบริพาร ให้พร้อมพรักสมัครสมานโดยสมานฉันท์ ร่วมกายร่วมใจกันปฏิบัติราชกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญู เป็นกำลังคำชูพระราชอาณาจักรให้อำรงมั่น ยังสรรพเคราะห์อย่าให้บังเกิดมีแก่ประชาชน ยังฝนให้สมบูรณ์ตามฤดูกาล เกื้อกูลแก่สรรพธัญญาหารพืชผลและเศรษฐกิจ ยังพระมหานครให้บริบูรณ์ด้วยนานาวรามิสโภคสมบัติ อันไหลหลังถั่งมา มีรู้ชัดแต่ทั่วทิศานุทิศ ขอทวยเทพจงประสิทธิ์ศุภมงคล มนุญผลทุกประการ โดยนัยที่ข้าพระพุทธเจ้าจงจิตอธิษฐานถว้นทั่วเทอญ.

คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวง

พระสยามเทวาธิราช

นายภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ ประพันธ์

สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระบรมราชโองการ ขอพระราชทานกล่าวประกาศ แก่บรรดาผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ มณฑลพระราชพิธี และประชาราษฎร์ ผู้สมัครภักดีในชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ให้ทราบทั่วหน้า

มีพระราชดำริปรารภในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภยวชิราวุธเจ้าอยู่หัวว่าสยามรัฐราชอาณาจักรนี้ต้องประสบเหตุการณ์อันแรงร้าย เกือบจะเป็นอันตรายถึงเสียอิสรภาพหลายครั้งหลายหน แต่ก็กลับคลี่คลายให้รอดพ้นมาได้เห็นเป็นอัศจรรย์ เชื่อว่าจะต้องมีทิวทัศน์คอยคุ้มครองป้องกันอยู่เบื้องนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐ์หล่อรูปเทพยดา อันทรงขนานนามว่าพระสยามเทวาธิราช ขึ้นไว้สำหรับทรงสักการะ ด้วยทรงพระราชศรัทธาปสาทะในเทวาทินิหารและโปรดให้ถวายเครื่องสังเวยเป็นประจำมาจนตลอดรัชกาลมิได้ขาด

สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชในรัชกาลต่อ ๆ มา ก็ทรงปฏิบัติบูชาและสังเวย บวงสรวงเป็นราชประเพณี เพื่อความพิพัฒน์สวัสดิของบ้านเมืองและประชาชน เป็นเหตุบันดาลให้รอดพ้นอันตรายนานามาทุกยุคทุกสมัย ไม่มีอันต้องประสบพิบัติภัยเหมือนประเทศใกล้เคียงทั้งปวง

บัดนี้พระมหานครกรุงเทพมหานครมีอายุจำเริญยาวยืนมาครบสองศตวรรษ ประชาชาติไทยพร้อมกันจัดงานเฉลิมสมโภชขึ้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อแสดงความสวามิภักดิ์ในพระประเทศชาติ ในสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชและบูรพการี โดยกตัญญูกตเวทีและความปรารถนาเต็มดวงใจ

สมัยมงคลอุดมไชยเช่นนี้ เป็นวาระอันควรที่จะประกอบการบูชาบวงสรวงแต่เทวาทิเทพทั้งปวงซึ่งรักษาแผ่นดินไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธี เป็นส่วนเทวดาพลี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดให้เชิญรูปพระสยามเทวาธิราชออกประดิษฐาน ณ มุขเด็จพระที่นั่งบุษบกพิจิตร เสด็จพระราชดำเนินมาทรงสักการะและถวายเครื่องสังเวยบวงสรวงท่ามกลางสันนิบาตแห่งพระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกกระทรวงซึ่งเฝ้าอยู่โดยอนุกรม แล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่เทพดา อัญเชิญสยามรัฐเทวามาประสาทพรไชย

ขอเทพไทจงรับสรรพพลีบูชา ซึ่งทรงพระราชศรัทธาจำนงถวาย ขอเทพยเจ้าทั้งหลายมีกมลประกอบด้วยเมตตา ช่วยกันคุ้มครองรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ให้ทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติ ชัชวาลด้วยพระราชศักดิ์เรกยศปรากฏแผ่ไปในประเทศนานา ปราศจากสรรพภัยพยาธิทุกข์ เสวยไศศวรรยสุขที่หมายชนมสวัสดิ์ จำรูญจำรัสด้วยพระมหากรุณาธิคุณอดุลยฤทธิ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดาทุกพระองค์

ขออานุภาพแห่งเทพดาผู้ทรงมหেশวรศักดิ์ ซึ่งอภิรักษ์พระมหานครราชธานี มีพระสยามเทวาธิราชเป็นต้น จงยังหมู่เสนาพลนิกายให้สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มั่นคงในความสวามิภักดิ์เป็นกำลังพิทักษ์รักษาแผ่นดินให้ราบคาบ มีสุรภาพกล้าหาญในการสู้ศึกศัตรู เชิดชูความเป็นเอกราชยี่ให้ยืนยง ยังหมู่พระราชวงศ์เสกกามาตย์ราชบริพาร ให้พร้อมพรั่งสมครสมานโดยสมานฉันท์ ช่วยกันปฏิบัติพระราชกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญู เป็นกำลังค้ำชูพระราชอาณาจักรให้เจริญมั่นคงยังสรรพอุปัทวอย่าให้บังเกิดมีแก่ประชาชน ยังฝนให้สมบูรณ์ตามฤดูกาล เกื้อกูลแก่สรรพธัญญาหารพืชผลพุกษาลดาชาติ ยังเหล่าสัตว์จตุบาทให้ปราศจากโรคันตราย บังเกิดสืบพืชพรรณเจริญแพร่หลายเป็นอุปการแก่มนุษยนิกร ยังพระมหานครให้บริบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ อันไหลหลั่งลงมา มีรู้ชัดแต่ทั่วทิศานุทิศ ขอทวยเทพจงประสิทธิ์ศุภมณูญผลทุกประการ โดยนัยที่จงจิตอธิษฐานแต่ต้นเทอญ

คำถวายอดิเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๑

เฉพาะสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระองค์เดียว

อดิเรกวิสุต สัตว์ ชีวตุ.

อดิเรกวิสุต สัตว์ ชีวตุ.

อดิเรกวิสุต สัตว์ ชีวตุ.

ที่ขามยุโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ที่ขามยุโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุโขโต โหตุ ประมุขมหาราช.

สิทธิกิจจัม สิทธิกัมมัม สิทธิลาโก ชโย นิจุจัม

ประมุขมหาราชวิสุต ภาวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่
สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้ สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๒

สำหรับ ๒ พระองค์

อติเรกวาสสสํ ชีวตุ.

อติเรกวาสสสํ ชีวตุ.

อติเรกวาสสสํ ชีวตุ.

ทิมายุกโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ทิมายุกโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุขิโต โหตุ ปรมนุทมหาราชา สปรมาชนี.

สิทธิกิจจํ สิทธิกมมํ สิทธิลาโภ ขโย นิจจํ.

ปรมนุทมหาราชวรสฺส ปรมราชินียา สห ภวตุ สพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

สำหรับ ๒ พระองค์

ขอถวายพระพรเจริญพระราชนิเวศน์สวัสดิ์พัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแต่
สมเด็จพระบวรราชเจ้า ๒ พระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ
เวลานี้สมควรแล้ว อาตมาภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบวรราชเจ้า
๒ พระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๓

สำหรับใช้แต่สมเด็จพระบรมราชินี

อติเรกอสสสดี ชีวตุ.

อติเรกอสสสดี ชีวตุ.

อติเรกอสสสดี ชีวตุ.

ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.

ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.

สุขिता โหตุ สุกิตา ปรมราชินี.

สิทธิกิจจํ สิทธิกัมมํ สิทธิลาโภ ยโส นิจจํ

สุกิตาปรมราชินียา ภาวตุ สัพพทา

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแต่
สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้ สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา
แต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๔

สำหรับใช้แต่สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง

อติเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

อติเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

อติเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

ทีฆายุกา โหตุ อโรโค โหตุ.

ทีฆายุกา โหตุ อโรโค โหตุ.

สุจิตา โหตุ ปรมราชมาตา.

สิทธิกิจจํ สิทธิกัมมํ สิทธิลาโภ ยโส นิจจํ.

ปรมราชมาตุยา ภวตุ สพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชนิเวศน์สวัสดิ์พัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ
จงมีแต่ สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้ สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา
แต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำขึ้นต้นในการถวายพระธรรมเทศนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล พระชนมสุขทุกประการ
จงมีแด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรเมนทรรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนา (ใน.....กถา)
ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ายรับพระราชทานถวายวิสาขนาไปไม่ได้
ต้องตามไวยาหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ
พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมา
ผู้มีสติปัญญาน้อย.

ขอถวายพระพร

ประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระพรหมมุนี (สุมังคโล อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

สรชช สเสน สพนธ นรินท์,
ปรีตตานุกาโว สทา รกขตุติ,
ผริตวาน เมตต์ สเมตตา ภาทนต์,
อวิภูตจิตตจิตตา ปรีตต์ ภาณนตุ,

ภาทนต์ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย, นิมนต์พระผู้เป็นเจ้าสำรวมจิตอย่าให้ส่ายตามอารมณ์, จงกอดปรด้วยเมตตาพรหมวิหาร, แผ่ไปในพระบรมราชวงศ์ ข้าราชการ, แล้วจงสวดพระปริตรอธิษฐานจิตว่า, ขออนุภาพพระปริตรนี้, จงคุ้มครองป้องกันรักษา สมเด็จพระมหากษัตริย์, กับทั้งราชมโหศวรายสมบัติ, และพระราชวงศ์ เสนาพฤกษามาตย์, ให้ปราศจากสรรพอุปัทวทุกข์, เจริญสุขสิริสวัสดิ์ เป็นนิพัทธนิรันดร์ เทอญ ฯ

สคเค กาเม จ รูปे คิริสิขรตณฺเฏ จนตลิกเข วิมานे,
ทีเป รณฺเญ คาเม ตรฺวณคหเน เคหสตุณฺหิ เขตเต,
ภุมมา จายนตุ เทวา ชลลลวิสเม ยกฺขคนฺธพพนาคา,
ติณฺณนตา สนฺติเก ยํ มุนีวรวจฺนํ สารโว เม สุนนตุ,

โขนโต เทวสงฆา ดูกร หมู่เทพยดอมรนิกรยักษคนธรรพ์ กุมภัณฑ์นาคทั้งหลาย, มีอาทิคือ, ท้าวอตรฐราช ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวกุเวรราช, กับทั้งสมเด็จพระวันรินทรเทพโกสีย์, ผู้มีมหิทธิอำนาจ มีทิพยโสทร ทิพยจักขุอันประเสริฐ, บังเกิดอยู่ในทิพยพิमानมาศ, แลเทพเจ้าซึ่งเนาอยู่ในภูมิพฤษภ บรพตอากาศ, ฌกามาพจร โสฬสพรหมพิภพ, อีกร่องค้มหิศวรวิษณุพนเคราะห์, เทพยดาทวาทศราศีสถิต, กับทั้งสัปตพิณกษัตริยดารา, แลเทพไทอันอภิบาลบำรุงรักษาพระมหานคร, พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งเศวตฉัตร มณิรัตน์ปราสาท, จงมาสโมสรสนับนิตในพระราชนิเวศมหาสถาน, สมาทนเบญจางคิกศีล, สดับรับรสพระสัทธรรมพุทโธวาทศาสนกถา, จงปรีดารับราชพลีทั้งสองประการ, คือ อามิสพลี มีต้นว่า, ฐูปเทียนสุคนธบุปผชาติ โภชนาหารอันเอนเอื้อ, ที่โปรดให้จัดสรรเป็นเครื่องสักการพิธี, แลธรรมพลี มีต้นว่า, ทรงบูชาพระศรีรัตนตรัย, ทรงบริจาคนไทยธรรม ไตรจีวรพัสดุ ขัษชะโภชนาหาร, แลสมณบริกขารอันประณีตแด่พระภิกษุสงฆ์, ทรงพระราชูทิศแก่เทพทั้งปวงเป็นธรรมบรรณาการ, จงมีไมตรีจิตสถิตเป็นสักขีพยาน ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้ ฯ

จำเดิมแต่สมเด็จพระบรมนราธิปติปฐมกษัตริย์ ในพระบรมราชวงศ์ ทรงสถาปนา, กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร มหินทรายุธยาณีมา, คณนาได้ ๒๓๗ ปี, มีบรมกษัตริย์ ได้เสวยไอศวรยาธิปัตย์สืบสุริยสันตติวงศ์ถึง ๙ พระองค์ล่วงแล้วมา, ทุกพระองค์ได้ทรง ปกครองแผ่นดินโดยผาสุกสิริสวัสดิ์, คลาดแคล้วจากสรรพพิบัติอุปัทมภัยอันตราย, ดำรงรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยให้สถิตสถาพร, พระราชอาณาจักรปลอดพ้น จากอริราชศัตรู, ปราศจากกระส่ำระสาย สงบราบคาบ, ทั้งนี้ก็เห็นแน่แท้ว่า, เป็นด้วย อานุภาพเทพไททั้งปวงช่วยอภิบาลรักษา ฯ

กาลบัดนี้ พระราชวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี รัฐบาล รัฐสภา แลสมณพราหมณาจารย์, มีสมานฉันท์ประชุมกัน, ตั้งพระราชพิธีถวายพระบรมราชาภิเษก, แต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์, ซึ่งเสด็จผ่านพิภพลองพระองค์ สมเด็จพระบรมชนกาธิราช, สืบสุริยสันตติวงศ์ อันจะได้ทรงพระปรมาภิไธยประกาศิตว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดินทร์สินทรมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” เสด็จเถลิง ถวัลยราช พระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร มหินทรายุธยา มหาติลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน, อภิบาลสยามรัฐ มหามณฑล ฯ

ขอเทพยเจ้าทั้งหลาย มีกมลประกอบด้วยเมตตา, ช่วยกันคุ้มครองรักษา สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์, ให้ทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติ, ชัชวาลด้วย พระราชศักดิ์ดาดีเรกยศ, ปราบกฎแผ่ไพศาลไปในนานาประเทศ, ทุกเขตชั้นทูลรัฐสีมา, ปราศจากสรรพภัยพยาธิทุกข์, เสวยไอศวรยสุข พิฆายศมสิริสวัสดิ์, จงจัดสรรพทุกขาดูร, พูนสุขเกษมเปรมปรีดี, ตลอดถึงพระราชวงศานุวงมนตรี, เสวกามาตยราชบริพาร, สมณพราหมณาจารย์ ประชาชน, ทั้งในกรุงเทพมหานคร, ทั้งภูมิภาคใกล้เคียง ทวีรัฐสีมา อาณาเขต ฯ

อนึ่ง ขออานุภาพเทพยมเหศวรศักดิ์ แลเทพผู้อภิรักษ์พระมหานครราชธานีนี้, มีพระสยามเทวาธิราช พระกาฬไชยศรี, แลพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง เทพารักษ์หลัก พระนครเป็นต้นไป, จงบันดาลบรรดาไพร่พลประเทศ ต่างเขตชั้นทูลสีมา, ให้มีหิตุประเทศจิต ไกลจากวิหิงสา, อย่าตั้งตนเป็นอมิตรมารันท้า, กลับเป็นสัมพันธมิตรสนิสนม, นิยมนำ ประโยชน์มาสู่ราชอาณาจักร, ยังหมู่เสนาพลนิกายให้สวามิภักดิ์สุจริต, อุดมอิทธิเดช ปกเขตไทยให้ราบคาบ, คงสุรภาพเยี่ยมหาญต่อยุทธสงครามยามคับขัน, ป้องกัน ประชาธิปไตยตั้งมั่นในหลัก, พิทักษ์เอกราชให้ยืนยง, ยังหมู่พระราชวงศานุวงศ์เสวกามาตย ราชบริพาร, ให้พรักพร้อมสมานฉันท์, ช่วยกันปฏิบัติราชการ, ด้วยปณิธานแห่ง ความซื่อสัตย์กตัญญู, เป็นกำลังค้ำชูประเทศชาติให้คงมั่น, ยังสรรพอุปัทวอย่าให้เกิดมีแก่ ประชาชน, ยังฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล, เกื้อกูลแก่สรรพธัญญาหาร พืชผลพสกนิกรดาชาติ, ยังเหล่าสัตว์จุตูปท ทวิบาท ให้ปราศจากอันตราย, เกิดสืบพืชพันธุ์เจริญแพร่หลาย,

เป็นอุปการะแก่นุชนิกร, ยังพระมหานครให้สมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ, เรื่องจรัสพาดิษผล
เศรษฐทรัพย์ากร, อำนวนน้ำใจราษฎรให้ถึงพร้อมด้วยความสุขอย่างพอเพียง, สฤษณ์
สยามเวียงวิไลวัฒนาด้วยสามัคคี, บรรลุความเกษมสวัสดิ์ไสวสว่าง, ท่ามกลางทศมรัช
เป็นฉัตรกัน, ชัชวาลนิรันตโรภาสโชติช่วง, ประดุจดวงวชิระประดับเกล้าชาวไทย,
ขอจงประสิทธิ์ศุภมณูญผลโดยนัยประกาศ, อันอาตมะพรรณนามา ฉะนี้ ฯ

ธมมสสวนกาโล อยมภทนต์,

ธมมสสวนกาโล อยมภทนต์,

ธมมสสวนกาโล อยมภทนต์,

ทศพิธราชธรรมจริยาติกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก
ทรงรับพระราชทานถวาย ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
วันอาทิตย์ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรเมนทรรมมิก มหาราชาทิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวาย **ทศพิธราชธรรมจริยาติกถา** ฉลองพระเดชพระคุณพระดับพระปัญญาบารมี ถ้าวรับพระราชทานถวายวิสัยนาไปมิได้ต้องตามไวยาหารธรรมาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใด บทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมาผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

ทานํ สิลํ ปริจาคํ

อาชชวํ มทุทวํ ตปํ

อกโกธํ อวิหีสณฺ

ขนฺติญฺจ อวิโรธน

อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม

จิเต ปสฺสาทิ อุตตนิ

ตโต เต ชายเต ปิติ

โสมนสฺสญฺจนปภนฺติฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัยนา “ทศพิธราชธรรมจริยาติกถา” พรรณนาพระราชจรรยานวัตร อันพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ผู้ทรงดำรงราชไมตรี เป็นพระเจ้าปฐพีมณฑล จะพึงบำเพ็ญให้ต้องตาม ขัตติยราชประเพณี มีทศพิธราชธรรมเป็นอาทิ ฉลองพระเดชพระคุณพระดับพระปัญญาบารมี อนุรูปพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ด้วยสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้เสด็จผ่านพิภพสืบสนองพระองค์สมเด็จพระบรมชนกนาถ จึงพระราชวงศานุวงศ์ เสวกามาตย์ราชบริพาร สมณพราหมณาจารย์ และอาณาประชาราษฎร์ พร้อมเพรียงกันตั้งการพระราชพิธี ตามขัตติยราชประเพณีถวาย เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่บ้านเมือง และเพื่อพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลของพระองค์ ผู้ทรงรับรักษาธรรมะ อันเป็นของพระมหากษัตริย์และขัตติยตระกูล ซึ่งมีหน้าที่ที่จะทรงเพิ่มพูนความสุขแก่พสกนิกร และในอันที่จะทรงพิทักษ์รักษาพระบวรพุทธศาสนา

สมเด็จพระบรมศาสดาธรรมสามิศรี เมื่อทรงอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ยังต้องทรงบำเพ็ญพระพุททกิจ โปรดเวไนยนิกรให้ดื่มด่ำพระสัทธรรม ยังพุทธภูมิให้สำเร็จเป็นอันดี ข้อนี้อุปมาฉันใด พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงดำรงราชไศวรย์ ก็มีอุปมาฉันนั้น จึงขอรับพระราชทานเลือกสรรพระราชาธรรมของโบราณกษัตริย์ มาถวายวิศิษณา โดยมีทศพิธราชธรรมเป็นปฐม ตามอาคตสถานในคัมภีร์ชาดก เป็นโศลกที่บัณฑิตยกขึ้นกล่าวถวายอนุศาสน์แด่พระมหากษัตริราชเจ้า ดังรับพระราชทานเชิญขึ้นเป็นนิกเขปบท ว่า **ทานํ สีลํ ปริจาคํ อาชวํ มททวํ ตปํ** เป็นต้น

แสดงความเป็นสยามพากย์ว่า ขอพระองค์ผู้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ จงทรงพระปรีชาสามารถ พิจารณาเห็นราชธรรมที่เป็นกุศลส่วนชอบ ๑๐ ประการ ให้ดำรงในพระราชจริยาการเป็นนิตย์ ดังนี้

๑. ทาน การให้ พระมหากษัตริย์ พึงชุบเลี้ยงพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าราชการ บรรพชิต ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ ด้วยวัตถุปัจจัย บรรดาอาภรณ์ทั้งหลายตามฐานะานุรูปของบุคคลนั้น ๆ รวมไปถึงการพระราชทานธรรมทาน แจกจ่ายพระบรมราโชบาย แนวพระราชดำริ อันถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ให้พสกนิกรทั้งหลายเจริญรอยตาม

๒. สีล การตั้งสัจจกายวาจา ให้ปราศจากโทษ พระมหากษัตริย์ พึงเว้นจากความประพฤติดุจจริต กล่าวในทางการปกครอง ย่อมหมายถึงรัฐธรรมนูญ บทกฎหมาย และจารีตประเพณีอันดีงาม กล่าวในทางพระพุทธศาสนา ย่อมหมายถึงศีลอย่างน้อยคือเบญจศีล หรือศีล ๕ ของฆราวาสทั่วไป และพระราชাজักทรงรักษา พร้อมทั้งทรงโน้มน้าวให้พสกนิกรรักษาดำรงด้วย

๓. บริจาค การบริจาคเพื่อบรรเทาความโลภเสียได้ พระมหากษัตริย์ พึงสละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือมีประโยชน์น้อย เพื่อสิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งใหญ่มากกว่า เพื่อบรรเทาความตระหนี่ ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “**พึงสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะอันประเสริฐ, เมื่อจะรักษาชีวิตก็พึงสละอวัยวะ, เมื่อจะรักษาธรรมะ ก็พึงสละทรัพย์อวัยวะ และแม้ชีวิตได้ทั้งสิ้น**”

๔. อาชวะ ความซื่อตรง พระมหากษัตริย์ พึงปฏิบัติพระองค์ซื่อตรงในการงาน ตามหน้าที่ของพระประมุข ปราศจากการยา ชื่อสัตย์สุจริตต่อสัมพันธมิตร พระราชวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ไม่ทรงหลอกลวงประทุษร้ายโดยยุดิธรรม

๕. มัททวะ ความอ่อนโยน พระมหากษัตริย์ พึงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนละมุนละม่อม ไม่ถือพระองค์ด้วยความดีอัน เมื่อมีผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาตักเตือนด้วยเหตุผลของบัณฑิต ก็ควรจะทรงสดับตรับฟังโดยถ้วนถี่ ถ้าดีก็ควรจะทรงอนุโมทนาแล้วทรงอนุวัตปฏิบัติตาม อีกทั้งควรจะทรงมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมต่อท่านผู้เจริญโดยวัย และโดยคุณความดี

๖. **ตบะ การกำจัดความเกียจคร้านและความชั่ว** พระมหากษัตริย์ พึงมีตบะ ซึ่งตบะของพระมหากษัตริย์คือการคุ้มครองประชาชน ต้องทรงพากเพียรที่จะขจัดความเกียจคร้าน เปื้อน่ายในอันที่จะปกป้องรักษาประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุข ต้องทรงตั้งพระราชหฤทัยบำเพ็ญพระราชกิจอย่างสม่ำเสมอ และให้ดียิ่งขึ้น
๗. **อภัยโทษ ความไม่มักโกรธ** พระมหากษัตริย์ พึงมีพระเมตตาสูงส่ง ไม่ทรงปรารภนาจะก่อเวรภัยแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ทรงพระพิโรธด้วยเหตุอันไม่สมควร แม้มีเหตุจะทำให้ทรงลู่อำนาจแห่งความโกรธ ก็พึงข่มพระราชหฤทัยให้สงบระงับ มิให้บังเกิดพระกิริยาอันไม่งดงาม ไม่น่ารักน่าเคารพ ดุจมีพระฉายส่องพระพักตร์เป็นเครื่องกำกับพระอาการไว้เสมอ
๘. **อวิหิงสา การไม่เบียดเบียนผู้อื่น** ตลอดจรรยาพลสัตว์ให้ตกทุกข์ได้ยาก พระมหากษัตริย์ พึงประกอบด้วยพระมหากรุณา ไม่ปรารภนาจะทรงเบียดเบียนผู้ใด ให้ลำบาก ไม่ทรงก่อทุกข์แก่มนุษย์หรือสัตว์เพียงเพื่อความสุข ไม่ขูดรีดหรือกะเกณฑ์ราษฎรอย่างเหลือกำลัง กระทั่งเกิดความระส่ำระสาย ทรงคุ้มครองประชาชนดุจตั้งบิดามารดารักษาบุตร
๙. **ขันติ ความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทนเป็นเบื้องต้น** พระมหากษัตริย์ พึงมีพระราชหฤทัยกล้าหาญอดทนต่อโลภะ โทสะ และโมหะ ย่อมต้องทรงอดทนต่อสู้กับกิเลสได้ ทรงสามารถอดทนต่อถ้อยคำที่กล่าวชั่วตณินินทา ทรงรักษาพระกาย พระวาจาให้สงบเรียบร้อยได้เสมอ
๑๐. **อวิโรธนะ การไม่ปฏิบัติให้ผิดจากการที่ถูกต้องตรง ดำรงอาการคงที่ ไม่ให้วิการด้วยความยินดียินร้าย** พระมหากษัตริย์ พึงรักษาพระราชจรรยานวัตรตามหลักนิติศาสตร์ และราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤติกเล็ดจากความยุติธรรม ทรงยกย่องผู้กระทำความดีสมควรได้รับยกย่อง ทรงปราบปรามบุคคลผู้กระทำความเลวสมควรถูกกำราบ ไม่ทรงตัดสินพระราชหฤทัยเชิดชูหรือข่มเหงบุคคลใด ๆ ด้วยอำนาจแห่งอคติ หรือความลำเอียง
- ๔ ประการ กล่าวคือ ลำเอียงเพราะความชอบ ๑, ลำเอียงเพราะความชัง ๑, ลำเอียงเพราะความกลัว ๑ และลำเอียงเพราะความเขลา ๑

หากทรงดำรงพระราชธรรมได้ดังนี้ พระปิตโสมนัสมหาศาลจักบังเกิดแก่พระองค์ และย่อมทรงเป็นที่สรรเสริญว่าทรงปกครองโดยธรรมะเป็นอุบาย ชนทั้งหลายก็น้อมเข้าสวามิภักดิ์ต่อพระประมุขผู้ได้ชื่อว่าทรงปกครองโดยธรรม มิใช่โดยอำนาจ ต่างเจริญสุขสวัสดีร่วมกันได้ทุกสถาน

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานถวายเป็นวิสาขบูชา ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร และพลกำลังของพระมหากษัตริย์ อันโบราณบัณฑิตแสดงไว้ เพื่อเพิ่มพูนพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลต่อไป

ราชสังคหวัตถุ เป็นพระราชจรรยาอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์หน่วยงานใจ
ประชาชน จำแนกเป็น ๕ ประการ ดังนี้

๑. **สัสสมะระ** ทรงพระปรีชาในการบำรุงเกษตรกรรมให้บริบูรณ์
๒. **บุริสมะระ** ทรงพระปรีชาในการสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติงานฉลองพระเดชพระคุณ
๓. **สัมมาปาสะ** ทรงพระปรีชาในการผูกประสานน้ำใจชนทั้งปวงให้นิยมยินดี
๔. **วาจาเปยยะ** ทรงพระปรีชาในการใช้พระวาจาอ่อนหวานจับใจ ทรงปราศรัยกับ
บุคคลทั่วไป ยังให้เกิดความรักใคร่ชื่นชม
๕. **นิรัคคะ** ทรงพระปรีชาในการยังให้บ้านเมืองมั่นคงปลอดภัย ถึงขนาดอุปมาได้ว่า
แม้ประตูเรือนก็ไม่จำเป็นต้องลงกลอน

ลำดับนี้ จักถวายวิสัชนา **จักรวรรดิวัตร** สำหรับพระจักรพรรดิผู้เป็นเอกในโลก
จำแนกเป็น ๑๒ ประการ ดังนี้

๑. ควรพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระบรมราชานุญาตแก่คนภายในคือ
ข้าราชการ และคนภายนอก คือข้าราชการ ตลอดจนประชาชนทั้งหลาย
๒. ควรผูกพระราชไมตรีกับบรรดานานาประเทศ
๓. ควรสงเคราะห์พระบรมวงศานุวงศ์ตามควรแก่พระอิสริยยศฐานันดร
๔. ควรเกื้อกูลคหบดีทั้งปวง
๕. ควรอนุเคราะห์ประชาชนตามฐานะานุรูป
๖. ควรอุปการะบรรพชิตผู้ประพฤติชอบ ด้วยไทยธรรมเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญ
สมณปฏิบัติ
๗. ควรจัดรักษาสัตว์ทั้งจตุบาทแลทวิบาท ด้วยอภัยทาน ป้องกันมิให้ใครทำอันตราย
จนถึงขั้นจะสูญพันธุ์
๘. ควรห้ามชนทั้งหลายไม่ให้กระทำชั่ว พร้อมชักนำให้ประกอบสัมมาชีพ และกระทำ
แต่ความดี
๙. ควรแสวงหาหนทางให้ผู้ไม่มีทรัพย์ ได้ประกอบสัมมาชีพ พร้อมพระราชทาน
พระราชทรัพย์เจือจาน
๑๐. ควรเสด็จเข้าใกล้ชิดบรรพชิตผู้ทรงศีลและทรงสติปัญญา เพื่อมีพระราชปุจฉาถึงกุศล
อกุศล
๑๑. ควรห้ามพระจิต งดเว้นไม่เสด็จพระราชดำเนินไปสู่สถานที่ที่อาจนำมาซึ่งความเสื่อม
๑๒. ควรระงับความโลภในลาภอันไม่สมควรได้

ในลำดับนี้ จักถวาย **พละ ๕** ประการ ของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

- ข้อ ๑ **กายพละ** ต้องทรงมีกำลังพระวรกายเข้มแข็ง เพื่อการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
- ข้อ ๒ **โภคพละ** ต้องมีพระราชทรัพย์ เพื่อการบำรุงเลี้ยงบุคคลที่พึงบำรุงเลี้ยง
- ข้อ ๓ **อัมัจจพละ** ต้องทรงมีข้าทูลละอองธุลีพระบาท และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
เพื่อเป็นกำลังทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

ข้อ ๔ อภิจักร์จพละ ต้องเสด็จพระราชสมภพในชาติดิยตระกูล อันเป็นผลจากบุพเพกตปุญญตา เพื่อให้เป็นที่นิยมนับถือของมหาชน

ข้อ ๕ ปัญญาพละ ต้องมีพระปัญญาเฉลียวฉลาดรอบคอบ ทรงชวนชวายอบรมพระปัญญาให้เพิ่มพูน เพื่อจะได้มีพระญาณหยั่งทราบเหตุผลแจ้งชัดในสรรพสิ่ง

สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า เพ็งเสด็จดำรงราชไศวรยศใหม่ เปรียบประดุจพระบรมศาสดาแรกตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อได้ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชาชนผู้อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภาร ก็เปรียบประดุจพระบรมศาสดาได้บำเพ็ญพระพุททธิกิจบริบูรณ์ กระทั่งทรงบันลือสุรนาทว่า “กิจใดพระศาสดาผู้มีกรุณาแสวงหาประโยชน์แก่สาวกจะควรทำ, กิจนั้นเราอาศัยความเอ็นดู ได้กระทำแล้วแก่ท่านทั้งหลายทุกประการ” ดังนี้

ข้อนี้จักสำเร็จเป็นพระบารมีต่อไปในอนาคต ยังพระราชอุปัติของพระองค์ ให้มีผลสมด้วยพระพุทธานุภาพว่า “ภิกษุทั้งหลาย สองบุคคลนี้เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแห่งชนเป็นอันมาก เพื่อความต้องการ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสำราญแห่งชนเป็นอันมาก ทั้งเทวดาและมนุษย์ สองบุคคลนี้คือ พระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระราชาจักรพรรดิ ๑” ดังนี้

อันพระราชอุปัติของพระมหากษัตริย์ จักพึงมีผลสมดังพระพุทธานุภาพนี้ได้ ก็แต่ด้วยอำนาจแห่งการที่ทรงบำเพ็ญพระราชธรรม ดังรับพระราชทานถาวรวิสัยนามาฉะนี้

พุทธานุภาโว เจว ธมมานุภาโว จ สงฆานุภาโว ปรมนทมหาวชิราลงกรณมหาราช สราชีนี อภิรทขนตุ นิรันตร

ขออานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า จงอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี เป็นนิตยกาล

ขอพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์พระบวรพุทธศาสนา ทรงอภิบาลรักษารัฐมณฑล เสด็จสถิตอยู่ในสิริราชสมบัติยั่งยืนนาน ทรงปกครองประชาชนโดยชอบ ทรงมีชัยชนะเป็นนิตยกาล

ความปลอดโปร่ง ความสำเร็จ ความเจริญ ความเป็นใหญ่ เดชานุภาพ จงมีแด่พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทุกประการ

**อรหัง สมมาสมพุทโธ
มหาสงฆ์ ปโปเธสิ**

**อุตตมัม ธมมมชฌคา
อิจเจตัม รตนตตยัม**

ด้วยเดชานุภาพพระรัตนตรัย เป็นปฏิพาหโนบายกางกั้น ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคทั้งหลาย จงอย่าได้ถูกต้องพ้องพาดสยามรัฐสยามนี้ในกาลไหน ๆ ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผล ทั้งสุข โสมนัส สวัสดิ์ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไป แต่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ทั้งสองพระองค์ กับทั้งพระบรมราชวงศ์

ขอเทพเจ้าผู้สิงสถิตในสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมบพิตร
พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กับไทยรัฐมณฑล บังเกิดอภินิหารวิบุลย์คุณผล
อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ป้องกันสรรพโทษซึ่งไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทธิธรรมตฤ สิทธิธรรมตฤ
เอตสฺมี รตนตตยสฺมี

สิทธิธรรมตฤ อิทิ พลั
สมปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แต่สมเด็จพระบรมบพิตร
พระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยเลื่อมใสในพระรัตนตรัย สมพระบรมราชประสงค์
จงทุกประการ เทอญฯ

ขอถวายพระพร

คำถวายผ้าพระกฐิน

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แบบที่ ๑ ใช้ถวายวัดมหานิกาย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ จบ)

อิมํ สปริวารํ กฉินจิวรทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม

ทุติยมปิ อิมํ สปริวารํ กฉินจิวรทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม

ตติยมปิ อิมํ สปริวารํ กฉินจิวรทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แบบที่ ๒ ใช้ถวายวัดธรรมยุต

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ จบ)

อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฉินทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต

สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ กฉินทุสฺสํ ปฏิกุณฺหาตุ ปฏิกุณฺเหตฺวา จ อิมินา ทุสฺเสน กฉิน

อตฺถรตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย

สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ถวายแทนพระองค์

ผ้าพระกฐินทานกับทั้งผ้าอันสงสปริวารทั้งปวงนี้ ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าพเจ้าน้อมนำมาถวายแด่พระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้กระทำการกฐินตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ

สำหรับประธานถวายพระกฐินพระราชทาน

ผ้าพระกฐินกับทั้งผ้าอันสงสปริวารทั้งปวงนี้ ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐกอปรด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าพเจ้า (หรือชื่อหน่วยงาน) น้อมนำมาถวายแด่พระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้กระทำการกฐินตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ

สรรพนามสำหรับพระภิกษุใช้ถวายพระธรรมเทศนา ฝ่ายหน้า

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระอนุชาธิบดี
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระบรมวงศบพิตร
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระบรมวงศบพิตร
พระเจ้าพี่ยาเธอ	ใช้ว่า	พระราชภาดาบพิตร
พระเจ้าน้องยาเธอ	ใช้ว่า	พระราชภาดาบพิตร
พระองค์เจ้าต่างกรม และไม่ทรงกรม	ใช้ว่า	พระเจ้าวรวงศบพิตร หรือ พระวรวงศบพิตร
พระวรวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระวรวงศ์ (ไม่มีบพิตร)
พระราชวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระราชวงศ์ (ไม่มีบพิตร)

ฝ่ายใน

สมเด็จพระบรมราชชนนี	ใช้ว่า	สมเด็จพระบรมราชชนนีบพิตร
(สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ใช้ตามนี้โดยอนุโลม)		
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระราชภคินีบพิตร
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระราชภคินีบพิตร
(สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ใช้ตามนี้โดยอนุโลม)		
สมเด็จพระอัยยิกาเธอ	ใช้ว่า	สมเด็จพระอัยยิกาบพิตร
พระเจ้าพี่นางเธอ	ใช้ว่า	พระราชภคินีบพิตร
พระเจ้าน้องนางเธอ	ใช้ว่า	พระราชภคินีบพิตร
พระเจ้าวรวงศ์เธอ	ใช้ว่า	พระเจ้าวรวงศบพิตร

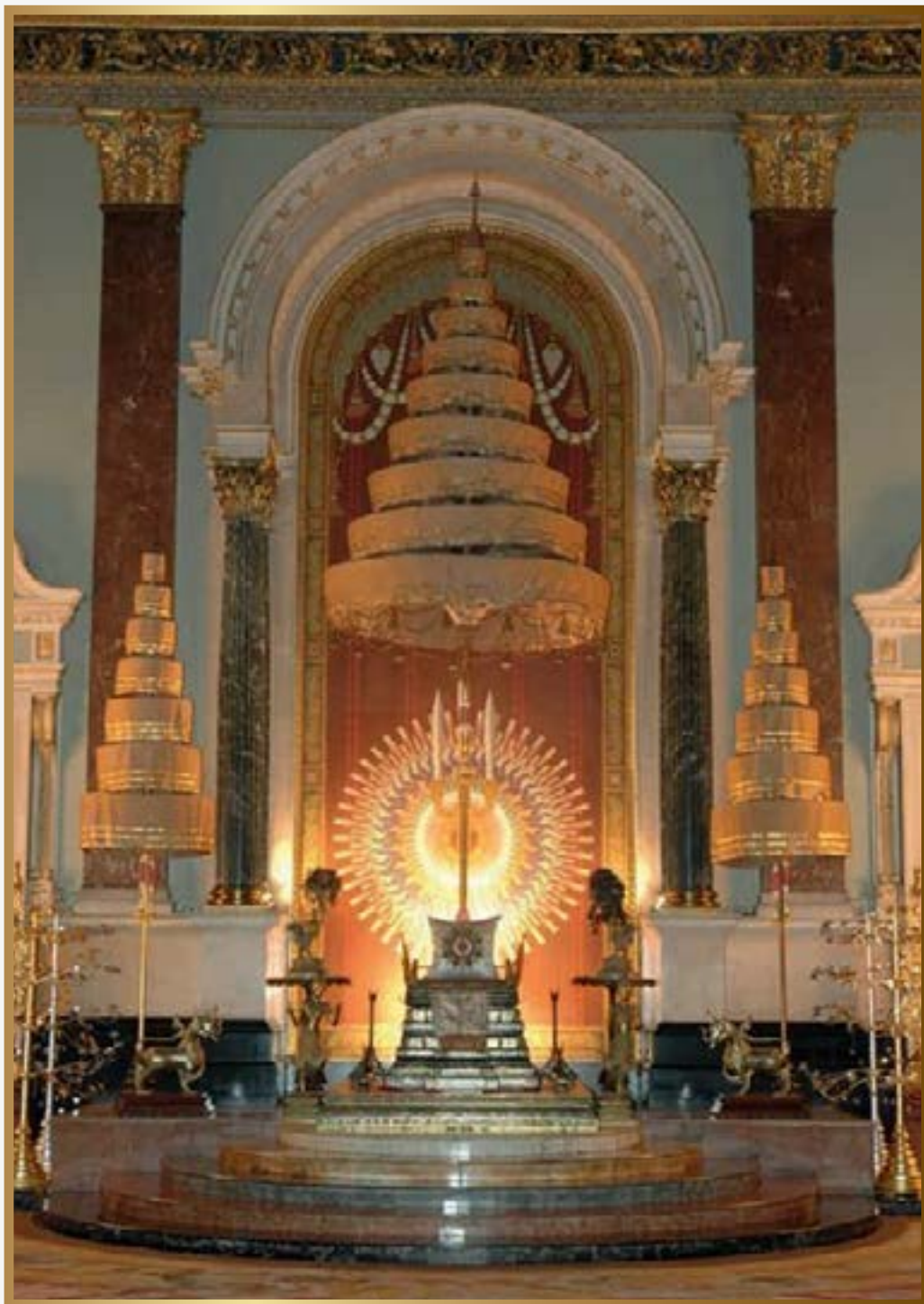
ถ้ามีคำนำพระนามว่า “พระเจ้า” ใช้คำท้ายว่า “พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ” ได้ พระองค์เจ้ายก พระองค์เจ้าตั้ง ใช้คำท้ายว่า “ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ” หรือ “ผู้ประเสริฐ” ก็ได้

นอกจากที่ระบุมาคงใช้ตามเดิม เว้นแต่เมื่อมีคำนำพระนามใหม่ จึงเปลี่ยนใช้ โดยควรแก้คำนำพระนามใหม่นั้น

อนึ่ง ในการถวายเทศนา เจ้านายพระองค์ใดมีพระอิสริยยศสูงกว่า ถวายพระพร และทูลขอภัยพระองค์นั้น

เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๙ ชั้น) ในท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระมหาพิชัยมงกุฎ

พระแสงขรรค์ชัยศรี

ธารพระกรชัยพฤกษ์

พัตวาลวิชนีและพระแสงหว่านช้างเผือก

ฉลองพระบาทเชิงงอน

พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๑

พระชฎาเดินหน

พระเกี้ยว

พระมหามาลาหรือพระมหามาลาเส้าสูง

พระมาลาเส้าสูง

พระมาลาเปี้ยง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภาณภดล กรมขุนอุทุมทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดา
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระชนษา ๕ ยอด เมื่อเสด็จไปสมโภชเวียนเทียน
หลังตัดพระเมาฬีในพระราชพิธีโสกันต์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมาลาเส้าสะเทินประดับขนนกการเวก ในพิธีส่งพระกรและเข้าขบวนแห่ในพระราชพิธีโสกันต์

พระสถูปปฐลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๗ ชั้น)

พระสัปปุญสเศวตฉัตร ปักเหนือพระที่นั่งพระคชาธาร

พระเบญจปฏลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๕ ชั้น)

เศวตฉัตร ๓ ชั้น ปักเหนือพระแท่นประจำตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

ฉัตรขวาลายทอง ๕ ชั้น หรือฉัตรกำมะลอ

ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น

พระเสมาธิปัตย์หรือพระเสนาธิปัตย์ เป็นหนึ่งในลํารับพระกรรวิรมย์ ซึ่งมี ๓ องค์

พระฉัตรชัย เป็นหนึ่งในลํารับพระกรรวิรมย์ ซึ่งมี ๓ องค์

พระเกี้ยวพ่ายหรือพระเกี้ยวพ่าย เป็นหนึ่งในสำหรับพระกรรริรมย์ ซึ่งมี ๓ องค์

พระอริยมณฑป ๗ ชั้น ปักหลักทองขวาง

พระอริยมณฑป ๗ ชั้น ทองแผ่ลวด

พระอภิรม ฉัตร ๕ ชั้น ปักหักทองขวาง

พระอภิรม ฉัตร ๕ ชั้นทองแผ่ลวด

ชุมสาย ฉัตร ๓ ชั้น ปีกหักทองขวาง

ฉัตรเบญจา ๕ ชั้น

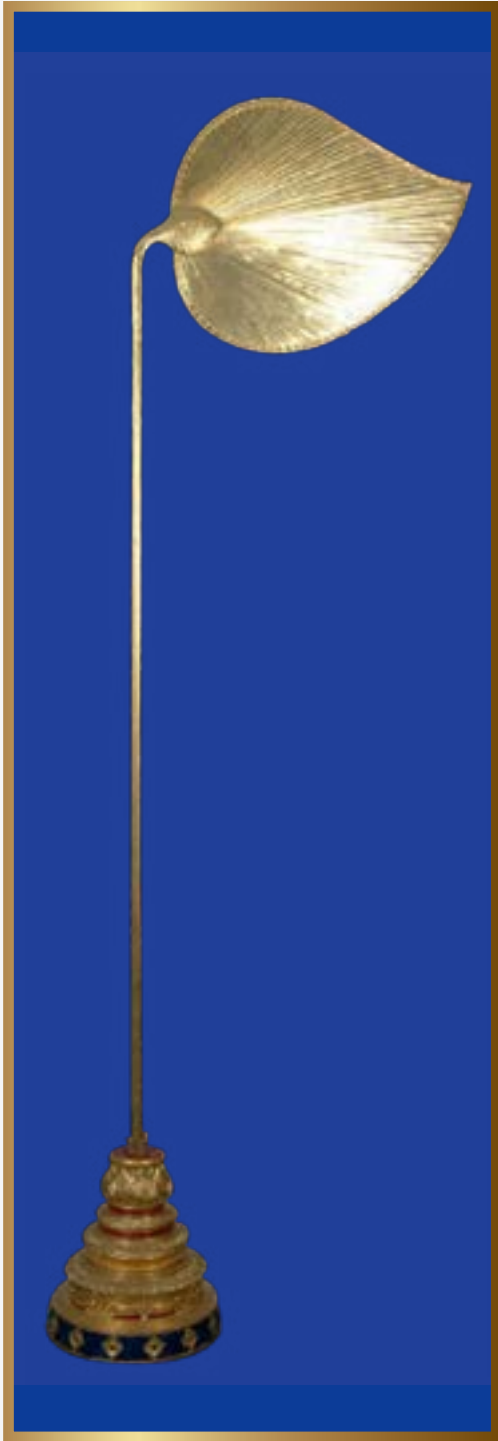
พระกลด

ริ้วขบวนพระบรมราชอิสริยยศพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร ในการเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนราบบใหญ่ไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เพื่อทรงปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒

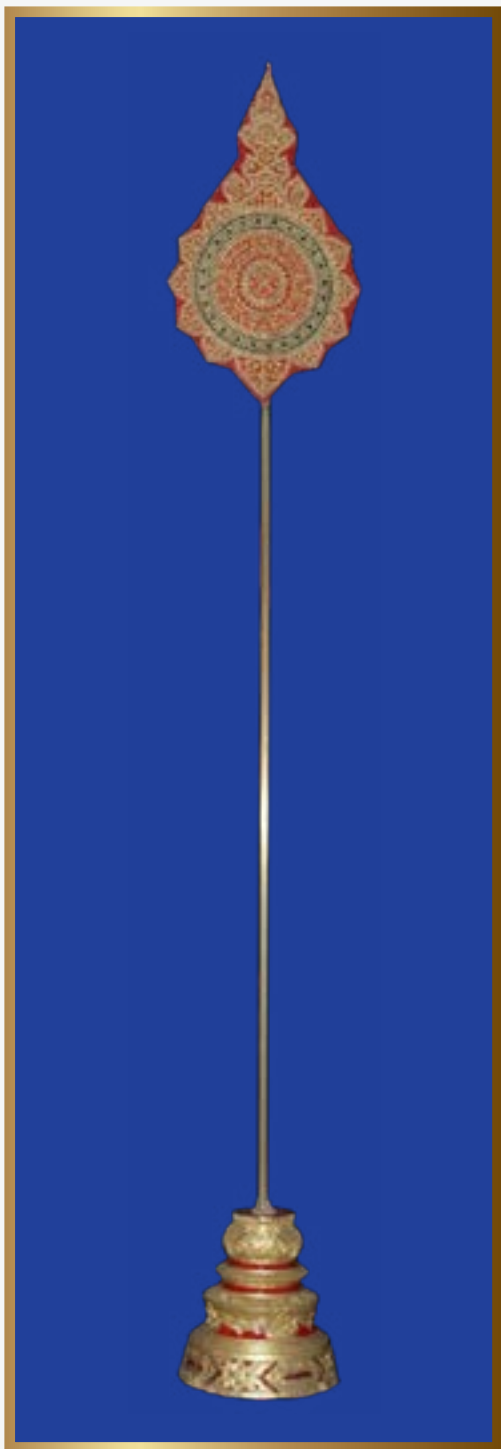
วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
โดยขบวนพระบรมราชอิสริยยศ ไปทรงนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร
ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง
ทรงประกาศพระองค์ต่อที่ชุมนุมสงฆ์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก

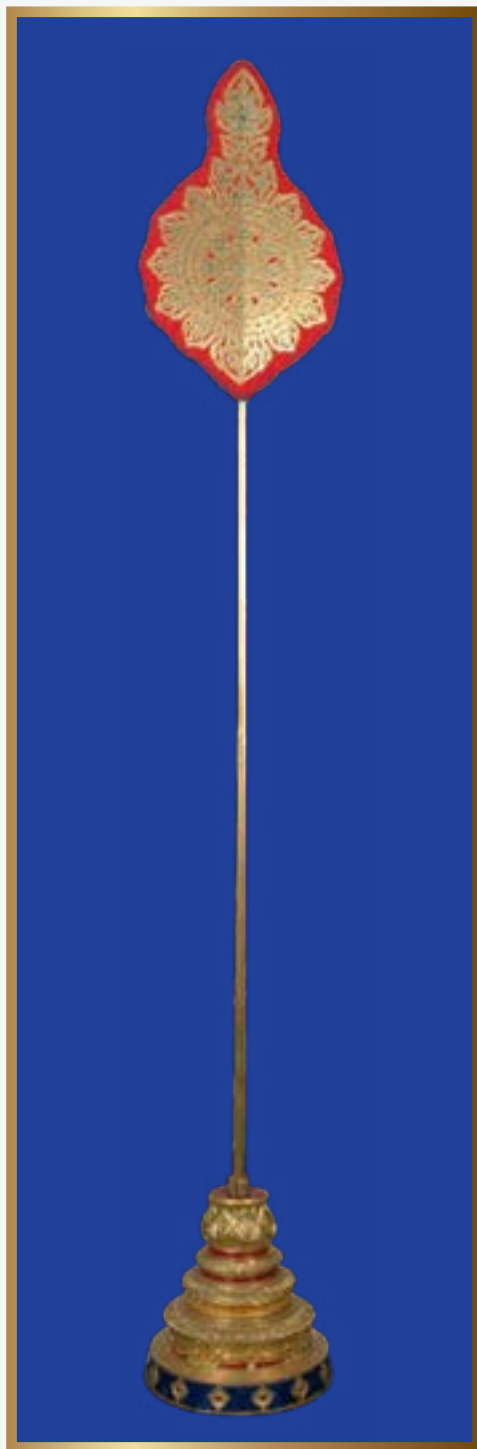
พัดโบก (รูปช้อย)

พัดโบก (รูปมน)

บังแทรก ปักหักทองขวาง

บังแทรก ทองแผ่ลวด

จามร ปักหักทองขวาง

ลวดลายจามร ปักหักทองขวาง

จามร ทองแผ่ลวด

ลวดลายจามร ทองแผ่ลวด

บังพระสุริย์ ปักหักทองขวาง (ใหญ่)

ลวดลายบังพระสุริย์ ปักหักทองขวาง (ใหญ่)

บังพระสุริย์ ทองแผ่นลวด (ใหญ่)

ลวดลายบังพระสุริย์ ทองแผ่นลวด (ใหญ่)

ฉัตรราชวัติ ในบริเวณมณฑปยอดนพปฎลเศวตฉัตร ณ ท้องสนามหลวง ในพระราชพิธีกาญจนภิเษก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พุทธศักราช ๒๕๓๙

หมวดที่ ๖

เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค

เครื่องราชกกุธภัณฑ์

- เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์

เบญจราชกกุธภัณฑ์

- เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์มี ๒ แบบ แต่ละแบบมี ๕ อย่าง
แบบ ก ใช้ในสมัยอยุธยา

๑. พระมหาเศวตฉัตร
๒. พระมหาพิชัยมงกุฏ
๓. พระแสงขรรค์ชัยศรี
๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี
๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

แบบ ข ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์

๑. พระมหาพิชัยมงกุฏ
๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี
๓. ธารพระกรชัยพฤกษ์
๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี
๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

พระมหาเศวตฉัตร เป็นราชกกุธภัณฑ์ของพระมหากษัตริย์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร มีลักษณะเป็นฉัตรผ้าขาว ๙ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๓ ชั้น และมียอดใช้ปีกที่พระแท่นราชอาสน์ราชบัลลังก์ กางกันเหนือพระแท่นราชบรรจรณ์ ปีกที่พระยานมาศและแขวนกางกั้นพระโกศทรงพระบรมศพ เป็นต้น แต่โบราณมาไทยถือเศวตฉัตรเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด พระมหาเศวตฉัตรหมายถึงความเป็นราชามหากษัตริย์ เช่นเดียวกับมงกุฏของชาวยุโรป

พระมหาพิชัยมงกุฏ เป็นราชกกุธภัณฑ์ประเทราชศิราภรณ์ ทำด้วยทองคำลงยา ยอดประดับนวรัตน์ สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในงานพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระแสงขรรค์ชัยศรี พระแสงองค์นี้กล่าวกันว่า เป็นของเก่า เดิมตกจมอยู่ในทะเลสาบเมืองเสียมราฐ ชาวประมงทอดแหได้ ผู้ว่าราชการเมืองเสียมราฐ นำมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อวันพระแสง องค์นี้มาถึง อสุนีบาตตกในพระนครถึง ๗ แห่ง เช่น ที่ประตูวิเศษไชยศรี และประตูพิมานไชยศรี ซึ่งเป็น ทางที่อัญเชิญพระแสงองค์นี้ผ่าน

ธารพระกรชัยพฤกษ์ ไม่เท่าทำด้วยไม้ ชัยพฤกษ์ หุ้มทองคำ

พัดวาลวิชนี พัดทำด้วยใบตาล ด้ามมี เครื่องประกอบเป็นทองคำลงยา

พระแสงจามรี แส้ทำด้วยขนจามรี ด้ามเป็นแก้ว ปัจจุบันใช้พระแสงหางช้างเผือกแทน

ฉลองพระบาทเชิงงอน รองเท้าทำด้วย ทองคำลงยา

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งหมดนี้สร้างใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช

ราชศักราช

- เครื่องสวมศีรษะสำหรับพระมหากษัตริย์ใช้ทรง ในโอกาสต่าง ๆ หรือพระราชทานเป็นเกียรติยศ สำหรับพระราชวงศ์ทรงใช้ ประกอบด้วย

๑. พระมหาพิชัยมงกุฏ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้าง ขึ้นเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ลักษณะยอดเป็น พุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ทำด้วยทองคำจำลองดลกลาย ลงยาราชาวดีประดับเพชร สูง ๖๖ เซนติเมตร น้ำหนักประมาณ ๒,๕๐๐ กรัม เรียกว่า พระมหามงกุฏ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้นำเพชรเม็ดใหญ่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๖ เซนติเมตร สูง ๑.๔ เซนติเมตร มาประดับยอด แทนพุ่มข้าวบิณฑ์ พระราชทานนามเพชรเม็ดนี้ว่า

พระมหาวิเชียรมณี และพระราชทานนามพระมหามงกุฎว่า พระมหาพิชัยมงกุฎ

๒. พระชฎา ๕ ยอด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับทรงในพระราชพิธีสำคัญ ลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดชฎารูปทรงกระบอก เรียวยาวปลายยอดทำเป็นช่อหางไหล ๕ เส้นปลายบัดด้านซ้ายปักช่อใบสน กับมีพระกรรเจียกคู่หนึ่งทำด้วยทองคำลงยาราชาวดี ประดับอัญมณีต่างสี

๓. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๕ หรือพระชฎามหาชมพู พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๑ ต่างกันแต่การลงยาตกแต่งเป็นสีชมพูทั้งองค์ ด้านซ้ายปักช่อใบสนหรือบางโอกาสปักขนนกการเวกแทนช่อใบสน

๔. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๕ ต่างกันตรงส่วนจอมมีรูปทรงค่อนข้างราบกับส่วนปลายจำหลักเป็นลายกาบไผ่ ยอดหางไหลทั้ง ๕ เส้นเรียงชิดติดกันปลายบัดตั้งขึ้น ด้านซ้ายปักขนนกการเวก

๕. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๖

๖. พระชฎากลิบหรือพระชฎาพระกลีบ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดพระชฎารูปทรงกระบอกยาวเรียว ปลายบัด ด้านซ้ายปักช่อใบสนกับมีพระกรรเจียกประกอบคู่หนึ่ง

๗. พระขญาเดินหน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดพระขญาทำเป็นอย่างหางไหลยาวเรียว ปลายบัด ด้านซ้ายปักพระยี่ก่า

๘. พระอนุราชมงกุฏ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และถือเป็นราชประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานแก่สมเด็จพระยุพราชในแผ่นดินนั้น ลักษณะคล้ายพระมหาพิชัยมงกุฏ ต่างกันแต่ส่วนปลายยอดทรงกรวยเรียวแหลม จำหลักลายลงยาเป็นลายกาบไผ่ และที่ปลายสุดไม่ประดับเพชรลูกมีพระกรรเจียกประกอบคู่หนึ่ง

๙. พระมหามาลาหรือพระมหามาลาเส้าสูง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับพระองค์ และพระราชทานพระบรมวงศ์ให้ทรงในการพระราชพิธีต่าง ๆ ทำด้วยผ้าตาดทอง ทรงผลพีกตัด ปีกกลมกว้าง มีเกี้ยวทองคำลงยา จำหลักลายรัดโดยรอบ ยอดพระมาลาเป็นพระจุลมงกุฏ ทำด้วยทองคำสลักคุณลาย ประดับรัตนชาติ ปักพระยี่ก่า เดิมปักขนนกการเวก สำหรับทรงในเวลาปกติ

๑๐. พระมาลาเส้าสะเทิน ลักษณะเป็นอย่างหมวกทรงกระบอก ปีกกว้างโดยรอบ ทำด้วยผ้าตาดประดับด้วยยอดทองคำรูปพระเกี้ยวยอดหรือจุลมงกุฏ ด้านซ้ายปักพระยี่ก่าทองคำเสียบขนนกการเวกสีต่าง ๆ กันตามวัน

๑๑. พระมาลาเส้าสูงหรือพระมาลาทรงประพาธ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นทำด้วยผ้าสักหลาดสีดำ

ปีกซ้ายพับตลบขึ้นไปจรดเกี้ยวรักร้อย ยอดพระมาลา
เป็นพระจุลมงกุฏ เกี้ยวรักร้อยและพระจุลมงกุฏ
ทำด้วยทองคำสลักกลดลาย พระยี่ก่าทำด้วย
ทองคำปักขนนกการเวก

๑๒. พระมาลาเปี้ยว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้าง
เลียนแบบพระมาลาเปี้ยวองค์เดิมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทำด้วยไม้ไผ่สาน ทรงลูกฟักตัด
มีปีกคลุมโดยรอบ ลงรักทั้งด้านในและด้านนอก
สีดำเป็นมัน ด้านในองค์พระมาลามีรังสานด้วยไม้ไผ่
อย่างรังงอบ ทรงลูกฟักตัด ขอบพระมาลาประดับด้วย
แผ่นทองคำทำเป็นพระพุทธรูป ๒๑ องค์

๑๓. พระมาลาเพชรใหญ่รัชกาลที่ ๔
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้
สร้างขึ้น ลักษณะอย่างหมวกทรงมะนาวตัด
ขอบพระมาลาม้วนกลับเป็นลอนกลมโดยรอบ
ทำด้วยสักหลาดสีดำ ประดับเพชร

๑๔. พระมาลาเพชรน้อยรัชกาลที่ ๗
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้
สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระมาลาเพชรใหญ่
รัชกาลที่ ๔ ทำด้วยสักหลาดสีดำ ประดับเพชร
ยอดพระมาลาเป็นยอดทรงพระเกี้ยวน้อย

๑๕. พระจุลมงกุฏหรือพระเกี้ยวยอด
ลักษณะเป็นวงสำหรับเกี้ยวหรือรัดล้อมพระเมาฬี
ทำด้วยทองคำ ยอดเป็นทรงมงกุฏอย่างน้อย

ฉัตร

- เครื่องสูงสำหรับแขวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้า
ขบวนแห่เป็นเกียรติยศ ฉัตรปักนั้น คันฉัตรอาจ
ตั้งตรงหรือหักเป็นมุมฉาก ๒ ทบ ที่เรียกว่า
ฉัตรคันทาล ฉัตรมี ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ฉัตรแขวนหรือปักแสดงพระราชอิสริยยศ
เป็นฉัตรเดียว มี ๔ ชนิด คือ

๑.๑ เศวตฉัตร มี ๔ แบบดังนี้

๑.๑.๑ พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

มี ๙ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายนลิตทองแผ่ลวด ๓ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับพระมหากษัตริย์ ที่ทรงรับบรมราชาภิเษกแล้ว ใช้แขวนหรือปักเหนือพระราชาสน์ราชบัลลังก์ในห้องพระโรง พระมหาปราสาทราชมณเฑียรสถาน กางกั้นเหนือพระแท่นราชบรรจถรณ์ภายในพระมหามณเฑียร แขนวนเหนือพระโกศทรงพระบรมศพ ณ ที่ประดิษฐานพระบรมศพ ปักที่ยอดพระเมรุมาศ ปักบนพระยานมาศสามลำคาน ในการเชิญพระบรมศพโดยขบวนพระบรมราชอิสริยยศ ปักเหนือเกรินขณะเชิญพระโกศพระบรมศพขึ้นสู่พระมหาพิชัยราชรถ และเชิญขึ้นประดิษฐานเหนือพระเมรุมาศ แขนวนเหนือพระจิตกาธาน เมื่อสุมและเก็บพระบรมอัฐิ

๑.๑.๒ พระสัตปฎลเศวตฉัตร

หรือที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรียกว่า พระสัตปฎลเศวตฉัตร หรือ พระบวรเศวตฉัตร (ใช้สำหรับกรมพระราชวังบวรสถานมงคล) มี ๗ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายนลิตทองแผ่ลวด ๓ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับบรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชาธิราช สมเด็จพระบรมราชาธิราช สมเด็จพระบรมราชาชนก สมเด็จพระบรมราชาชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากนี้ใช้แขวนหรือปักเหนือพระที่นั่งพุทธานกาญจนาภิเษก ปักเหนือพระที่นั่งพระคชาธาร

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อโปรดให้ปักเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์สำหรับรับน้ำอภิเษก และปักเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐที่ประทับรับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เรียกว่า พระบรรเศวตฉัตร ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ปักพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐแทนพระบรรเศวตฉัตร

๑.๑.๓ พระเบญจปฎลเศวตฉัตร
มี ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทองสำหรับพระราชวงศ์ ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระราชเทวี และพระอัครชายาเธอ ใช้ปักหรือแขวนเช่นเดียวกับพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

๑.๑.๔ เศวตฉัตร ๓ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ชั้นล่างห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับสมเด็จพระสังฆราช ใช้ปักเหนือพระแท่นประจำตำแหน่ง แขนวเหนือพระโกศ ณ ที่ประดิษฐานพระศพ และแขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุมและเก็บพระอัฐิ

๑.๒ ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น หรือ ฉัตรกำมะลอ พื้นขาวเขียนลายทอง แต่ละชั้นมีระบาย ๒ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าต่างกรมชั้นกรมพระยา ใช้แขวนเหนือพระโกศ ณ ที่ตั้งพระศพ และแขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุมและเก็บพระอัฐิ และพระราชทานเป็นเกียรติยศสำหรับศพสมเด็จพระเจ้าพระยาและเจ้าคุณจอมมารดาที่ถึงแก่พิราลัย

๑.๓ ฉัตรตาด มี ๒ แบบ ดังนี้

๑.๓.๑ ฉัตรตาดขาว ๕ ชั้น ทำด้วยผ้าตาดสีขาว แต่ละชั้นมีระบาย ๒ ชั้น ขอบระบาย

ติดแถบกระจังเงิน ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมพระ ใช้เช่นเดียวกับข้อ ๑.๒

๑.๓.๒ ฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น

ทำด้วยผ้าตาดสีเหลือง แต่ละชั้นมีระบาย ๒ ชั้น ขอบระบายติดแถบกระจังเงิน ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมหลวง และสมเด็จพระสังฆราชเจ้าใช้ปักเหนือพระแท่นตำแหน่ง นอกนั้นใช้เช่นเดียวกับข้อ ๑.๒

๑.๔ ฉัตรโหมด มี ๕ แบบ ดังนี้

๑.๔.๑ ฉัตรโหมดขาว ๕ ชั้น ทำด้วย

ผ้าโหมดสีขาว ลักษณะเดียวกับฉัตรตาดขาว สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมขุน ใช้เช่นเดียวกับข้อ ๑.๒

๑.๔.๒ ฉัตรโหมดเหลือง ๕ ชั้น

ทำด้วยผ้าโหมดสีเหลือง ลักษณะเดียวกับฉัตรตาดเหลือง สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมหมื่น ใช้เช่นเดียวกับข้อ ๑.๒

๑.๔.๓ ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น

ทำด้วยผ้าโหมดสีทอง ลักษณะเดียวกับฉัตรตาดเหลือง สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าที่มีได้ทรงกรม ใช้เช่นเดียวกันกับข้อ ๑.๒

๑.๔.๔ ฉัตรโหมดเงิน ๓ ชั้น

ทำด้วยผ้าโหมดสีเงิน ลักษณะเดียวกับฉัตรตาดขาว สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดาในสมเด็จพระบวรราชเจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรม ใช้เช่นเดียวกันกับข้อ ๑.๒

๑.๔.๕ ฉัตรโหมตทอง ๓ ชั้น

ทำด้วยผ้าโหมตสีทอง ลักษณะเดียวกับฉัตร
ตาดเหลือง สำหรับพระราชโอรส พระราชธิดา
ในสมเด็จพระบรมราชาเจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศ
พระองค์เจ้าที่มีได้ทรงกรม ใช้เช่นเดียวกันกับข้อ ๑.๒

๒. ฉัตรตั้งในพิธีหรือเชิญเข้าขบวนแห่เป็น เกียรติยศ มี ๖ ชนิด คือ

๒.๑ พระกรรภิรมย์ ฉัตรขาว ๕ ชั้น

ลงยันต์ด้วยเส้นทอง สำหรับหนึ่งมี ๓ องค์ คือ
พระเสมาธิปัตย์หรือพระเสนาธิปัตย์ พระฉัตรชัย
พระเกาวพำห์หรือพระเกาวพ่าย ใช้กางเชิญนำ
พระราชยานเวลาพระมหากษัตริย์เสด็จพระราช
ดำเนินโดยขบวนพยุหยาตรา หรือขบวนแห่
พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และขบวนแห่ข้าง
สำคัญในพระราชพิธี

๒.๒ พระอภิรุ้มชุมสาย เป็นฉัตรเครื่องสูง
ใช้ในขบวนแห่หรือสวนฐานตั้งเป็นเกียรติยศประจำ
สถานที่หรือเฉพาะงาน สำหรับหนึ่งประกอบด้วย
พระอภิรุ้ม ฉัตร ๗ ชั้น ๔ คั่น พระอภิรุ้ม ฉัตร ๕ ชั้น
๑๐ คั่น และชุมสาย ฉัตร ๓ ชั้น ๔ คั่น พระอภิรุ้ม
ชุมสาย มี ๒ แบบ ดังนี้

๒.๒.๑ พระอภิรุ้มชุมสายปักหัก

ทองขวาง ทำด้วยผ้ากำมะหยี่ แต่ละชั้นมีระบาย
ซ้อน ๒ ชั้น ปักดินทองตามขวางของลายตั้งแต่
เพดานถึงระบาย ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์
ต่อมาโปรดให้ใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราชชนนี
สมเด็จพระอัครมเหสี และสมเด็จพระยุพราช
ในปัจจุบันใช้ ๔ สี คือ ฉัตร ๗ ชั้น พื้นสีส้ม
ลูกขนานที่ระบายสีแดงเข้ม ฉัตร ๕ ชั้น พื้นสีแดง
ลูกขนานที่ระบายสีน้ำเงิน และพื้นสีน้ำเงิน
ลูกขนานที่ระบายเป็นสีแดง ส่วนฉัตรชุมสาย
พื้นสีเขียว ลูกขนานที่ระบายเป็นสีแดงเข้ม

๒.๒.๒ พระอภิรมชุมสายทองแผ่ลวด

เป็นฉัตรผ้าสีต่าง ๆ แต่ละชั้นมีระบายซ้อน ๒ ชั้น
เดินทองแผ่ลวด เป็นลวดลายทั้งบนเพดานและ
ที่ระบาย ใช้เต็มสำหรับ สำหรับพระราชวงศ์ชั้น
สมเด็จพระเจ้าฟ้า

๒.๓ ฉัตรเครื่องสูงวงหน้า เป็นเครื่องสูง

ทองแผ่ลวดสีต่าง ๆ มีระบาย ๒ ชั้นสีเดียวกัน
สำหรับหนึ่งมีฉัตร ๕ ชั้น ๔ คั่น (ใช้แทนฉัตร ๗ ชั้น)
ฉัตร ๓ ชั้น ๑๐ คั่น (ใช้แทนฉัตร ๕ ชั้น) สำหรับ
สมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวัง
บวรสถานมงคล และพระราชโอรส พระราชธิดา

๒.๔ ฉัตรเครื่อง เป็นฉัตร ๕ ชั้น เหมือน

ฉัตรทองแผ่ลวด ใช้สำหรับศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์
ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ศพผู้ได้รับพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นปฐม
จุลจอมเกล้า ศพผู้มีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยา
สุพรรณบัฏหรือหิรัญบัฏ นอกจากนี้ยังใช้สำหรับศพ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานองคมนตรี
องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา
ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา
ประธานศาลฎีกา และประธานองค์กรอิสระ
ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญที่ถึงแก่อสัญกรรม
ขณะดำรงตำแหน่ง

๒.๕ ฉัตรเบญจา เป็นฉัตร ๕ ชั้น

ทรงชะลูดเช่นเดียวกับฉัตร ๕ ชั้นทองแผ่ลวด
แต่ไม่เดินทองแผ่ลวดบนเพดานฉัตร และระบายที่
ซ้อนกันเป็นผ้าต่างสี ใช้สำหรับการศพพระสงฆ์
ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่พระราชาคณะชั้นธรรมถึง
พระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรอง พระราชวงศ์ชั้น
หม่อมเจ้าที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จุลจอมเกล้าต่ำกว่าทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
หรือไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

และศพผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าตั้งแต่ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป แต่ไม่ถึง ปฐมจุลจอมเกล้า ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ปฐมดิเรกคุณาภรณ์ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย ประถมาภรณ์ช้างเผือก มหาวชิรมงกุฎ มหาปรมาภรณ์ ช้างเผือก รวมถึงบิดามารดาของผู้ดำรงตำแหน่ง องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา และประธานองค์กรอิสระ ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ที่ถึงแก่กรรมขณะที่ บุตรดำรงตำแหน่ง

๒.๖ ฉัตรราชวัติ ฉัตรที่ปักไว้ที่รื้อบอก

เขตมณฑลพิธี เป็นฉัตรสี่ต่าง ๆ อันเป็นแม่สี เรียกว่าเบญจรงค์ และฉัตรเงิน ทอง นาก มีระบายชั้นเดียว รูปทรงเหมือนฉัตรเครื่องสูงบ้าง รูปทรงกระบอกบ้าง เป็นฉัตรระบายกลีบบัวบ้าง ทำด้วยโลหะสลักโปร่งบ้าง จำนวนชั้นของฉัตร สุดแต่งาน ถ้าเป็นงานสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่น ราชวัติมมุพระมณฑปพระกระยาसन ราชวัติพระเมรุมาศใช้ฉัตร ๗ ชั้น พระราชวงศ์ชั้นสูง ใช้ ๕ ชั้น หรือใช้ทั้ง ๗ ชั้น และ ๕ ชั้น หรือบางงาน ใช้ฉัตรทอง เงิน นาก เท่านั้น

พระกลด

- ร่มด้ามยาวสำหรับประกอบพระเกียรติยศ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า หรือพระราชวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเป็นกรณีพิเศษ

พระกลดคันสั้น, พระกลดน้อย

- ร่ม

พระราชลัญจกร

- ตราของพระมหากษัตริย์สำหรับใช้ประทับเอกสารสำคัญ

พระสังวาล

- สร้อยตัวใช้สวมแวี่ยงบ่า สำหรับพระมหากษัตริย์ ทรงในงานพระราชพิธีสำคัญ มี ๒ องค์ คือ

เครื่องราชูปโภค

๑. พระสังวาลพระนพ เป็นสร้อยอ่อนรวม ๓ เส้นเรียงกัน ทำด้วยทองคำ มีดอกประจายามดอกหนึ่ง ประดับด้วยนพรัตนมณี ๙ ชนิด คือ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม นิล โกเมน มุกดา เพทาย และไพฑูรย์

๒. พระมหาสังวาลนพรัตน์ เป็นสังวาล แผลดทำด้วยทองคำ มีดอกประจายามทำด้วยทองฝังนพรัตนมณี ๙ ชนิด คือ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม นิล โกเมน มุกดา เพทาย และไพฑูรย์ รวม ๓ ชุดเรียงต่อกัน ทั้งสายมี ๒๗ ดอก

- เครื่องใช้ตามปกติของพระมหากษัตริย์ มีหลายสิ่ง กล่าวเฉพาะองค์ที่สำคัญซึ่งเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศที่ใช้ตั้งแต่องานพระราชพิธี ได้แก่

๑. พานพระชั้นหมาก เป็นพานสี่เหลี่ยมสองชั้น ย่อมุมไม้สิบสอง มีชองพลู และตลับพร้อมเครื่องใน ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณีทั้งชุด สำหรับวางพระศรี คือ หมาก พลู และยาเส้น เป็นต้น

๒. พระมณฑปรัตนกรัณฑ์ เป็นภาชนะทรงมณฑป บรรจุน้ำเย็น ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณี มีพานรองและจอกลอย

๓. พระสุพรรณราช คือ กระโถนใหญ่ ทำด้วยทองคำลงยาจำหลักลาย

๔. พระสุพรรณศรีบัวแฉก คือ กระโถนเล็ก ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณี

พระแสงราชศัสตราวุธ

- อาวุธของพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญ เช่น

๑. พระแสงราชศัสตรา ดาบที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นพระราชทานแก่เมืองสำคัญต่าง ๆ เป็นพระแสงอาญาสิทธิ์แทนพระองค์ในการปกครอง^(๑)

^(๑) เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดที่ได้รับพระราชทานพระแสงราชศัสตรา ผู้ว่าราชการจังหวัดจะเชิญพระแสงราชศัสตราดังกล่าวมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย แสดงว่าถวายพระราชอำนาจคืน และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับ จะพระราชทานคืน

๒. พระแสงอัฐวรุณ อวรุณที่ใช้ตั้งแต่งในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและพระราชพิธีที่สำคัญ หรือเชิญไปในขบวนพยุหยาตราพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น มี ๘ องค์ ได้แก่

๑. พระแสงตรี
๒. พระแสงจักร
๓. พระแสงธนู
๔. พระแสงขง้าวแสนพลพ่าย
๕. พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโตง
๖. พระแสงหอกเพชรรัตน หรือพระแสงหอกชัย
๗. พระแสงดาบเชลย
๘. พระแสงดาบมีเขน

๓. พระแสงดาบคาบค่าย ดาบที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างเลียนแบบพระแสงดาบคาบค่ายองค์เดิมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฝักและด้ามทำด้วยทองคำฝังเพชร

๔. พระแสงดาบใจเพชร ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำฝังเพชร

๕. พระแสงเวียด ดาบที่พระเจ้าเวียดนามญาลองทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นพระแสงดาบอย่างญี่ปุ่น ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ ด้านข้างฝักพระแสงมีพระแสงองค์น้อยเหน็บไว้ที่ฝัก

๖. พระแสงฟันปลา ดาบ มีลายที่ใบดาบลักษณะคล้ายฟันของปลา ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

๗. พระแสงแฝด ดาบ มี ๒ เล่มซ้อนอยู่ในฝักเดียวกัน ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

๘. พระแสงฝักทองเกลี้ยง ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงฉลองพระองค์เครื่องต้น บรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์
ทรงพระมหาสังวาลนพรัตน์

พระสังวาลพระนพ

พระมหาสังวาลนพรัตน์

พานพระชั้นหมาก

พระมณฑปรัตนกรัณฑ์

พระสุพรรณราช

พระสุพรรณศรีบัวแดง

พระแสงจักร และพระแสงตรีศูล

พระแสงครก้ำลั้งราม

พระแสงดาบคาบค่าย

พระแสงดาบใจเพชร

พระแสงเวียด

พระแสงฟันปลา

พระแสงดาบฝักทองเกลี้ยง

พระแสงกระบี่นาคสามเศียร

หมวดที่ ๗

พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน

พระบรมมหาราชวัง

- วังใหญ่ของพระมหากษัตริย์ ราษฎรเรียกว่า วังหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับ และเป็นศูนย์การบริหารราชการแผ่นดิน เรียกว่า **พระราชวังหลวง** ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาขึ้นเป็น **พระบรมมหาราชวัง** ในกาลต่อมาแม้พระมหากษัตริย์จะมีได้เสด็จประทับ พระบรมมหาราชวังก็ยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีพระราชพิธีและรับรองพระราชอาคันตุกะ

พระราชวัง

- วังของพระมหากษัตริย์ มีระดับความสำคัญรองจากพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน วังใดที่จะเรียกว่า **พระราชวัง** ได้นั้นพระมหากษัตริย์จะทรงประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาขึ้นเป็น **พระราชวัง** มิใช่ว่าวังใดที่จัดเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์แล้วจะเรียกว่า **พระราชวัง** ทั้งหมด บรรดาวังที่มีประกาศพระบรมราชโองการยกขึ้นเป็น **พระราชวัง** แล้วนั้นตามหลักฐานที่ปรากฏในประชุมพงศาวดารภาค ๒๖ เรื่องตำนานวังเก่า มี ๑๙ พระราชวัง คือ

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

๑. พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า)

สร้างเป็นที่ประทับของพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ปัจจุบันคือบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร โรงละครแห่งชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และท้องสนามหลวงฝั่งด้านทิศเหนือ

๒. พระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง)

สร้างเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข อยู่ ณ ตำบลสวนลั่นจี ธนบุรี ปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งโรงพยาบาลศิริราช

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. พระราชวังนันทอุทยาน สร้างขึ้นในสวนริมคลองมอญฝั่งเหนือ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งหน่วยงานของกองทัพเรือ

๒. พระราชวังปทุมวัน สร้างเป็นที่เสด็จประพาสในที่ทุ่งนาบางกะปิ ริมคลองแสนแสบฝั่งใต้ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแบ่งที่ดินพระราชทานให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราไชย ซึ่งทรงสร้าง **วังเพชรบูรณ์** และให้สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ซึ่งทรงสร้าง **วังสระปทุม** มีวัดปทุมวนารามคั่นกลาง

๓. พระราชวังสราญรมย์ สร้างขึ้นทางฝั่งตะวันออก ด้านถนนสนามไชย ปัจจุบันส่วนที่เป็นพระตำหนักอยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ส่วนที่เป็นพระราชอุทยานสราญรมย์เป็นสวนสาธารณะอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานคร

๔. พระราชวังเมืองสมุทรปราการ สร้างขึ้นตรงข้ามกับสถานีรถไฟสมุทรปราการ ปัจจุบันรื้อแล้ว

๕. พระราชวังบางปะอิน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นในที่เดิมที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างไว้ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พระราชวังถูกทิ้งร้างจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงสร้างพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร และพระที่นั่งเวหาศน์จำรูญ ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๔ พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียรถูกไฟไหม้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดให้สร้างพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียรขึ้นใหม่ และทรงบูรณะพระตำหนักและตำหนักต่าง ๆ ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

๖. พระราชวังจันทร์เกษม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมเรียกว่า “วังจันทร์” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขณะยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นพระยุพราช ต่อมาได้เป็นที่ประทับของพระมหาอุปราชแห่งกรุงศรีอยุธยาอีกหลายพระองค์ ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นใหม่สำหรับเป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาสกรุงเก่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ครั้นสร้างพระราชวังบางปะอินแล้ว จึงพระราชทานพระราชวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ว่าการมณฑลกรุงเก่า ปัจจุบันเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระราชวังจันทร์เกษม

๗. พระราชวังท้ายพิบูล เขาพระพุทธรูป อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี พระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดให้สร้างเป็นที่ประทับเมื่อเวลาเสด็จขึ้นไปทรงนมัสการรอยพระพุทธรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างตำหนักและเรือนข้าราชการขึ้นในกำแพงพระราชวัง ตัวอาคารเป็นเครื่องขัดแตะถือปูน ปัจจุบันผุพังไปหมดแล้ว

๘. พระราชวังพระนครคีรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นบนยอดเขามไหศวรรย์ อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ได้มีการบูรณะเป็นระยะมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ประกาศเป็นอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๒

๙. พระราชวังสีทา จังหวัดสระบุรี พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นที่ริมแม่น้ำป่าสักฝั่งตะวันตก ณ ตำบลบ้านสีทา ปัจจุบันไม่มีแล้ว เป็นพื้นที่ที่ราษฎรอยู่อาศัย

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. พระราชวังดุสิต เมื่อแรกสร้างพระราชทานชื่อว่า สวนดุสิต ต่อมาจึงประกาศยกขึ้นเป็นพระราชวัง มีพระที่นั่งหลายองค์ที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น พระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระที่นั่งอภิศักดิ์ และพระที่นั่งอนันตสมาคม พื้นที่ของพระราชวังดุสิตมีบริเวณกว้างขวางครอบคลุมถึงสวนจิตรลดา ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระตำหนักจิตรลดารโหฐานด้วย

๒. พระราชวังพญาไท เมื่อแรกสร้างพระราชทานชื่อว่า พระตำหนักพญาไท ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เป็นพระราชมณเฑียรที่ประทับ และประกาศยกขึ้นเป็น พระราชวังพญาไท ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น โฮเต็ลพญาไท สำหรับต้อนรับแขกเมือง

เป็นสโมสรโรตารี และเป็นที่ทำการกรมไปรษณีย์ โทรเลขตามลำดับ โดยเฉพาะได้เป็นที่ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง ชื่อว่า สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท (Radio Bangkok at Phya Thai) ในสังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข ปัจจุบันคือโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

๓. พระราชวังริมน้ำที่เมืองราชบุรี อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี สร้างขึ้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำราชบุรี ตรงข้ามเมืองราชบุรี ปัจจุบันเป็นที่ทำการสถานีตำรวจภูธรเมืองราชบุรี

๔. พระราชวังเขาสัตนาล^(๑) สร้างขึ้นบนเขาสัตนาล อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี และสร้างตำหนักที่ประทับของเจ้านายที่ตามเสด็จบอยอดเขามอ ปัจจุบันเรียกว่า เขาวัง

๕. พระราชวังจุฑาธุชราชฐาน อยู่ที่เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระที่นั่งองค์หนึ่งด้วยไม้สักทอง พระราชทานนามว่า **พระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์** ต่อมาโปรดให้รื้อพระที่นั่งไม้สักทั้งองค์นั้นมาสร้างในพระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า **พระที่นั่งวิมานเมฆ** ส่วนพระราชวังจุฑาธุชราชฐานปัจจุบันอยู่ในความดูแลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับการบูรณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นที่ตั้งของหน่วยวิจัยทางวิชาการ

๖. พระราชวังรัตนรังสรรค์ อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก้อง ณ ระนอง) สร้างเป็นพลับพลาไม้อย่างมั่นคงบนเนินควนอัน เพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันตก พุทธศักราช ๒๔๑๓ จึงโปรดให้สถาปนาขึ้นเป็นพระราชวัง ต่อมา

^(๑) อ่านว่า สัต-ตะ-หนาด

องค์พระที่นั่งขำรุดทนต์โทรม จึงรื้อลงแล้วสร้างขึ้นเป็นตึก ปัจจุบันเป็นที่ทำการศาลากลางจังหวัดระนอง

๗. พระราชวังบ้านปืน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฤดูฝนเมื่อสิ้นรัชกาล พระราชวังนั้นยังสร้างค้างอยู่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้สร้างต่อจนเสร็จแล้วพระราชทานนามใหม่ว่า **พระรามราชนิเวศน์** ปัจจุบันพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นทำการของหน่วยงานทหารบก

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นตั้งแต่ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับเพื่อทรงตรวจตราและบัญชาการซ้อมรบเสือป่า ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวังสนามจันทร์บางส่วน ให้กระทรวงมหาดไทยจัดเป็นศาลากลางจังหวัด ปัจจุบันบางส่วนเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตทับแก้ว นอกจากนั้นเป็นพื้นที่ของกระทรวงมหาดไทย

พระรามราชนิเวศน์

- ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ มีความสำคัญรองลงมาจากพระราชวัง มักสร้างขึ้นไว้สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระรามราชนิเวศน์ขึ้นในพื้นที่

ชายทะเลตำบลบางกรร ะหว่างหัวหินและ
หาดเจ้าสำราญ พระราชทานนามว่า **พระราช
นิเวศน์มฤคทายวัน** ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้
ตำรวจตระเวนชายแดนใช้บริเวณโดยรอบเป็น
ที่ทำการค่ายพระรามหก

พระราชนิเวศน์ที่สร้างขึ้นในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล
อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีอยู่ ๓ แห่ง คือ

๑. ภาคเหนือ **ภูฝิงคราชนิเวศน์** จังหวัด
เชียงใหม่

๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ **ภูพาน
ราชนิเวศน์** จังหวัดสกลนคร

๓. ภาคใต้ **ทักษิณราชนิเวศน์** จังหวัด
นราธิวาส

พระราชนิเวศน์ทั้ง ๓ แห่งนี้ โปรดให้สร้างไว้
เป็นที่ประทับแรมเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ

วัง

- ที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ ไม่ว่าจะเป็น
ที่อยู่ของเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เรียกว่า
วังทั้งสิ้น เช่น **วังวรดิศ** ที่ประทับของสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
วังบางขุนพรหม ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระ
นครสวรรค์วรพินิต ปัจจุบันเป็นธนาคาร
แห่งประเทศไทย

ปราสาท

- เรือนหลวง เป็นอาคารมีหลังคายอด ปลูกสร้าง
อยู่ในพระบรมมหาราชวังหรือพระราชวัง เช่น

๑. **พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท** เดิมเป็น
ที่ตั้งพระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท ซึ่งสร้าง
ด้วยไม้ ต่อมาถูกฟ้าผ่าไฟไหม้เสียหายทั้งองค์
จึงรื้อลงแล้วสร้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๒. พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระที่นั่งไม้ สร้างบนกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านทิศตะวันออก

๓. พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท เป็นพลับพลาโถง อยู่บนกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นที่เสด็จขึ้นเสด็จลงพระราชยานในพระราชพิธี

๔. พระที่นั่งมhicครปราสาท สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระที่นั่งชั้นเดียวขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่แนวกำแพงกันเขตระหว่างสวนศิลาแลงและเขตพระราชฐานชั้นใน มีอัฒจันทร์สำหรับขึ้นลงด้านหน้า ปัจจุบันได้รับการบูรณะและเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปต่าง ๆ

๕. พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นอาคารสถาปัตยกรรมแบบยุโรป หลังคาเป็นสถาปัตยกรรมไทย ทรงปราสาท มี ๓ ยอด

๖. พระที่นั่งศิลาแลงมหาปราสาท สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ตรงมุขด้านตะวันออกเฉียงใต้ของสวนศิลาแลง ข้างประตูราชสำราญ เป็นปราสาท ๕ ยอด

พระมหามณเฑียร,
พระราชมณเฑียร

- เรือนหลวงประเภทที่มีหลังคาคฤห (หลังคาจั่ว) มีชื่อฟ้า หน้าบัน พระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวังที่ปลูกสร้างติดต่อกันเรียกว่า หมู่พระมหามณเฑียร ได้แก่ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งเทพสถานพิลาส และพระที่นั่งเทพอาสน์พิไล

พระมหามณเฑียร โบราณสร้างในรูปแบบหลังคาคฤห (หลังคาจั่ว) ในสมัยต่อมา เช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รูปแบบหลังคาเปลี่ยนไปตามพระราชนิยม

พระที่นั่ง

- เรือนหลวงในพระบรมมหาราชวัง และในพระราชวัง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเรือนหลังคายอดที่เรียกว่าปราสาท หรือเรือนหลังคาคฤห (หลังคาจั่ว) ปลุกสร้างไว้เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือสถานที่ภายในองค์ปราสาทที่ใช้สำหรับกิจการต่าง ๆ ก็เรียกว่า **พระที่นั่ง** ทั้งนี้ เช่น ในหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทองค์ตะวันตกชั้นกลาง มีพระที่นั่งสำคัญ ๆ คือ

๑. พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์
๒. พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ
๓. พระที่นั่งดำรงสวัสดิ์อนันตวงค์
๔. พระที่นั่งพิพัฒพงศ์ถาวรวิจิตร
๕. พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร (เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

๖. พระที่นั่งอมรพิมานมณี
๗. พระที่นั่งสุทธาครีภิรมย์
๘. พระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์
๙. พระที่นั่งราชปรีดีโรทัย
๑๐. พระที่นั่งเทพदनัยนันทิยากร

พระที่นั่งเหล่านี้ปัจจุบันเหลือเพียงพระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์และพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ส่วนพระที่นั่งองค์อื่น ๆ รื้อลงหมดแล้ว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดให้สร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่เชื่อมต่อด้านหลังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท มีขนาดใกล้เคียงกัน พระราชทานชื่อตามพระที่นั่งองค์เดิมว่า พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ด้านหลังพระที่นั่งองค์นี้โปรดให้สร้างพระที่นั่งโถงอีกองค์หนึ่งพระราชทานชื่อว่า พระที่นั่งเทวรัณยสถาน

พระที่นั่งโถง

- พระที่นั่งที่ไม่มีฝา เช่น พระที่นั่งสนามจันทร์ และพระที่นั่งสีตลาภิรมย์ ในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งสันติชัยปราการ ที่สวนสันติชัยปราการ และพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ที่ท่าราชวรดิฐ

พระที่นั่งชุมสาย

- พระที่นั่งที่สร้างขึ้นสำหรับใช้ชั่วคราวในการประกอบพระราชพิธีกลางแจ้ง เช่น พระราชพิธีพระราชทานธงชัยเฉลิมพล

พระตำหนัก^(๑)

- อาคารที่ประทับของพระมหากษัตริย์ เช่น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตำหนัก

- อาคารที่ประทับของพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า

พลับพลา

- ที่ประทับชั่วคราวของพระมหากษัตริย์ สร้างขึ้นสำหรับงานพิธีกลางแจ้งหรือเป็นที่ประทับชั่วคราว

พลับพลาโถง

- พลับพลาที่ไม่มีฝา โดยปกติเป็นที่ประทับทอดพระเนตรขบวนแห่หรือทอดพระเนตรการแสดงต่าง ๆ

พลับพลาเปลื้องเครื่อง

- พลับพลาสำหรับพระมหากษัตริย์เปลื้องเครื่องทรง เช่น พลับพลาเปลื้องเครื่องที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และพลับพลาเปลื้องเครื่องที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร

อัมจันทร์

- บันไดที่ก้าวขึ้นลงของพระที่นั่งและพระตำหนัก ถ้าเป็นบันไดของตำหนักเรียกว่า บันได อย่างคำสามัญ

^(๑) ปัจจุบันคำนี้ใช้แก่อาคารที่ประทับของพระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงสมเด็จเจ้าฟ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

พระทวาร

- ประตูของพระที่นั่งและพระตำหนัก ประตูกำแพงแก้วของพระที่นั่งสำคัญบางองค์ เช่น ประตูกำแพงแก้วของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ด้านตะวันตก มีนามว่า **พระทวารเทเวศรรักษา** และด้านเหนือมีนามว่า **พระทวารทวารภิบาล** ถ้าเป็นประตูของตำหนักเรียกว่า ประตู อย่างคำสามัญ

พระบัญชา

- หน้าต่างของพระที่นั่ง

พระแสง

- หน้าต่างของพระตำหนักและตำหนัก

สีหบัญชร

- หน้าต่างของพระที่นั่งที่พระมหากษัตริย์เสด็จออกให้ข้าราชการและประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสสำคัญ มีลักษณะยาวถึงพื้นมีระเบียงยื่นออกไป เช่น สีหบัญชรที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท สีหบัญชรที่พระที่นั่งอนันตสมาคม

มุขเด็จ

- ส่วนของพระที่นั่งซึ่งยื่นออกไปที่พระมหากษัตริย์ประทับว่าราชการหรือเสด็จออกให้ข้าราชการและประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสสำคัญ เช่น มุขเด็จที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท มุขเด็จที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ห้องเครื่อง^(๑)

- ห้องประกอบอาหาร

ห้องพระบรรทม

- ห้องนอน

ห้องแต่งพระองค์

- ห้องแต่งตัว

ห้องทรงพระอักษร

- ห้องเขียนหนังสือ

ห้องทรงพระสำราญ

- ห้องพักผ่อน

ห้องสรง

- ห้องน้ำ

^(๑) คำว่า เครื่อง ที่ประกอบขึ้นเป็นราชาศัพท์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- เครื่องอุปโภค ได้แก่ ของใช้สอย เช่น เครื่องราชูปโภค เครื่องสูง เครื่องทรง
- เครื่องบริโภคน ได้แก่ ของกิน เช่น เครื่องเสวย

หมวดที่ ๘

พระราชพาหนะ

พระราชพาหนะสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงหรือประทับ เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธี พิธี หรือทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ มีหลายประเภทดังนี้

พระราชยาน

- พาหนะประเภทมีคานหาม เคลื่อนที่โดยมีเจ้าพนักงานแบกหาม ใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธี พิธี หรือทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และใช้ในการเชิญพระโกศ พระบรมศพ พระบรมอัฐิ พระศพ พระอัฐิ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และพระราชวงศ์ชั้นสูง พระราชยานที่สำคัญมีชื่อและลักษณะต่างกันดังนี้

๑. พระยานมาศ ทำด้วยไม้สลักลายปิดทอง มีคานหามคู่ มีแอกทั้งหน้าหลัง มีเชือกหุ้มผ้าผูกแอกนั้น แล้วไปคล้องกับลูกไม้ สำหรับประทับราบ และมีพนักงานใช้คนหาม ๘ คน

๒. พระยานมาศสามลำคาน พระราชยานขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ปิดทอง ฐานประดับรูปเทพนม และครุฑเป็น ๒ ชั้น มีพนักงาน มีคานหาม ๓ คาน ใช้คนหาม ๖๐ คน

๓. พระราชยานกง พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้สลักลายปิดทอง ฐานประดับด้วยครุฑแบก มีกงกับพนักงาน มีคาน ๒ คาน กับแอกและลูกไม้ ใช้คนหาม ๘ คน สำหรับทรงเวลาปกติ

๔. พระราชยานถม พระราชยานสำหรับประทับราบ ทำด้วยไม้หุ้มด้วยเงินถมลงยาทาทอง มีกระจิงปฏิกุญฑทองคาลงยาราชาวดีประดับ พระราชยานองค์นี้ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย ณ นคร) สร้างถวายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕. พระราชยานงา พระราชยานสำหรับประทับราบ ทำด้วยงาช้างสลักลาย พระราชยานองค์นี้พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ รองเสนาบดีกระทรวงวัง ผู้บัญชาการกรมพระศบาล และผู้บัญชาการกรมช่างสิบหมู่ ทรงสร้างร่วมกับพระยาจินดารังสรรค์ (รอด รัตนศิลป์) ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๒

๖. พระราชยานพุดตานถม พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้หุ้มเงิน สลักลายพุดตานถมลงยาทาทอง เดิมสร้างขึ้นสำหรับเป็นพระราชอาสน์ประจำพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทและใช้เป็นพระราชยานได้ จึงมีห้วงและคานสำหรับหาม พระที่นั่งราชยานองค์นี้สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาเพชรพิชัย (จิ่น) เป็นผู้สร้างถวาย

๗. พระราชยานทองลงยา พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท พระรัตนโกษาบุตรพระยาเพชรพิชัย (จิ่น) ผู้สร้างพระราชยานพุดตานถม เป็นผู้สร้างถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๘. พระราชยานพุดตานทอง พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้สลักลายหุ้มทอง ฐานประดับด้วยเทพนมและครุฑแบก ๒ ชั้น เดิมสร้างขึ้นสำหรับเป็นพระราชอาสน์เรียกว่า พระที่นั่งพุดตานทอง เมื่อทอดเหนือพระราชบัลลังก์ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เรียกว่า **พระที่นั่งพุดตานกาญจจินสหาสน์** ใช้เป็นที่ประทับเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จออกในงานพระราชพิธีใหญ่ ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และรัฐพิธีเปิดสมัยประชุมรัฐสภา

เมื่อใช้เป็นพระราชยาน จึงมีห่วงและคานสำหรับหาม เรียกว่า **พระราชยานพุดตานทอง** ใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค

๙. พระราชนทรยาน พระราชยานที่มีบุษบก ใช้คนหาม ๕๖ คน เป็นที่ประทับเมื่อเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพระราชอิสริยยศในพระราชพิธีสำคัญ เช่น การเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร เนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก การเชิญพระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิจากพระเมรุมาศ ท้องสนามหลวงเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

ราชรถ

- พาหนะประเภทมีล้อ เคลื่อนที่โดยมีเจ้าพนักงานฉุดชัก ราชรถที่สำคัญมีชื่อและลักษณะต่างกัันดังนี้

๑. พระมหาพิชัยราชรถ เป็นราชรถที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นในพุทธศักราช ๒๓๓๘ เพื่อใช้เชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก ออกถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ในพุทธศักราช ๒๓๓๙ เป็นครั้งแรก จากนั้นจึงถือเป็นราชประเพณีที่จะนำราชรถองค์นี้เป็นราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพพระมหากษัตริย์ พระศพสมเด็จพระอัครมเหสี หรือโปรดให้เชิญพระโกศพระศพพระบรมวงศ์ผู้ทรงศักดิ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าบางพระองค์ในสมัยต่อ ๆ มา

ภายหลังการเชิญพระโกศพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพุทธศักราช ๒๔๕๓ พระมหาพิชัยราชรถชำรุดมิได้เชิญออกอีกเลย ต้องใช้พระเวchyันตราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพแทน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

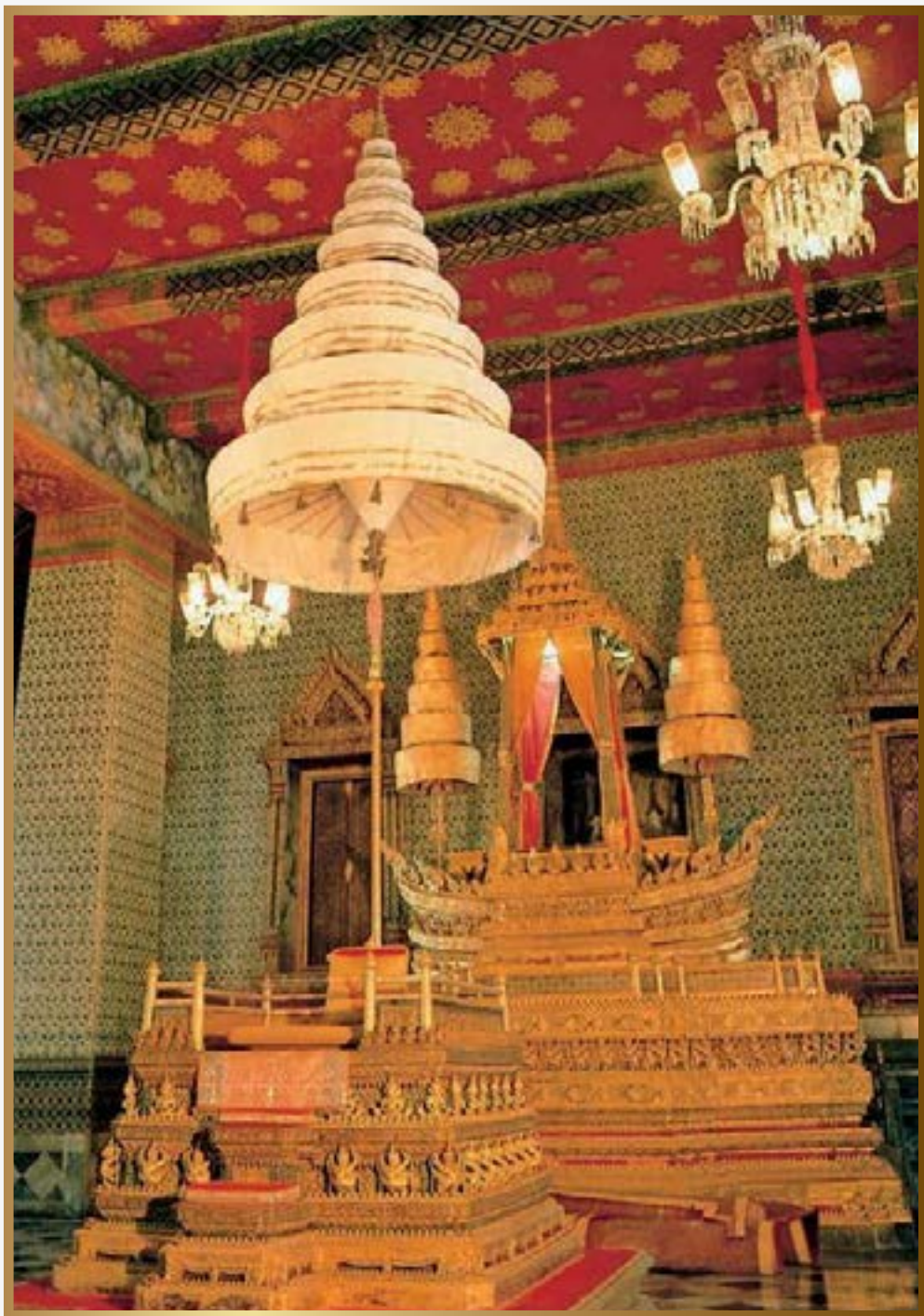
ได้บูรณปฏิสังขรณ์ด้วยการเพิ่มล้ออีก ๑ ล้อ เพื่อให้รับน้ำหนักได้ดีขึ้นและสะดวกในการเคลื่อนย้าย รวมทั้งซ่อมส่วนที่ชำรุดทั่วไปให้สมบูรณ์สวยงาม พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระมหาพิชัยราชรถ เชิญพระโกศพระบรมศพและพระศพ เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติยศสูงสุด ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ และพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พุทธศักราช ๒๕๕๕ ครั้งล่าสุดได้ใช้พระมหาพิชัยราชรถนี้ ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พุทธศักราช ๒๕๖๐

พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ กางกั้นด้วยพระบวรเศวตฉัตรในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

พระที่นั่งภัทรบิฐ กางกันด้วยพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เป็นที่ประทับรับเครื่องลีรราชกกุธภัณฑ์
เครื่องราชูปโภค พระแสงราชศัสตราวุธ และพระแสงอัฐมาวุธ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

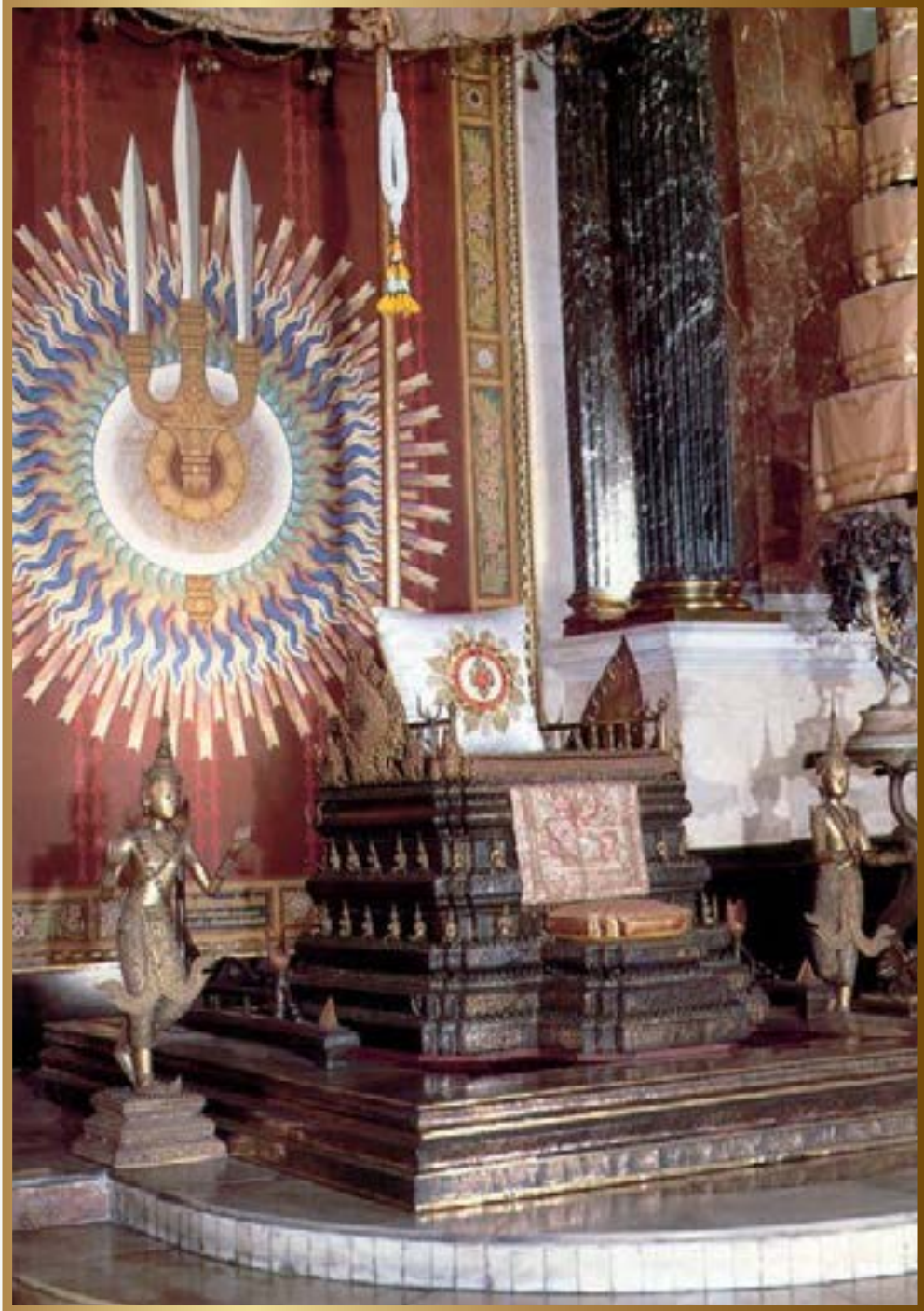
พระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน ภายในท้องพระโรงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ด้านหน้าประดิษฐานพระแท่นมหาเศวตฉัตร

၂၇၀

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

พระที่นั่งพุทไธสน์ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระราชยานถมหรือพระเสลี่ยงถม

พระราชยานงาหรือพระเสลี่ยงงา

พระราชนทรยาน

พระยานมาศสามลำคาน

พระมหาพิชัยราชรถ

พระเวchyไนตรราชรถ

ราชรถน้อย

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙

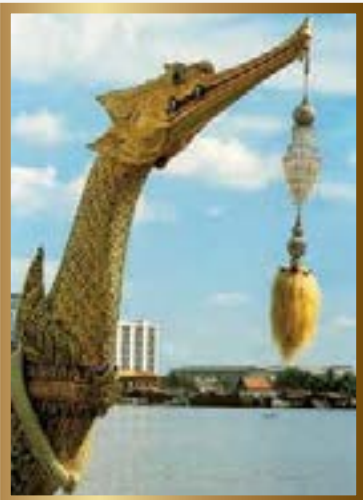

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

โขนเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

โขนเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ

โขนเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

รัชกาลที่ ๙

๒. พระเวชยันตราขรล เป็นราชรถที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ราวพุทธศักราช ๒๓๔๒ สำหรับใช้เชิญพระศพพระบรมวงศ์ซึ่งทรงศักดิ์สูงชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าเป็นราชรถซึ่งมีรูปทรงและขนาดใกล้เคียงกับพระมหาพิชัยราชรถ ต่างกันแต่ลักษณะลวดลายที่จำหลักและตกแต่งที่องค์ราชรถเท่านั้น ต่อมาพระเวชยันตราขรลได้ใช้เป็นราชรถเชิญพระบรมศพพระมหากษัตริย์ และพระศพสมเด็จพระอัครมเหสีแทนพระมหาพิชัยราชรถเริ่มแต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระมหาพิชัยราชรถนั้นชำรุดทรุดโทรมมากจนเคลื่อนออกจากที่ไม่ได้แล้ว ส่วนพระเวชยันตราขรลอยู่ในสภาพดีกว่าเนื่องจากได้รับการซ่อมบูรณะเพื่อใช้งานบ่อยครั้งกว่าในวาระเช่นนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ออกนามพระเวชยันตราขรลว่า พระมหาพิชัยราชรถ

๓. ราชรถน้อย เป็นราชรถที่สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประมาณพุทธศักราช ๒๓๓๘ เพื่อใช้เป็นราชรถพระนาสำหรับสมเด็จพระสังฆราชประทับอ่านพระอภิธรรมนำพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกออกถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ ในรัชกาลต่อ ๆ มาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ในการอื่นด้วย เช่น เชิญพระชัย (หลังช้าง) โดยขบวนพระราชอิสริยยศในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

๔. ราชรถปืนใหญ่ เดิมเรียกว่า ราชรถรางปืน เป็นราชรถที่เชิญพระโกศพระบรมศพและพระศพของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ที่ทรงรับ

ราชการทหารเมื่อครั้งดำรงพระชนมชีพ โดยใช้ใน ขบวนพระบรมราชอิสริยยศเวียนอุตราวัฏรอบ พระเมรุมาศ ๓ รอบ ก่อนเชิญพระโกศพระบรมศพ ขึ้นสู่พระเมรุมาศ แทนพระยานมาศสามลำคาน ตามธรรมเนียมเดิม ใช้ครั้งแรกในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๖ ในงานพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้างราชรถปืนใหญ่ ขึ้นใหม่ ในการอัญเชิญพระโกศพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เวียนพระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง ในริ้วขบวนพระบรมราชอิสริยยศ ริ้วที่ ๓ และโปรดให้ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์เป็นผู้ชักจูงราชรถตามธรรมเนียมโบราณ

เรือพระที่นั่ง

- ยานพาหนะทางน้ำ ใช้ในการเสด็จพระราชดำเนิน โดยขบวนเรือ ไม่ว่าจะเป็นโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคหรือขบวนปกติ เรือลำที่ทรงแต่โบราณ เรียกว่า เรือต้น ต่อมาเรียกเรือลำที่ทรงว่า เรือพระที่นั่ง

เรือพระที่นั่ง^(๑) มี ๔ ประเภท คือ

๑. **เรือพระที่นั่งกิ่ง** มีโขนเรือสูงขึ้นไป สร้างด้วยไม้สลักลาย พื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์บุษบก^(๒) หรือบัลลังก์กาญญา^(๓) ในสมัยรัตนโกสินทร์ มี ๓ ลำ คือ

^(๑) ขนาดเรือ และจำนวนคนประจำเรือ ใช้ตามหนังสือกระบวนพยุหยาตรา ของกองทัพอเรือ พิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙

^(๒) ที่ประทับซึ่งมีลักษณะเป็นรูปบุษบกหรือเรือนยอด ฐานมีสี่เสาผูกม่านคาดเปิดรวบมัดไว้ที่เสา

^(๓) ที่ประทับซึ่งหลังคาเป็นรูปประทุนทรงคุ่มมีย่านทอง

๑.๑ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระราชทานนามว่า ศรีสุพรรณหงส์ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างลำใหม่ขึ้นแทนลำเดิมที่ชำรุด พระราชทานนามว่า สุพรรณหงส์ โขนเรือสลักเป็นรูปหงส์ พื้นสีดำ ตัวเรือกว้าง ๓.๑๗ เมตร ยาว ๔๖.๑๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๙๔ เมตร ฝีพาย ๕๐ นาย พันท้าย ๒ นาย

๑.๒ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โขนเรือเป็นรูปนาคร ๗ เศียร พื้นสีเขียว ตัวเรือกว้าง ๒.๕๘ เมตร ยาว ๔๔.๘๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๘๗ เมตร ฝีพาย ๕๔ นาย พันท้าย ๒ นาย

๑.๓ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โขนเรือจำลองเป็นรูปพระนารายณ์ทรงยืนบนหลังพญาคูขี้หอมตามแบบเรือนารายณ์ทรงสุบรรณในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวเรือกว้าง ๓.๒๐ เมตร ยาว ๔๔.๓๐ เมตร กินน้ำลึก ๑.๑๐ เมตร ฝีพาย ๕๐ นาย พันท้าย ๒ นาย

๒. เรือพระที่นั่งเอกชัย สร้างด้วยไม้สลักลายพื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์บุษบกหรือบัลลังก์กัญญา เช่น เรือพระที่นั่งประภัสสรชัย สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พื้นสีดำ ตัวเรือกว้าง ๒.๕๓ เมตร ยาว ๓๖.๙๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๓๗ เมตร ฝีพาย ๔๓ นาย พันท้าย ๒ นาย

๓. เรือพระที่นั่งศรี สร้างด้วยไม้สลักลาย
พื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์กัญญา เช่น

๓.๑ เรือพระที่นั่งทวยเทพถวายการ
สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พื้นสีแสด กว้าง ๒.๒๔ เมตร
ยาว ๓๔.๖๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๓๐ เมตร ฝีพาย
๔๘ นาย พันท้าย ๒ นาย

๓.๒ เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์
แรกสร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว และสร้างสำเร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นสีชมพู ตัวเรือสลัก
เป็นลายนาค ลำเรือกว้าง ๒.๙๑ เมตร ยาว ๔๕.๖๗
เมตร กินน้ำลึก ๐.๙๑ เมตร ฝีพาย ๖๑ นาย
พันท้าย ๒ นาย

๔. เรือพระที่นั่งกราบ เป็นเรือพระที่นั่ง
ขนาดเล็ก ใช้ตามเสด็จไปพร้อมกับเรือพระที่นั่งศรี
สำหรับถ่ายลำประทับเพื่อเสด็จพระราชดำเนิน
เข้าคลองเล็กคลองน้อยได้สะดวก สร้างด้วยไม้
ตัวเรือทึบน้ำมัน

นอกจากเรือพระที่นั่งทั้ง ๔ ประเภทแล้ว
ยังมีเรืออีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า **เรือกัญญา**
เป็นเรือประทุนสำหรับพระภิกษุหรือฝ่ายใน
โดยสาร หลังคา กัญญา (กัญญาเรือ คือ ส่วนที่ตั้ง
อยู่กลางลำเรือสำหรับนั่ง มีพื้น พนัก เสา ม่าน
และหลังคา ของเหล่านี้รวมเรียกว่า กัญญา)
ส่วนกลางโค้งขึ้นไปด้านหน้าคุ่มต่ำลง เป็นลักษณะ
เพริ้วลม ทำให้เรือไม่ต้องถูกลมปะทะมากนัก

รถไฟพระที่นั่ง, รถยนต์พระที่นั่ง,
เรือยนต์พระที่นั่ง,
เครื่องบินพระที่นั่ง,
เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง

– ยานพาหนะสำหรับพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี
สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า

รถยนต์ที่นั่ง, เรือยนต์ที่นั่ง,
เครื่องบินที่นั่ง, เฮลิคอปเตอร์ที่นั่ง

– ยานพาหนะสำหรับพระองค์เจ้า

รถยนต์พระประเทียบ,
เรือยนต์พระประเทียบ

– ยานพาหนะสำหรับสมเด็จพระสังฆราชและ
หม่อมเจ้าที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้แทนพระองค์
หรือใช้เชิญพระพุทธรูปสำคัญ

รถยนต์ประเทียบ,
เรือยนต์ประเทียบ

– ยานพาหนะสำหรับผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้แทนพระองค์

รถยนต์หลวง

– ยานพาหนะสำหรับหม่อมเจ้า และข้าราชการชั้น
ผู้ใหญ่ที่ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนพระองค์สมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และ
พระบรมวงศานุวงศ์

ตัวอย่างหมายรับสั่ง

หมายรับสั่งที่.....๒๖๐๒.....

สำนักพระราชวัง

๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธี
เฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี พุทธศักราช ๒๕๖๓

วันพุธ ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๓ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น.

ลงพระนามและลงนามถวายพระพร

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

รายละเอียดมีแจ้งในหมายกำหนดการฉบับที่ ๙/๒๕๖๓ ซึ่งแนบมาพร้อมนี้

หน้าที่	สำนักนายกรัฐมนตรี
	เพื่อทราบเรียนนายกรัฐมนตรี และแจ้งแก่ข้าราชการในสังกัดทราบ.

พลอากาศเอก

(สittichoke พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.....

สำนักพระราชวัง

๓๐ มกราคม ๒๕๖๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลมหาบูชา ทูลศักราช ๒๕๖๓ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

วันเสาร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ เวลา ๑๖.๐๐ น.

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

รายละเอียดเพิ่มเติมแจ้งในหมายกำหนดการฉบับที่ ๓/๒๕๖๓ ซึ่งแนบมาพร้อมนี้

จึงให้ปฏิบัติการตามหมายรับสั่ง ดังนี้ -

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ -

กองกลาง กรมเนืองนิตการสำนักพระราชวัง

สำนักงานพระคลังข้างที่

กองคลัง

กรมมหาดเล็ก ๔๐๔

กองราชการถ่ายโอนและงานฝ่ายในพระบรมมหาราชวัง

กองพระราชพิธี

กองตำรวจวังประจำพระองค์และวังเธอ

กองดูแลวัดที่ประทับ

กองรักษาเขตพระราชฐานงานชาวที่และระบม

กองสื่อสารและอิเล็กทรอนิกส์ในพระองค์

กองพระราชพาหนะ

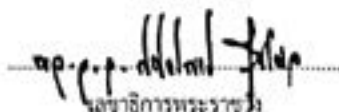
กองรักษาเขตพระราชฐานพระบรมมหาราชวัง

กองศิลปกรรม

กองแพทย์หลวง

กองราชสำนักสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ดังลงมือให้ตามผู้อำนวยการ
กองพระราชพิธี โดยหน้าที่ราชการ.

เลขาธิการพระราชวัง

สุรทิน/นิพนธ์/กนก/กาน/...../ตรวจ

(เอกสารแนบ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลมาฆบูชา พุทธศักราช ๒๕๖๓ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

วันเสาร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ เวลา ๑๖.๐๐ น.

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

รายละเอียดมีแจ้งในหมายกำหนดการฉบับที่ ๗/๒๕๖๓ ซึ่งแนบมาพร้อมนี้

จึงให้ปฏิบัติการตามหมายรับสั่ง ดังนี้ -

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ -

กองกลาง การปฏิบัติงานส่วนักพระราชวัง สิ่งแถมพระเบี่ยง

เพื่อทราบและปฏิบัติราชการตามหน้าที่

สำนักงานพระคลังข้างที่

สำนักงานวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ก. เพื่อสั่งจัดการที่พระอุโบสถและตามบริเวณให้เรียบร้อย

ข. เปิดประตูพระระเบียง (เกย) สำหรับการนี้

ค. คอยอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์เพื่อติดตั้งเครื่องขยายเสียง

ง. จัดแต่งโคมบัวไฟฟ้าสำหรับการนี้

จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองคลัง

สิ่งแถมพัสดุ

ก. จ่ายเทียนให้แผนกสนมพลเรือน ขนาดเล่มละ -

๖๐๐	แกรม เทียนรุ่ง	๑๔	เล่ม
๑๘๐	แกรม เทียนห่วง	๒	เล่ม
๙๐	แกรม เครื่องทองใหญ่	๕	เล่ม
	รูปไม้ระกำ	๕	ดอก
๖๐	แกรม โคมเทียนเดิน	๕	เล่ม
๑๕	แกรม โล่ใหญ่เทียนเดิน	๑,๙๐๐	เล่ม
	รูปหาง	๑,๙๐๐	ดอก
๓๐	แกรม ขนวน	๓	เล่ม

ข. จ่ายเทียนให้ฝ่ายรักษาราชการทั่ว ๆ ขนาดเล่มละ -

๕๐	แกรม ดุหนั่งถือเทศน์	๒	เล่ม
๓๐	แกรม เครื่องห้า	๒	เล่ม
๓๐	แกรม ขนวน	๓	เล่ม
๒๒.๕	แกรม ดิตรวเทียนพระพุทธรูป	๔	เล่ม
	รูปไม้ระกำ	๔	ดอก
๙๐	แกรม ห้ายี่นึ่ง	๘	เล่ม

กรมพลศึกษา ๕๑๔

- ก. จัดมหาดเล็กหลวงรับและตามเสด็จ
- ข. จัดพระสุธารสไปทอดถวาย
- ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองราชวรวิหารในและวงส่วยในพระบรมมหาราชวัง

- ก. แจ่งข้าทูลละอองธุลีพระบาทส่วยในทราบบ
- ข. จัดพระศรี ๑ เครื่อง มอบฝ่ายรักษาราชภัณฑ์ ๑ แต่งเครื่องราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ค. จัดทำทรงเกียรติ (มะลิสด) ขนาด ๒๕ เซนติเมตร จำนวน ๘ พวง มอบแผนกสนมพลเรือนรับไปปฏิบัติ
- จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้พนักงานห้องนมัสการ

- ก. จัดเครื่องนมัสการทองใหญ่ ๑ เครื่อง และเครื่องนมัสการทองทิศ ๑ เครื่อง มอบแผนกสนมพลเรือนรับไปปฏิบัติ
- ข. จัดเครื่องห้า ๑ เครื่อง (ทรงธรรม) เครื่องทองน้อย ๑ เครื่อง (ทรงธรรม) และกระหม่อม (ท้ายที่นั่ง) ๑ กระหม่อม มอบฝ่ายรักษาราชภัณฑ์ ๑ รับไปปฏิบัติ

กองพระราชพิธี

๑. ตั้งแผนกวรรณคดี

- ก. ทอดพระราชมารยาสน์ และตั้งพระเก้าอี้ที่ประทับพระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งเก้าอี้ข้าราชการ ตั้งเก้าอี้พนักงานประโคมพิณ พร้อมทั้งจัดหม่อม พรมทางไปปูลาดตั้งแต่ง
- ข. ตั้งโต๊ะสำหรับวางเครื่องไทยธรรมกันชนเทศน์ไปตั้งแต่งให้เรียบร้อย
- ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๒. ตั้งแผนกสนมพลเรือน

- ก. รับเครื่องนมัสการทองใหญ่ ๑ เครื่อง และเครื่องนมัสการทองทิศ ๑ เครื่อง จากงานห้องนมัสการ ไปตั้งแต่งที่ในพระอุโบสถ
- ข. ทอดพระแท่นทรงกราบ ตามหมายกำหนดการ
- ค. จัดอาสน์สงฆ์ยกขึ้นไปตั้งแต่งที่ในพระอุโบสถ
- จ. ตรวจแต่งธรรมภาณศึกษาในพระอุโบสถ
- ฉ. จัดดอกไม้สดสีต่าง ๆ ปักแจกันประดับพานไปตั้งแต่ง
- ฉ. จัดดอกไม้สดไปค้อยทูลเกล้าฯ ถวายทรงโปรย
- ข. จัดโคมสำหรับทรงต่อเทียนจุดอุทิศถวายพระอารามหลวง ๕ พระอารามไปปฏิบัติ
- ข. รับพวงเกี้ยว (มะลิสด) ขนาด ๒๕ เซนติเมตร จำนวน ๘ พวงจากกองราชการส่วยใน ๑ ไปปฏิบัติ
- ณ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๓. สิ่งแถมถวายวัด

- ก. รับเงินถวายพระสงฆ์จากกองตุรการที่ประทับ ดังนี้ -
 - พระเทศน์ ๑ กัณฑ์ เงิน ๓,๐๐๐ บาท
 - พระสังฆเจริฎพระพุทธรูป ๓๐ รูป รูปละ ๑,๐๐๐ บาททั้งนี้ ให้ทำเป็นใบพวารณาแล้วนำไปปฏิบัติ
- ข. เบิกผ้าไตรเต็มสำหรับถวายพระเทศน์ ๑ ไตร ผ้าไตรเต็มสำหรับถวายพระสงฆ์เจริฎพระพุทธรูป ๓๐ ไตร จากคุณจันทน์ อนุรักษ์ ผู้ช่วยราชเลขาธิการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปปฏิบัติ
- ค. เบิกเครื่องไทยธรรมกัณฑ์เทศน์ ๑ เครื่อง พร้อมด้วยบัญชีรายชื่อสิ่งของจากจากคุณจันทน์ อนุรักษ์ ผู้ช่วยราชเลขาธิการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปปฏิบัติ
- ง. จัดอาสนะ กระโถน ชันน้ำ ไปตั้งแต่งถวายพระสงฆ์และแต่งธรรมาสน์
- จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๔. สิ่งแถมถวายรูปเฑศ

ให้ฝ่ายภูษามาลา

- ก. จัดพระกลดไปคอยถวายอยู่งานรับเสด็จตามหมายกำหนดการ
- ข. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้ฝ่ายรักษาราชกัณฑ์และปูชนียวัตถุ

- ก. รับเครื่องห้า ๑ เครื่อง (ทรงธรรม) และเครื่องทองน้อย ๑ เครื่อง (ทรงธรรม) สำหรับทอดที่หน้าพระราชนิพนธ์ จากงานห้องนมัสการเชิญไปตั้งแต่ง
- ข. จัดเขียนลัญฉิมสีเทคนิธิไปปฏิบัติ
- ค. จัดพระเศวตทักสิโลทกไปคอยหูลเกล้า ฯ ถวาย
- ง. จัดโคมไฟฟ้าไปจุดไฟที่ในพระอุโบสถ ไปหูลเกล้า ฯ ถวายทรงจุดไฟพระราชทานผู้อำนวยการกองพระราชพิธี
- จ. จัดเครื่องราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทอดและรับพระศรี ๑ เครื่องจากกองราชการฝ่ายใน ฯ ไปตั้งแต่งเครื่องราชูปโภค
- ฉ. จัดเขียนทักขิณังและรับดอกไม้กระถางจิม ๑ กระถาง จากกองราชการฝ่ายใน ฯ ไปปฏิบัติ
- ช. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้ฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะ

- ก. เบิกรับฉิ่งชัย สังข์ แตร จากกองศิลปกรรม ไปประโคมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
- ข. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองตำรวจวังประจำพระองค์และวัง	สั่งแผนกตำรวจวัง ก. จัดตำรวจวังรับและนำเสด็จ ฯ ตามหมายกำหนดการ ข. เปิดประตูพระบรมมหาราชวังสำหรับการนี้ ส่วนจะเปิดประตูใด เวลาใดให้ติดต่อฝ่ายทะเบียนโดยตรง ค. ติดต่อแจ้งทหารกองรักษาการณ์พระบรมมหาราชวัง จัดพนักงานคอยรักษาความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามจนกว่าจะเสร็จ โดยให้ติดต่อขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารรักษาการณ์พระบรมมหาราชวังโดยตรง ง. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองจตุรภพที่ประทับ	ก. จ่ายเงินให้หัวหน้าแผนกศฤงคารรับไปดำเนินการ ดังนี้ - - พระเทณี ๑ ถิ่นที่ เงิน ๓,๐๐๐ บาท - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๓๐ รูป รูปละ ๑,๐๐๐ บาท ข. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองเสนาและอเล็กทอนิกสในพระองค์	เพื่อทราบและปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองพระวชิรญาณ	ก. จัดรถยนต์พระที่นั่งและรถยนต์ตามเสด็จตามหมายกำหนดการ ข. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองรักษาเขตพระราชฐานพระบรมมหาราชวัง	ก. สั่งแผนกไฟฟ้าส่วนพระบรมมหาราชวังจัดการเดินสายไฟฟ้าและติดตั้งไฟฟ้า สำหรับใช้โคมบัวไฟฟ้าที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยให้ติดต่อกับสำนักงานวัดพระศรีรัตนศาสดารามโดยตรง ข. จัดการตกแต่งห้องทรงที่ศาลาสหทัยสมาคมให้เรียบร้อย ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองศิลปกรรม	ก. จ่ายธงชัย สังข์ แตร มอบฝ่ายเครื่องสูงและกลองชนะตามที่ขอเบิก ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองแพทย์หลวง	เพื่อทราบและปฏิบัติราชการตามหน้าที่
กองราชสำนักสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	ก. จัดน้ำร้อน น้ำเย็นถวายพระสงฆ์ และเลี้ยงทั่วไป ข. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

หมายกำหนดการ
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา
พุทธศักราช ๒๕๖๓

วันเสาร์ ที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จเข้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธ
มหายานีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์ ๓๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ทรงจุดธูปเทียน
เครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนาถันท์ ๑ จบแล้ว พระสงฆ์
ถวายอนุโมทนา ทรงพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก ออกจาก
พระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว

วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๓
พ.ร.บ. ๑๐๘

ตัวอย่างกำหนดการ

กำหนดการ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุมคณะกรรมการสภาการศึกษา ครั้งที่ ๓๓๘
ณ อาคารเทิดพระเกียรติสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สภาการศึกษา
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
วันศุกร์ ที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๓
(เป็นการส่วนพระองค์)

- เวลา ๑๓.๕๕ น. - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากวังสระปทุม ไปยังอาคารเทิดพระเกียรติ
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สภาการศึกษา เขตปทุมวัน
- เวลา ๑๔.๐๐ น. - รอดยนต์พระที่นั่งถึงอาคารเทิดพระเกียรติสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สภาการศึกษา
เขตปทุมวัน
- เสด็จเข้าอาคารเทิดพระเกียรติสมเด็จพระญาณสังวร ฯ
 - เสด็จขึ้นชั้น ๔ (โดยลิฟต์)
 - นายแผน วรณเมธี เลขาธิการสภาการศึกษา เฝ้า ฯ รับเสด็จ
 - เสด็จ ฯ ไปยังห้องทรงงาน
 - ทรงลงพระนามาภิไธยในสมุดการประชุม
 - เสด็จออกจากห้องทรงงาน ไปยังห้องประชุมใหญ่
 - ประทับพระราชอาสน์ ณ ห้องประชุม
 - ทรงเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการสภาการศึกษา ครั้งที่ ๓๓๘
 - เริ่มการประชุมตามระเบียบวาระ
 - จบการประชุม
 - เสด็จออกจากห้องประชุมใหญ่
 - เสด็จลงชั้น ๑ (โดยลิฟต์)
 - เสด็จ ฯ ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง
 - เสด็จพระราชดำเนินกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาวก็คอห่านแขนยาว.

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓.

บทที่ ๓

การเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูล และการกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา

ในปัจจุบันมีข้อมูลที่พึงทราบในเบื้องต้น และหลักปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

เล่ม ๑๓๓ ตอนที่ ๑๐๒ ก หน้า ๒
ราชกิจจานุเบกษา ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙

ประกาศ

เฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

มีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีประกาศเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ ว่า พระมหากษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งพระรัชทายาท ไว้แล้วตามกฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ จึงได้มีการประชุม เพื่อรับทราบ และได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระรัชทายาท โดยประกาศให้ทราบทั่วกันว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ เป็นพระมหากษัตริย์แล้ว นั้น

ทรงพระราชดำริว่าในระหว่างที่ประชาชนยังมิได้อวยพระปรมาภิไธย เนื่องในการพระราชพิธี พระบรมราชาภิเษก อันจะพึงมีต่อไปตามพระราชประเพณีเป็นการสมควรที่จะเฉลิมพระปรมาภิไธย เป็นการชั่วคราว เพื่อความสะดวกในการเรียกขานพระนาม จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

ประกาศ ณ วันที่ ๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ เป็นปีที่ ๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระราชโองการ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรี

ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ซึ่งได้ทรงรับพระราชภาระสืบราชสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ดำรงพระองค์เป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรชาวไทย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการ เป็นคุณประโยชน์แก่อนันต์แก่อาณาประชาราษฎร์ เป็นที่ประจักษ์แก่ตาแก่ใจของบรรดาพสกนิกร และนานาอารยประเทศ จนกระทั่งเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ แม้ระยะเวลาจะล่วงเลยมาจวบจนปัจจุบัน แต่เหล่าพสกนิกรก็ยังคงคำนึงถึงพระมหากรุณาธิคุณเสมอมาไม่เสื่อมคลาย ในทุกสมัยอันเป็นมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้ สมควรจะได้สนองพระเดชพระคุณถวายพระเกียรติยศให้ปรากฏแผ่ไพศาลยิ่งขึ้น ด้วยมีพระราชหฤทัยระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบรมชนกนาถ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เฉลิมพระปรมาภิไธย พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมชนกนาถ ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ขอให้พระเกียรติคุณวิบุลยยศปรากฏแผ่ไพศาลไปในสากลจักรวาล จิรัฏฐิติกาลตลอดนิรันดร์ เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ประกาศ

เรื่อง สถาปนาสมเด็จพระราชินี

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า โดยที่ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส กับ พลเอกหญิง สุทิดา วชิราลงกรณ์ ณ อยุธยา ถูกต้องตามกฎหมาย และราชประเพณีโดยสมบูรณ์ทุกประการแล้ว

จึงมีพระราชโองการให้สถาปนา พลเอกหญิง สุทิดา วชิราลงกรณ์ ณ อยุธยา พระอัครมเหสี เป็น สมเด็จพระราชินีสุทิดา ทรงดำรงตำแหน่งพระอิสริยยศ อานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ประกาศ

เรื่อง สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ
พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณมหิตภูมิพลราชวรางกูร
กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า
ตามราชประเพณีสืบมาแต่โบราณ เมื่อสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ
บรมราชาภิเษกแล้ว ย่อมโปรดให้สถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระอัครมเหสี ขึ้นเป็นสมเด็จพระ
พระบรมราชินี และในครั้งนีก็นับพระราชหฤทัยประสงค์ที่จะให้เป็นไปตามโบราณราชประเพณีนั้น

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศ
สมเด็จพระราชินีสุทิดา ขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี
ให้มีพระเกียรติยศสมบูรณ์ตามราชประเพณีดังกล่าวนี้ จงทุกประการ

ขอพระอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และเทพเจ้าทั้งหลาย จงดลบันดาลอภิบาลรักษา
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ให้ทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล
ปฏิบัติงาน สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนามงคล อริยวิบุลย์มุนีคุณ สกลเกียรติยศ เดชานุภาพมหิหาร
ทุกประการ เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ประกาศ

เรื่อง การถวายพระเกียรติยศ สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า ตามที่มีพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ประกาศสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชินีสุทิดา ขึ้นเป็น
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ให้มีพระเกียรติยศสมบูรณ์ตามราชประเพณี
ทุกประการ เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ แล้วนั้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้คำราชาศัพท์และคำกราบบังคมทูลพระกรุณา
ถวายพระเกียรติยศแก่ สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี แลพร้อมด้วยคำราชาศัพท์
และคำกราบบังคมทูลพระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ ดังต่อไปนี้

คำขึ้นต้น ใช้ว่า

“ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงแทงพาดเศาะอ่องสุลัีพระบาท”

คำลงท้ายในหนังสือราชการ ใช้ว่า

“ควรมิควรรณแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

คำลงท้ายคำกราบบังคมทูล ใช้ว่า

“พระพุทโธเจ้าข้าขอรับ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” หรือ

“ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

สรพนามบุรุษที่ ๑ ใช้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้า”

สรพนามบุรุษที่ ๒ ใช้ว่า “ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

ประกาศ ณ วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ประกาศ

เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย
คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย
ในการกราบบังคมทูล กราบทูล

ตามที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ถวายพระเกียรติยศ เสด็จพระนางเจ้าสุทิศา พัทธสุชาพิณลักษณ์ พระบรมราชินี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ คำราชาศัพท์และคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายพระเกียรติยศเสมอด้วยคำราชาศัพท์และคำกราบบังคมทูล พระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ ตั้งแต่วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ แล้ว นั้น

การนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศ เรื่อง พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล ดังนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระปรมาภิไธย/พระนามาภิไธย คำอ่าน
และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/กราบทูล
(สำหรับหน่วยงานนอก)

สารบัญ

หมวดที่ ๑	หน้า
- พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	๑
- สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	๒
หมวดที่ ๒	หน้า
- พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓
- สมเด็จพระนางเจ้าจุฑา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี	๔
- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี	๕
- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา	๖
- สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาวชิโรตตมางกูร สิริวิบูลยราชกุมาร	๗
หมวดที่ ๓	หน้า
- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาราชิราลงกรณวราภักดี สิริกิจการิพิทยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี	๘
- สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	๙
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ	๑๐
หมวดที่ ๔	หน้า
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์	๑๑
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอชิรยาพรกิติคุณ	๑๒

หมวดที่ ๑

- พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
- สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

หมวดที่ ๑

พระปรมาภิไธย/พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/กราบทูล

พระปรมาภิไธย/ พระนามาภิไธย	แบบย่อ	สรพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	สรพนามแบบที่ ๑ - ข้าพระพุทธเจ้า สรพนามแบบที่ ๒ - ได้เฝ้าฯ ขอ อัญเชิญ	คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม	คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม
คำอ่าน พระ-บาท-สม-เด็จ-พระ-บอ-รม-ชะ- นะ-กา-ธิ-เบศ-มะ-หะ-พหุ-ม-โห-น-อะ- ดูล-ยะ-เดช-มะ-หะ-รา-ชาด-บอ-รม-มะ- นาถ-บอ-พิตร	คำอ่าน พระ-บาท-สม-เด็จ- พระ-มะ-หะ-พหุ-ม- โห-น-อะ-ดูล-ยะ-เดช- มะ-หะ-รา-ชาด-บอ-รม- มะ-นาถ-บอ-พิตร		ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหม่อม)	
ถวายบังคม His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great			คำลงท้าย พระมหากษัตริย์ / ผู้แทนจากราชวงษา ไปขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ) (หรือจะนำคำว่า ขอเดชะ มาไว้ท้ายชื่อของหม่อมก็ได้)	คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ / พระพุทธเจ้าข้าด้วย ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ (ใช้ในการ กราบบังคมทูลของพสกนิกรทั่ว พาราณสี)

พระปณณีย์/พระนามภักโย	แบบย่อ	สรรพนาม	การเขียนหนังสือการบังคมทูล/การปลูก	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	สมเด็จพระนางเจ้าฯ ชนนีพันปีหลวง	สมรทมาณีนุชาที่ ๑ - จักรพรรดินี สมรทมาณีนุชาที่ ๒ - ไฉไลจะออสุดีพระบาท	สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระราชมังคลา การบังคมทูลทูลเกล้าฯ ขออวยสุดีพระบาท	คำขึ้นต้น ขอเดสเฝ้าจะออสุดีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม
กษัตริย์	คำอ่าน	คำอ่าน สมเด็จ-พระ-บอ-ระ- มะ(ออกศรีเสียง)- ราด-ชะ-ชน-มะ-นิ- พัน-ปี-หลวง	คำลงท้าย ครุมีความแล้วแต่ / สุลตนะขอพรพระกุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดส ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ) (หรือจะนำคำว่า ขอเดส มาใช้ด้วยชื่อเจ้าของหนังสือก็ได้)	คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดส / พระพุทธรูปเจ้าข้าขอรับ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดส (ใช้ในการ กราบบังคมทูลขอพรทางผู้เฝ้า พระระดับ)
Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother	ภาษาอังกฤษ			

၈၀၆

หมวดที่ ๒

- พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ์ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร
- กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี
- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี
- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา
- สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาวชิโรตตมางกูร สิริวิบูลยราชกุมาร

หมวดที่ ๒

พระปณากิโยะ/พระนามากิโยะ คำอ่าน และรรมนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/กราบทูล

พระปณากิโยะ/ พระนามากิโยะ	แบบย่อ	สรพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	สรพนามบุญที่ ๑ - ข้าพระพุทธเจ้า สรพนามบุญที่ ๒ - ได้เฝ้าพระองค์ พระบาท	คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม	การกราบบังคมทูล/กราบทูลด้วยวาจา คำขึ้นต้น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม
คำอ่าน พระ-บาท-สม-เดจ-พระ-ปก-เกล้า-เจ้า-อยู่-หัว พระ-ราช-มา-ทิ-น-บ-ท-สี-สี-น- พระ(ออกเสียงเบา)-มะ-หา-วะ-สี- รา-ดง-กณ-มะ-ที-สย-น-พู-มี-ทณ- วาท-ชะ-วะ-ราช-กูบ-กั-ติ-สี-หริ-สม- บุณ-อะ-คุน-อะ-ตค-ระ-พยาม-มีน- พรา-ที-บด-วาท-วะ-โร-ตม-บอ-ม- มะ-นาค-อะ-บอ-พิศ-พระ-วะ-สี-ระ- เกล้าเจ้าอยู่หัว	คำอ่าน พระ-บาท-สม-เดจ- พระ-ราช-มา-ทิ-น-บ-ท-สี-สี-น- พระ(ออกเสียงเบา)-มะ-หา-วะ-สี- รา-ดง-กณ-มะ-ที-สย-น-พู-มี-ทณ- วาท-ชะ-วะ-ราช-กูบ-กั-ติ-สี-หริ-สม- บุณ-อะ-คุน-อะ-ตค-ระ-พยาม-มีน- พรา-ที-บด-วาท-วะ-โร-ตม-บอ-ม- มะ-นาค-อะ-บอ-พิศ-พระ-วะ-สี-ระ- เกล้าเจ้าอยู่หัว	คำอ่าน พระ-บาท-สม-เดจ- พระ-ราช-มา-ทิ-น-บ-ท-สี-สี-น- พระ(ออกเสียงเบา)-มะ-หา-วะ-สี- รา-ดง-กณ-มะ-ที-สย-น-พู-มี-ทณ- วาท-ชะ-วะ-ราช-กูบ-กั-ติ-สี-หริ-สม- บุณ-อะ-คุน-อะ-ตค-ระ-พยาม-มีน- พรา-ที-บด-วาท-วะ-โร-ตม-บอ-ม- มะ-นาค-อะ-บอ-พิศ-พระ-วะ-สี-ระ- เกล้าเจ้าอยู่หัว	คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ / พระพุทธเจ้าข้าขอรับ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ (ใช้ในการ กราบบังคมทูลของทหารทุกเหล่า ทุกระดับ)	คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ / พระพุทธเจ้าข้าขอรับ ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ (ใช้ในการ กราบบังคมทูลของทหารทุกเหล่า ทุกระดับ)

หมวดที่ ๒

พระปมาภิไธยพระนามขี้ไผ่ คำอ่าน และการทูล คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/ทูลเกล้า

พระปมาภิไธย/ พระนามขี้ไผ่	แบบย่อ	การทูล	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี	สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี	สมรพมบรมราชินี ๑ - ข้าพระพุทธเจ้า สมรพมบรมราชินี ๒ - ไฉ่พระอองผู้ ทูลบาท	การกราบบังคมทูล/ทูลเกล้า คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูลขอพระกรุณา พรทูลบาทฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า (ใช้แจ้งทูลขอรับใช้) ขอพระราชทานพระราโชวาท กราบบังคมทูลขอพระกรุณาพรทูลบาท ฝ่าละอองธุลีพระบาท
คำอ่าน สม เติศ พระ นาง เจ้า สุ ทิดา พัด ชะ ระ-สุ ทา-พิ-ม ล-ลัก-ษ ณ-พระ-บ ร-มา-รา- ราชินี ภาษาอังกฤษ Her Majesty Queen Suthida Bajrasudhabimalalakshana	คำอ่าน สม เติศ พระ นาง- เจ้า-พระ-บ ร-มา-รา- ราชินี		คำลงท้าย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม / ควมิดีความดี / สุขแก่เสมอพระ กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

หมวดที่ ๒

พระปณิธาณ/พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูลขอทราบขุ

พระปณิธาณ/ พระนามาภิไธย	แบบย่อ	สรรพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
			การกราบบังคมทูลขอทราบขุ	การกราบบังคมทูลขอทราบขุ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทีราเทพยวดี *	สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา ฯ	สรรพนามรุ่นที่ ๑ - เจ้าพระยุคลเกล้า สรรพนามรุ่นที่ ๒ - ได้ลาพระบาท	คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูลขอทราบขุ	คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูลขอทราบขุ
	คำอ่าน สม เฒิด-พระ-เจ้า-ลูก-เธอ-เจ้า-ฟ้า-พัช-ระ-กิต-ติ-ยา-ภา-นเร-นที-รา-เทพ-ยว-ดี	คำอ่าน สม-เฒิด-พระ-เจ้า-ลูก-เธอ-เจ้า-ฟ้า-พัช-ระ-กิต-ติ-ยา-ภา	คำลงท้าย ความมีความแล้วแต่ / ขุลงแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	คำลงท้าย ความมีความแล้วแต่ / ขุลงแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ภาษาอังกฤษ Her Royal Highness Princess Bajrakitiyabha Narendraradebyawadi				

* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทีราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา” ดังปรากฏในประกาศ เรื่อง สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ (รายละเอียดหน้า ๓๑๖-๓๑๗)

หมวดที่ ๒

พระปณิธิโอรสพระนางกนิโธฯ คำอ่าบ และสรรพพณณ คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมของกราบชุด

พระปณิธิโอรส/ พระนางกนิโธฯ	แบบย่อ	สรรพพณณ	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
			การกราบบังคมของ/กราบชุด	การกราบบังคมของ/กราบชุดด้วยวาจา
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาราชโรตตะมางกูร ศิริวิบูลยราชกุมาร	สมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้า ทีปังกรรัศมีโชติ ฯ	สรรพพณณที่ ๑ - จักรพรรดิพระเจ้า สรรพพณณที่ ๒ - ได้เฝ้าพระบาท	คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ ฯ ทูลเกล้าฯพระบาท	คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูลด้วยวาจา
คำอ่าบ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ-เจ้า- ฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ-มหาราช- โรตตะมางกูร-สิ-หริ-วิ- บูลยราช-กุมาร	คำอ่าบ สมเด็จพระเจ้า- ลูกยาเธอ-เจ้า- ฟ้าทีปังกรรัศมี- โชติ	คำอ่าบ สมเด็จพระเจ้า- ลูกยาเธอ-เจ้า- ฟ้าทีปังกรรัศมี- โชติ	คำลงท้าย สมเด็จพระเจ้า (ลงชื่อ)	คำลงท้าย ทูลเกล้าฯ / ทูลเกล้าฯโปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อม
ณชาณัญญ His Royal Highness Prince Dipangkorn Rasmijit				

หมวดที่ ๓

- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณมหาราชินี สิริภักติกุลราชกุมารี สิริเสนาธิราชกุมารี สยามบรมราชกุมารี
- สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ

[illegible]

หมายเลข ๓

พระปณิธาน/พระนามภาษาไทย คำขวัญ และสรพพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/กราบทูล

พระปรมาภิไธย/ พระนามาภิไธย	แบบย่อ	สรพพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระ ศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	สมเด็จพระเจ้าฯ กรมพระ ศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	สรพพนามรูปที่ ๑ - จักรเพชรเจ้า สรพพนามรูปที่ ๒ - ไม้เท้าพระบาท	การกราบบังคมทูล/กราบทูล คำขึ้นต้น ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงมีพระบาท
คำขึ้นต้น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรี สวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	คำขึ้นต้น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	คำลงท้าย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรี สวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	คำลงท้าย ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรี สวางควัฒน วรขัตติยราชนารี

หมายเลข ๓

พระปรมาภิไธย/พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบเรียนขอ/กราบขอร้อง

พระปรมาภิไธย/ พระนามาภิไธย	แบบย่อ	สรรพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
			การกราบเรียนขอ/กราบขอร้อง	คำขึ้นต้น
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ	พระเจ้าวรวงศ์เธอ ๑ กรมหมื่นสุทธนารีนาถ	สรรพนามบุรุษที่ ๑ - ข้าพระพุทธเจ้า สรรพนามบุรุษที่ ๒ - ได้เฝ้าพระบาท	คำขึ้นต้น ขอประทานทราบฝ่าพระบาท พระเจ้าวรวงศ์เธอ ๑ กรมหมื่นสุทธนารีนาถ พระบาทฝ่าพระบาท	คำขึ้นต้น ขอประทานทราบฝ่าพระบาทฝ่าพระบาท
คำอ่าน พระ-เจ้า-วอ-วอ-ระ-วัง-เมอ-พระ-องค์- เจ้า-โสม-สวลี-กรม-หมื่น-สุ- ธ-น-า-รี-นา-ถ	คำอ่าน พระ-เจ้า-วอ-ระ- วัง-เมอ-กรม-หมื่น- สุ-ธ-น-า-รี-นา-ถ		คำลงท้าย ขอเรียนเกล้า / ขอร้องโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)	คำลงท้าย ขอเรียนเกล้า / ขอร้องโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
ราชินีนาถ Her Royal Highness Princess Somsawali Krom Muen Suddhanarinatha				

หมวดที่ ๔

- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิตยาพรกิติคุณ

พระราชบัญญัติงบประมาณปี ๖๖ คำชี้แจง ในการกรณียกข้อบัญญัติการผูก
 พม่าที่ ๔

[illegible]

พจนานุกรมที่ ๔

พระปรมาภิไธย/พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล/กราบทูล

พระปรมาภิไธย/ พระนามาภิไธย	แบบย่อ	สรรพนาม	คำขึ้นต้นคำลงท้าย	
			การกราบบังคมทูล/กราบทูล	การกราบบังคมทูล/กราบทูลด้วยวาจา
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า อภิญญาพรทิศุณ	พระองค์เจ้า อภิญญาพรทิศุณ	สรรพนามบุรุษที่ ๑ - (ชาย) มาลิกกระหม่อม - (หญิง) เสด็จกระหม่อมฉัน	คำขึ้นต้น ขอประทานกราบทูล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภิญญาพรทิศุณ พราหมณ์พระบาท	คำขึ้นต้น ขอประทานกราบทูลพราหมณ์พระบาท
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า อภิญญาพรทิศุณ เสวยราชย์ Her Royal Highness Princess Adityadornmaibhaya	คำอ่าน พระเจ้าว-ร-ว-ง-ส-เ-อ- พระ-อ-ภ- เญ-า-พ-ริ-ต-ส-ระ-ยา-พ-ร-ณ-ภ-ิ-ญ-สุ-ณ เสวยราชย์	สรรพนามบุรุษที่ ๒ - เจ้าพระบาท คำอ่าน พระ-อ-ภ-เญ-า-พ-ร-ณ- ภ-ิ-ต-ส-ระ-ยา-พ-ร-ณ- ภ-ิ-ญ-สุ-ณ	คำลงท้าย มีความยินดีที่จะไปท (ชาย) มาลิกกระหม่อม (ลงชื่อ) (หญิง) มาลิกกระหม่อมฉัน (ลงชื่อ)	คำลงท้าย มีความยินดีที่จะไปท

ประกาศ

เรื่อง สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี เป็นพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ ได้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจด้วยพระวิริยอุตสาหะ และพระกตัญญูคุณเวทิตา ถลองพระเดชพระคุณ มาแต่รัชกาลก่อน สืบเนื่องมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ทรงปฏิบัติพระราชกิจแทนพระองค์ในหลายวาระ และทรงรับเป็นพระธุระในการส่วนพระองค์ ให้ดำเนินสู่ล่วงไปด้วยความเรียบร้อย แบ่งเบาพระราชภาระ ได้เป็นอันมาก เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย

นอกจากนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ได้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจในด้านสาธารณกุศลมาเป็นเวลายาวนาน ผ่านมูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย ซึ่งทรงรับเป็นประธานกรรมการ ทรงรับปฏิบัติงานที่คณะทูตอัครราชทูตแห่งประเทศไทย ประจำองค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก อีกทั้งทรงปฏิบัติพระกรณียกิจในด้านกฎหมาย ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่ง ทรงรับราชการในตำแหน่งอัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการสูงสุด ทรงก่อตั้งโครงการกำลังใจ ในพระดำริ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง นับว่าได้ทรงปฏิบัติงาน สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอนันตประการ สมควรที่จะสถาปนา พระเกียรติยศ ให้สูงขึ้น ตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ขึ้นเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน มีพระนามตามที่จารึกใน

พระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา กับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์

ขอจงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์ ทิพัฒนามงคล
วิบุลศุภผล สกลเกียรติยศ ปรากฏยิ่งยงนาน ตลอดจิรัฏฐิติกาล เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

คำขึ้นต้น คำลงท้ายในการทูล
พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า^(๑)

สรพนาม	คำขึ้นต้น/คำลงท้าย	
	การเขียนหนังสือทูล	การทูลด้วยวาจา
สรพนามบุรุษที่ ๑ - กระหม่อม (ชาย) - หม่อมฉัน (หญิง) สรพนามบุรุษที่ ๒ - ฝ่าบาท	คำขึ้นต้น ทูล (ระบุพระนาม) กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้ทูล และตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล คำลงท้าย แล้วแต่จะโปรด กระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	คำขึ้นต้น ทูลฝ่าบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้ทูล และตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล คำลงท้าย แล้วแต่จะโปรด

(๑) พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า เช่น

๑. พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์
๒. หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี
๓. หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล
๔. หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล
๕. พลเอก หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล
๖. พลเอก หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล
๗. หม่อมเจ้าศิริสมพร ยุคล
๘. พันโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล
๙. หม่อมเจ้าอุทัยกาญญา ภาณุพันธุ์

คำกราบบังคมทูลในกรณีต่าง ๆ

การกราบบังคมทูลตามธรรมดา เช่น มีกระแสพระราชดำรัสถามว่า ชื่่ออะไร
ให้กราบบังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าชื่อ...พระพุทธเจ้าข้า

คำกราบบังคมทูลถึงความสวัสดีสบายหรือรอดพ้นอันตรายของตน ใช้คำขึ้นต้นว่า
เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม... แล้วจึงกราบบังคมทูลต่อไป

คำกราบบังคมทูลถึงการที่ได้ทำผิดพลาด หรือไม่สมควร ใช้คำขึ้นต้นว่า
พระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณา ใช้คำนำว่า
ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลเป็นกลาง ๆ เพื่อจะได้ทรงเลือก ให้ลงท้ายว่า
การจะควรมิควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
หรือ การจะควรมิควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลความเห็นของตน ใช้ว่า
เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า

คำกราบบังคมทูลถึงสิ่งที่ทราบมา ใช้ว่า
ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า

คำกราบบังคมทูลถึงการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวาย ใช้ว่า
สนองพระมหากรุณาธิคุณ หรือ สสนองพระเดชพระคุณ

คำกราบบังคมทูลเกี่ยวกับการแสดงถวายทอดพระเนตร ใช้ว่า
แสดงเฉพาะพระพักตร์ หรือ แสดงหน้าที่นั่ง

บทที่ ๔

คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ

และการกล่าวรายงานพระสงฆ์

พระสงฆ์มีหลายชั้น และมีสาumanยนามบอกสมณศักดิ์นำราชทินนามและนามต่างกันตามชั้น ดังนี้

คำสาumanยนามบอกสมณศักดิ์ ใช้หน้าหน้าราชทินนาม มีดังนี้

๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

๒. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

๓. สมเด็จพระสังฆราช

๔. สมเด็จพระราชาคณะ ใช้คำ สมเด็จพระ นำหน้าราชทินนาม และจะลงนามเดิมนามฉายา เพื่อให้แน่ชัดด้วยก็ควร เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์^(๑) (นวม)^(๒) พุทฺธสโร^(๓)

๕. พระราชาคณะเจ้าคณะรอง เช่น พระวิสุทธาธิบดี พระพรหมมุนี

๖. พระราชาคณะชั้นธรรม ใช้คำ พระธรรม นำหน้าราชทินนาม เช่น พระธรรมกิตติวงศ์ พระธรรมวราจารย์ (เขียนปกติจะไม่ใช้นามเดิม ใช้แต่ราชทินนามจะใช้นามเดิมเมื่อทำทำเนียบหรือทำประวัติ)

๗. พระราชาคณะชั้นเทพ ใช้คำ พระเทพ นำหน้าราชทินนาม เช่น พระเทพปัญญานุสสี พระเทพประสิทธิคุณ

๘. พระราชาคณะชั้นราช ใช้คำ พระราช นำหน้าราชทินนาม เช่น พระราชปัญญาวีสารัท พระราชสารโกศล

๙. พระราชาคณะชั้นสามัญ ใช้คำ พระ นำหน้าราชทินนาม เช่น พระประสารนิโสภณ พระปริยัติโสภณ

๑๐. พระครู ใช้คำ พระครู นำหน้าชื่อ ๓ ลักษณะ คือ

๑๐.๑ พระครูสัญญาบัตร คือ พระภิกษุซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมณศักดิ์ พระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ และได้รับราชทินนามด้วย เช่น พระครูวิบูลโชติวัฒน์ พระครูไพโรจน์โพธิวัฒน์

^(๑) ราชทินนาม

^(๒) นามเดิม

^(๓) นามฉายา

๑๐.๒ พระครูฐานานุกรม คือ พระภิกษุที่พระราชอาคันตุกะตั้งแต่ชั้นสามัญขึ้นไปได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งเป็นฐานานุกรมได้ตามจำนวนชั้นของพระราชอาคันตุกะดังนี้

ก. พระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ ตั้งฐานานุกรมได้ ๓ รูป คือ **พระปลัด** (ตามด้วยชื่อและนามฉายา) **พระสมุห์** (ตามด้วยชื่อและนามฉายา) **พระใบฎีกา** (ตามด้วยชื่อและนามฉายา) เช่น **พระปลัดชอบ ปิยวณโณ พระสมุห์อัม เปมังกโร พระใบฎีกาเนียม ปากโกร**

ข. พระราชอาคันตุกะตั้งแต่ชั้นราชขึ้นไป ตั้งฐานานุกรมโดยเปลี่ยนคำว่า **พระ** เป็น **พระครู** นำหน้าชื่อ เช่น **พระครูปลัด พระครูสมุห์ พระครูใบฎีกา** เป็นตำแหน่งพระครูฐานานุกรมของพระราชอาคันตุกะชั้นราช และยังมีตำแหน่งพระครูฐานานุกรมอื่นอีกตามลำดับชั้นของพระราชอาคันตุกะที่สูงขึ้นไป

๑๐.๓ พระครูประทวน สมณศักดิ์ประเภทหนึ่งในระดับชั้นประทวน สมณศักดิ์ชั้นนี้ไม่มีราชทินนาม สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาแต่งตั้งพระภิกษุที่ยังไม่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร แต่มีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้สนับสนุนด้านการศึกษาทั้งด้านปริยัติธรรม และการศึกษาของเด็ก เยาวชน เป็นพระครูประทวนโดยใช้คำ **พระครู** นำหน้าชื่อตามด้วยนามฉายา เช่น **พระครูดวงทิพย์ เทววิโส พระครูบุญศรีธมมกาโม พระครูเจียม วรเวาโณ** แต่ในปัจจุบันไม่นิยมขอตั้งสมณศักดิ์ประเภทนี้แล้ว

๑๑. พระภิกษุที่เป็นเปรียญ หมายถึง พระภิกษุที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่เปรียญธรรมสามประโยคขึ้นไป ใช้คำ **พระมหา** นำหน้าชื่อและนามฉายา อาจจะบอกเปรียญธรรมเท่าประโยคที่สอบไล่ได้ด้วยก็ได้ เช่น **พระมหาทิม เขมิโก ป.ธ. ๓ พระมหาบุญชุม อคฺคธมโม ป.ธ. ๙**

๑๒. พระภิกษุที่มีตำแหน่งต่าง ๆ ก็มีคำสาμανยนำนำหน้าชื่อต่างกันไปตามตำแหน่ง คือ

๑๒.๑ เจ้าอธิการ หมายถึง พระภิกษุชั้นปกครองระดับเจ้าคณะตำบล ซึ่งยังไม่ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เช่น **เจ้าอธิการดวงทิพย์ เทววิโส เจ้าอธิการสิริ สิริคุตโต**

๑๒.๒ พระอธิการ หมายถึง พระภิกษุชั้นปกครองระดับเจ้าอาวาส ซึ่งยังไม่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เช่น **พระอธิการดวงทิพย์ เทววิโส พระอธิการสิริ สิริคุตโต**

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

๑๓. พระอนุจร ใช้คำ **พระ** นำหน้าชื่อ นามฉายา และ (นามสกุล) เช่น **พระผิน** **เณรทีโป** (เกิดชอบ) หากสอบได้นักธรรมจะลงวุฒิต่อท้ายก็ได้ เช่น **พระผิน** **เณรทีโป** (เกิดชอบ) **น.ธ.เอก**

๑๔. สามเณร ใช้คำ **สามเณร** นำหน้าชื่อ นามสกุล และจะลงวุฒิเปรียญ หรือนักธรรม หรือลงทั้งสองประการด้วยกันก็ได้ เช่น **สามเณรสุโข** **สรายุใจ** **สามเณรสุโข** **สรายุใจ** **น.ธ.เอก** **สามเณรสุโข** **สรายุใจ** **น.ธ.เอก, ป.ธ. ๔**

คำสรรพนามหรือคำแทนชื่อ

คำสรรพนามที่ใช้แก่พระสงฆ์ต่างชั้นกัน มีใช้เป็นแบบแผน ดังนี้

บุรุษที่ ๑

ผู้พูด	คำสรรพนาม	พูดกับ
พระภิกษุ	เกล้ากระผม	สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
พระภิกษุ	กระผม	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
พระภิกษุ	ผม	พระภิกษุด้วยกัน
พระภิกษุ	อาตมภาพ	บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป	เกล้ากระผม กระผม (ภาษาปาก) ผม (ภาษาปาก) (ชาย) ดิฉัน (หญิง)	สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
บุคคลทั่วไป	ผม (ชาย) ดิฉัน (หญิง)	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
บุคคลทั่วไป	ผม (ชาย) ดิฉัน ^(๑) , ดิฉัน	พระภิกษุทั่วไป

(๑) คำว่า ดิฉัน เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ที่ผู้ชายใช้แทนตัวเอง เมื่อกล่าวกับผู้ที่ไม่เคารพนับถือ ภายหลังกร่อนลงเหลือเพียงคำว่า ดิฉัน แต่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ สำหรับผู้หญิง

บุรุษที่ ๒

ผู้พูด	คำสรรพนาม	พูดกับ
พระภิกษุ บุคคลทั่วไป	พระเดชพระคุณท่านเจ้าพระคุณ, พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณ, ท่านเจ้าพระคุณ, ท่านเจ้าประคุณ	สมเด็จพระราชาคณะ
พระภิกษุ บุคคลทั่วไป	พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ, พระคุณเจ้า, ท่านเจ้าคุณ (ภาษาปาก)	พระราชาคณะ
พระภิกษุ บุคคลทั่วไป	ท่านพระครู	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน
บุคคลทั่วไป	พระคุณเจ้า	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
พระภิกษุ	ท่าน	พระภิกษุ
พระภิกษุ	สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
พระภิกษุ	บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า, มหาบพิตร	สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระภิกษุ	บพิตร ^(๑)	พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึง หม่อมเจ้า

(๑) ถ้าเป็นการเขียนหนังสือ พระสงฆ์มีแบบใช้สรรพนามบุรุษที่ ๒ เปลี่ยนไปตามพระอิสริยยศของเจ้านาย เช่น สมเด็จพระราชาภคินีบพิตร สมเด็จพระบรมวงศ์บพิตร พระบรมวงศ์บพิตร พระเจ้าวรวงศ์บพิตร พระวรวงศ์บพิตร

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

บุรุษที่ ๓

ผู้พูด	คำสรรพนาม	พูดกับ
ผู้น้อย	ท่าน	พระภิกษุ

คำกริยา

คำกริยา	ผู้พูด	ใช้แก่
ทรงโปรดให้ (ให้ปฏิบัติ)	บุคคลทั่วไป	สมเด็จพระสังฆราช
ฉัน (กิน, ดื่ม)	พระภิกษุ	พระภิกษุ
ถึงแก่มรณภาพ, ถึงมรณภาพ, มรณภาพ (ตาย)	บุคคลทั่วไป	พระภิกษุ
ถวาย (ให้)	บุคคลทั่วไป	พระภิกษุ
ขอประทาน	บุคคลทั่วไป	สมเด็จพระสังฆราช
นมัสการ (กราบ, ไหว้, บอก)	บุคคลทั่วไป	พระภิกษุ

คำวิเศษณ์ที่เป็นคำขึ้นต้นและคำรับ

คำวิเศษณ์	ผู้พูด	ใช้แก่
ขอถวายพระพร	พระภิกษุ	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เจริญพร	พระภิกษุ	บุคคลทั่วไป

ศัพท์เฉพาะสำหรับพระภิกษุ^(๑)

๑. คำนาม

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

ไทยธรรม, ไทยทาน

ญัตติ

ถวายพระพร

เจริญพร

โยม^(๒)

ความหมาย

ของถวายพระ, ของทำบุญต่าง ๆ

คำประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน

คำเริ่มและคำรับที่พระภิกษุใช้แก่

พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

คำเริ่มและคำรับที่พระภิกษุใช้แก่คนทั่วไป

คำที่พระภิกษุเรียกขานชาวสา และคำที่ชาวสา
ใช้แทนตัวเองเมื่อพูดกับพระภิกษุ

^(๑) ข้อมูลจากหนังสือ ราชาศัพท์ ฉบับราชบัณฑิตยสภา พิมพ์พุทธศักราช ๒๕๖๓ หน้า ๓๘๓

^(๒) เช่น โยมพ่อ โยมแม่ โยมป้า โยมอา

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

อัฐบริหาร

จตุปัจจัย

นิตยภัตร

ปัจจัย

พระพุทธรูปประจำวันประสูติ

พระมหาสมณสาส์น

พระสมณสาส์น

ลิขิต

พระมหาสมณวินิจัย

พระวินิจัย

ฉายา

อาสนะ

เสนาสนะ

อาสน์สงฆ์

ความหมาย

เครื่องใช้จำเป็นของพระภิกษุ มี ๘ อย่าง

คือ สบง จีวร สังฆาฏิ^(๑) บาตร มีดโกน
เข็ม รัตประคด และกระบอบกกรองน้ำ

เครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตของพระภิกษุใน
พระพุทธศาสนามี ๔ อย่าง คือ จีวร
(ผ้าห่ม) ปิณฑบาต (อาหาร)
เสนาสนะ (ที่อยู่) คิลานเภสัช (ยา)

เงินค่าอาหารที่ถวายภิกษุสามเณรเป็นรายเดือน

เงินตรา

พระพุทธรูปประจำวันประสูติของสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
สมเด็จพระสังฆราช (คือ วันอาทิตย์
วันจันทร์ วันอังคาร ฯลฯ)

จดหมาย ใช้แก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

จดหมาย ใช้แก่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
และสมเด็จพระสังฆราช

จดหมาย ใช้แก่พระภิกษุทั่วไป

คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย

ใช้แก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย

ใช้แก่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

และสมเด็จพระสังฆราช

ชื่อภาษาบาลีที่พระอุปฌาย์ตั้งให้แก่
พระภิกษุเมื่ออุปสมบท

ที่นั่ง, เครื่องปูรองนั่ง

ที่นั่ง, ที่นอน, ที่อยู่

ที่ยกพื้นสำหรับนั่ง

^(๑) สบง จีวร สังฆาฏิ เรียกรวมว่า ไตรจีวร

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

ธรรมาสน์

กุฏิ

อาบัติ

อัฐบาน

เจ้าอาวาส

อธิบดีสงฆ์

คิลานเภสัช

อันเตवासิก

สัทธิวาริก, สัทธิงวาริก

ฎีกา

ภัตตาหาร, จังหัน

ภัตตาหารเช้า, จังหันเช้า

ภัตตาหารเพล, จังหันเพล

ความหมาย

ที่สำหรับนั่งแสดงธรรม

ที่อยู่อาศัย

โทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท

น้ำที่คั้นจากผลไม้ มี ๘ อย่าง คือ น้ำผลไม้ม่วง น้ำผลชมพูหรือน้ำผลหว่า น้ำผลกล้วยมีเมล็ดหรือน้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลมะขาง น้ำผลจันทน์ หรือน้ำผลองุ่น น้ำเหง้าบัว และน้ำผลมะปรางหรือน้ำผลลิ้นจี่

ตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองวัด

คำเรียกเจ้าอาวาสเฉพาะวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพียง ๒ วัด ใช้เฉพาะภายในกิจการของวัดเท่านั้น

ยารักษาโรค

บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่เป็นศิษย์อยู่ในปกครองหรือที่อาศัยอยู่กับพระภิกษุที่เป็นอาจารย์ หรือผู้ที่เคยอยู่ในฐานะนั้น

คำเรียกผู้ได้รับการอุปสมบทแล้ว ถ้าอุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์รูปใด ก็เป็นสัทธิวาริกของพระอุปัชฌาย์รูปนั้น

หนังสือที่เขียนนิมนต์พระสงฆ์ให้ไปในงานต่าง ๆ

อาหาร

อาหารเช้า

อาหารเพล

๒. คำกริยา

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

นมัสการ

ฉัน

ความหมาย

กราบ, ไหว้

กิน, ดื่ม

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ	ความหมาย
ฉันจังหัน, ^(๑) ฉันภัตตาหาร	กินอาหาร
ฉันจังหันเช้า, ฉันภัตตาหารเช้า, ฉันเช้า (ภาษาปาก)	กินอาหารเช้า
ฉันจังหันเพล, ฉันภัตตาหารเพล, ฉันเพล (ภาษาปาก)	กินอาหารกลางวัน
ปลงคิ้ว	โกนคิ้ว
ปลงผม	โกนผม
ปลงหนวด	โกนหนวด
ขอนิสัย	ขอฝากตัวเป็นศิษย์ของพระอุปัชฌาย์หรือ ขอฝากตัวเป็นศิษย์ของพระภิกษุรูปอื่น
อาราธนา	ขอให้พระภิกษุทำอย่างใดอย่างหนึ่ง
นิมนต์	เชิญ
เผด็จสงฆ์	แจ้งให้สงฆ์ทราบ
อาพาธ	เจ็บป่วย
ถึงแก่มรณภาพ, ถึงมรณภาพ, มรณภาพ	ตาย
จำวัด	นอน, นอนหลับ
พำนัก	พักอาศัยอยู่ที่
ครองผ้า	นุ่งห่ม
อุปสมบท	บวชเป็นพระภิกษุ
บรรพชา	บวชเป็นสามเณร
ถวายพระพรลา	บอกลาเฉพาะพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี ^(๒) ในการบำเพ็ญพระราชกุศล ในพระราชวัง

^(๑) คำว่า ฉันจังหัน เป็นคำที่มีใช้มาก่อน ต่อมาจึงมีคำว่า ฉันภัตตาหาร

^(๒) พระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์ นอกจากนี้ไม่มีการถวายพระพรลา

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

บวราณา

ไปห้องน้ำ, ไปถาน

ร่วมสังฆกรรม^(๑)

รับบิณฑบาต

รับนิมนต์

ลงอุโบสถ, ลงอุโบสถกรรม

กราบลา

ลาสิกขา

อังกาส

ทำวัตรเช้า

ทำวัตรเย็น

ทำวัตรค่ำ

เทศน์, เทศนา

ครองจีวร

ถวาย

ประเคน

ความหมาย

เปิดโอกาสให้ขอหรือเรียกร้องเอาได้

ไปส่วม

ร่วมทำกิจของสงฆ์ภายในพัทธสีมา เช่น
การร่วมฟังสวดพระปาติโมกข์ ในวันขึ้น
๑๕ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ หรือวันแรม
๑๔ ค่ำในเดือนขาด

รับของใส่บาตร

รับเชิญ

ลงสวดและฟังพระปาติโมกข์ในพระอุโบสถ
และอุโบสถในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม
๑๕ ค่ำ หรือวันแรม ๑๔ ค่ำในเดือนขาด

ลา (ใช้แก่พระภิกษุที่นับถือ)

ลาสิกจากพระ

เลี้ยงพระ, ถวายอาหารพระ

สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า

สวดมนต์ไหว้พระตอนเย็น

สวดมนต์ไหว้พระตอนค่ำ

แสดงธรรม

ห่มจีวร

ให้

การส่งของถวายให้ถึงมือพระภิกษุภายใน
หัตถบาต คือ ห่างประมาณศอกหนึ่ง
และยกให้สูงจากพื้นพอสมควร
แล้วน้อมถวายด้วยความเคารพ
สิ่งของที่ประเคนนั้นเป็นของไม่ใหญ่โต
หรือหนักเกินไปจนคน ๆ เดียวยกไม่ได้
ถ้าเป็นสิ่งของยกไม่ได้ให้ใช้สายสิญจน์

^(๑) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ นิยามคำว่า สังฆกรรม ว่า “[สังกะคำ] น. กิจที่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปรวมกันทำภายในสีมา เช่น การทำอุโบสถ การสวดพระปาติโมกข์. (ส. สัง + กรรม; ป. สงฆกรรม).”

คำที่ใช้แก่พระภิกษุ

ความหมาย

วงรอบสิ่งนั้นแล้วถวายสยสัญจน์แทน
หากผู้ประเคนเป็นสตรี พระภิกษุผู้รับของ
จะทอดผ้าสำหรับรับประเคนออกมารับ
พึงวางสิ่งของบนฝ่ามือ ผู้ประเคน
สิ่งของทั้งบุรุษและสตรี ต้องใช้มือ
ทั้งสองยกสิ่งของที่ประเคนนั้น
เมื่อประเคนเสร็จแล้วพึงกราบหรือ
ยกมือไหว้แล้วแต่กรณี

ถวายอดิเรก^(๑)

ให้พรพิเศษแด่พระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระบรมราชินี

สร่งน้ำ

อาบน้ำ

ปลงอาบัติ

แสดงความผิดเพื่อเปลื้องโทษ
ที่เกิดจากการล่วงละเมิด
สิกขาบทขนาดเบา ที่เรียกว่า
“ลหุกาบัติ”

ปรับอาบัติ

เอาโทษเป็นผิดตามพระวินัย

^(๑) พระสงฆ์ที่ถวายอดิเรกได้จะต้องเป็นพระราชาคณะ และใช้พัดยศสมณศักดิ์ หรือพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะ
จังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก ซึ่งถือพัดเปลวเพลิง และต้องตั้งพัดยศสมณศักดิ์
ในการถวายอดิเรก

๑. การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้ายในการเขียนหนังสือกราบทูตสมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
สมเด็จพระสังฆราช และถึงพระภิกษุ และการจำหน่ายของ

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบบัวพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของ หนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบทูล	สรพนามบุรุษที่ ๑ ข้าพระพุทธเจ้า สรพนามบุรุษที่ ๒ ใต้ฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)	ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)
๒. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, สมเด็จพระสังฆราช	กราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบบัวพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบทูล	สรพนามบุรุษที่ ๑ เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) สรพนามบุรุษที่ ๒ ฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้ากระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	กราบทูล (ระบุพระนาม)
๓. สมเด็จพระราชาคณะ, พระราชาคณะเจ้าคณะรอง	นมัสการ (ระบุนาม)	สรพนามบุรุษที่ ๑ กระผม, ดิฉัน สรพนามบุรุษที่ ๒ พระคุณเจ้า	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างยิ่ง	นมัสการ (ระบุนาม)
๔. พระราชาคณะ	นมัสการ (ระบุนาม)	สรพนามบุรุษที่ ๑ กระผม, ดิฉัน สรพนามบุรุษที่ ๒ พระคุณท่าน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างสูง	นมัสการ (ระบุนาม)

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๕. พระภิกษุทั่วไป	นมัสการ (ระบุนาม)	สรพนามบุรุษที่ ๑ ผม, ดิฉัน สรพนามบุรุษที่ ๒ พระคุณท่าน, ท่าน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ	นมัสการ (ระบุนาม)

๒. การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการกราบทูลสมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช และกล่าวรายงานพระภิกษุ

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	ขอประทานกราบทูลทราบบ้างพระบาท [ออกชื่อ ผู้กราบทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบทูล	สรพนามบุรุษที่ ๑ ข้าพระพุทธเจ้า สรพนามบุรุษที่ ๒ ใต้ฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
๒. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, สมเด็จพระสังฆราช	กราบทูลทราบบ้างพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้กราบทูลและ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบทูล	สรพนามบุรุษที่ ๑ เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) สรพนามบุรุษที่ ๒ ฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๓. สมเด็จพระราชาคณะ, พระราชอาคันตุกะเจ้าคณะรอง	นมัสการ พระคุณเจ้า	<u>สรพนามบุรุษที่ ๑</u> กระผม, ดิฉัน <u>สรพนามบุรุษที่ ๒</u> พระคุณเจ้า	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างยิ่ง
๔. พระราชาคณะ	นมัสการ พระคุณท่าน	<u>สรพนามบุรุษที่ ๑</u> กระผม, ดิฉัน <u>สรพนามบุรุษที่ ๒</u> พระคุณท่าน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างสูง
๕. พระภิกษุทั่วไป	นมัสการ พระคุณท่าน	<u>สรพนามบุรุษที่ ๑</u> ผม, ดิฉัน <u>สรพนามบุรุษที่ ๒</u> พระคุณท่าน, ท่าน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ ๑

คำสุภาพ

คำสุภาพ หมายถึงคำที่ไม่หยาบกระด้างน่ารังเกียจ สมควรจะใช้กราบบังคมทูล พระกรุณา หรือใช้เป็นภาษาราชการ เป็นภาษาแบบแผน ใช้แก่พระสงฆ์ ข้าราชการ และบุคคลทั่วไป

คำที่ใช้แก่ข้าราชการและบุคคลทั่วไป

๑. คำสาบานยนามนำหน้าชื่อ ใช้แก่ข้าราชการและบุคคลทั่วไปมี ๒ อย่าง คือ

๑.๑ คำสาบานยนามบอกยศ ใช้ทั่วไปกับข้าราชการ ปัจจุบันนี้มีแต่ยศทหาร กับตำรวจ^(๑) ซึ่งทราบกันแพร่หลายอยู่แล้ว แต่ยศทางพลเรือนซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้วนั้น แต่ก่อนเคยมีทั่วกันทุกฝ่ายทุกกระทรวง ทั้งชั้นสัญญาบัตรและประทวน จะขอกล่าวเฉพาะชั้นสัญญาบัตรพอให้เป็นความรู้ ดังนี้

ยศฝ่ายพลเรือน มี มหาอำมาตย์นายก มหาอำมาตย์ (เอก โท ตริ) อำมาตย์ (เอก โท ตริ) รองอำมาตย์ (เอก โท ตริ) แต่ฝ่ายราชสำนักมียศต่างออกไป ทั้งแยกออกตามหน้าที่ กรมกองอีก

๑.๒ คำสาบานยนามที่เป็นคำนำชื่อ ได้แก่ บรรดาศักดิ์ กับคำที่กฎหมายเรียกว่า คำนำนาม จะกล่าวถึงพวกหลังก่อน

ชายที่มีอายุ ๑๕ ปีลงมา มิใช่ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อ พร้อมกับนามสกุลว่า เด็กชาย เช่น เด็กชายชอบ เกิดงาม ที่มีอายุเกิน ๑๕ ปีขึ้นไป และมีผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อพร้อมกับนามสกุลว่า นาย เช่น นายชอบ เกิดงาม

หญิงโสัดที่มีอายุ ๑๕ ปีลงมา ซึ่งมีผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า เด็กหญิง เช่น เด็กหญิงชดช้อย ใจเย็น หญิงโสัดที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ซึ่งมีผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า นางสาว เช่น นางสาวชดช้อย ใจเย็น แต่เดิมหญิงสมรสแล้ว ซึ่งมีผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า นาง เช่น นางชดช้อย อุ่นใจ แต่ในปัจจุบันใช้ นาง หรือ นางสาว หรือใช้นามสกุลเดิมก็ได้ ตามพระราชบัญญัติ คำนำหน้านามหญิง พุทธศักราช ๒๔๕๑

^(๑) ยศทหารและตำรวจ แต่เดิม ถ้าเป็นนาย (ไม่ใช่พล) มีคำ นาย นำหน้าเสมอ เช่น นายพล นายพัน นายร้อย จ่านายสิบ นายสิบ ต่อมาสตรีเป็นทหารและตำรวจ คำว่า นาย จึงถูกลบทิ้งไป และถ้าผู้ได้รับยศทหารและตำรวจเป็นหญิง ให้เติมคำว่า หญิง ท้ายยศนั้น ๆ ด้วย

นอกจากคำนำหน้าชื่อสำหรับสามัญชนดังกล่าว ก็มีคำ “หม่อมราชวงศ์” กับ “หม่อมหลวง” สำหรับนำหน้าชื่อผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์อีกสองชั้น

อนึ่ง เด็กชาย เด็กหญิง นาย นางสาว และ นาง ผู้ที่ใช้นามสกุลที่เป็นราชสกุล ให้ลงคำว่า ณ อยู่^(๑) ต่อท้ายนามสกุลด้วยทุกกรณี

ผู้มีบรรดาศักดิ์อีกพวกหนึ่ง ซึ่งแม้จะไม่มี การแต่งตั้งแล้วโดยปกติ แต่ก็ยังต้องกล่าวอ้างถึงอยู่ จึงควรทราบไว้ด้วย ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าพระยา	เช่น	สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เจ้าพระยา	เช่น	เจ้าพระยาภูธราภัย
พระยา	เช่น	พระยาสิทธิราชเดชชัย
เจ้าหมื่น	เช่น	เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
หม่อม	เช่น	หม่อมราชโชทัย
พระ	เช่น	พระพรหมพิจิตร
จมีน	เช่น	จมีนทิพเสนา
หลวง	เช่น	หลวงคเชนทรามาตย์
นาย	เช่น	นายวรกิจบรรหาร
ขุน	เช่น	ขุนสุนทรภาศิต
จำ	เช่น	จำผลาญอริพิช
หมื่น	เช่น	หมื่นพากย์ฉันทวัจน์
พัน	เช่น	พันพุดอนุราช

ทางฝ่ายสตรีผู้มีบรรดาศักดิ์ ก็มีสมานยนามเป็นคำนำหน้าชื่อเป็นพิเศษต่างจากสามัญชนอีกมาก ควรทราบไว้ด้วย เช่น

ท่านผู้หญิง^(๒) แต่ก่อนมาใช้หน้าชื่อภรรยาเอกของ เจ้าพระยา และเป็นผู้ได้รับพระราชทานเครื่องยศท่านผู้หญิง ปัจจุบันนี้ใช้แก่สตรีที่มีเชื้อเจ้านายหรือมิใช่หม่อมห้ามของเจ้านาย และเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าฝ่ายในชั้นทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษขึ้นไป และคำ ท่านผู้หญิง นี้ ในกรณีแรก

^(๑) เดิมใช้ “ณ กรุงเทพฯ”

^(๒) ดูพระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี พุทธศักราช ๒๔๖๐ พระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี เพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๖๔ คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่องคำนำนามสตรี ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๔๙๘ หนังสือกรมสารบัญชีรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ที่ น.ว. ๒๖๗/๒๔๙๘ ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๔๙๘ เรื่องการใช้นำนามสตรี และหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร.๐๒๐๔/ว.๗๕ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๕ เรื่องการใช้นำนามสตรี

(ที่ใช้กับเอกภรรยาของเจ้าพระยา) และสามียังมีชีวิตอยู่ ให้ใช้คำนี้นำหน้าราชทินนามของสามีที่เดียว เช่น “**ท่านผู้หญิงยมราช**” แต่หากสามีถึงอสัญกรรมแล้ว จะต้องลงชื่อตัวเพิ่มลงหน้าราชทินนามด้วย เป็น “**ท่านผู้หญิงตลับ ยมราช**” ในกรณีหลัง ที่เป็นท่านผู้หญิง เพราะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษฝ่ายในขึ้นไปนั้น ให้อนุโลมตามกรณีแรก คือ ใช้คำ **ท่านผู้หญิง** นำราชทินนามของสามี เช่น “**ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี**” “**ท่านผู้หญิงละมุล บริรักษ์เวชชการ**” แต่ถ้าสามีไม่มีบรรดาศักดิ์ ให้ใช้คำ “**ท่านผู้หญิง**” นำหน้าชื่อตัวและนามสกุล เช่น “**ท่านผู้หญิงพงา ธรรมศักดิ์**” ส่วนผู้เป็น “หม่อมราชวงศ์” และ “หม่อมหลวง”^(๑) เมื่อได้เป็นท่านผู้หญิง ให้ใช้คำ **ท่านผู้หญิง** นำหน้าชื่อ แทนคำ หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง ได้ทีเดียว เช่น “**หม่อมราชวงศ์พรพรรณ ทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์**” เป็น “**ท่านผู้หญิงพรพรรณ ทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์**” “**หม่อมหลวงมณีนรีตน์ บุณนาค**” เป็น “**ท่านผู้หญิงมณีนรีตน์ บุณนาค**”

คุณหญิง ใช้หน้าชื่อภรรยาเอกของ **พระยา** และใช้นำหน้าชื่อสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ตั้งแต่ชั้น จตุตถจุลจอมเกล้าขึ้นไปจนถึงชั้นทุติยจุลจอมเกล้า คำ **คุณหญิง** มีวิธีใช้นำหน้าชื่อท่านองเดียวกับคำ **ท่านผู้หญิง** ที่กล่าวมาแล้ว เว้นแต่ผู้ที่เป็น หม่อมราชวงศ์ กับ หม่อมหลวง ให้ใช้ หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง นำหน้าชื่ออย่างเดิม ห้ามมิให้ใช้คำ **คุณหญิง** แทนหรือเติมเข้าอีกคำหนึ่ง

ภรรยาของผู้มีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่า พระยา และมีได้เป็น หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง ให้ใช้คำว่า **นาง** นำหน้าราชทินนามของสามีเมื่อสามียังมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าหากสามีถึงแก่กรรมแล้ว ให้ลงชื่อตัวลงหน้าราชทินนามของสามีด้วย ส่วนผู้ที่เป็น หม่อมราชวงศ์ และ หม่อมหลวง ใช้คำว่า หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง นำหน้าชื่อตัว และราชทินนามของสามีโดยตลอด

สตรีโสດ ที่มีใช้ หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง ถ้าได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ไม่ว่าชั้นหนึ่งชั้นใด ให้ใช้คำนำหน้าชื่อว่า **คุณ** ตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าอยู่^(๒) เช่น **คุณนางลักษณ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา คุณมานา บุญคั่นผล**

^(๑) คำ “หม่อมราชวงศ์” และ “หม่อมหลวง” ตามทางราชการและภาษาราชศัพท์ ไม่เขียนย่อด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม

^(๒) พระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี พุทธศักราช ๒๔๖๐ มีข้อความสำคัญเกี่ยวกับการใช้นำนามสตรี ข้อ ๗ สตรีที่มีคำนำนามว่า “ท่านผู้หญิง” “คุณหญิง” และ “นาง” ตามที่กล่าวมาแล้วใน ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ และข้อ ๔ นั้น ให้พึงเข้าใจว่า เฉพาะสำหรับผู้อื่นกล่าวถึง ถ้าจะเขียนนามของตนเองไซ้ไม่ต้องมีคำนำนามด้วย ตัวอย่างเช่น “แยม มุขมนตรี” “นวล เอกะวัตวิสิฐ”

ผู้ที่มีคำนำนามว่า “คุณ” ตามพระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๖๔ ก็ควรต้องถือตามพระราชกฤษฎีกา พุทธศักราช ๒๔๖๐ ด้วย

ท้าว เป็นคำนำนามข้าราชการฝ่ายในตำแหน่งท้าวนาง ใช้นำหน้าราชทินนาม เช่น “**ท้าวอินทสุริยา**” “**ท้าวศรีสัจจา**” “**ท้าวโสภานีเวศน์**” “**ท้าวพิทักษ์อนงคนิกร**” “**ท้าวอนงครีกษา**”

๒. คำสรรพนามหรือคำแทนชื่อ

ในไวยากรณ์ คำสรรพนามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามบุคคล คือบุรุษสรรพนาม และมีคำใช้มากสำหรับบุคคลต่างชั้นกัน ที่ใช้กันเป็นแบบแผนแต่ก่อนมีดังนี้

บุรุษที่ ๑

ผู้พูด	คำสรรพนาม	พูดกับ
ผู้น้อย (ชาย)	เกล้ากระผม	ข้าราชการผู้ใหญ่
ผู้น้อย (ชาย)	กระผม	ข้าราชการชั้นรอง
ข้าราชการผู้ใหญ่ ข้าราชการ บุคคลทั่วไป	ผม	ข้าราชการเสมอกัน ข้าราชการผู้น้อยกว่า บุคคลทั่วไป
ผู้น้อย (หญิง) ผู้เสมอกัน (หญิง)	อีนัน, อีนัน (คำนี้ปัจจุบันสตรี ไม่นิยมใช้)	ผู้ใหญ่ ผู้เสมอกัน
ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป	ฉัน	ผู้น้อย บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป (ชาย)	ข้าพเจ้า, กระผม, ผม	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป (หญิง)	ข้าพเจ้า, ดิฉัน	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

บุรุษที่ ๒

ผู้พูด	คำสรรพนาม	พูดกับ
ผู้น้อย	ใต้เท้ากรุณาเจ้า, ใต้เท้ากรุณา	สมเด็จพระเจ้าพระยา ขุนนางชั้นสูง สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์สูง
ผู้น้อย	ใต้เท้า	ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์
ผู้ใหญ่	เธอ	ผู้น้อยที่ยกย่อง
ผู้ใหญ่	เจ้า ^(๑)	ผู้น้อย
บุคคลทั่วไป	ท่าน	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป
ชาย หญิง	หล่อน	หญิง
บุคคลทั่วไป	คุณ	บุคคลทั่วไป

บุรุษที่ ๓

ผู้พูด	คำสรรพนาม	ใช้แก่
ข้าราชการ	ท่าน	เจ้านาย ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้นับถือ บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป	เธอ	บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป	หล่อน	ผู้หญิง
บุคคลทั่วไป	เขา	ผู้เสมอกัน ผู้ไม่สนิทสนมกัน
บุคคลทั่วไป	มัน	สัตว์ สิ่งของ

^(๑) ดูตัวอย่างในพระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ ๖ ที่พระราชทานแก่เสือป่า นักเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ฯลฯ

๓. คำกริยา

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่
กิน	รับประทาน	บุคคลทั่วไป
สั่ง	มีพระประศาสน์สั่ง	สมเด็จพระเจ้าพระยา
	มีบัญชาสั่ง	ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ นายกรัฐมนตรี
	มีคำสั่ง	ขุนนางชั้นรองลงมา ข้าราชการระดับปลัดกระทรวงถึงอธิบดี
บอก	กราบเรียน	ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ผู้ดำรงตำแหน่ง : - ประธานองคมนตรี - นายกรัฐมนตรี - ประธานรัฐสภา - ประธานสภาผู้แทนราษฎร - ประธานวุฒิสภา - ประธานศาลฎีกา - ประธานศาลรัฐธรรมนูญ - ประธานศาลปกครองสูงสุด - ประธานกรรมการการเลือกตั้ง - ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ - ประธานกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ - ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน - ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน - อัยการสูงสุด - รัฐบุรุษ
	เรียน	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่
ตาย	ถึงแก่พิราลัย	เจ้าประเทศราช สมเด็จพระเจ้าพระยา เจ้าคุณจอมมารดา ผู้ที่ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเป็นกรณีพิเศษ
	ถึงแก่อสัญกรรม	เจ้าพระยา หรือเทียบเท่า ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นปฐมจุลจอมเกล้า ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ผู้ดำรงตำแหน่ง : - ประธานองคมนตรี - องคมนตรี - นายกรัฐมนตรี - รัฐมนตรี - ประธานรัฐสภา - ประธานสภาผู้แทนราษฎร - ประธานวุฒิสภา - ประธานศาลฎีกา - ประธานศาลรัฐธรรมนูญ - ประธานศาลปกครองสูงสุด - ประธานกรรมการการเลือกตั้ง - ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ - ประธานกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ - ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน - ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน - อัยการสูงสุด - รัฐบุรุษ
	ถึงแก่อนิจกรรม	พระยา หรือเทียบเท่า ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้นประถมาภรณ์มงกุฎไทยขึ้นไป ปฐมดิเรกคุณาภรณ์ ทุตยจุลจอมเกล้าขึ้นไป

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่
	ถึงแก่กรรม	ขุนนางต่ำกว่าพระยา บุคคลทั่วไป
	ล้ม	สัตว์ใหญ่ (เช่น ช้างล้ม) อสุร (เช่น ทศกัณฐ์ล้ม)
	ตาย	สัตว์

๔. คำวิเศษณ์ที่แสดงคำรับ

ผู้พูด	คำวิเศษณ์	ใช้แก่
บุคคลทั่วไป	ขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม, ขอรับกระผม	สมเด็จพระเจ้าพระยา ขุนนางชั้นสูง ขุนนางชั้นรองลงมา
ขุนนางเสมอกัน	ขอรับ	ขุนนางเสมอกัน
บุคคลทั่วไป (ชาย)	ครับผม, ขอรับ, ครับ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป (หญิง)	ค่ะ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป
ผู้น้อย (หญิง)	เกล้าค่ะ, ค่ะ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป ขุนนาง
ผู้ใหญ่	จ๊ะ	ผู้น้อย
คนสามัญ	จ๊ะ	คนสามัญ

๕. ลักษณะคำสุภาพ

คำธรรมดาที่ต้องเปลี่ยนใช้ให้สุภาพ มีลักษณะตามที่กล่าวในตาราง เป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้

๕.๑ ไม่ใช่คำกระด้าง ที่กล่าวอย่างขาดความเคารพ เช่น **หือ หา เออ โว้ย** หรือคำพูดห้วน ๆ เช่น **ไม่มี ไม่ใช่ ไม่อยู่ เปล่า** หรือใช้อาการพยักหน้า แทนคำรับ ใช้สันติริยะ แทนคำปฏิเสธ ควรมีคำลงท้ายตามข้อ ๔ แล้วแต่ความเหมาะสม

๕.๒ ไม่ใช่คำดำ คำหยาบ คำโลน คำที่ถือว่าสกปรก เช่น อ้าย อี^(๑) ชี เยี่ยว โทหก ท่า เหี้ย ตูด คำเหล่านี้มีอยู่ในที่แห่งใดต้องหาทางเปลี่ยนแปลงหรือตัดออกเสีย เช่น อ้ายนั่น อ้ายนี้ เปลี่ยนเป็น คนนั้น คนนี้ หรือ สิ่งนั้น สิ่งนี้ ปลาอ้ายบ้า ตัดเป็น ปลาบ้า อีเล้ง อีแอ่น เปลี่ยนเป็น นางเล้ง นางแอ่น อีสุกอีใส อีแร้งอีกา ตัดเป็น สุกใส แร้งกา ชี เยี่ยว ต้องใช้ อุจจาระ ปัสสาวะ หรือ คุณ มูตร ชีนก ชีดิน ต้องเปลี่ยนเป็น มูลนก มูลดิน ชีมูก ว่า น้ำมูก ดอกชีเหล็ก ว่า ดอกเหล็ก ขนมหี้หนุ ว่า ขนมหทราย โทหก ว่า พุดปด หรือ พุดเท็จ

๕.๓ ไม่ใช่คำที่มักนำมาพูดเปรียบกับของหยาบ มีเปรียบกับอวัยวะเพศ เป็นต้น

๕.๔ ไม่ใช่คำผวนที่ผวนกลับมาแล้วกลายเป็นคำหยาบ

๕.๕ เมื่อจำเป็นต้องกล่าวถึงคำหยาบหรือสกปรก เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ ต้องใช้คำนำขึ้นก่อน เช่น ใช้คำว่า ขอโทษ กับบุคคลทั่วไป ใช้ **ไม่ควรจะกราบเรียน** กับขุนนาง

^(๑) คำว่า “อ้าย” กับ “อี” ถ้ามิได้ใช้ในความหมายที่หยาบ ก็ไม่เข้ากรณีนี้ เช่น เดือนอ้าย พี่อ้าย เจ้าอ้ายพระยา ว่าวอีลุ่ม เรืออีโปง อีโหนอีเหน่

ภาคผนวกที่ ๒

คำชี้แจง คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ และการกล่าวรายงานบุคคลทั่วไป

๑. การใช้คำชี้แจง คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือถึงบุคคลทั่วไป และการกล่าวหน้าซอง

ผู้รับหนังสือ	คำชี้แจง	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการกล่าวหน้าซอง
๑. บุคคลธรรมดา ๑.๑ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน อัยการสูงสุด รัฐบุรุษ	กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง)	<u>สรรพนามบุรุษที่ ๑</u> ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน <u>สรรพนามบุรุษที่ ๒</u> ท่าน	ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง	กราบเรียน (ระบุนามและตำแหน่ง)
๑.๒. บุคคลทั่วไป (นอกจาก ๑.๑)	เรียน [ระบุนามหรือตำแหน่ง (ถ้ามี)]	<u>สรรพนามบุรุษที่ ๑</u> ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน <u>สรรพนามบุรุษที่ ๒</u> ท่าน	ขอแสดงความนับถือ	เรียน [ระบุนามหรือตำแหน่ง (ถ้ามี)]

๒. การใช้คำชี้แจง คำสรรพนาม และคำลงท้าย ในการกล่าวรายงานบุคคลทั่วไป

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๑. บุคคลธรรมดา ๑.๑ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน อัยการสูงสุด รัฐบุรุษ	กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง)	<u>สรรพนามบุรุษที่ ๑</u> ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน <u>สรรพนามบุรุษที่ ๒</u> ท่าน	-
๑.๒. บุคคลทั่วไป (นอกจาก ๑.๑)	เรียน (ระบุตำแหน่ง)	<u>สรรพนามบุรุษที่ ๑</u> ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน <u>สรรพนามบุรุษที่ ๒</u> ท่าน	-

ภาคผนวกที่ ๓

คำสุภาพเรียกสัตว์และอื่น ๆ

คำสุภาพ	คำสามัญ
กระบือ	ควาย
กล้วยสั้น	กล้วยกุ
กล้วยเปลือกบาง, กล้วยกระ	กล้วยไข่
ขนมทราย	ขนมขี้หนู
ขนมสอดไส้	ขนมไส้ไส้
โค	วัว
เครื่องเคียง	เครื่องจิ้ม, เครื่องแนม
จิตรจุล, จิตรจุล	เต่า
เจ็ดประการ	เจ็ดอย่าง
ช้างนรการ	ช้างสึดอ (ช้างพลายมิ่งง้าน)
ชัลลุกะ, ชัลลุกา	ปลิง
ช้าง ๒ ช้าง, ช้าง ๒ เชือก	ช้าง ๒ ตัว
ดอกขจร	ดอกสลิด
ดอกซ่อนกลิ่น	ดอกซ่อนชู้
ดอกฉันทิการ์	ดอกนมแมว
ดอกทอดยอด	ดอกผักบุ้ง
ดอกมณฑาขาว	ดอกยี่หุบ
ดอกสามหาว	ดอกผักตบ
ดอกเหล็ก	ดอกขี้เหล็ก
ตกลูก	ออกลูก (สำหรับสัตว์ทั้งปวง)
ต้นจระเข้	ต้นเหงือกปลาหมอ
ต้นปาริฉัตร, ต้นปาริชาติ	ต้นทองกวาว, ต้นทองหลาง

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒

คำสุภาพ

ต้นหนามรอบข้อ

ต้นอเนกคุณ

เถาศิระชะวานร

เถากระพังโหม

ถ่ายมูล

ถั่วพะวา

เถาหมุย

นางแก้ง

นางเลิ้ง

นางเหิน

บางชีไพน

บางนางร้า

ปลาหาง

ปลาใบไม้

ปลายาว

ปลาหมัจฉะ

ปลาลิ้นสุนัข

ปลีกกล้วย

ผล

ผลมุลกา

ผลมุลละมั่ง

ผลนางนูน

ผลอุลิต

คำสามัญ

ต้นพุทธรักษา

ต้นตำแย

เถาห้วลิง

เถาตุตหมูตุตหมา

สัตว์ขี้ เช่น นกถ่ายมูล

ถั่วอก

เถาหมาหมุย

อีแก้ง

อีเลิ้ง

อีเหิน

บางชีहन

บางอีร้า

ปลาช่อน (เมื่อสดเรียกปลาหางสด เมื่อแห้งเรียกปลาหางแห้ง)

ปลาสลิด

ปลาไหล

ปลาร้า

ปลาลิ้นหมา

ห้วปลี

ลูก (ใช้เรียกลูกไม้ทั้งปวง)

ลูกชีกา

ลูกตะลิงปลิง

ลูกอีหนู

ลูกแตงโม

คำสุภาพ

ผักสามหาว

ผักทอดยอด

ผักรุ้นอน

ผักไผ่, ผักไห้

ผักนางรุ้น

ฟอง

ฟักเหลือง

มุสิกะ

มูล

มูลดิน

เยื่อเคย

รากดิน

โรคกลาก

โรคเกลื้อน

โรคเรื้อน

ล้นทม

ศิลา

สุกร

สุนัข

เห็ดปลวก

หอยนางรม

คำสามัญ

ผักตบ

ผักบุ้ง

ผักกระเฉด

ผักปลาบ

ผักอีรุ้น

ไข่ เช่น ฟองไข่ ฟองจิ้งจก

ฟักทอง

หนู

ขี้ของสัตว์

ขี้ดิน

กะปิ

ไส้เดือน

ขี้กลาก

ขี้เกลื้อน

ขี้เรื้อน

ดอกล้นทม

หิน

หมู

หมา

เห็ดโคน

หอยอีรุ้น

บรรณานุกรม

กรรมารบุตร. **แบบค้นราชาศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : บริษัท สหอุปกรณการพิมพ์, ๒๕๐๒.

ข้อราชการในกรมมหาดเล็ก. พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๐.
(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมหลวงวรราช
กฤษ) ณ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๐)

คณะทำงานจัดทำหนังสือ กระบวนพยุหยาตราชลมารค. **กระบวนพยุหยาตราชลมารค**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐.

**เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑. (รัฐบาลจัดพิมพ์เผยแพร่ในงานพระราชทานเพลิง
พระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส
ราชนครินทร์)

โครงการศิลปาชีพพิเศษในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : อีระการพิมพ์,
๒๕๒๗. (นางประพัตร์ สกุลรัตน์ ประธานสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์ พิมพ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงาน
ฤดูหนาวศิลปาชีพพิเศษบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๗-๑๑ ธันวาคม
๒๕๓๗)

จดหมายเหตุงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ :
รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๑. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานถวาย
พระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จัดพิมพ์เผยแพร่)

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม**.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.

_____. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
๒๕๑๓.

เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน
ร.ศ. ๑๐๓ และ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : บริษัท
จันทาณิษฐ์ จำกัด, ๒๕๒๖. (คุณหญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม พิมพ์ถวายเนื่องในงาน
ฉลองพระชันษาครบ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
พุทธศักราช ๒๕๒๖)

ชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง. พระคัมภีร์
อภิธาน์ปทีปิกา หรือ พจนานุกรม ภาษาบาลีแปลเป็นไทย. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๔๑.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ราชสกุลวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ ๘ แก้ไขเพิ่มเติม.
พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒. (พิมพ์ในงานศพ นายสนั่น บุญยรัตพันธุ์)

ตาทิพย์ จามรมาน, หม่อมราชวงศ์, ผู้รวบรวม. พระบรมราชจักรีวงศ์. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์สยามรัฐ, ๒๕๓๐.

ตำนานพระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์ ระเบียบการศพ และคำเตือนการปฏิบัติ
ราชการในราชสำนัก. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๔. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อม
ราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔)

ทิพาภรณ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑.

เทวธิดา (หม่อมราชวงศ์ไผ่ มาลากุล), หม่อม. ปกป้องของ ม.ร.ว. เทวธิดา ป. มาลากุล.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, ๒๕๑๐.

_____. เรื่องราชูปโภคและพระราชฐาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๘.

ทำเนียบข้าราชการในกรมมหาดเล็กและกรมขึ้น ทำเนียบนามภาคที่ ๒ ตำราตำแหน่ง
ข้าราชการ ฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, ๒๔๖๒. (มหาเสวกตรี พระยาเพชรรัตนสงคราม สมุหเทศาภิบาล
มณฑลมหาราชฎร์ พิมพ์ในงานศพคุณหญิงพวง นรานุกิจมนตรี ผู้มารดา ปีมะแม
พ.ศ. ๒๔๖๒)

นริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา.
สาส์นสมเด็จ. เล่ม ๒๓. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖
พร้อมภาคผนวกฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๙ และคำอธิบาย. กรุงเทพฯ : ศิลปสนองการ
พิมพ์, ๒๕๓๙.

บรรบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย), ร้อยเอก หลวง. สัสมฤต-ไท-อังกฤษ อภิธาน. กรุงเทพฯ
: บริษัท สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, ๒๕๕๒.

ประกาศ คำสั่ง และแจ้งความกรมบัญชาการกลางมหาดเล็ก พระพุทธศักราช
๒๔๖๓. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๖๓.

ประกาศสำนักพระราชวัง เรื่อง ระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ในการพระราชพิธีต่างๆ
และคำชี้แจงของกรมศิลปากร เรื่องการใช้เพลงเกียรติยศ พร้อมด้วยประวัติเพลง
ชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี. นครหลวงฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ นายสะอาด สิงหพรรค
ณ เมรุวัดสระเกศวรวิหาร มิถุนายน ๒๕๑๕)

ประชาสัมพันธ์, กรม. Royal Barges. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เซเวนพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๓๘.

ปิย มาลากุล, หม่อมหลวง. กิริยามารยาทและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก. พระนคร :
โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๗.

พระราชวัง, สำนัก. รวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.
กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ. พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธี
บรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พ.ศ. ๒๔๙๓ และเรื่อง
บรมราชาภิเษก. กรุงเทพฯ. (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อม
ราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔)

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนที่ ๑๐๒ ก ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๑๑ ข ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๑๔ ข ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๑๕ ข ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๑๗ ข ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๑๑๗ ง ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๔๑ ข ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ :
บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

_____. ราชศัพท์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน (อุไทยวรรณ อมาตยกุล), พระยา. ประกาศ ตั้ง ย้าย เปลี่ยนเสนาบดี ผู้รั้ง
ผู้แทน และรองเสนาบดี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๙). พระนคร :
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐.

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำนัก. ข้อพึงปฏิบัติในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท.
กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๒.

วิชาการ, กรม. **คู่มือการใช้ราชาศัพท์**. กรุงเทพฯ : ศุภสภา, ๒๕๒๒.

ศรี, เจ้าหมื่น. **ราชาศัพท์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก**. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. ๑๒๔.

ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร), พระยา. **ภาษาไทย-อนันตวิภาค**. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๔.

ศิลปากร, กรม. **อธิบายราชินิกุลบางช้าง (ฉบับชำระใหม่และพิมพ์ครั้งที่ ๓)**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑.

_____. **เรื่องมหาดเล็ก**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๓.

_____. **เครื่องนมัสการและโต๊ะหมู่บูชา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๒๓.

_____. **เรื่องกฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพฯ : อุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์), ๒๕๒๑.

_____. **พระราชพิธีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร**. กรุงเทพฯ : บริษัท กราฟฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๑-๖ และภาคปกิณกะ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์ต่างคราวกัน**.

สงวน อันคง. **ราชาศัพท์ ฉบับสมบูรณ์**. พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๙ (จีน-ฉันทันต์). **เรื่องฉัตร**. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓.

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. **พจนานุกรมราชาศัพท์**. กรุงเทพฯ : วิกตอรี พาวเวอร์-พอยท์ จำกัด, ๒๕๒๘.

_____. **ราชพัสดราภรณ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

_____. **การแต่งกายไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒)

_____. **สถาปัตยกรรมในสถาบันพระมหากษัตริย์.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี)

_____. **เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗.

_____. **พระราชพิธีและรัฐพิธีในรัชกาลปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ.

แสงสุริย์ ลดาวัลย์, หม่อมราชวงศ์. **ราชาศัพท์ วัฒนธรรมทางภาษาแขนงหนึ่งของชาติ ฉบับต้นร่าง.** ๒๕๓๓.

อนุวัฒน์วรพงศ์, (หม่อมราชวงศ์สิงหนาท ปราโมช), หม่อม. **ราชาศัพท์ฉบับเขียน.**

อุทิศศิลปสาร. (นิ่ม กาญจนาชีวะ), พระยา. **หลักภาษาไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓.

ดัชนี

ก้น	๔๙	กระดุกเท้า	๕๑
กรมขุน	๑๘, ๒๔	กระดุกมือ	๕๑
กรมพระ	๑๘, ๒๔	กระดุกสะเอว	๕๑
กรมพระยา	๑๘	กระดุกสันหลัง	๕๑
กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข	๑๘	กระดุกหน้าอก	๕๑
กรมพระราชวังบวรสถานมงคล	๑๘	กระดุกไหล่	๕๑
กรมหมื่น	๑๘, ๒๔	กระโถน	๑๒๒
กรมหลวง	๑๘, ๒๔	กระโถนเล็ก	๑๒๒
กรรไกร	๑๒๘	กระโถนใหญ่	๑๒๒
กรองพระศอ	๑๐๕, ๑๒๑	กระปี่	๑๒๘
กรอบหน้า	๑๒๑	กระป้อ	๓๔๕
กระจกเงา	๑๒๖	กระเป่าถั่ว	๑๒๗
กระจกเงามีคันถือ	๑๒๖	กระเป่าทรง	๑๑๖, ๑๒๗
กระดุม	๑๒๐	กระเป่าใส่หมากพลูและบุหรี	๑๒๗
กระดุก	๕๑	กระผม	๓๒๒, ๓๓๐, ๓๓๒, ๓๓๗, ๓๔๓, ๓๔๔
กระดุกขา	๕๑		
กระดุกแข้ง	๕๑	กระฟุ้งแก้ม	๔๖
กระดุกแขน	๕๑	กระฟุ้งพระปราง	๔๖
กระดุกคอ	๕๑	กระเพาะปัสสาวะ	๔๙
กระดุกคาง	๕๑	กระแสพระราชดำรัส	๕๕
กระดุกโครงอก	๕๑	กระแสพระราชปรารภ	๕๕

กระหม่อม	๒๔, ๓๑๘	กรีซ	๑๒๘
กระแอม	๘๖, ๘๗	กริ้ว	๒๖, ๘๒
กราบ	๓๒๔, ๓๒๖	กรุณาคุณ	๖๐
กราบครั้งเดียวไม่แบมือ	๑๐๐	กลัวกระ	๓๔๕
กราบถวายบังคม	๑๐๐	กลัวกุ	๓๔๕
กราบถวายบังคมลา	๙๖	กลัวไข	๓๔๕
กราบทูล (ระบุพระนาม)	๓๓๐	กลัวเปลือบบาง	๓๔๕
กราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบ ฝ่าพระบาท	๓๓๐	กลัวสิ้น	๓๔๕
กราบทูล	๙๓	กลองชนะเขียวลายเงิน	๑๔๔
กราบทูลถวายรายงาน	๙๔	กลองชนะเงิน	๑๔๓
กราบทูลทราบบ้างฝ่าพระบาท	๓๓๑	กลองชนะแดง	๑๔๔
กราบทูลรายงาน	๙๔	กลองชนะแดงลายทอง	๑๔๔
กราบทูลลา	๙๗	กลองชนะทอง	๑๔๓
กราบบังคมทูล	๙๓	กล้องที่ใส่อาวุธชุด	๑๒๘
กราบบังคมทูลถวายรายงาน	๙๔	กล้องพระสกุณ	๔๙
กราบบังคมทูลพระกรุณา	๙๓	กล้ำเนื้อ	๕๐
กราบบังคมทูลรายงาน	๙๔	กะปิ	๓๔๗
กราบบังคมทูลลา	๙๗	กะโหลกศีรษะ	๔๕
กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง)	๓๔๓, ๓๔๔	กั้นร่มให้	๑๐๒
กราบเรียน (ระบุนามและตำแหน่ง)	๓๔๓	กั้นแสง	๘๒
กราบเรียน	๓๓๙	กั้นหยัน	๑๒๘
กราบล่า	๓๒๘	กางเกง	๑๑๘

การรุ่ม	๑๐๒
กายพละ	๑๙๗
การกราบบังคมทูลตามธรรมเนียม	๓๑๙
การเกื้อกูล	๕๘
การเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒๙๒	
กราบบังคมทูล กราบทูล และทูล	
และการกราบบังคมทูลพระกรุณา	
กราบบังคมทูล กราบทูล	
และทูลด้วยวาจา	
การจะควรมิควรประการใด	๓๑๙
แล้วแต่จะทรงพระกรุณา	
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	
การจะควรมิควรประการใด	๓๑๙
สุดแต่จะทรงพระกรุณา	
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	
การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม	๓๒๐
คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ	
และการกล่าวรายงานพระภิกษุสงฆ์	
การทักทาย	๕๖
การพระราชกุศล	๑๒๙
การวินิจฉัย	๕๗
การอุปถัมภ์	๕๘
กำป็น	๔๘
กำพระหัตถ์	๔๘

กำมือ	๔๘
กำไลข้อเท้า	๑๒๑
กำไลข้อพระบาท	๑๒๑
กำไลข้อพระหัตถ์	๑๐๗, ๑๒๑
กำไลข้อมือ	๑๒๑
กำไลต้นแขน	๑๒๑
กำไลต้นพระพาหา	๑๐๖, ๑๒๑
กำหนดการ	๑๖๘, ๒๙๑
กำหมัด	๔๘
กิน	๒๖, ๙๑, ๓๒๔, ๓๒๖, ๓๓๙
กัญ	๓๒๖
เกยूर	๑๒๑
เกล้ากระผม	๓๒๒, ๓๓๗
เกล้ากระหม่อม	๒๔, ๒๕, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๓๐, ๓๓๑
เกล้ากระหม่อมฉัน	๒๔, ๒๕, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๓๐, ๓๓๑
เกาทัณฑ์	๑๒๘
เก้าอี้ (เฉพาะกรณีเสด็จ แทนพระองค์)	๑๒๕
เก้าอี้ ใช้ทั่วไปที่ไม่ใช่งานพระราชพิธี หรืองานพิธี	๑๒๕

แก้ไ้อ์ในงานพระราชพิธีหรืองานพิธี	๑๒๕	ขวัญยาย	๒๑, ๔๓
เกิด	๙๐	ขริบผม	๘๘
แก้วตา	๔๖	ขริบเส้นเกศา	๘๘
โกนผม	๘๘	ขริบเส้นพระเกศา	๘๘
โกรธ	๒๖, ๘๒	ขริบเส้นพระเจ้า	๘๘
ขน	๕๐	ของกิน	๑๒๓
ขนจมูก	๔๖	ของว่าง	๑๒๓
ขนตา	๔๖	ของเสวย	๑๕
ขนพระนาสิก	๔๖	ของหลวง	๑๕
ขนพระเนตร	๔๖	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท	๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔
ขนมขี้หนู	๓๔๕	ปกเกล้าปกกระหม่อม	
ขนมทราย	๓๔๕	ขอถวายพระพร	๓๒๔
ขนมสอดไส้	๓๔๕	ข้อเท้า	๕๐
ขนมใส่ไส้	๓๔๕	ขอโทษ	๓๔๒
ขนรักแร้	๔๗	ขอนมัสการด้วยความเคารพ	๓๓๑, ๓๓๒
ขนหว่างคิ้ว	๔๕	ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง	๓๓๐, ๓๓๒
ขบวนพระบรมราชอิสริยยศ	๒๒๕	ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง	๓๓๐, ๓๓๒
๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒		ขื่อนิ้วพระหัตถ์	๔๘
ขมวดผมที่เป็นกันหอย	๔๕	ขื่อนิ้วมือ	๔๘
ขมวดพระเกศา	๔๕	ขอนิสัย	๓๒๗
ขมวดพระศก	๔๕	ขอแนวทาง	๙๔, ๙๕
ขวัญตา	๔๓		

ขอบใจ (ใช้ในกรณีพระมหากษัตริย์ ทรงขอบใจ)	๑๐๒	ข้อพระกร	๔๗
ขอบใจ (ใช้ในกรณีพระมหากษัตริย์ ทรงขอบใจผู้ที่เป็นพระราชวงศ์)	๑๐๒	ข้อพระบาท	๕๐
ขอบตา	๔๖	ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม	๓๑๙
ขอบพระทัย	๑๐๒	ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรี สวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทราบฝ่าพระบาท	๓๑๑
ขอบพระเนตร	๔๖		
ขอประทาน	๓๒๔	ขอพระราชทานกราบทูล	๓๑๒
ขอประทานกราบทูล	๓๓๐, ๓๓๑	พระเจ้าวรวงศ์เธอฯ กรมหมื่น สุทธนารีนาถ ทราบฝ่าพระบาท	
ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)	๓๓๐	ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภาฯ ทราบฝ่าพระบาท	๓๐๖
ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท	๓๓๐		
ขอประทานกราบทูล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทราบฝ่าพระบาท	๓๑๔	ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ ทราบฝ่าพระบาท	๓๐๗
ขอประทานกราบทูล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอติยาทฤทิตคุณ ทราบฝ่าพระบาท	๓๑๕	ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกร รัศมีโชติฯ ทราบฝ่าพระบาท	๓๐๘
ขอประทานกราบทูลทราบ ฝ่าพระบาท	๓๑๔, ๓๑๕, ๓๓๑	ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท	๓๑๐
ขอประทานพระอนุญาต	๙๘		
ขอประทานพระโอกาสเข้าเฝ้า	๙๘		
ขอประทานอนุญาต	๙๘		
ขอประทานโอกาสเข้าเฝ้า	๙๘	ขอพระราชทานกราบทูลทราบ ฝ่าพระบาท	๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๑๑, ๓๑๒

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล พระกรุณาทรงทราบฝ่าละออง ธุลีพระบาท	๓๐๕
ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท	๓๑๐
ขอพระราชทานพระบรม ราชโองาสเข้าเฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาท	๔๗
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต	๔๘
ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ๓๐๑, ๓๐๔ กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท	
ขอพระราชทานพระราช วโรกาสเข้าเฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาท	๔๗
ขอพระราชทานพระราช วโรกาสเข้าเฝ้าทูลละออง พระบาท	๔๗
ขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบบังคมทูลทราบฝ่าละออง ธุลีพระบาท	๓๐๒
ขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท	๓๐๕
ขอพระราชทานพระราชานุญาต	๔๘
ขอพระราชทานพระวโรกาสเข้าเฝ้า	๔๘

ขอพระราชทานพระอนุญาต	๔๘
ข้อพระหัตถ์	๔๗
ข้อมือ	๔๗
ข้อรับ	๓๔๑
ข้อรับกระผม	๓๔๑
ข้อรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม	๓๔๑
ข้อศอก	๔๗
ขอแสดงความนับถือ	๓๔๓
ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง	๓๔๓
ขออนุญาต	๔๘
ขอโอกาสเข้าพบ	๔๗, ๔๘
ขันติ	๑๙๖
ขันน้ำทรงมณฑปมีพานรอง และมีจอกลอย	๑๒๒
ขันพระสาคร	๑๔
ขันล้างหน้า	๑๒๖
ขันสรงพระพักตร์	๑๒๖
ขับไม้	๑๒๙
ขา	๔๙
ขากรรไกร	๔๗
ขากรรไกร	๔๗
ขาตะไกร	๔๗
ข้าพเจ้า	๓๓๗, ๓๔๓, ๓๔๔

ข้าพระพุทธเจ้า ชื่อ...พระพุทธเจ้าข้า	๓๑๙
ข้าพระพุทธเจ้า	๒๔, ๒๕, ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๑๐, ๓๑๑, ๓๑๒, ๓๓๐, ๓๓๑
ข้าราชการ	๓๓๔, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๓๙, ๓๔๑
ข้าราชการขึ้นรอง	๓๓๗
ข้าราชการผู้น้อยกว่า	๓๓๗
ข้าราชการผู้ใหญ่	๓๓๗
ข้าราชการระดับปลัดกระทรวง	๓๓๙
ถึงอธิบดี	
ข้าราชการเสมอกัน	๓๓๗
ข้าวต้ม	๑๒๓
ข้าวตั้ง	๑๒๓
ข้าวสว	๑๒๓
ข้าอ่อน	๔๙
ข้า้กลาก	๓๔๗
ข้า้เกลื่อน	๓๔๗
ข้า้ของสัตว์	๓๔๗
ข้า้ข้าง	๘๙
ข้า้ดิน	๓๔๗
ข้า้ไม้	๘๙
ข้า้แมลงวัน	๕๐
ข้า้เรือน	๓๔๗

ข้า้เล็บ	๕๑
ข้า้้นพระกลด	๑๐๒
ขุน	๓๓๕
ขุนนาง	๓๔๑
ขุนนางชั้นผู้ใหญ่	๓๓๘, ๓๓๙
ขุนนางชั้นรองลงมา	๓๓๙, ๓๔๑
ขุนนางชั้นสูง	๓๓๘, ๓๔๑
ขุนนางต่ำกว่าพระยา	๓๔๑
ขุนนางเสมอกัน	๓๔๑
เขน	๑๒๘
เข้มขัด	๑๒๑
เขา	๓๓๘
เขา	๔๙
เข้านอน	๘๙
เข้าเฝ้า	๙๙
เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	๙๙
เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท	๙๙
เข้าพบ	๙๙
เขียนหนังสือ	๗๔
เขี้ยว	๔๖
แขก	๖๑
แข้ง	๔๙
แขน (ตั้งแต่ไหล่ถึงข้อศอก)	๔๗

โขนเรือพระที่นั่งนารายณ์ ทรงสุพรรณ รัชกาลที่ ๙	๒๗๘	ควมมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม	๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๓๐, ๓๓๑
โขนเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์	๒๗๘		
โขนเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช	๒๗๘	ควมมีควรสุดแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔
ไข่	๓๔๗	ขอเดชะ	
คนสามัญ	๓๔๑	ควมมีควรสุดแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	๓๐๕, ๓๑๐
ครรภ์	๔๘		
ครองจีวร	๓๒๘	ควมมีควรสุดแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม	๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๐๑, ๓๐๒
ครองผ้า	๓๒๗		
ครีบ	๓๔๑	ควมกรุณา	๖๐
คะ	๓๔๑	ควมคิด	๕๗, ๕๘
ครีบผม	๓๔๑	ควมช่วยเหลือ	๕๘
ครุ่ยสำหรับทรงในงานพระราชพิธี	๑๑๘	ควมต้องการ	๕๙
คลอดลูก	๘๕	ควมประสงค์	๕๙
คลอดลูก (การเกิด)	๘๕	ควมปรารถนา	๕๙
คลอดลูก (เวลาเกิด)	๘๕	ควมอนุเคราะห์	๕๘, ๕๙
ควมมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ	๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔	ควาย	๓๔๕
ควมมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	๓๐๕, ๓๑๐	คอ	๔๗
ควมมีควรแล้วแต่จะโปรด	๓๑๔, ๓๑๕, ๓๓๐, ๓๓๑	คอต่อ	๔๗
		คอยรับเมื่อมาถึง	๗๗
		คอยส่งเมื่อกลับ	๗๗
		คั่น	๑๑๖, ๑๑๗
		คาง	๔๗

คำกราบบังคมทูลในกรณีต่าง ๆ	๓๑๙
คำกริยา	๓๒๔, ๓๒๖
คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการทูล พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า	๓๑๘
คำขึ้นต้นในการถวายพระธรรมเทศนา	๑๙๐
คำด่า	๓๔๒
คำถวายผ้าพระกฐิน	๒๐๐
คำถวายสัตย์สาบานในพระราชพิธี พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันมีศักดิ์รามธิบดี ในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช	๑๗๖
คำถวายอดิเรก แบบที่ ๑	๑๘๖
คำถวายอดิเรก แบบที่ ๒	๑๘๗
คำถวายอดิเรก แบบที่ ๓	๑๘๘
คำถวายอดิเรก แบบที่ ๔	๑๘๙
คำถวายอดิเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน	๑๘๖
คำถามเมื่อถามพระสงฆ์	๕๖, ๕๗
คำทักทาย	๕๖
คำแทนชื่อ	๓๒๒, ๓๓๗
คำนาม	๓๒๔
คำนำนาม	๓๓๔
คำประกาศเทวดา	๑๗๐

คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวง พระสยามเทวาธิราช	๑๘๔
คำปรารภ	๕๕, ๕๖
คำผวน	๓๔๒
คำพูด	๕๔, ๕๕
คำพูดต่อเนื่อง	๕๕
คำโคลน	๓๔๒
คำวินิจฉัย	๕๗
คำสรรพนาม	๓๒๐, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๓๐, ๓๓๑, ๓๓๒, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๔๓, ๓๔๔
คำสอน	๕๕
คำสั่ง	๕๓, ๕๔
คำสาบาลื่อน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๗๓
คำสาบานนามที่เป็นคำนำชื่อ	๓๓๔
คำสาบานนามนำหน้าชื่อ	๓๓๔
คำสาบานนามบอกยศ	๓๓๔
คำสาบานนามบอกสมณศักดิ์	๓๒๐
คำสุภาพ	๓๓๔, ๓๓๙, ๓๔๐, ๓๔๑, ๓๔๕, ๓๔๖, ๓๔๗
คำหยาบ	๓๔๒

คิด	๗๒	เครื่องทรงในพระราชพิธี	๑๑๘
คิลานภัตตร	๑๒๙	เครื่องทรงในพระราชพิธีสำคัญ	๑๑๘
คิลานเภสัช	๓๒๖	เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก	
คิ้ว	๔๕	เครื่องนมัสการ	๑๒๙
คุกุเข้า	๑๐๒	เครื่องนมัสการกระบะถม	๑๔๐, ๑๕๖
คุกุพระขงษ์	๑๐๒	เครื่องนมัสการกระบะมุก	๑๓๕, ๑๓๖, ๑๕๗
คูน	๓๓๖, ๓๓๘	เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว	๑๔๐, ๑๕๗
คูนหญิง	๓๓๖	เครื่องนมัสการทองทิศ	๑๑๖, ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๕๕
คู	๑๑๖		
เครา	๔๖	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๑๖, ๑๔๐, ๑๕๕
เครื่อง	๑๑๖	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๓๙
เครื่องขมา	๑๒๙	(ปากกระจับเล็ก)	
เครื่องคาว	๑๒๓	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๓๙
เครื่องเคียง	๓๔๕	(ปากกระจับใหญ่)	
เครื่องจิ้ม	๓๔๕	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๓๙
เครื่องดื่ม	๑๒๓	(ลงยาราชาวดี)	
เครื่องตัน	๑๒๓	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๕๖
เครื่องตันคาว	๑๒๓	(ปากกระจับ)	
เครื่องตันหวาน	๑๒๓	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๓๔, ๑๓๙, ๑๕๕
เครื่องตันอย่างขัตติยราชกุมารี	๑๐๕	(เครื่องห้า)	
เครื่องแต่งกาย	๑๑๘	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๕๖
เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่	๑๓๔, ๑๓๕, ๑๕๕, ๑๕๘	(เครื่องหงส์)	
		เครื่องนมัสการทองน้อยแก้ว	๑๕๖

เครื่องนมัสการทองลงยารอง	๑๓๑
เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี	๑๓๐
เครื่องนมัสการทองใหญ่	๑๑๖, ๑๓๐, ๑๓๘
เครื่องนมัสการท่ายที่นั่ง	๑๔๐, ๑๕๗
เครื่องนมัสการท่ายพระที่นั่ง	๑๔๐, ๑๕๗
เครื่องนมัสการบูชาying	๑๒๙, ๑๔๑, ๑๕๘
เครื่องนมัสการบูชาying ในงานเทศน์มหาชาติ	๑๔๑
เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น	๑๓๐, ๑๓๒
เครื่องแนม	๓๔๕
เครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์	๑๑๘
เครื่องบินที่นั่ง	๒๘๓
เครื่องบินพระที่นั่ง	๑๑๗, ๒๘๒
เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์	๒๐๒
เครื่องประกอบพระราโชิสริยยศ	๑๐๕
เครื่องประโคม	๑๕๙
เครื่องประโคมมโหระทึก	๑๕๙
เครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ	๑๕๙
เครื่องประดับคอ	๑๒๑
เครื่องประดับจอนหู	๑๒๑
เครื่องประทีปผิว	๑๒๖

เครื่องผูกข้อพระบาท	๑๐๔, ๑๐๕
เครื่องพระสำอาง	๑๔, ๑๒๖
เครื่องพระสุคันธ	๑๐๙, ๑๒๖
เครื่องราชกกุธภัณฑ์	๒๓๑
เครื่องราชสักการะทองลงยารอง	๑๓๓
เครื่องราชสักการะทองลงยาราชาวดี	๑๓๓
เครื่องราชอิสริยาภรณ์	๑๒๘
เครื่องราชูปโภค	๒๔๒
เครื่องว้าง	๑๒๓
เครื่องสวมคอ	๑๒๑
เครื่องสวมหัว	๑๒๑
เครื่องสำอาง	๑๒๖
เครื่องเสวย	๑๒๓
เครื่องหวาน	๑๒๓
เครื่องหอม	๑๒๖
เคื่อง	๘๒
กะพระกรรณ	๑๒๗
กะพระทนต์	๑๒๘
โค	๓๔๕
โคณฑา	๔๙
โคนลิ้น	๔๗

ไคล	๕๑	จิ้งห็นเข้า	๓๒๖
งานบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้าย วันเกิด	๖๘	จิ้งห็นเพล	๓๒๖
งานบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้าย วันเกิดในโอกาสสำคัญที่	๖๙	จำ	๓๓๕
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า		จาม	๘๗
โปรดกระหม่อมให้จัดขึ้น		จามร ทองแผ่ลวด	๒๒๘
จ้าว	๑๒๘	จามร ปักหักทองขวาง	๒๒๘
เงา	๔๕	จำวัด	๓๒๗
เงินท้ายที่นั่ง	๑๒๕	จิตรจุล	๓๔๕
เงินท้ายพระที่นั่ง	๑๒๕	จิตรจุล	๓๔๕
จنگลธรรมาสน์	๑๕๐, ๑๕๙	จุก	๔๕
จดหมาย	๖๗	เจ็ดประการ	๓๔๕
จดุปัจจย	๓๒๕	เจ็ดอย่าง	๓๔๕
จมนั้น	๓๓๕	เจ็บ	๒๖
จมูก	๔๖	เจ็บไข	๘๕
จรดพระกรรบิดกรรไตร	๘๘	เจริญเทศา	๘๘
จอกหมาก	๑๒๒	เจริญชันษา...ปี	๘๔
จอมมารดา	๑๓, ๒๒, ๔๒	เจริญพร	๓๒๔
จ๊ะ	๓๔๑	เจริญพระเทศา	๘๘
จะงอยบ่า	๔๗	เจริญพระชนมายุ...พรรษา	๘๔
จักรวรรดิวัตร	๑๙๗	เจริญพระชันษา...ปี	๘๔
จิ้งห็น	๓๒๖	เจ้า	๓๓๘
		เจ้าขร้ว	๔๓

เจ้าครอก	๔๓
เจ้าคะ	๓๔๑
เจ้าคุณจอมมารดา	๑๓, ๒๑, ๔๒, ๓๔๐
เจ้าคุณพระ	๒๑, ๔๑
เจ้าจอม	๑๓, ๑๖, ๒๒, ๔๒
เจ้าจอมมารดา	๑๓, ๒๑, ๔๒
เจ้าจอมอยู่งาน	๔๒
เจ้านาย	๓๓๘
เจ้าประเทศราช	๓๔๐
เจ้าพระยา	๓๓๕
เจ้าพระยา หรือเทียบเท่า	๓๔๐
เจ้าหมื่น	๓๓๕
เจ้าอธิการ	๓๒๑
เจ้าอาวาส	๓๒๖
ใจหาย	๘๗
ฉบับ	๑๑๕
ฉลองไถ่	๑๒๘
ฉลองพระเนตร	๑๔, ๑๒๗
ฉลองพระบาท	๑๑๙
ฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก	๑๐๔
ฉลองพระบาทเชิงงอน	๒๐๖, ๒๓๒
ฉลองพระหัตถ์	๑๑๙
ฉลองพระหัตถ์ซ้อน	๑๑๖, ๑๒๒

ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ	๑๑๖, ๑๒๒
ฉลองพระหัตถ์มีด	๑๒๒
ฉลองพระหัตถ์ส้อม	๑๒๒
ฉลองพระองค์	๑๑๖, ๑๑๘
ฉลองพระองค์แขนยาว	๑๐๕
ฉลองพระองค์ครุย	๑๑๘
ฉลองพระองค์เครื่องต้น	๒๔๔
บรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์	
ฉลองพระองค์เครื่องต้น	๑๐๓, ๑๑๘
ฉลองพระองค์พระกรน้อย	๑๐๕
ฉัตร ๕ ชั้น	๒๑๓
ฉัตรก้ามระ	๒๑๔, ๒๓๗
ฉัตรขาว ๕ ชั้น	๒๑๓, ๒๓๙
ฉัตรขาว ๗ ชั้น	๒๑๑
ฉัตรขาว ๙ ชั้น	๒๐๓
ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น	๒๑๔, ๒๓๗
ฉัตรแขวนหรือปักแสดงพระราชอิสริยยศ	๒๓๕
ฉัตรเครื่อง	๑๑๗, ๒๔๐
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด	๑๑๗
ฉัตรเครื่องสูงวงหน้า	๒๔๐
ฉัตรเครื่องสูงหักทองขวาง	๑๑๗
ฉัตรตั้งในพิธีหรือเชิญเข้าขบวนแห่	๒๓๙
เป็นเกียรติยศ	

ฉัตรตาด	๑๑๖, ๒๓๗	ข้อผม	๔๕
ฉัตรตาดขาว ๕ ชั้น	๒๓๗	ช่องพระกรรม	๔๗
ฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น	๒๓๘	ช่องพระนาสิก	๔๖
ฉัตรเบญจา	๑๑๗, ๒๔๐	ช่องพระโศก	๔๗
ฉัตรเบญจา ๕ ชั้น	๒๒๒	ช่องหู	๔๗
ฉัตรราชวัติ	๒๓๐, ๒๔๑	ข้อ	๑๒๒
ฉัตรโหมด	๑๑๖, ๒๓๘	ข้อ	๒๖, ๘๑
ฉัตรโหมดขาว ๕ ชั้น	๒๓๘	ชั้นชา...ปี	๖๙
ฉัตรโหมดเงิน ๓ ชั้น	๒๓๘	ชลลู่กะ	๓๔๕
ฉัตรโหมดทอง ๓ ชั้น	๒๓๙	ชลลู่กา	๓๔๕
ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น	๒๑๕, ๒๓๘	ข้าง	๑๑๗
ฉัตรโหมดเหลือง ๕ ชั้น	๒๓๘	ข้าง ๒ ข้าง	๓๔๕
ฉัน	๓๒๔, ๓๒๖, ๓๓๗	ข้าง ๒ เชือก	๓๔๕
ฉันจิ้งหรีด	๓๒๗	ข้าง ๒ ตัว	๓๔๕
ฉันจิ้งหรีดเข้า	๓๒๗	ข้างต้น	๑๑๗
ฉันจิ้งหรีดเพล	๓๒๗	ข้างทรง	๑๕
ฉันเข้า	๓๒๗	ข้างนรการ	๓๔๕
ฉันเพล	๓๒๗	ข้างปลายมีง่าสั้น	๓๔๕
ฉันภัตตาหาร	๓๒๗	ข้างลิ้ม	๓๔๑
ฉันภัตตาหารเข้า	๓๒๗	ข้างสืดอ	๓๔๕
ฉันภัตตาหารเพล	๓๒๗	ขามชำระพระหัตถ์	๑๒๒
ฉายา	๓๒๕	ขามล้างมือ	๑๒๒
ช่องจุมุก	๔๖	ชาย	๓๓๘

ชายา	๑๓, ๑๖, ๔๒
ชาวพนักงานประโคม	๑๔๕
ชำระหนด์	๙๑
ชำระบาท	๙๑
ชำระพระหนด์	๙๑
ชำระพระบาท	๙๑
ชำระพระหัตถ์	๙๑
ชำระหัตถ์	๙๑
ชิมอาหาร (ก่อนนำถวาย เป็นเครื่องเสวย)	๙๑
ชีพจร	๕๒
ชื้อ	๖๕, ๖๖
ชุดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น	๑๒๒
ชุมสาย ฉัตร ๓ ชั้น	๒๒๑
ปักหักทองขวาง	
เชิญ	๑๐๒
เชิญเครื่อง	๙๒
เชิญไป	๗๗, ๑๐๒
เชิญเสด็จ	๗๗, ๑๐๒
เชือกห่มผ้าขาวสำหรับทรงถือ	๑๒๖
ในการหล่อพระพุทธรูป	
ทรงชักในการยกข้อฟ้า เป็นต้น	
ชิการ์	๑๒๗

ชี้โครง	๔๙
ชูบพระองค์	๒๗, ๘๔
ชูบองค์	๘๔
ญัตติ	๓๒๔
ฎีกา	๓๒๖
ณ อยุธยา	๓๓๕
ดวงชาตา	๖๙, ๗๐
ดวงตรา	๑๒๘
ดวงตา	๔๕
ดวงพระชาตา	๗๐
ดวงพระเนตรดำ	๔๕
ดวงพระบรมราชสมภพ	๖๙
ดวงพระราชสมภพ	๗๐
ดวงหน้า	๔๕
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม	๓๐๕, ๓๑๐
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม	๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔
ขอเดชะ	
ดอกขจร	๓๔๕
ดอกขี้เหล็ก	๓๔๕
ดอกซ่อนกลิ่น	๓๔๕
ดอกซ่อนขู้	๓๔๕
ดอกฉันทน์วิฬาร์	๓๔๕
ดอกทอດຍອດ	๓๔๕

ดอกนวมแมว	๓๔๕
ดอกผักตบ	๓๔๕
ดอกผักบุ้ง	๓๔๕
ดอกมณฑาขาว	๓๔๕
ดอกไม้เพชร	๑๐๔
ดอกยี่หุบ	๓๔๕
ดอกกลิ่นทม	๓๔๗
ดอกสลิด	๓๔๕
ดอกสามหาว	๓๔๕
ดอกเหล็ก	๓๔๕
ดาบ	๑๒๘
ดำรัส	๒๖, ๕๕
ดิฉัน	๓๒๒, ๓๓๐, ๓๓๒, ๓๓๗, ๓๔๓, ๓๔๔
ดี	๕๑
ดีฉัน	๓๒๒
ดีม	๓๒๔, ๓๒๖
ดู	๒๖, ๘๐
เด็กชาย	๓๓๔, ๓๓๕
เด็กหญิง	๓๓๔, ๓๓๕
เดชะพระบารมีปกเกล้า	๓๑๙
ปกกระหม่อม...	
เดินทางกลับจากต่างประเทศ	๗๖

เดินทางด้วยเท้า	๗๕, ๗๖
เดินทางโดยยานพาหนะ	๗๕, ๗๖
เดินทางไปค้างแรม	๗๖
เดินทางเพื่อย้ายที่อยู่ชั่วคราว	๗๖
เดินเทียน	๑๖๐
เดินประทักษิณ	๑๖๐
โดยเสด็จ	๗๗
โดยเสด็จพระกุศล	๗๗
โดยเสด็จพระราชกุศล	๗๗
ตกใจ	๘๘
ตกพระทัย	๘๘
ตกถูก	๓๔๕
ต้น	๑๕
ต้นขา	๔๙
ต้นจะเกรง	๓๔๕
ต้นตำแย	๓๔๖
ต้นทองกวาว	๓๔๕
ต้นทองกลาง	๓๔๕
ต้นปาริฉัตร	๓๔๕
ต้นปาริชาติ	๓๔๕
ต้นพระชีวหา	๔๗
ต้นพระหนุ	๔๗
ต้นพุด	๓๔๖

ต้นลิ้น	๔๗	ตั้งของกิน	๙๑, ๙๒
ต้นหนามรอบข้อ	๓๔๖	ตั้งเครื่อง	๙๒
ต้นเหืองกลาหมอบ	๓๔๕	ตัด และโกนผม	๘๘
ต้นอเนกคุณ	๓๔๖	ตัดผม	๘๘
ตบะ	๑๙๖	ตัก	๕๐
ตรัส	๒๖, ๗๑	ตา	๓๐, ๓๑, ๔๓
ตรัสถาม	๗๒	ตาขาว	๔๕
ตรัสทักทาย	๗๑	ต่างกรม	๑๘
ตรัสปรารภ	๗๑	ต่างหู	๑๒๑
ตราส่วนพระองค์ของพระราชวงศ์	๑๒๘	ตาดำ	๔๕
ตลับประดับเพชร	๑๒๗	ตาตุ่ม	๔๙
ตลับพระมณฑปเล็ก	๑๒๗	ตาหวด	๒๙, ๓๐
ตลับยอดมณฑปสำหรับบรรจุ เครื่องกินหมากในพานพระศรี	๑๒๗	ตามเสด็จ	๗๗
ต้องการ	๗๒, ๗๓	ตาย	๙๒, ๙๓, ๓๒๔, ๓๔๐, ๓๔๑
ต้องพระประสงค์	๗๓	ตำหนัก	๑๓, ๑๖, ๑๑๗, ๒๖๑
ต้องพระราชประสงค์	๗๒	ตื่นนอน	๙๐
ต้องพระราชอาญา	๑๐๒	ตื่นบรรทม	๙๐
ต่อมน้ำตา	๔๖	ตื่นพระบรรทม	๙๐
ต่อมพระเนตร	๔๖	ตุงตุง	๑๐๔
ตะเกียบ	๑๒๒	ตุ้มพระกรรม	๑๔, ๑๒๑
ตะโพก	๔๙	เต่า	๓๔๕
ตัก	๔๙	เต้ากรวดน้ำ	๑๒๒
ตักบาตร	๗๙	เต้านม	๔๘

เตี้ยง	๑๒๔
เตี้ยงนอน	๑๒๔
แต่งเกศา	๘๘
แต่งงาน	๘๔
แต่งตัว	๘๘, ๘๙
แต่งพระเกศา	๘๘
แต่งพระองค์	๘๘
แต่งเพลง	๗๓, ๗๔
แต่งหนังสือ	๗๓, ๗๔
แต่งหน้า	๘๘
แต่งอน	๑๔๒
แต่งฝรั่ง	๑๔๒
โต๊ะข้างพระที่	๑๒๔
โต๊ะเขียนหนังสือ	๑๒๔
โต๊ะทรงพระอักษร	๑๒๔
โต๊ะทองคำสำหรับตั้งสำหรับคาวหวาน	๑๒๒
โต๊ะเล็กข้างเตี้ยงนอน	๑๒๔
โต๊ะเสวย	๑๕, ๑๒๒
โต๊ะอาหาร	๑๒๒
ใต้เท้า	๓๓๘
ใต้เท้ากรุณา	๓๓๘

ใต้เท้ากรุณาเจ้า	๓๓๘
ใต้ฝ่าพระบาท	๒๕, ๒๖, ๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๑๑, ๓๑๒, ๓๓๐, ๓๓๑
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	๒๕, ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔, ๓๐๕
ใต้ฝ่าละอองพระบาท	๒๕, ๓๑๐
ใต้	๕๐
ถ้วยน้ำ	๑๒๒
ถ้วยพระสุธารส	๑๒๒
ถวายเป็น	๙๖, ๓๒๔, ๓๒๘
ถวายเป็นังคม	๑๐๐
ถวายเป็นพระ	๑๖๐
ถวายเป็นพระกลด	๑๐๒
ถวายเป็นพระกุศล	๗๘
ถวายเป็นพระพร	๓๒๔
ถวายเป็นพระพรชัยมงคล	๑๖๐
ถวายเป็นพระพรลา	๑๖๑, ๓๒๗
ถวายเป็นพระราชกุศล	๗๗
ถวายเป็นศีล	๑๖๐
ถวายเป็นดิเรก	๑๖๑, ๓๒๙
ถวายเป็นอนุโมทนา	๑๖๑

ถวายเป็นงาน	๑๐๑	อุกหลงโทษ	๑๐๒
ถวายเป็นงานนวด	๑๐๑	ถ้ำกระตูก	๕๑
ถวายเป็นงานพัด	๑๐๑	เถากระพังโหม	๓๔๖
ถวายเป็นงานสั้	๑๐๑	เถาตุตหมุตุดหมา	๓๔๖
ถั่วอก	๓๔๖	เถามุ้ย	๓๔๖
ถั่วเพาะ	๓๔๖	เถาศีระขวานร	๓๔๖
ถาดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น	๑๒๒	เถาหมามุ้ย	๓๔๖
ถาดพระสุธารส	๑๒๒	เถาหัวลิง	๓๔๖
ถาดทรงพระพักตร์	๑๒๖	โถเจิม	๑๔๗, ๑๔๘, ๑๔๙
ถาม	๗๒	โถพระกระยา	๑๐๙
ถ่ายมูล	๓๔๖	ทรง	๑๒, ๒๖, ๒๗
ถึงแก่กรรม	๓๔๑	ทรงกรรสะ	๘๖
ถึงแก่พิราลัย	๙๓, ๓๔๐	ทรงกรวดน้ำ	๑๖๑
ถึงแก่มรณภาพ	๓๒๗	ทรงกระแอม	๘๗
ถึงแก่อนิจกรรม	๓๔๐	ทรงกริ้ว	๘๒
ถึงแก่อสัญกรรม	๓๔๐	ทรงกันแสง	๘๑
ถึงชีพิตักษัย	๙๓	ทรงกาสะ	๘๖
ถึงมรณภาพ	๓๒๗	ทรงขอบใจ	๑๐๒
ถือ	๑๐๒	ทรงคม	๑๐๐
ถือศีล	๗๙	ทรงครรภ์	๘๕
อุ้งเท้า	๑๑๙	ทรงเครื่อง	๘๘
อุ้งพระบาท	๑๐๔, ๑๑๖, ๑๑๙	ทรงเครื่องพระสำออง	๘๘
อุ้งพระหัตถ์	๑๑๖, ๑๑๙	ทรงจาม	๘๗

ทรงจตุรูปเทียนเครื่องทรงธรรม	๑๖๐	ทรงปราศรัย	๗๒
ทรงเจริญพระชนมพรรษา...พรรษา	๘๔	ทรงโปรดให้	๘๐, ๓๒๔
ทรงเจิม	๑๖๑	ทรงผนวช	๒๖, ๒๗
ทรงช้าง	๘๙	ทรงฝัน	๘๒
ทรงชูป้าย	๒๖	ทรงพระกรรสะ	๘๖
ทรงดนตรี	๒๖	ทรงพระกรุณา	๒๗, ๖๐
ทรงดำเนิน	๗๖	ทรงพระกรุณาโปรด	๘๐
ทรงแต่ง	๗๔	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า	๘๐
ทรงถวาย	๘๑	โปรดกระหม่อมให้	
ทรงถาม	๗๒	ทรงพระกรุณาโปรดให้	๘๐
ทรงทราบ	๗๘	ทรงพระกันแสง	๘๑
ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	๒๗	ทรงพระภาสะ	๘๖
ทรงทักทาย	๗๑	ทรงพระเกษมสำราญ	๘๓
ทรงธรรม	๒๖, ๘๐, ๑๖๐	ทรงพระไกรธ	๘๒
ทรงนิพนธ์	๗๔	ทรงพระขิปลัทโท	๘๖
ทรงบาตร	๗๙	ทรงพระครุภ	๘๕
ทรงบำเพ็ญกุศล	๗๙, ๑๖๑	ทรงพระเครื่องใหญ่	๘๘
ทรงบำเพ็ญพระกุศล	๗๙, ๑๖๑	ทรงพระเจริญ	๘๔
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	๗๙, ๑๖๑	ทรงพระดำเนิน	๗๕, ๗๖
ทรงประเคน	๘๑	ทรงพระดำริ	๒๗, ๗๒
ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม	๑๖๐	ทรงพระนิพนธ์	๗๓
ทรงปรารภ	๗๓	ทรงพระบรมม	๘๙
ทรงปรารภ	๗๑	ทรงพระปฏิสันถาร	๗๒

ทรงพระประจวร	๒๗, ๘๕	ทรงพระอาเจียน	๘๖
ทรงพระปินาสะ	๘๗	ทรงพระโอสถมวน	๒๖
ทรงพระผนวช	๒๑, ๒๗	ทรงพักพระราชนิเวศน์	๘๓
ทรงพระพิโรธ	๘๒	ทรงพักพระอิริยาบถ	๘๔
ทรงพระราชดำริ	๒๗, ๗๒	ทรงพี	๘๔
ทรงพระราชนิพนธ์	๗๓	ทรงฟัง	๒๖
ทรงพระราชปฏิสันถาร	๗๑	ทรงม้า	๘๙
ทรงพระราชปรารภ	๗๓	ทรงยินดี	๒๖
ทรงพระราชปรารภ	๗๑	ทรงยืน	๘๙
ทรงพระราชสมภพ	๙๐	ทรงระลึกถึง	๗๕
ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึง	๗๔	ทรงรับ	๒๖
ทรงพระราชอนุสรณ์รำพึงถึง	๗๔	ทรงเรือ	๘๗
ทรงพระราชนิพนธ์	๗๙	ทรงลงพระนาม	๗๔
ทรงพระวาทะ	๘๗	ทรงลงพระนามาภิไธย	๗๔
ทรงพระสรวล	๘๑	ทรงลงพระปรมาภิไธย	๗๔
ทรงพระสำราญ	๘๓	ทรงศีล	๑๒, ๒๖, ๗๙, ๑๖๐
ทรงพระสำออง	๘๘	ทรงสดับพระธรรมเทศนา	๘๐, ๑๖๐
ทรงพระสุคนธ์	๘๘	ทรงสบาย	๘๓
ทรงพระสุบิน	๘๒	ทรงสรวล	๘๑
ทรงพระสุบินนิมิต	๘๒	ทรงสะพัก	๑๑๙
ทรงพระสุหร่าย	๑๖๑	ทรงสำราญ	๘๓
ทรงพระอักษร	๗๔	ทรงสำราญพระทัย	๘๓

ทรงสำราญพระราชหฤทัย	๘๒
ทรงสำราญพระราชอิริยาบถ	๘๓
ทรงสำราญพระอิริยาบถ	๘๓
ทรงสุบิน	๘๒
ทรงหลังทักษิณาทน	๑๖๑
ทรงอาเจียน	๘๖
ทรงไอ	๘๖
ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า	๓๑๙
ทราบฝ่าพระบาท	๗๘
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	๒๗, ๗๘
ทราบฝ่าละอองพระบาท	๗๘
ทวน	๑๒๘
ทศกัณฐ์ล้ม	๓๔๑
ทศพิธราชธรรมจริยาติกถา	๑๙๔
ท้อง	๔๘
ทองตันแขน	๑๒๑
ทองพระกร	๑๔, ๑๐๔, ๑๒๑
ทองพระบาท	๑๐๔, ๑๐๕, ๑๒๑
ท้องร่วง	๔๘
ทอดเครื่อง	๙๑
ทอดเครื่องเสวย	๙๑
ทอดเนตร	๘๐
ทอดพระเนตร	๒๖, ๒๗, ๘๐

ท่อน้ำตา	๔๖
ทักษาย	๗๑, ๗๒
ทักษิณราชนิเวศน์	๒๕๘
ทักษิณานุประทาน	๑๖๑
ทับทรวง	๑๐๕
ทากระแจะ	๘๘
ทาเครื่องหอม	๘๘
ทาน	๑๙๕
ท่าน	๒๖, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๓๑, ๓๓๒, ๓๓๘, ๓๔๓, ๓๔๔
ท่านเจ้าคุณ	๓๒๓
ท่านเจ้าประคุณ	๓๒๓
ท่านเจ้าพระคุณ	๓๒๓
ท่านผู้หญิง	๒๒, ๓๓๕, ๓๓๖
ท่านพระครู	๓๒๓
ทาแป้ง	๘๘
ท่าราชวรดิฐ	๒๖๑
ท้าว	๓๓๗
ทำกุศลให้	๗๗, ๗๘
ทำความเคารพโดยคุกเข่า	๑๐๐
พนมมืดยกมือขึ้น ให้หัวแม่มือทั้งสอง	
จดหว่างคิ้วพร้อมกับเงยหน้าขึ้นไป	
ข้างหลังซ้าย ๆ พองาม แล้วลดมือ	
ลงพนมไว้ที่อก ทำซ้ำเช่นนี้ ๓ ครั้ง	

ทำงานถวาย	๑๐๑	เทศน์	๓๒๘
ทำงานราชการถวาย	๑๐๑	เทศนา	๓๒๘
ทำบุญ	๗๙	เทียนที่ฝ่าพระครอบพระกริ่ง	๑๖๒
ทำผม	๘๘	เทียนเท้าพระองค์	๑๕๒, ๑๖๓
ทำวัตรค่ำ	๓๒๘	เทียนบูชาเทวดานพเคราะห์	๑๖๒
ทำวัตรเช้า	๓๒๘	เทียนปาดิโมกษ์	๑๖๓
ทำวัตรเย็น	๓๒๘	เทียนพระมหามงคล	๑๖๓
ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวาย	๑๐๑	เทียนมงคล	๑๖๓
ทำหน้าที่ราชการถวาย	๑๐๑	เทียนเครื่อง	๙๑
ทิวศต	๙๒	แท่นเบญพาด	๑๕๒, ๑๖๔
ที่นอน	๑๒๔	โทรเลข	๖๖, ๖๗
ที่นั่งทับ	๔๙	ไทยทาน	๓๒๔
ที่บรรทม	๑๕	ไทยธรรม	๓๒๔
ที่ประทับ	๑๕	ธนู	๑๒๘
ที่ประพาส	๑๕	ธรรมาสน์	๓๒๖
ที่พระสุธารส	๑๒๒	ธารพระกร	๑๔, ๑๒๘
ที่สร่ง	๑๕	ธารพระกรชัยพฤกษ์	๒๐๕, ๒๓๒
ที่สร่งพระพักตร์	๑๒๖	ธิดา	๓๗
ที่อยู่อาศัย	๑๒๕	รูปเทียนท้ายที่นั่ง	๑๒๕
ทูล	๙๓, ๙๔, ๓๑๘	รูปเทียนท้ายพระที่นั่ง	๑๒๕
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย	๙๕	รูปเทียนสำหรับทรงจุดส่วนพระองค์	๑๒๕
ทูลฝ่าบาท	๓๑๘	เรือ	๓๓๘
ทูลลา	๙๗	น.ธ.เอก	๓๒๒

นพพระอังสาดอกไม้ไหว	๑๐๕	นางสาว	๓๓๔, ๓๓๕
นพพระอังสารูปหงส์คาบหยาดเพชร	๑๐๔	นางเห็น	๓๔๖
นมัสการ	๓๒๔, ๓๒๖	นาย	๓๓๔, ๓๓๕
นมัสการ (ระบุนาม)	๓๓๐, ๓๓๑	นายกรัฐมนตรี	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
นมัสการ พระคุณเจ้า	๓๓๒	นารายณ์หัตถ์	๑๒๘
นมัสการ พระคุณท่าน	๓๓๒	น้ำสะไภ้	๓๔
นวด	๑๐๑	น้ำจันทน์	๑๒๓
นวมที่ปูลาดไว้	๑๒๔	น้ำดี	๕๑
นวมพระศอ	๑๒๑	น้ำดื่ม	๑๒๓
นวมพระศอตาด	๑๐๔	น้ำตา	๔๖
น้อง	๔๙	น้ำนม	๔๘
น้อง	๓๓	น้ำในไขข้อ	๕๑
น้องชาย	๓๓, ๓๔, ๓๕	นำไป	๗๗, ๑๐๒
น้องชายร่วมอุทร	๓๔	น้ำพระเนตร	๔๖
น้องสาว	๓๓, ๓๕	น้ำมูก	๕๑
นอน	๒๖, ๘๙	น้ำลาย	๕๑
น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวาย	๙๕	น้ำสรอง	๑๕
นั่ง	๘๙	น้ำเสด็จ	๗๗
นัดดา	๓๘	น้ำหนอง	๕๑
น้ำ	๓๓, ๓๔	น้ำเหลือง	๕๑
นาง	๓๓๔, ๓๓๕, ๓๓๖	นิตยภัตร	๓๖๕
นางแก้ว	๓๔๖	นิพนธ์	๖๕
นางเลิ้ง	๓๔๖	นิมนต์	๓๒๗

นิมิตชาย	๔๙	บังคม	๑๒
นิมิตหญิง	๔๙	บังแทรก ทองแผ่ลวด	๒๒๗
นิรคคพะ	๑๙๗	บังแทรก ปีกหักทองขวาง	๒๒๗
นึ่งกลาง	๔๘	บังพระสุรย์ ทองแผ่ลวด (ใหญ่)	๒๒๙
นึ่งก้อย	๔๘	บังสุกุล	๙๓
นึ่งชี้	๔๘	บันไดแก้ว	๑๖๓
นึ่งเท้า	๔๙	บันพระองค์	๑๔, ๔๙
นึ่งนาง	๔๘	ป่า	๔๗
นึ่งพระบาท	๔๙	บางชีไพน	๓๔๖
นึ่งพระหัตถ์	๔๘, ๑๑๕	บางชีหน	๓๔๖
นึ่งมือ	๔๘	บางนางร้า	๓๔๖
นึ่งหัวแม่มือ	๔๘	บางอีร้า	๓๔๖
เนื่อ	๕๐	บาท	๑๕
บพิตร	๒๖, ๓๒๓	บำเพ็ญพระกุศลวันคล้ายวันประสูติ	๖๙
บรม	๑๔	บุคคลทั่วไป	๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๓๙, ๓๔๑, ๓๔๓
บรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า	๒๕, ๓๒๓		
บรรทม	๒๖, ๘๙	บุตร	๓๓๗
บรรทมตื่น	๙๐	บุตรี่	๓๓๗
บรรพชา	๓๒๗	บุหรี่	๑๒๗
บรรพบุรุษ	๒๙	เบญจราชาภักฐภัณฑ์	๒๓๑
บริจาค	๑๙๕	ใบมะตูม	๑๔๗
บ้านพระโอษฐ์	๑๒๒	ใบหู	๔๗
บอก	๙๓, ๓๒๔, ๓๓๙	ปฏิบัติงานถวาย	๑๐๑

ปนัดดา	๓๘
ปรณินิบัติ	๑๐๑
ประกาศการพระราชพิธี บรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒	๑๙๑
ประกาศเทวดา	๑๖๔
ประกาศเทวดาเขตก คำจารึกฐานเทวรูปเขตก	๑๗๗
ประกาศเทวดาในพระราชพิธี รัชมังคลาภิเษก พระบาทสมเด็จพระ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๕๑	๑๖๙
ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช	๑๘๒
ประกาศพระราชพิธี	๑๖๔
ประกาศพระราชพิธีสมโภช สิริราชสมบัติ ฉัตรมงคล พุทธศักราช ๒๕๒๕	๑๘๐
ประกาศพระราชพิธี ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕	๑๗๘
ประกาศสังเวทเทวดา	๑๖๕
ประเคน	๓๒๘
ประจวร	๑๔, ๒๖, ๒๗, ๘๕
ประจวรพระยอด	๘๕

ประจวรพระวอ	๘๕
ประจวรพระโศภะ	๘๕
ประหม	๒๖
ประทับ	๒๖, ๘๙
ประทับพักพระราชอิริยาบถ	๘๓
ประทับพักพระราชอิริยาบถ	๘๔
ประทาน	๗๕
ประธานกรรมการการเลือกตั้ง	๓๓๙,
	๓๔๓, ๓๔๔
ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน	๓๓๙,
	๓๔๓, ๓๔๔
ประธานกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ	๓๓๙,
	๓๔๓, ๓๔๔
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ	๓๓๙,
	๓๔๓, ๓๔๔
ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานรัฐสภา	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานวุฒิสภา	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานศาลฎีกา	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานศาลปกครองสูงสุด	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ประธานสภาผู้แทนราษฎร	๓๓๙, ๓๔, ๓๔๔๓
ประธานองคมนตรี	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔

ประเพณีวัง	๑๖๕	ปลาหางสด	๓๔๖
ประสูติ	๘๕, ๙๐	ปลาหางแห้ง	๓๔๖
ปรับอาบัติ	๓๒๙	ปลาไหล	๓๔๖
ปรารภ	๗๓	ปลิง	๓๔๕
ปรารภ	๗๑	ปลีกกล้วย	๓๔๖
ปราศรัย	๗๒	ปวดท้อง	๔๘
ปราสาท	๒๕๘	ปวดพระนาภี	๔๘
ปลงเกศา	๘๘	ป่วย	๒๖, ๘๕
ปลงคิ้ว	๓๒๗	ป่วยเป็นลม	๘๕
ปลงผม	๓๒๗	ปวารณา	๓๒๘
ปลงพระเกศา	๘๘	ปอด	๕๐
ปลงเส้นพระเจ้า	๘๘	ปัจจัย	๓๒๕
ปลงหมวด	๓๒๗	ปัญญาพละ	๑๙๘
ปลงอาบัติ	๓๒๙	ปิดไส้	๑๐๑
ปลาช่อน	๓๔๖	ปัสสาวะ	๕๒
ปลาใบไม้	๓๔๖	ป่า	๓๓, ๓๔
ปลามังคละ	๓๔๖	ปาก	๔๖
ปลายแขน (ตั้งแต่ข้อศอกถึงข้อมือ)	๔๗	ป่าสะไภ้	๓๔
ปลายาว	๓๔๖	ปิ่นปักผม	๑๒๑
ปลาร้า	๓๔๖	ปีเอน (ทำด้วยงาช้าง)	๑๔๓
ปลาถิ่นสุนัข	๓๔๖	ปิ่น	๑๒๘
ปลาถิ่นหมา	๓๔๖	ปุริสเมธะ	๑๙๗
ปลาสลิด	๓๔๖	ปู่	๓๑
ปลาหาง	๓๔๖	ปู่ทวด	๒๙, ๓๐

ปูที่นอน	๙๐	ผลนางนูน	๓๔๖
เป็นผี	๘๕	ผลมูลกา	๓๔๖
เปล	๑๒๖	ผลมูลละมั่ง	๓๔๖
เปลี่ยนที่ไปอยู่ที่อื่น	๗๖	ผลอุลิต	๓๔๖
เปลือกตา	๔๖	ผอบทองคำทรงมณฑปจำหลักลาย	๑๑๒
เปียผม	๔๕	ผอม	๘๔
แปรงทนต์	๙๑	ผักระเจต	๓๔๗
แปรงพระทนต์	๙๑	ผักตบ	๓๔๗
แปรงฟัน	๙๑	ผักทอดยอด	๓๔๗
โปรด	๒๖, ๘๑	ผักนางรืน	๓๔๗
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	๙๙	ผักบุง	๓๔๗
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท	๙๙	ผักปลาบ	๓๔๗
โปรดให้	๘๐, ๘๑	ผักไผ่	๓๔๗
โปรดให้เข้าเฝ้า	๙๙	ผักรู้นอน	๓๔๗
ไปด้วย	๗๗	ผักสามหา	๓๔๗
ไปถาน	๓๒๘	ผักไห่	๓๔๗
ไปเที่ยว	๗๖	ผักอีรืน	๓๔๗
ไปหื่อน้ำ	๓๒๘	ผ้าคลุมเตียง	๑๒๔
ผทม	๒๖	ผ้าคลุมบรรทม	๑๒๔
ผม	๔๕, ๓๒๒, ๓๓๑, ๓๓๒, ๓๔๓, ๓๔๔	ผ้าคลุมพระแท่นบรรทม	๑๒๔
ผล	๓๔๖	ผ้าคลุมพระองค์	๑๑๙
		ผ้าชุบสร้ง	๑๑๙
		ผ้าเช็ดตัว	๑๒๗

ผ้าเช็ดเท้า	๑๒๗	ผ้าฝ้าย	๑๑๙
ผ้าเช็ดปาก	๑๒๗	ผ้าพันคอ	๑๑๘
ผ้าเช็ดพระบาท	๑๒๗	ผ้าพันพระศอ	๑๑๖, ๑๑๘
ผ้าเช็ดพระหัตถ์	๑๒๗, ๑๔๗, ๑๔๙	ผ้าพันหัว	๑๑๙
ผ้าเช็ดมือ	๑๒๗	ผ้าโพกพระเจ้า	๑๑๙
ผ้าเช็ดหน้า	๑๒๗	ผ้าโพกพระเศียร	๑๑๙
ผ้าซับพระพักตร์	๑๒๗	ผ้าโพกหัว	๑๑๙
ผ้าซับพระองค์	๑๒๗	ผายลม	๘๗
ผ้าซับพระโอษฐ์	๑๒๗	ผ้าโยง	๑๒๔
ผ้าทรง	๑๑๘	ผ้าโยมะเตื่อ	๑๑๙
ผ้าทรงสะพัก	๑๑๙	ผ้าลาดพระที่	๑๒๔
ผ้าที่โยงจากปากโกศมายังอาสน์สงฆ์ เพื่อบังสุกุล	๑๒๔	ผ้าลาดพระแท่น	๑๒๔
ผ้าที่โยงจากปากพระโกศ ทรงพระบรมศพหรือพระศพ หรือจากพระโกศพระบรมอัฐิหรือ พระอัฐิมายังอาสน์สงฆ์เพื่อ สดับปกรณ์	๑๒๔	ผ้าวงพระศอ	๑๑๖, ๑๑๘
ผ้าที่โยงจากโลงศพมายังอาสน์สงฆ์ เพื่อบังสุกุล	๑๒๔	ผ้าสไบ	๑๑๙
ผ้าถุง	๑๑๘	ผ้าสรอง	๑๑๙
ผ้าถุงทับกางเกง	๑๑๘	ผ้าसान (ผ้าขนสัตว์)	๑๑๙
ผ้าถุงอาบนํ้า (ชาย)	๑๑๙	ผ้าसानแดง (ผ้าขนสัตว์สีแดง)	๑๑๙
ผ้าปูที่นอน	๑๒๔	ผ้าห่ม	๑๑๙
		ผ้าห่มนอน	๑๒๔
		ผ้าไหม	๑๑๙
		ผ้าไหมทอสลับลายเส้นเงินเส้นทอง	๑๒๔
		เก็บริมเรียบที่ปูไว้สำหรับนั่ง ยืน หรือตั้งเก้าอี้	

ผ้าไหมทอสลัปลายเส้นเงินเส้นทอง	๑๒๔
มีชายครุย ๔ ด้าน สำหรับคลุม	
พระราชอาสน์และโต๊ะเคียง	
ผ้าอุทุมพรพัสดร์	๑๑๙
ผิวกาย	๕๐
ผิวนพระพักตร์	๔๕
ผิวนั่ง	๕๐
ผิวน้ำ	๔๕
ผืน	๑๑๖
ผู้ตรวจการแผ่นดิน	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
ผู้ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า	๓๔๐
โปรดกระหม่อมเป็นกรณีพิเศษ	
ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๓๔๐	
จุลจอมเกล้า ชั้นปฐมจุลจอมเกล้า	
ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน	
ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๓๔๐	
ชั้นประถมาภรณ์มงกุฎไทยขึ้นไป	
ปฐมดิเรกคุณาภรณ์	
หุติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป	
ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์	๔๔
ผู้น้อย	๒๔, ๒๕, ๓๒๔, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๔๑
ผู้น้อยที่ยกย่อง	๓๓๘
ผู้นับถือ	๓๓๘
ผู้ไม่สนิทสนมกัน	๓๓๘

ผู้เสมอกัน	๓๓๗, ๓๓๘
ผู้หญิง	๓๓๘
ผู้ใหญ่	๓๓๗, ๓๓๘, ๓๔๑
เผด็จสงฆ์	๓๒๗
ผืน	๘๒
ผ้าเท้า	๕๐
ผ้าบาท	๒๕, ๓๑๘
ผ้าพระบาท	๒๕, ๒๖, ๕๐, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๓๑
ผ้าพระหัตถ์	๔๗
ฝ่ามือ	๔๗
ฝ่า	๕๒
ฝ่า	๙๙
ฝ่าทุลละองธูลีพระบาท	๙๙
ฝ่าทุลละองพระบาท	๙๙
ฝ่า	๕๐
พรมทางเดิน	๑๒๗
พระ	๑๔, ๒๑, ๓๓๕
พระภิกษุ	๔๙
พระภิกษุณี	๕๑
พระภิกษุสามเณร	๓๕
พระภิกษุ	๔๘

พระกนิษฐา	๔๖
พระกโประ	๔๗
พระกร	๑๔, ๔๗
พระกรษะ	๔๘
พระกรรเจียก	๑๒๑
พระกรรณ	๔๗
พระกรรกริรมย์	๒๑๖, ๒๑๗, ๒๑๘, ๒๓๙
พระกระเป่า	๑๔, ๑๑๖, ๑๒๗
พระกระยา	๑๒๓
พระกระยาตัม	๑๒๓
พระกระยาตัง	๑๒๓
พระกระยาเสวย	๑๒๓
พระกระยาหาร	๑๒๓
พระกรัณท์	๑๒๗
พระกราม	๔๖
พระกรุณา	๖๐
พระกรุณาคุณ	๖๐
พระกรุณาธิคุณ	๖๐
พระกฤษฏี	๔๙
พระกลด	๑๖๒, ๒๒๓, ๒๔๑
พระกลดคันสั้น	๒๔๑
พระกลदन้อย	๒๔๑
พระกล้องสลัด	๑๒๘

พระกษิรธारा	๔๘
พระกัจฉโลมะ	๔๗
พระกัจฉะ	๔๗
พระกัณฐุมณี	๔๗
พระกัปปาสิกพัสตร์	๑๑๙
พระกัประ	๔๗
พระกัมพล	๑๑๙
พระกำโบล	๔๖
พระกำไล	๑๒๑
พระกิโถมกะ	๕๐
พระกฤษณะ	๕๐
พระกฤษทล	๑๒๑
พระเกศ	๔๕
พระเกศา	๔๕
พระเกวฬาย	๒๑๘
พระเกวฬพ่าห์	๒๑๘
พระแก้้	๑๔, ๑๒๕
พระเกี้ยว	๒๐๘
พระเกี้ยวยอด	๒๓๕
พระเกล	๒๖๒
พระโกไสยพัสตร์	๑๑๙
พระขนง	๑๑, ๑๔, ๔๕
พระขนอง	๑๑, ๑๔, ๔๙

พระเขนย	๑๑, ๑๔, ๑๒๕
พระเขนยข้าง	๑๒๖
พระเขนยอิง	๑๒๖
พระเขฬะ	๕๑
พระครรรภ์	๔๘
พระครรรทม	๔๙
พระครรรโฆทร	๔๘
พระครอบพระกริ่ง	๑๖๒
พระครอบเพื่องพร้อมพานรอง สำหรับบรรจุน้ำพระพุทธรณ์	๑๕๐
พระครู	๓๒๐, ๓๒๑
พระครูฐานานุกรม	๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓
พระครูใบฎีกา	๓๒๑
พระครูประทวน	๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓
พระครูปลัด	๓๒๑
พระครูสมุห์	๓๒๑
พระครูสัญญาบัตร	๓๒๐, ๓๒๒, ๓๒๓
พระคันท้อง	๑๒๖
พระศัพโฆทร	๔๘
พระศรีวิฐิ	๕๑
พระคุณเจ้า	๓๒๓, ๓๓๐, ๓๓๒
พระคุณท่าน	๓๓๐, ๓๓๑, ๓๓๒
พระคุณอันเกิดจากความกรุณา	๖๐, ๖๑

พระคุษฐาน	๔๙
พระคุษประเทศ	๔๙
พระเคราะห์	๑๔
พระเครื่องต้น	๑๕
พระโคปผกะ	๔๙
พระจักขุ	๔๕
พระจุฑาภินิ	๑๒๑
พระจุฑาภินิ	๔๕
พระจุไร	๔๕
พระจุลมงกุฎ	๒๓๕
พระจุลจักษุ	๔๘
พระเจ้า	๔๕
พระเจ้าน้องนางเธอ	๑๙, ๓๕
พระเจ้าน้องยาเธอ	๓๔
พระเจ้าบรมมหายิภิกาเธอ	๓๒
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	๒๐, ๓๖
พระเจ้าบรมราชวงศ์เธอ	๓๗
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	๓๗
พระเจ้าฟ้านางเธอ	๓๕
พระเจ้าฟ้ายาเธอ	๓๔
พระเจ้าลูกเธอ	๑๙, ๓๖
พระเจ้าลูกยาเธอ	๑๙, ๓๖

พระเจ้าวรวงศ์เธอ	๒๐, ๔๓
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า โสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ	๓๑๒
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า สิริภาจุฑาภรณ์	๓๑๔
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า อติยาทรภิตินุญ	๓๑๕
พระเจ้าวรวงศ์เธอฯ กรมหมื่น สุทธนารีนาถ	๓๑๒
พระเจ้าหลานเธอ	๒๐, ๓๗, ๓๘
พระณวี	๕๐
พระฉัตรชัย	๒๑๗
พระฉาย	๑๒๖
พระฉายา	๑๔, ๔๕
พระฉายาลักษณ์	๑๔, ๖๑, ๑๑๕
พระขงฆ์	๔๙
พระชญา	๑๐๕
พระชญา ๕ ยอด	๒๐๙, ๒๓๓
พระชญา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๑	๒๐๗
พระชญา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๕	๒๓๓
พระชญา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๖	๒๓๓
พระชญา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๗	๒๓๓
พระชญาภิบาล	๒๓๓

พระชญาเดินหน	๒๐๗, ๒๓๔
พระชญาพระกลีบ	๒๓๓
พระชญามหาชมพู	๒๓๓
พระชนก	๓๒
พระชนนี	๓๓
พระชนมายุ...พรรษา	๖๙
พระขังขัติ	๕๑
พระขัตตุ	๔๗
พระขันชา...ปี	๖๙
พระชานู	๔๙
พระชามาตา	๔๒
พระชายาพระราชทาน	๔๒
พระชีวหา	๔๗
พระชีพร	๕๒
พระเชษฐภคินี	๓๔
พระเชษฐา	๓๔
พระดัชนี	๔๘
พระดำรัส	๕๕
พระดำรัสปรารภ	๕๖
พระดำรัสสั่ง	๕๔
พระดำริ	๑๔, ๕๘
พระดิ่ง	๑๔

พระดุม	๑๒๐
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ	๓๒๓
พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณ	๓๒๓
พระเดชพระคุณท่านเจ้าพระคุณ	๓๒๓
พระตรา	๑๒๘
พระตาลุ	๔๖
พระดำหนัก	๑๓, ๑๑๗, ๒๖๑
พระดำหนักจิตรลดารโหฐาน	๒๕๕, ๒๖๑
พระดำหนักเปี่ยมสุข	๒๖๑
พระเต้า	๔๘, ๑๒๒
พระเต้าทองเกลี้ยง	๑๔๘
พระเต้าทักษิโณทก	๑๑๖, ๑๒๒, ๑๖๔
พระเต้าทักษิโณทกทองคำลงยาองค์ใหญ่	๑๑๐
พระเต้าเทวปฏิฐ	๑๕๐
พระเต้าเบญจครรรค์	๑๖๓
พระเต้าเบญจครรรค์โมราแดง	๑๕๐
รัชกาลที่ ๕	
พระเต้าเบญจครรรค์รัชกาลที่ ๑	๑๕๐
พร้อมแผ่นทอง ๕ แผ่น	
จารึกพระนามพระพุทธรเจ้า	
๕ พระองค์	
พระถัน	๔๘
พระทนต์	๒๒, ๒๓, ๔๖, ๑๑๕

พระทรวง	๔๘
พระทวย	๑๔, ๑๒๒
พระทวาร	๒๖๒
พระทวารเทวาภิบาล	๒๖๒
พระทวารเทเวศรรักษา	๒๖๒
พระทันตมั่งสะ	๔๖
พระทันตมั่งสา	๔๖
พระทัยหาย	๘๗
พระทาส	๔๖
พระทาสี	๔๖
พระทาส	๔๖
พระทาส	๔๖
พระทาส	๔๖
พระที่นั่ง	๒๒, ๔๙, ๑๑๗, ๑๒๕, ๒๖๐
พระที่นั่งกง	๑๐๕
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท	๒๕๙
พระที่นั่งชุมสาย	๒๖๑
พระที่นั่งดำรงสวัสดิ์อนันตวงค์	๒๖๐
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	๒๕๘
พระที่นั่งโง	๒๖๑
พระที่นั่งเทพदनันนทียากร	๒๖๐
พระที่นั่งเทวารัณยสถาน	๒๖๐

พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร	๒๖๐	พระที่นั่งอนันตสมาคม	๒๕๕
พระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์	๒๖๐	พระที่นั่งอภิเศกดุสิต	๒๕๕
พระที่นั่งบุษบกมาลา	๒๖๙	พระที่นั่งอมรพิมานมณี	๒๖๐
มหาจักรพรรดิพิมาน		พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์	๒๖๗
พระที่นั่งพิพัฒน์พงศ์ถาวรวิจิตร	๒๖๐	พระที่นั่งอัมพรสถาน	๒๕๕
พระที่นั่งพุดตานกาญจจินาสิน	๒๖๔	พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกษ์ปราสาท	๒๕๙
พระที่นั่งพุดตานถม	๒๗๒	พระแท่น	๑๔, ๑๒๔
พระที่นั่งพุดตานทอง	๒๗๑	พระแท่นบรรทม	๑๒๔
พระที่นั่งภัทรบิฐ	๒๖๘	พระแท่นมณฑล	๑๖๕
พระที่นั่งมโหสิฐปราสาท	๒๕๙	พระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุก	๒๗๐
พระที่นั่งมณฑลรัตนโรจน์	๒๕๖	พระโอรส	๖๖
พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์	๒๖๐	พระธมมณี	๕๑
พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย	๒๖๑	พระอัมรินทร์	๑๐๔, ๑๐๗, ๑๒๑
พระที่นั่งราชปริศน์โรทัย	๒๖๐	พระอัมรินทร์รัตนวราวุธ	๑๕๑
พระที่นั่งวิมานเมฆ	๒๕๖	พระอัมรินทร์องค์ต่าง ๆ	๑๕๑
พระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท	๒๕๙	พระธิดา	๑๓, ๓๗
พระที่นั่งสนามจันทร์	๒๖๑	พระโอรส	๑๔, ๑๑๓, ๑๒๕
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ	๒๖๐	พระนขา	๔๘
พระที่นั่งสันติชัยปราการ	๒๖๑	พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร	๑๑๖, ๒๐๓, ๒๓๖
พระที่นั่งสัตยาภิรมย์	๒๖๑	พระนม	๑๔
พระที่นั่งสุทธาศรีภิรมย์	๒๖๐	พระนลาฏ	๔๕
พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท	๒๕๙	พระนหารู	๕๐

พระนัสดา	๓๘	พระบรมราชชนนี	๑๓
พระนัยนะ	๔๕	พระบรมราชเทวี	๔๐
พระนางเจ้า	๓๙	พระบรมราชบุพการี	๑๓
พระนางเธอ	๓๙	พระบรมราชวงศ์	๑๓
พระนาถี	๔๘	พระบรมราชวินิจัย	๕๗
พระนาม	๑๓, ๖๕	พระบรมราชสวามี	๓๙
พระนามาภิไธย	๑๔, ๑๗, ๖๕	พระบรมราชโองการ	๑๓, ๕๓, ๑๑๕
พระนาสา	๔๖	พระบรมราชโองการประกาศ	๒๙๓
พระนาสิก	๔๖	เฉลิมพระปรมาภิไธยพระบาท	
พระนิพนธ์	๖๕	สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร	
พระเนตร	๔๕	มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช	
พระเนตรขาว	๔๕	บรมนาถบพิตร	
พระเนตรดารา	๔๖	พระบรมราชโองการประกาศเรื่อง	๒๙๕
พระเนตรดำ	๔๕	สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้า	
พระบรมฉายาลักษณ์	๑๓, ๖๑, ๑๑๕	สุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ	
พระบรมเดชาनुภาพ	๑๓	พระบรมราชินี	
พระบรมนามาภิไธย	๑๓, ๑๗, ๖๕	พระบรมราชโองการประกาศเรื่อง	๒๙๖
พระบรมปัยกา	๒๙	การถวายพระเกียรติยศ	
พระบรมโพธิสมภาร	๑๓	สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา	
พระบรมมหัยกา	๑๓	พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี	
พระบรมมหาชนก	๑๓	พระบรมราชโองการประกาศเรื่อง	๒๙๗
พระบรมมหาราชวัง	๑๓, ๒๕๒	พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย	
		คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น	
		คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล	
		กราบทูล	

พระบรมราชโองการประกาศเรื่อง สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา	๓๑๖
พระบรมราชานุเคราะห์	๑๓, ๕๘
พระบรมราชานุสรณ์	๑๓, ๖๔
พระบรมราชานุสาวรีย์	๑๓, ๖๓, ๑๑๕
พระบรมราชินี	๑๓
พระบรมราชินูปถัมภ์	๕๘
พระบรมราชูปถัมภ์	๑๓, ๕๘
พระบรมราโชปถัมภ์	๕๘
พระบรมราโชวาท	๑๓, ๕๕, ๑๑๕
พระบรมรูปเขียน	๖๒
พระบรมรูปถ่าย	๖๑
พระบรมรูปปั้น	๖๒, ๑๑๕
พระบรมรูปหล่อ	๖๒
พระบรมวงศ์	๒๗
พระบรมวงศานุวงศ์	๔๒
พระบรมศพ	๑๓, ๗๐
พระบรมสาทิสลักษณ์	๖๒, ๑๑๕
พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ	๑๓, ๒๙
พระบรมอัครราชเทวี	๓๙
พระบรมอัฐิ	๑๔

พระบรมอัยกา	๓๑
พระบรมอัยยิกา	๓๒
พระบรมโอรสาธิราช	๑๔
พระบรมฉายาลักษณ์	๖๑
พระบรมนามาภิไธย	๖๕
พระบรมราชโองการ	๕๓
พระบรมราชานุสาวรีย์	๖๓
พระบรมวงศ์เธอ	๓๗
พระบรมสาทิสลักษณ์	๖๒
พระบงคน	๑๔
พระบงคนเบา	๕๒
พระบงคนหนัก	๕๒
พระบัญชา	๒๖๒
พระบัญชา	๕๔
พระบัณฑูร	๕๓
พระบาท	๑๑, ๑๔, ๑๕, ๔๙
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๒๙
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	๓๐๑
พระบาทสมเด็จพระปรมินทร	๒๙
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทร	๒๙

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล	๓๐๔	พระประยูรญาติ	๑๘, ๑๙
รามธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ		พระประศาสน์	๕๔
มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณ		พระประสงค์	๕๙
อดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม		พระปรีศว	๔๙
บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว		พระปราง	๔๖
พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล	๓๐๑	พระปราศณี	๕๐
อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร		พระปฤษฎางค์	๔๙
พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๐๔	พระปลัด	๓๒๑
พระบิดร	๓๒	พระปิ่นทิ	๕๐
พระบิดา	๓๒	พระปิ่นแห่ง	๑๒๑
พระบุตร	๓๗	พระปัสสาสะ	๕๐
พระบุตรี	๓๗	พระปิยกา	๒๙
พระบุพพชิวหา	๔๗	พระปิยยิกา	๓๑
พระบุพโพ	๕๑	พระปัสสาสะ	๕๒
พระบุษปะ	๕๑	พระปาหิ	๕๑
พระเบญจปูลลเศวตฉัตร	๒๑๓, ๒๓๗	พระปาย	๑๔
พระใบฎีกา	๓๒๑	พระปฐักันฐักิ	๕๑
พระปลื้สนธาร	๕๖	พระปิตตะ	๕๑
พระปนัดดา	๓๘	พระปิตุจนา	๓๓
พระปิโยธ	๔๘	พระปิตุลา	๓๓
พระปรมาภิไธย	๑๓, ๑๗, ๖๕	พระปิหะ	๕๐
พระประขวร	๑๔		
พระประพันธวงศ์เธอ	๓๗		

พระปิ่นกะ	๕๐	พระพุทธรูปประจำวันประสูติ	๑๖๖, ๓๒๕
พระปจณา	๕๗	พระเพลา	๔๙
พระเปตามหัยกา	๓๐	พระภคินี	๓๕
พระเปตามหัยยิกา	๓๑	พระภุมุ	๔๕
พระเปตามไหยกา	๓๐	พระภัสดา	๓๙
พระเปตามไหยิกา	๓๑	พระภาคิไนย	๓๘
พระเปรียญ	๓๒๒, ๓๒๓	พระภาดา	๓๕
พระไปยกา	๒๙	พระภาติกะ	๓๘
พระไปยิกา	๓๑	พระภาติกา	๓๘
พระผาสูกะ	๔๙	พระภาตียะ	๓๘
พระผาสูกัฐิ	๔๙	พระภิกษุ	๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔
พระพัคตร์	๔๕	พระภิกษุด้วยกัน	๓๒๒
พระพัชนี	๑๒๗	พระภิกษุทั่วไป	๓๒๒, ๓๓๑, ๓๓๒
พระพาหุฐิ	๕๑	พระภิกษุที่เป็นเปรียญ	๓๒๑
พระพาหา	๔๗	พระภิกษุที่มีตำแหน่งต่าง ๆ	๓๒๑
พระพาหุ	๔๗	พระภุษา	๑๑๘
พระพีเลี้ยง	๑๔	พระภุษาจีบหน้านาง	๑๐๔
พระพุทเจ้าข้าขอรับ	๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๔	พระภุษาโจงเยียรบับทางหงส์	๑๐๕
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม		พระภุษาชุปสร	๑๑๙
ขอเดชะ		พระภุษาทรง	๑๑๘
พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา	๑๖๕	พระภุษาโยง	๑๒๔
พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร	๑๖๖		

พระภูษาสนับเพลา	๑๑๘
พระมณฑปรัตนกรัณฑ์	๑๑๖, ๑๒๒, ๒๔๒, ๒๔๖
พระมหา	๓๒๑
พระมหากรุณา	๑๔, ๖๐
พระมหากรุณาธิคุณ	๑๔, ๖๐
พระมหาปราสาท	๑๔
พระมหาพิชัยมงกุฎ	๒๐๔, ๒๓๑, ๒๓๒, ๒๓๓
พระมหาพิชัยราชรถ	๑๑๗, ๒๖๕, ๒๗๕
พระมหามงกุฎ	๑๔, ๑๑๖, ๑๒๑
พระมหามณเฑียร	๑๔, ๒๕๙
พระมหามาลา	๒๐๘, ๒๓๔
พระมหามาลาเส้าสูง	๒๐๘, ๒๓๔
พระมหาวิเชียรมณี	๒๓๓
พระมหาเศวตฉัตร	๑๔, ๒๓๑
พระมหาสมณวินิจฉัย	๓๒๕
พระมหาสมณสาส์น	๑๗, ๓๒๕
พระมหาสังข์	๑๔
พระมหาสังข์เดิม	๑๔๖, ๑๔๗
พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ	๑๔๖
พระมหาสังวาล	๑๔, ๑๒๑
พระมหาสังวาลนพรัตน์	๒๔๒, ๒๔๔, ๒๔๕
พระมหาอุณาโลม	๑๔

พระมเหสี	๓๙, ๔๐
พระมเหสีรอง	๓๙, ๔๐, ๔๑
พระมั่งสา	๕๐
พระมั่งสี	๑๑๑, ๑๒๒
พระมัมชฌิมา	๔๘
พระมัตถลุงค์	๕๐
พระมัสสุ	๔๖
พระมาตามหัยิกา	๓๐
พระมาตามหัยยิกา	๓๑
พระมาตามไหยิกา	๓๐
พระมาตามไหยิกา	๓๑
พระมาตุจฉา	๓๔
พระมาตุลา	๓๓
พระมาตุลานี	๓๔
พระมารดา	๓๓
พระมาลาทรงประพาศ	๒๓๔
พระมาลาเปี้ยง	๒๐๘, ๒๓๕
พระมาลาเพชรน้อยรัชกาลที่ ๗	๒๓๕
พระมาลาเพชรใหญ่รัชกาลที่ ๔	๒๓๕
พระมาลาเส้าสะเทิน	๒๑๐
ประดับขนนกการเวก	
พระมาลาเส้าสะเทิน	๒๓๔
พระมาลาเส้าสูง	๒๐๘, ๒๓๔

พระมูจิ	๔๘
พระเมโท	๕๑
พระเมافی	๔๕
พระโมฬี	๔๕
พระยกณะ	๕๐
พระยอด	๕๒
พระยา	๓๓๕
พระยานมาศ	๒๖๓
พระยานมาศสามลำคาน	๒๖๓, ๒๗๔
พระยา หรือเทียบเท่า	๓๔๐
พระยี่ภู่	๑๔, ๑๒๔
พระโยนี	๔๙
พระรัตกัมพล	๑๑๙
พระรัตนกรัณท์	๑๒๗
พระรากขวัญ	๔๗
พระราชกระแสน	๕๔
พระราชกิจ	๑๕
พระราชกุศล	๑๔, ๑๕
พระราชชนนี	๓๒
พระราชชายา	๑๓, ๔๑
พระราชดำรัส	๑๔, ๑๕, ๕๔
พระราชดำรัสปรารภ	๕๕
พระราชดำรัสสั่ง	๕๔

พระราชดำริ	๑๔, ๑๕, ๕๗
พระราชทรัพย์	๑๔
พระราชทรัพย์สำหรับทรงใช้สอย	๑๒๕
ส่วนพระองค์	
พระราชทาน	๑๔, ๗๕
พระราชทานพระราชกระแส	๑๐๒
ทรงขอบใจ	
พระราชเทวี	๔๐, ๔๑
พระราชโอรส	๖๖
พระราชธิดา	๑๓, ๑๙, ๓๖
พระราชนัดดา	๓๘
พระราชนิพนธ์	๖๔
พระราชนิเวศน์	๑๔, ๒๕๗
พระราชนิเวศน์มณฑลเชียรสถาน	๒๕๒
พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน	๒๕๘
พระราชบรรจถรณ์	๑๒๔
พระราชบัญชา	๑๕, ๕๔
พระราชบัณฑิต	๑๕, ๕๓
พระราชบิดา	๓๒
พระราชบุตร	๓๖
พระราชบุตรี	๓๖
พระราชปฏิสันถาร	๕๖
พระราชปนัดดา	๓๘

พระราชประวัติ	๑๕
พระราชประสงค์	๑๔, ๑๕, ๕๙
พระราชปรารภ	๑๔, ๕๙
พระราชปรารภ	๑๔, ๕๕
พระราชปิตุจนา	๓๓
พระราชปิตุลา	๓๓
พระราชปฐจา	๕๖
พระราชพาหนะ	๑๖, ๑๑๗, ๒๖๓
พระราชพิธีเฝ้ากันต์	๑๒๙
พระราชพิธีจร	๑๖๗
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	๖๘
พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ฉลองพระชนมายุ	๖๙
พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล วันคล้ายวันพระราชสมภพ	๖๘ ๖๘
พระราชพิธีประจำ	๑๖๖
พระราชพิธีโสกันต์	๑๒๙
พระราชภาดา	๓๕
พระราชมณเฑียร	๒๕๙
พระราชมารดา	๓๒
พระราชยาน	๑๑๖, ๒๖๓
พระราชยานกง	๒๖๓

พระราชยานงา	๒๖๔, ๒๗๓
พระราชยานถม	๒๖๓, ๒๗๓
พระราชยานทองลงยา	๑๑๗, ๒๖๔
พระราชยานพุดตานถม	๑๑๗, ๒๖๔
พระราชยานพุดตานทอง	๑๑๗, ๒๖๔, ๒๖๕
พระราชลัญจกร	๑๔, ๑๑๖, ๒๔๑
พระราชวงศ์	๑๔
พระราชวงศ์เธอ	๓๗
พระราชวัง	๑๔, ๒๕๒
พระราชวังเขาสดนาถ	๒๕๖
พระราชวังจันทร์เกษม	๒๕๔
พระราชวังจุฑาธุชราชสถาน	๒๕๖
พระราชวังดุสิต	๒๕๕
พระราชวังท้ายพิบูล	๒๕๔
พระราชวังนันทอุทยาน	๒๕๓
พระราชวังบวรสถานพิมุข	๒๕๓
พระราชวังบวรสถานมงคล	๒๕๒
พระราชวังบางปะอิน	๒๕๓
พระราชวังบ้านปืน	๒๕๗
พระราชวังปทุมวัน	๒๕๓
พระราชวังพญาไท	๒๕๕
พระราชวังพระนครคีรี	๒๕๕

พระราชวังเมืองสมุทรปราการ	๒๕๓
พระราชวังรัตนรังสรรค์	๒๕๖
พระราชวังริมน้ำที่เมืองราชบุรี	๒๕๖
พระราชวังสนามจันทร์	๒๕๗
พระราชวังสราญรมย์	๒๕๓
พระราชวังสีหา	๒๕๕
พระราชวังหลวง	๒๕๒
พระราชวังนิจฉัย	๕๗
พระราชสาส์น	๑๖, ๖๗, ๑๑๕
พระราชเสาวนีย์	๑๕, ๕๓
พระราชหัตถเลขา	๑๖, ๖๗, ๑๑๕
พระราชอนุชา	๓๔
พระราชอาคันตุกะ	๖๑
พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า พ้นกระหม่อม	๓๑๙
พระราชอาสน์	๑๑๔, ๑๒๕
พระราชอำนาจ	๑๔
พระราชอิสริยยศ	๒๗
พระราชอุทิศ	๑๔
พระราชโองการ	๑๔, ๕๓
พระราชโองการประกาศเฉลิม พระปรมากิจไยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๒๙๒

พระราชโองการประกาศเรื่อง สถาปนาสมเด็จพระราชินี	๒๙๔
พระราชโอรส	๑๓, ๑๙, ๓๖
พระราชาคณะ	๓๒๒, ๓๒๓, ๓๓๐, ๓๓๒
พระราชาคณะเจ้าคณะรอง	๓๒๐, ๓๓๐, ๓๓๒
พระราชาคณะชั้นเทพ	๓๒๐
พระราชาคณะชั้นธรรม	๓๒๐
พระราชาคณะชั้นราช	๓๒๐
พระราชาคณะชั้นสามัญ	๓๒๐
พระราชนุเคราะห์	๕๘
พระราชนุญาต	๑๔
พระราชนุสาวรีย์	๖๔
พระราชินยานุเคราะห์	๕๙
พระราชูปถัมภ์	๑๔, ๕๘
พระราชนทรยาน	๒๖๕, ๒๗๔
พระราชนทรยานราชรถ	๑๑๗
พระราโชบาย	๑๕
พระราโชวาท	๑๔, ๑๕, ๕๕, ๑๑๕
พระรามาธิบดี	๒๕๗
พระราศี	๔๕
พระรูป	๖๑, ๑๑๕
พระรูปเขียน	๖๒

พระรูปปั้น	๖๓	พระเวฐนะ	๑๑๙
พระรูปหล่อ	๖๓	พระเวณี	๔๕
พระโรค	๑๔	พระแว่นสุรยกานต์	๑๒๖
พระล่วม	๑๒๗	พระศก	๔๕
พระลลิกา	๕๑	พระศพ	๑๕, ๗๐
พระโลมกัจฉะ	๔๗	พระศรี	๑๔, ๑๒๗
พระโลมจักษุ	๔๖	พระศอ	๔๗
พระโลมนาสิก	๔๖	พระเศียร	๑๑, ๑๕, ๔๕
พระโลมา	๕๐	พระสกุณ	๔๙
พระโลहित	๑๔	พระสนม	๒๑, ๔๒
พระวรชายา	๑๓	พระสนับเพลา	๑๑๘
พระวรราชชายา	๑๓	พระสมณสาส์น	๑๗, ๓๒๕
พระวรราชชายาเธอ	๔๑	พระสมุห์	๓๒๑
พระวรราชเทวี	๔๐	พระสรีรางคาร	๕๑
พระวรวงศ์เธอ	๒๐, ๔๓	พระสวามี	๓๙
พระวลัย	๑๒๑	พระสุสุระ	๔๒
พระวิกกะ	๕๐	พระสหาย	๑๔
พระวัติ	๔๙	พระสังวาล	๑๒๑, ๒๔๑
พระวาตะ	๑๔	พระสังวาลพระนพ	๒๔๒, ๒๔๕
พระวาโย	๕๒	พระสัปตปฏลเศวตฉัตร	๒๗, ๒๑๑, ๒๓๖
พระวินิจฉัย	๕๗, ๓๒๕	พระสัปตปฏลเศวตฉัตรปักเหนือ	๒๑๒
พระวิสูตร	๑๒๖	พระที่นั่งพระคชาธาร	
พระเวชยันตราชรถ	๑๑๗, ๒๗๕, ๒๗๙	พระสัมพันธวงศ์เธอ	๓๗

พระสัสสุ	๔๒
พระสัสสุระ	๔๒
พระสาาง	๑๔, ๑๒๖
พระสาางวงเดือน	๑๒๖
พระสาางเสนียด	๑๒๖
พระสาาทิสลักษณ์	๖๒, ๑๑๕
พระสามี่	๓๙
พระสิริรัฐ	๔๕
พระสี่สกาหะ	๔๕
พระสุจหนี่	๑๑๖, ๑๒๔
พระสุณิสา	๔๒
พระสุธารส	๑๒๓
พระสุพรรณภาพัน	๑๒๒
พระสุพรรณภาพันควา	๑๐๘
พระสุพรรณภาพันหาวา	๑๐๘
พระสุพรรณราช	๑๒๒, ๒๔๒, ๒๔๗
พระสุพรรณศรี	๑๒๒
พระสุพรรณศรีบัวแฉก	๒๔๒, ๒๔๗
พระสุวรรณมิงการ	๑๒๒
พระสุหรายเงิน	๑๔๙
พระสุหรายทองค้ำลงยา	๑๔๙
พระสุตร	๑๒๖
พระเสโท	๕๑
พระเสนาธิปัตย์	๒๑๖

พระเสมหะ	๕๑
พระเสนาธิปัตย์	๒๑๖
พระเสลียงงา	๒๗๓
พระเสลียงถม	๒๗๓
พระเสาวนีย์	๕๓
พระแสง	๑๔, ๑๒๘
พระแสงกรรไกร	๑๒๘
พระแสงกรรบิด	๑๒๘
พระแสงกระบี่	๑๒๘
พระแสงกระบี่นาคสามเศียร	๒๕๑
พระแสงกระสุน	๑๒๘
พระแสงกริช	๑๒๘
พระแสงกันหย่น	๑๒๘
พระแสงกัศสะ	๑๒๘
พระแสงเกาทัณฑ์	๑๒๘
พระแสงขรรค์ชัยศรี	๒๐๕, ๒๓๒
พระแสงของ้าว	๑๒๘
พระแสงเขน	๑๒๘
พระแสงง้าว	๑๒๘
พระแสงจักร	๒๔๘
พระแสงดาบ	๑๒๘
พระแสงดาบคาบค่าย	๒๔๓, ๒๔๙
พระแสงดาบใจเพชร	๒๔๓, ๒๔๙

พระแสงดาบฝักทองเกลี้ยง	๒๕๑
พระแสงตรีศูล	๒๔๘
พระแสงทวน	๑๒๘
พระแสงธนู	๑๒๘
พระแสงปนาค	๑๒๘
พระแสงปิ่น	๑๒๘
พระแสงฝักทองเกลี้ยง	๒๔๓
พระแสงแฝด	๒๔๓
พระแสงพินปลา	๒๔๓, ๒๕๐
พระแสงราชศัสตรา	๒๔๒
พระแสงราชศัสตราวุธ	๒๔๒
พระแสงเวียด	๒๔๓, ๒๕๐
พระแสงศร	๑๒๘
พระแสงศรกำลังราม	๒๔๘
พระแสงหอก	๑๒๘
พระแสงอักษฎาฐ	๒๔๓
พระแสงจามรี	๒๓๒
พระแสงข้างเขือง	๒๐๖, ๒๓๒
พระโสณิ	๔๙
พระหทัย	๑๕, ๔๘
พระหนู	๔๗
พระหนูธิ	๕๑
พระหลานเธอ	๒๐, ๓๘

พระหัตถ์	๑๔, ๑๕, ๔๗
พระหัตถ์ธิ	๕๑
พระองค์	๑๔, ๑๕, ๒๒, ๒๓, ๒๖, ๑๑๕
พระองค์เจ้า	๔๔
พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์	๓๑๔
พระองค์เจ้าอติยาทริทิตินุ	๓๑๕
พระองค์พวยพ	๔๕
พระองค์สุ	๔๘, ๑๑๕
พระองค์สุบัพ	๔๘
พระอธิการ	๓๒๑
พระอนามิกา	๔๘
พระอนุเคราะห์	๕๙
พระอนุจร	๓๒๒
พระอนุชา	๓๕
พระอนุราชฆงกุฏ	๒๓๔
พระอนุวงศ์	๒๐
พระอนุสาวรีย์	๖๔
พระอภิรม นัตร ๕ ชั้น ทองแผ่ลวด	๒๒๐
พระอภิรม นัตร ๕ ชั้น ปักหักทองขวาง	๒๒๐
พระอภิรม นัตร ๗ ชั้น ทองแผ่ลวด	๒๑๙

พระอภิรม ฉัตร ๗ ชั้น	๒๑๙
ปีกหักทองขวาง	
พระอภิรมชุมสาย	๒๓๙
พระอภิรมชุมสายทองแผ่ลวด	๒๔๐
พระอภิรมชุมสายปีกหักทองขวาง	๒๓๙
พระอักษร	๑๗
พระอัครชายา	๑๓, ๑๔, ๔๑
พระอัครชายาเธอ	๔๐, ๔๑
พระอัครเทวี	๔๑
พระอัครมเหสี	๑๔, ๓๙, ๔๐, ๔๑
พระอัครราชชายา	๑๔
พระอัครราชเทวี	๑๔, ๔๐
พระอังคาร	๕๑
พระอังคสุ	๔๘
พระอังรี	๑๒๖
พระอังสกุญ	๔๗
พระอังสกุญ	๔๗
พระอังสฐิ	๕๑
พระอังสา	๔๗
พระอัฐิ	๕๑
พระอัมตะ	๔๙
พระอัมตคุณ	๕๐
พระอัมตะ	๕๐
พระอัยกา	๓๑

พระอัยยิกา	๓๒
พระอัสสาสะ	๕๒
พระอัสสุชล	๔๖
พระอัสสุธารา	๔๖
พระอา	๓๓
พระอาจารย์	๑๔
พระอาร์	๓๓
พระอสา	๕๐
พระอุณหิส	๑๒๑
พระอุณาโลม	๔๕
พระอุทร	๔๘
พระอุปลัมภ	๕๘
พระอุระ	๔๘
พระอุรัฐิ	๕๑
พระอุรุ	๔๙
พระอุหลบ	๕๑
พระอุ	๑๒๖
พระอุรัฐิ	๕๑
พระโอรส	๑๓, ๓๗
พระโอรทา	๕๕
พระโอรฐิ	๑๑, ๔๖
พระโอรส	๑๒๗
พระโอรสประจุ	๑๒๗
พระโอรสปีด	๑๒๗

พระโสมมาน	๑๒๗
พระโสมสุบ	๑๒๗
พระโสมเส้น	๑๒๗
พระไอยกา	๓๑
พระไอยกี	๓๒
พระไอยิกา	๓๒
พลเรือเอก หม่อมเจ้าปุสาณ สวัสดิวัตน์	๓๑๘
พลเอก หม่อมเจ้าจุลเจิม ยุคล	๓๑๘
พลเอก หม่อมเจ้าเฉลิมศึก ยุคล	๓๑๘
พละ ๕	๑๙๗
พลับพลา	๑๑๗, ๒๖๑
พลับพลาโถง	๒๖๑
พลับพลาเปลื้องเครื่อง	๒๖๑
พ่อ	๓๒
พ่อภรรยา	๔๒
พ่อสามี	๔๒
พัก	๘๓, ๘๔
พักผ่อน	๘๓
พังผืด	๕๐
พัด	๑๐๑, ๑๒๗
พัดโบก (รูปช้อย)	๒๒๖
พัดโบก (รูปมน)	๒๒๖
พัทวาลวิชนี	๒๐๖, ๒๓๒
พัทวาลวิชนีและพระแสงหขางข้างเผือก	๒๐๖

พัน	๓๓๕
พันโท หม่อมเจ้านวพรรษ์ ยุคล	๓๑๘
พานพระขันหมาก	๑๒๗, ๒๔๒, ๒๔๖
พานพระศรี	๑๔, ๑๒๗
พานพระศรีทองคำพร้อมเครื่อง	๑๑๐
พานรองสังข์	๑๒๒
พานหมาก	๑๒๗
พานหมากเสวย	๑๒๗
พาไป	๗๗
พาหุรัด	๑๐๔, ๑๐๖, ๑๒๑
พาหุรัดดอกไม้ไหว	๑๐๕
พำนักร	๓๒๗
พี่ชาย	๓๓, ๓๔, ๓๕
พี่ชายร่วมอุทร	๓๔
พี่สาว	๓๓, ๓๕
พี่สาวร่วมอุทร	๓๕
พุด	๒๖, ๗๑
พุดด้วยไมตรีจิต	๗๒
พุดอย่างเข้มขำ	๘๑
เพดานปาก	๔๖
เพดานพระโอษฐ์	๔๖
เพลงที่แต่ง	๖๕
ฟอง	๓๔๗

ฟองไข่	๓๔๗	ภูพานราชนิเวศน์	๒๕๘
ฟองจิ้งจก	๓๔๗	ภูพิงคราชนิเวศน์	๒๕๘
ฟักทอง	๓๔๗	ภูษาทรง	๑๑๘
ฟักเหลือง	๓๔๗	ภูษาโยง	๑๒๔
ฟงเทศน์ในกรณีทั่วไป	๘๐	โกศพละ	๑๙๗
ฟงเทศน์ในงานพระราชพิธี	๘๐	มงคลย่นประดับอัญมณีประจำยาม	๑๐๔
ฟัน	๔๖	มณฑปพระกระยาसनาน	๑๕๓, ๑๕๔, ๑๖๖
ฟันกราม	๔๖	มดลูก	๔๙
ฟูก	๑๒๔	มรณภาพ	๓๒๔, ๓๒๗
ภรรยา	๓๙, ๔๒	มวยผม	๔๕
ภรรยาเอก	๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒	มวยผมท้ายทอย	๔๕
ภัตตาหาร	๓๒๖	มหาบพิตร	๒๕, ๓๒๓
ภัตตาหารเช้า	๓๒๖	มหาอำมาตย์	๓๓๔
ภัตตาหารเพล	๓๒๖	มหาอำมาตย์นายก	๓๓๔
ภาชนะทรงกระบอกสำหรับบรรจุ แผ่นทองคำจารึกดวงพระบรม ราชสมภพ	๑๒๗	มโหระทึก	๑๔๕
ภาชนะรองรับขันหรือกระโถน	๑๒๒	มอง	๒๖, ๘๐
มีลักษณะเป็นกรวยรูปดอกบัว		มัททวะ	๑๙๕
มีด้ามยาว สำหรับใส่พระสุพรรณศรี		มัน	๓๓๘
เชิญเข้ารีตเครื่องพระบรมราชอิสริยยศ		มันสมอง	๕๐
ในขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค		ม้า	๑๑๗
ภาชนะสำหรับใส่น้ำ	๑๒๒	ม้านัน	๑๑๗
ภาชนะใส่เครื่องล้างหน้า	๑๒๖	ม้าทรง	๑๕, ๑๖
		ม่าน	๑๒๖

ม่านตา	๔๖	มีพระราชปรารภ	๗๑
ม่านพระเนตร	๔๖	มีพระราชหฤทัยระลึกถึง	๗๔
ม้าม	๕๐	มีอาการบวม	๘๕
มีครรภ์	๘๕	มีอายุ...ปี	๘๔
มีคำสั่ง	๓๓๙	มีอายุยืน	๘๔
มีชันษา...ปี	๘๔	มีอ	๔๗
มีดโกน	๑๒๘	มุขเด็จพระเจ้า	๒๖๒
มีดใช้บนโต๊ะอาหาร	๑๒๒	มุ้ง	๑๒๖
มีบัญชาสั่ง	๓๓๙	มุสิกะ	๓๔๗
มีพระชนมายุ...พรรษา	๘๔	มูล	๓๔๗
มีพระชันษา...ปี	๘๔	มูลดิน	๓๔๗
มีพระดำริ	๗๒	มูลพระชีวหา	๔๗
มีพระบรมราชโองการ	๒๗	มูลพระนขา	๕๑
มีพระปฏิสันถาร	๗๒	มูลพระนาสิก	๕๑
มีพระประศาสน์สั่ง	๓๓๙	มูลพระเสโท	๕๑
มีพระประสงค์	๗๓	แม่	๓๒
มีพระประสูติการ	๘๕	แม่ภรรยา	๔๒
มีพระประสูติกาล	๘๕	แม่สามี	๔๒
มีพระราชกระแสขอใจ	๑๐๒	ไม้เกาหลัง	๑๒๘
มีพระราชดำริ	๒๗, ๗๒	ไม้ควรจะกราบเรียน	๓๔๒
มีพระราชปฏิสันถาร	๗๑	ไม้แคะหู	๑๒๗
มีพระราชประสงค์	๗๒	ไม้จิ้มฟัน	๑๒๘
มีพระราชปรารภ	๗๓	ไม้เจ็บป่วย	๘๓

ไม้เท้า	๑๒๘	แย้มสรวล	๘๑
ยก	๑๐๒	โยม	๓๒๔
ยกของกิน	๙๒	รก	๔๙
ยศฝ่ายพลเรือน	๓๓๔	รถทรง	๑๕, ๑๖
ยอดพระถัน	๔๘	รถไฟพระที่นั่ง	๒๘๒
ย่า	๓๑, ๓๒	รถยนต์ที่นั่ง	๑๖, ๒๘๓
ย่ายาย	๑๒๗	รถยนต์เปรียบเทียบ	๒๘๓
ย่าทวด	๓๐, ๓๑	รถยนต์พระที่นั่ง	๑๕, ๑๖, ๑๑๗, ๒๘๒
ยาย	๓๑, ๓๒, ๔๓	รถยนต์พระที่นั่งเปิดประทุน	๑๑๗
ยายทวด	๓๐, ๓๑	รถยนต์พระเปรียบเทียบ	๑๖, ๒๘๓
ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	๗๖	รถยนต์หลวง	๒๘๓
ยาระบาย	๑๒๗	รถหลวง	๑๕
ยารักษาโรค	๑๒๗	ร่วมทำบุญด้วย	๗๗
ยาเส้นสำหรับสูบด้วยกล้อง	๑๒๗	ร่วมสังฆกรรม	๓๒๘
ยี่ม	๘๑	รองเท้า	๑๑๙, ๑๒๐
ยี่มเห็นไรฟัน	๘๑	รองพระบาท	๑๔, ๑๒๐
ยี่น	๘๙	ร้องไห้	๘๑, ๘๒
ยี่นแท่น	๑๖๖	รองอำมาตย์	๓๓๔
ยี่นโรง	๑๖๖	ระลึกถึง	๗๔, ๗๕
เยียรบับ	๑๒๔	รัก	๒๖, ๘๑
เยื่อเคย	๓๔๗	รักแร้	๔๗
แย้มพระสรวล	๘๑	รัฐบุรุษ	๓๓๙, ๓๔๐, ๓๔๓, ๓๔๔
แย้มพระโอษฐ์	๘๑		

รัดพระองค์	๑๒๑
รับนิมนต์	๓๒๘
รับบรมราชาภิเษก	๑๔
รับบิณฑบาต	๓๒๘
รับประทาน	๓๓๙
รับศีล	๗๙
รับสั่ง	๕๔, ๗๑
รับสั่งปรารภ	๗๑
รับสั่งให้เข้าเฝ้า	๑๐๐
รับสั่งให้หา	๑๐๐
รับเสด็จ	๗๗
รากดิน	๓๔๗
ราชตระกูล	๒๑, ๒๙, ๔๓
ราชินิกุล	๒๙, ๔๓
ราชินิกุล	๒๙, ๔๓
ราชรถ	๒๖๕
ราชรถน้อย	๑๑๗, ๒๗๖, ๒๗๙
ราชรถปืนใหญ่	๒๗๙
ราชศิราภรณ์	๒๓๒
ราชสกุล	๒๙, ๔๓, ๓๓๕
ราชสังคหวัตถุ	๑๙๗
ราชาภิเษกสมรส	๘๔
ราชินิกุล	๔๓

ราชินิกุล	๔๓
รายงานด้วยวาจา	๙๔
รายงานด้วยเอกสาร	๙๔
ราวเทียนฟังธรรม	๑๕๙
ราวผ้าซับพระพักตร์	๑๒๖
ราวพาดผ้าเช็ดหน้า	๑๒๖
รำพึงถึง	๗๔
รื้อขบวนพระบรมราชอิสริยยศ	๒๒๔
๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓	
รู้	๗๘
รูปเขียน	๖๒, ๖๓
รูปถ่าย	๖๒
รูปปั้น	๖๓
รูปหล่อ	๖๓
เรือ	๘๗
เรียน	๓๓๙
เรียน (ระบุตำแหน่ง)	๓๔๔
เรียน [ระบุนามหรือตำแหน่ง (ถ้ามี)]	๓๔๓
เรียนพระปฏิบัติ	๙๕
เรียนพระราชปฏิบัติ	๙๔
เรียนหนังสือ	๗๔
เรือกัญญา	๒๘๒
เรือทรง	๑๕, ๑๖

เรือนหลวง	๒๕๘
เรือพระที่นั่ง	๑๑๗, ๒๘๐
เรือพระที่นั่งกราบ	๑๑๗, ๒๘๒
เรือพระที่นั่งกิ่ง	๒๘๐
เรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร	๒๘๒
เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙	๒๗๗, ๒๘๑
เรือพระที่นั่งศรี	๒๘๒
เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์	๒๗๗, ๒๘๑
เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช	๒๗๘, ๒๘๑
เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช	๒๘๒
เรือพระที่นั่งเอกชัย	๒๘๑
เรือยนต์ที่นั่ง	๑๖, ๒๘๓
เรือยนต์ประเทียบ	๒๘๓
เรือยนต์พระที่นั่ง	๑๕, ๑๖, ๑๑๗, ๒๘๒
เรือยนต์พระประเทียบ	๒๘๓
เรือนหลวง	๑๕
โรคกลาก	๓๔๗
โรคเกลื้อน	๓๔๗
โรคเรื้อน	๓๔๗
โรจูก	๔๕
โรผม	๔๕
ไรพระเกศ	๔๕

ไรพระเกศา	๔๕
ไรพระหนต์	๔๖
ไรพระศก	๔๕
ไรพื่น	๔๖
ลงชื่อ	๗๔
ลงโทษ	๑๐๒
ลงพระนาม	๔๘
ลงพระราชอาญา	๑๐๒
ลงอุโบสถ	๓๒๘
ลงอุโบสถกรรม	๓๒๘
ล้ม	๓๔๑
ลม	๕๒
ลมหายใจเข้า	๕๒
ลมหายใจออก	๕๒
ลวดลายจามร ทองแผ่ลวด	๒๒๘
ลวดลายจามร ปีกหักทองขวาง	๒๒๘
ลวดลายบังพระสุริย์ ปีกหักทองขวาง (ใหญ่)	๒๒๙
ลหุกาบัติ	๓๒๙
ลั่นทม	๓๔๗
ลา	๙๖, ๙๗
ล้าง	๒๖

ล้างเท้า	๔๑
ล้างมือ	๔๑
ล้างหน้า	๔๑
ลาดพระที่	๔๐
ลาดพระแท่น	๔๐
ลาดพระบาท	๑๒๗
ลายพระราชหัตถ์	๑๖, ๖๗
ลายพระหัตถ์	๑๗, ๖๗, ๑๑๕
ลายมือ (ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	๖๗
ลาสิกขา	๓๒๘
ลำ	๑๑๗
ลำคอ	๔๗
ลำพระศอ	๔๗
ลำไส้ทบ	๕๐
ลำไส้เล็ก	๕๐
ลำไส้ใหญ่	๕๐
ลิขิต	๓๒๕
ลั่น	๔๗
ลั่นไก	๔๗
ลุง	๓๓
ลูก (ใช้เรียกลูกไม้ทั้งปวง)	๓๔๖
ลูกกระเดือก	๔๗
ลูกกระสุน	๑๒๘

ลูกซี้กา	๓๔๖
ลูกเขย	๔๒
ลูกชาย	๓๕, ๓๖, ๓๗, ๔๓
ลูกคุม	๑๒๐
ลูกตะลิ่งปลิง	๓๔๖
ลูกแดงโม	๓๔๖
ลูกสะไภ้	๔๒
ลูกสาว	๓๖, ๓๗, ๔๓
ลูกหลวง	๑๕, ๓๖, ๔๓
ลูกอีหนู	๓๔๖
เล็บ	๔๘
เลียบพระนคร	๑๖๖
เลียดประจำเดือน	๕๑
แล	๒๖
แล้วแต่จะโปรด	๓๑๘
วัง	๑๖, ๒๕๘
วังไกลกังวล	๒๖๑
วังจันทร์	๒๕๔
วังบางขุนพรหม	๒๕๘
วังเพชรบูรณ์	๒๕๓
วังวรดิศ	๒๕๘
วังสระปทุม	๒๕๓
วังหน้า	๒๕๒

วังหลัง	๒๕๓	ศิรชะ	๔๕
วันเกิด	๖๘	ศีล	๑๙๕
วันคล้ายวันเกิด	๖๘	เศวตฉัตร	๒๓๖
วันคล้ายวันประสูติ	๖๘	เศวตฉัตร ๓ ชั้น	๒๑๔, ๒๓๗
วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ	๖๘	เศียร	๑๕
วันคล้ายวันพระราชสมภพ	๖๘	ส่งเสด็จ	๗๗
วันเฉลิมพระชนมพรรษา	๖๗	สดับปกรณ์	๙๓, ๑๖๕
วันทำบุญวันคล้ายวันเกิด	๖๗	สดับปกรณ์ผ้าคู่	๑๖๕
วันประสูติ	๖๘	สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์	๓๓๘
วันพระบรมราชสมภพ	๖๗	สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์สูง	๓๓๘
วันพระราชสมภพ	๖๗	สั้นจุ่มก	๔๖
วัว	๓๔๕	สั้นเท้า	๕๐
วาทาเปยยะ	๑๙๗	สั้นพระบาท	๕๐
เวียนเทียนสมโภช	๑๖๐	สนองพระเดชพระคุณ	๑๐๑, ๓๑๙
แว่นตา	๑๒๗	สนองพระมหากรุณาธิคุณ	๑๐๑, ๓๑๙
แว่นรวมแสงอาทิตย์สำหรับจุดไฟ	๑๒๖	สนับเข่า	๑๒๐
แว่นโลหะขัดเงามีด้าม	๑๒๖	สนับแข้ง	๑๒๐
ใช้เป็นกระจกเงา		สนับพระขงษ์	๑๒๐
ศพ	๗๐	สนับเพลาเชิงงอน	๑๐๕
ศร	๑๒๘	สบาย	๘๓, ๘๔
ศอก	๔๗	สบายใจ	๘๒, ๘๓
ศัพทเฉพาะพระภิกษุ	๓๒๔	สมเด็จพระเจ้าพระยา	๓๓๕, ๓๓๘,
ศิลา	๓๔๗		๓๓๙, ๓๔๐, ๓๔๑

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	๓๑๑
สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้า	๓๒๓
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า	๓๕
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร	๓๑๐
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมาร	๓๑๐
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	๑๙, ๓๕
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี	๓๑๑
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	๓๔
สมเด็จพระเจ้าบรมปิยโยธาเธอ	๓๐
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	๒๐, ๓๖
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	๑๙, ๓๕
สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ	๑๙, ๓๔
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ	๓๕
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ	๑๙, ๓๖

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี	๓๐๖
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภาฯ	๓๐๖
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา	๓๐๗
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ	๓๐๗
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	๑๙, ๓๖
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ มหาวชิโรตตมางกูร สิริวิบูลยราชกุมาร	๓๐๘
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติฯ	๓๐๘
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ	๓๗
สมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอ	๓๑
สมเด็จพระเชษฐา	๓๔
สมเด็จพระนางเจ้า	๓๙
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี	๓๐๕
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	๓๐๒
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี	๓๐๕
สมเด็จพระบรมชนกนาถ	๓๒
สมเด็จพระบรมชนกนาถ	๒๙, ๓๒

สมเด็จพระบรมชนกาธิราช	๓๒
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์	๓๔
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช	๓๔
สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า	๒๕
สมเด็จพระบรมปิยกา	๒๙
สมเด็จพระบรมปิยกาธิราช	๒๙
สมเด็จพระบรมปิยยิกา	๓๑
สมเด็จพระบรมมหาปิยกาธิปัตย์	๒๙
สมเด็จพระบรมราชชนก	๓๒
สมเด็จพระบรมราชชนนี	๓๒
สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง	๓๒, ๓๐๒
สมเด็จพระบรมราชเทวี	๓๙
	๓๓๐, ๓๓๑
สมเด็จพระบรมราชบิดา	๓๒
สมเด็จพระบรมราชปิยยิกา	๓๐
สมเด็จพระบรมราชปิตุลา	๓๓
สมเด็จพระบรมราชมาตามหัยิกาเธอ	๓๐
สมเด็จพระบรมราชมาตามหัยยิกาเธอ	๓๐
สมเด็จพระบรมราชอัยยิกา	๓๒
สมเด็จพระบรมราชินี	๓๙
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	๓๙
สมเด็จพระบรมอัยกา	๒๐, ๓๑

สมเด็จพระบรมอัยกาธิปัตย์	๓๑
สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช	๓๑
สมเด็จพระบรมอัยยิกา	๒๐, ๓๑
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร	๓๕
สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก	๒๙
สมเด็จพระปิยยิกา	๓๑
สมเด็จพระปิตุจณา	๓๓
สมเด็จพระปิตุจณาเจ้า	๓๓
สมเด็จพระปิตุลาธิราช	๓๓
สมเด็จพระมหาปิยกาธิปัตย์	๒๙
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	๒๐, ๓๒๐, ๓๓๐, ๓๓๑
สมเด็จพระมาตุจณา	๓๓
สมเด็จพระมาตุจณาเจ้า	๓๓
สมเด็จพระยุพราช	๓๕
สมเด็จพระราชชนนี	๓๒
สมเด็จพระราชบิดา	๓๒
สมเด็จพระราชปิตุจณา	๓๓
สมเด็จพระราชปิตุลา	๓๓
สมเด็จพระราชปิตุลาธิปัตย์	๓๓
สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข	๓๓
สมเด็จพระราชมหากปิยิกาเธอ	๓๑

สมเด็จพระราชมาตุจฉา	๓๓	สรพนามสำหรับพระภิกษุใช้	๒๐๑
สมเด็จพระราชโสมมานุชา	๓๔	ถวายพระธรรมเทศนา	
สมเด็จพระราชอนุชา	๓๔	สรว้อยข้อพระหัตถ์	๑๒๑
สมเด็จพระราชาคณะ	๓๒๐, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๓๐, ๓๓๒	สรว้อยข้อมือ	๑๒๑
		สรว้อยคอ	๑๒๑
สมเด็จพระราชินี	๔๐	สรว้อยตัว	๑๒๑
สมเด็จพระสังฆราช	๒๐, ๓๒๐, ๓๒๔, ๓๓๐, ๓๓๑	สรว้อยพระศอก	๑๑๖, ๑๒๑
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า	๒๐, ๓๒๐, ๓๓๐, ๓๓๑	สรว้อยยาวสวมเหนียบบ่า	๑๒๑
		สรว้อยอ่อน	๑๒๑
สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี	๓๕	สระผม	๘๘
สมเด็จพระโสทรเชษฐภคานา	๓๔	สระพระเกศา	๘๘
สมเด็จพระโสทรเชษฐา	๓๔	สระพระเจ้า	๘๘
สมเด็จพระอนุชาธิราช	๓๔	สวนจิตรลดา	๒๕๕
สมเด็จพระอัยยิกา	๓๒	ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย	๔๕
สมเด็จพระนอพระพุทธเจ้า	๓๖	สวรคต	๙๒
สรง	๒๖	ส้อม	๑๒๒
สรงน้ำ	๙๐, ๓๒๙	สะดือ	๔๘
สรงน้ำพระบรมศพ	๑๖๐	สะโพก	๔๙
สรงน้ำพระศพ	๑๖๐	สะเภาหลวง	๔๒
สรงพระกระยาสนาน	๙๑, ๑๖๖	สะเภาหลวงพระราชทาน	๔๒
สรงพระพักตร์	๙๑	สะเภา	๔๙
สรงพระมูรธาภิเษก	๙๑	สัง	๗๑, ๓๓๙
สรงพระมูรธาภิเษก	๙๑	สังข์ (ขณะวางคว่ำ)	๑๔๒

สังข์ (ขณะวางหาง)	๑๔๒	สำนักในพระกรุณาธิคุณ	๑๐๐
สังข์นคร	๑๔๘	สำนักในพระคุณ	๑๐๐, ๑๐๑
สังข์พิธีของหลวง	๑๔๗	สำนักในพระมหากรุณาธิคุณ	๑๐๐
สังวาลไขว้	๑๐๕	สำหรับ	๑๑๗
สังเวทเวทดา	๑๖๕	สิ่งของ	๓๓๘
สั่งให้เข้าพบ	๙๙, ๑๐๐	สิ่งที่ติดมากับสายสะดือเด็กในครรภ์	๔๙
สัตว์	๓๓๘, ๓๔๑	สิ้นชีพตักษัย	๙๓
สัตว์ชี้	๓๔๖	สิ้นพระชนม์	๒๗, ๙๓
สัตว์ใหญ่	๓๔๑	สิว	๕๐
สัตว์วิหาริก	๓๒๖	สีข้าง	๔๙
สัตว์วิหาริก	๓๒๖	สีหบัญชร	๒๖๒
สันพระนาสา	๔๖	สุกร	๓๔๗
สันพระนาสิก	๔๖	สุนัข	๓๔๗
สัมมาปาสะ	๑๙๗	สุวรรณกระถอบ	๑๐๕
สัสสธะ	๑๙๗	เสกสมรส	๘๔
สามเณร	๓๒๒	เสด็จ	๑๒, ๒๗, ๗๖
สามี	๓๙	เสด็จกลับ	๒๗
สายพระนาภี	๔๙	เสด็จขึ้น	๒๗
สายพระสกุณ	๔๙	เสด็จเข้า	๒๗
สายรก	๔๙	เสด็จเข้าที่พระบรรทม	๘๙
สายสูตร	๑๒๖	เสด็จดำรงราชย์	๒๗
สำนักในกรุณาคุณ	๑๐๑	เสด็จโดยพระบาท	๗๖
สำนักในพระกรุณาคุณ	๑๐๑	เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ	๒๗

เสด็จทิวศด	๙๒	เส้นพระเจ้า	๔๕
เสด็จนิวัด	๗๖	เส้นพระโลหิต	๕๐
เสด็จประพาส	๒๗, ๗๖	เส้นเลือด	๕๐
เสด็จแปรพระราชฐาน	๗๖	เสนาสนะ	๓๒๕
เสด็จไป	๒๗	เสมหะ	๕๑
เสด็จไปประทับแรม	๗๖	เสลด	๕๑
เสด็จผ่านพิภพ	๒๗	เสวย	๒๖, ๙๑
เสด็จพระราชดำเนิน	๗๕	เสียพระทัย	๒๗
เสด็จพระราชดำเนินกลับ	๒๗	เสื่อ	๑๑๘
เสด็จพระราชดำเนินโดยพระบาท	๗๕	เสื่อทรง	๑๑๘
เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน	๗๖	แสดงเฉพาะพระพักตร์	๓๑๙
เสด็จพระราชดำเนินไป	๒๗	แสดงหน้าที่นั่ง	๓๑๙
เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม	๗๖	ใส่บาตร	๗๙
เสด็จพระราชดำเนินมา	๒๗	ใส่เดือน	๓๔๗
เสด็จพระราชสมภพ	๙๐	ใส่พุง	๕๐
เสด็จมา	๒๗	หญิง	๓๓๘
เสด็จลง	๒๗	หทัย	๑๕
เสด็จสถิต	๒๗	หมวดที่คาง	๕๖
เสด็จสวรรคต	๒๗, ๙๒	หน้าต่าง	๕๖
เสด็จออก	๒๗	หนังพระเนตร	๕๖
เส้น	๕๐	หนังสือ	๖๕
เส้นประสาท	๕๑	หนู	๓๔๗
เส้นผม	๔๕	หมอนข้าง	๑๒๖

หมอนหนุน	๑๒๕
หมอนอิง	๑๒๖
หมอนน้ำทองคำรูปคนโท	๑๒๒
หม่อม ๑๓, ๑๖, ๒๒, ๔๒, ๓๓๕	
หม่อมเจ้า	๔๔
หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล	๓๑๘
หม่อมเจ้าทิฆัมพร ยุคล	๓๑๘
หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี	๓๑๘
หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล	๓๑๘
หม่อมเจ้าอุทัยกาญจนา ภาณุพันธุ์	๓๑๘
หม่อมฉัน	๒๔, ๓๑๘
หม่อมราชวงศ์ ๒๒, ๔๔, ๓๓๕, ๓๓๖	
หม่อมหลวง ๔๔, ๓๓๕, ๓๓๖	
หม่อมห้าม ๑๓, ๑๖, ๒๑, ๔๒	
หมา	๓๔๗
หมาก	๑๒๗
หมายำหนดการ	๑๖๘, ๒๙๐
หมายรับสั่ง	๑๖๘, ๒๘๔, ๒๘๕
หมื่น	๓๓๕
หมู	๓๔๗
หลวง	๑๕, ๓๓๕
หลอดพระโลหิต	๕๐
หลอดพระวาโย	๕๐

หลอดลม	๕๐
หลอดเลือด	๕๐
หล่อน	๓๓๘
หลิ่ง	๔๙, ๑๑๗
หลิ่งตา	๔๖
หลิ่งเท้า	๕๐
หลิ่งพระขงษ์	๔๙
หลิ่งพระเนตร	๔๖
หลิ่งพระบาท	๕๐
หลิ่งพระหัตถ์	๔๗
หลิ่งมือ	๔๗
หลานชาย	๓๗, ๓๘, ๔๓
หลานสาว	๓๗, ๓๘, ๔๓
หลานหลวง	๑๕, ๔๓
หวนคิดถึง	๗๔
หวี	๑๒๖
หวิงเดือน	๑๒๖
หวีเสียด	๑๒๖
หอก	๑๒๘
ห้องเครื่อง	๒๖๒
ห้องแต่งพระองค์	๒๖๒
ห้องทรงพระสำราญ	๒๖๒
ห้องทรงพระอักษร	๒๖๒

ห้องบรรทม	๑๕	เหงื่อ	๕๑
ห้องพระบรรทม	๒๖๒	เหงือก	๕๖
ห้องสรง	๑๕, ๒๖๒	เห็ดโคน	๓๔๗
หอยนางรม	๓๔๗	เห็ดปลวก	๓๔๗
หอยอีรม	๓๔๗	เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า	๓๑๙
หัตถ์	๑๕	เหลนชาย	๓๘
หัตถบาส	๓๒๘	เหลนหญิง	๓๘
หัว	๔๕	เหล้า	๑๒๓
หัวเข็มขัด	๑๒๑	แหวนบถอนหนวด	๑๒๘
หัวใจ	๔๘	แหวน	๑๒๑
ห้วนมของผู้ชาย	๔๘	แหวนตะแคง	๑๐๔
ห้วนมของผู้หญิง	๔๘	ให้ (ของที่ยกขึ้นให้ไม่ได้)	๙๕
หัวปลี	๓๔๖	ให้ (ของที่ยกได้)	๙๕
หัวผี	๕๒	ให้ (ใช้เฉพาะแก่พระสงฆ์)	๘๑
หัวเราะ	๘๑	ให้ (สิ่งของ)	๙๖
หายใจ	๘๗	ให้ (สิ่งที่เป็นนามธรรม)	๙๖
หายพระทัย	๘๗	ให้	๗๕, ๘๐, ๓๒๔, ๓๒๘
หารื้อ	๙๔, ๙๕	ให้ปฏิบัติ	๘๐, ๓๒๔
หิน	๓๔๗	ไหปลาร้า	๔๗
หีบพระศรี	๑๑๐, ๑๒๗	ไหล์	๔๗
หีบหมาก	๑๒๗	ไห้ว	๑๐๐, ๓๒๔, ๓๒๖
หีบหมากเสวย	๑๑๐	อก	๔๘
หู	๔๗		

องค์	๑๕, ๒๒, ๒๓, ๑๑๕, ๑๑๖, ๑๑๗
อธิบดีสงฆ์	๓๒๖
อนุญาตให้เข้าพบ	๙๙
อนุสาวรีย์	๖๔
อภิขัจฉพละ	๑๙๘
อภิเชกสมรส	๘๔
อัมัจฉพละ	๑๙๗
อยู่	๒๖, ๘๙
อยู่กับที่	๒๖
อยู่งานพระกลด	๑๐๒
อยู่งานพระเส้	๑๐๑
อยู่ระหว่างการย้ายที่อยู่ชั่วคราว	๗๖
อ้วน	๘๔
อวัยวะเพศชาย	๔๙
อวัยวะเพศหญิง	๔๙
อวิโรธนะ	๑๙๖
อวิหิงสา	๑๙๖
อสุร	๓๔๑
ออกปาก	๘๑
ออกพระโอษฐ์	๘๑
ออกลูก (สำหรับสัตว์ทิ้งปวง)	๓๔๕
ออกโอษฐ์	๘๑

อักโกระ	๑๙๖
อักษรชื่อ	๖๖
อักษรพระนาม	๖๖
อักษรพระนามาภิไธย	๖๖
อักษรพระบรมนามาภิไธย	๖๖
อักษรพระปรมาภิไธย	๖๖
อังกาส	๓๒๘
อัฐบริหาร	๓๒๕
อัฐบาน	๓๒๖
อัมจันทร์	๒๖๑
อันทะ	๔๙
อันเตวาสิก	๓๒๖
อัยการสูงสุด	๓๓๙, ๓๔๓, ๓๔๔
อา	๓๓
อาคันตุกะ	๖๑
อ่างชำระพระหัตถ์	๑๒๖
อ่างล้างมือ	๑๒๖
อ่างล้างหน้า	๑๒๖
อ่างสรง	๑๒๖
อ่างสรงพระพักตร์	๑๒๖
อ่างอาบน้ำ	๑๒๖
อาเจียน	๘๖

อาชวชะ	๑๙๕	อำมาตย์	๓๓๔
อาตมภาพ	๓๒๒	อินัน	๓๓๗
อ่านหนังสือ	๗๔	อีแก้ง	๓๔๖
อาบน้ำ	๒๖, ๙๐	อินัน	๓๓๗
อาบน้ำในพระราชพิธี ตามคติพราหมณ์	๙๑	อีเล้ง	๓๔๖
อาบน้ำในพระราชพิธี บรมราชาภิเษกและ ในพระราชพิธีสำคัญ	๙๑	อีเห็น	๓๔๖
อาบัติ	๓๒๖	อุจฉาระ	๕๒
อาพาธ	๓๒๗	อุณหภูมิจากร่างกาย	๕๒
อายุ...ปี	๖๙	อุณหภูมิจากพระวรกาย	๕๒
อารธนา	๓๒๗	อุทิศส่วนกุศลให้	๗๙
อาวุธ	๑๒๘	อุปสมบท	๓๒๗
อาวุธที่มีลักษณะรวมเป็นทั้งขอและง้าว ใช้บนหลังช้าง	๑๒๘	อุ้มเจ้านายไป	๑๐๒
อาสน์สงฆ์	๓๒๕	เอ็น	๕๐
อาสนะ	๓๒๕	เอ็นดู	๒๖, ๘๑
อาหาร	๑๒๓	เอว	๔๙
อาหารคาว	๑๒๓	เอือนพระโอษฐ์	๘๑
อาหารคาวสำหรับพระมหากษัตริย์	๑๒๓	เอือนโอษฐ์	๘๑
อาหารว่าง	๑๒๓	โอรส	๓๗
อาหารหวาน	๑๒๓	โอราท	๕๕
		ไอ	๘๖
		เฮลิกอปเตอร์ที่นั่ง	๒๘๓
		เฮลิกอปเตอร์พระที่นั่ง	๑๑๗, ๒๘๒

คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ที่ ๖๒ /๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชศัพท์

ด้วยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเห็นเป็นการสมควรให้จัดทำหนังสือราชศัพท์ขึ้นใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสมและใช้ประโยชน์โดยทั่วกัน

อาศัยอำนาจตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๑๐ (๖) จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชศัพท์ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	ศาสตราจารย์พิเศษรทอง จันทรางศุ	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	รองประธานอนุกรรมการ
๑.๓	เลขาธิการราชบัณฑิตยสภา	อนุกรรมการ
๑.๔	คุณหญิงรัตนาภรณ์ ฉัตรพงษ์	อนุกรรมการ
๑.๕	นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	อนุกรรมการ
๑.๖	นางสายไหม จบกอสึก	อนุกรรมการ
๑.๗	นางสาวเหลนพิศ กักราย	อนุกรรมการ
๑.๘	นายประสพโชค อ่อนกอ	อนุกรรมการ
๑.๙	นายมานัส ทารัตนใจ	อนุกรรมการ
๑.๑๐	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	อนุกรรมการ
และเลขานุการ
๑.๑๑	เจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
(นางรัชณี ศรีสุข
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ)	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๒	เจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
(นายเศรษฐพล รัตนกิจสุนทร
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ)	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

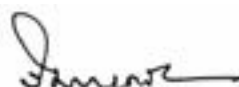
๒. อำนาจหน้าที่...

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ พิจารณาศึกษา รวบรวมข้อมูลและดำเนินการจัดทำหนังสือราชศัพท์
- ๒.๒ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเพื่อทราบ
- ๒.๓ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(นายวิษณุ เครืองาม)
รองนายกรัฐมนตรี
ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

คำตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

Figure 2. *Antibody*

เรื่อง เพิ่มเดิมองค์ประกอบในคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชศัพท์

ตามที่ได้มีคำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่ ๒๒/๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชาศัพท์ ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ นั้น

เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหนังสือราชศัพท์มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๖) แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ จึงให้เพิ่มเติมองค์ประกอบในคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชศัพท์ ดังต่อไปนี้

๑. นางสาวสปีญญา ขมิ้นใจดี อนุกรรมการ

๒. นางสาวพรทิพย์ อุดมเวทชัยนันท์ อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๒

James Smith

(นายวิมล เกรียง)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

